

YUNUS EMRE ENSTİTÜSÜ

TÜRK DÜNYASI

TEMMUZ-ARALIK 2020
3.SAYI

BAHTİYAR VAHABZADE

**YUNUS EMRE
ENSTİTÜSÜ**

SAHİBİ

Yunus Emre Enstitüsü adına
Prof. Dr. Şeref ATEŞ

EDİTÖR

Prof. Dr. Yavuz KARTALLIOĞLU

EDİTÖR YARDIMCISI

Hasan NALBANT

YAYIN DANIŞMANI

Prof. Dr. Naciye YILDIZ

YAYIN HAKEMLERİ

Prof.Dr. Zilola KHUDAYBERGENOVA

Prof. Dr. Zühâl YÜKSEL

Prof. Dr. Alimcan İNAYET

Prof. Dr. Alfiya YUSUPOVA

Doç. Dr. Hüseyin YILDIRIM

Doç. Dr. Tudora ARNAUT

Dr. Öğr. Üyesi Ziyafet KASIMOVA

Dr. Nigar KALKAN

Dr. Ainur MAYEMEROVA

Öğr. Gör. Dr. Cıldız ALIMOVA

Liliya KAIPOVA

Türkiye Türkçesi

Yazı Diliyle

- 1**
Sunuş
- 3**
Bahtiyar
Vahabzade
- 11**
Şeki
- 13**
Şeki Pitisi

Azerbaycan Türkçesi

Yazı Diliyle

- 15**
Bəxtiyar
Vahabzadə
- 23**
Şəki
- 25**
Şəki Pitisi

Başkurt

Yazı Diliyle

- 27**
Бәхтиәр
Ваһабзада
- 36**
ШӘКИ
- 38**
ШӘКИ
ПИТИҢЫ

Çağdaş Uygur

Yazı Diliyle

- 40**
بەختىيار ۋاھابز
ادەنىڭ تەرجىمھالى
- 47**
شەكى
- 49**
شەكى پىتسىسى
(كومزەكدورملەنسسى)

Gagauz

Yazı Diliyle

- 51**
Bahtiyar
Vahabzade
- 60**
Şeki
- 62**
Şeki Pitisi

Kazak

Yazı Diliyle

- 64**
Бахтияр
Вахабзаде
- 73**
ШЕКИ
- 75**
Шекидің
«Пити» тағамы

Kırgız

Yazı Diliyle

- 77**
БАХТИЯР
ВАХАБЗАДЕ
- 85**
ШЕКИ
- 87**
ШЕКИ
ПИТИСИ

Kırım Tatar

Yazı Diliyle

- 89**
Bahtiyar
Vaabzade
- 97**
Şeki
- 99**
Şeki Pitisi

Özbek

Yazı Diliyle

- 101**
Baxtiyor
Vahobzoda
- 109**
Sheki
- 111**
Sheki Pitisi

Tatar

Yazı Diliyle

- 113**
Бәхтияр
Ваһабзадә
- 121**
ШӘКИ
- 123**
Шәки питисе
рецепты

Türkmen

Yazı Diliyle

- 125**
Bahtyýar
Wahabzada
- 133**
Şeki
- 135**
Şeki Pitisi

Sevgili Okurlar,

Dergimizin ilk sayısına Türk dünyasının ortak değeri olan Dede Korkut ile başlamıştık. Dede Korkut bizlere yol gösterdi; boy boyladı, soy soyladı. İkinci sayımızı Enstitümüze adını veren Yunus Emre'ye ithaf ettik, Yunus ile gönüller yapmayı amaçladık. Bundan sonraki sayılarımızı Türk dünyasının kültür değerleriyle sürdüreceğiz. Bütün Türk dünyası bizim gönül coğrafyamızı oluşturduğundan, uzak veya yakın coğrafya, büyük veya küçük topluluk diye ayırım yapmadan, dergimizin ilk sayısında planladığımız ve ilk "sunuş" yazısında da belirttiğimiz gibi, derginin her sayısı, Türk boylarına, alfabetik sırayla ayrılacak ve o Türk boyuna ait bir yazar veya şair, o coğrafyaya ait bir mekân, maddi kültür unsuru olan bir yemek, Türk yazı dillerine aktarılarak görsellerle birlikte sunulacaktır. Dergiyle ilgili diğer bir güzel haber, bu sayıdan itibaren derginin aktarıldığı Türk yazı dillerine 11. dil olarak Gagavuz Türkçesinin de eklenmiş olmasıdır. Böylece dergimiz, gönül coğrafyamızın daha geniş alanlarına ulaşmış olacaktır.

Bu sayımızda Azerbaycan yer alıyor. Azerbaycan'ın millî istiklal şairi Bahtiyar Vahabzade'nin hayatı ve şiirleriyle tanış olup bir yandan ülkesinin her türlü meselesi üzerinde düşünürken diğer yandan bir insan olarak her duyguyu kalbinin derinliklerinde yaşadığı şekliyle bizlere aktarabilen Bahtiyar Vahabzade'nin şiirlerini okuyacağız. Yüzlerce şiiri arasından seçilen örneklerle Türk dünyasının göz bebeklerinden olan İstanbul'u Vahabzade'nin gözünden göreceğiz. Hayatımıza yön veren değerli öğretmenlerimizi hatırlayacağız. Kardeşlik bağlarımızı kuvvetlendirme

ihtiyacı hissedeceğiz. Ana dilimiz, gönül telimizi titretecek ve bu güzel mısraları yaratan Vahabzade'ye "Bir selama değmeyen aşka ölüm yaraşırsa bin selama ve rahmete değen Bahtiyar Vahabzade'ye de eserleriyle ebedilik yaraşır." diyeceğiz.

Vahabzade sadece bir şair değil, aynı zamanda bir yazar ve tenkitçidir. Seçilen birkaç paragrafla onun bu yönünün de farkına varıp belki de eserlerinin bütününe okumaya yöneleceğiz.

Derginin gezi-tanıtım bölümünde 2016 yılında Türk Dünyası Kültür Başkenti olan, 2019 yılında da Dünya Mirası ilan edilen Şeki şehrini tanıyacağız. Geçmiş dönemlerde önemli ipekçilik merkezlerinden olan Şeki, Bahtiyar Vahabzade'nin de doğduğu yerdir.

Mutfak bölümümüzde Şeki'ye ait bir yemek olan ancak Türkiye'de Kars ve civarında da bilinen "piti"yi tanıtmayı uygun gördük. Piti, Türk mutfak kültüründeki pişirme tekniklerinden biri olan toprak testi kullanılarak pişirilen bir etli nohut yemeğidir.

Bu sayımızın "Kim Ne Diyor" köşesinde Türk dünyasının on bir lehçesinde hayvanlara ne isim verildiğini öğrenecek; ortaklık, benzerlik ve farklılıkları göreceğiz.

Gelecek sayımızda Başkurdistan'da buluşmak dileğiyle...

Saygılarımızla...

Alev Kuleleri - Bakü, Azerbaycan

BAHTİYAR VAHABZADE

BAHTİYAR VAHABZADE’NİN HAYATI

16 Ağustos 1925-13 Şubat 2009 tarihleri arasında yaşamış olan Bahtiyar Vahabzade, Azerbaycan’ın bütün Türk dünyasında tanınmış çağdaş şairi, yazarı ve akademisyenidir. Azerbaycan’ın kuzeyindeki Şeki şehrinde doğmuştur. O dönemde Sovyet baskıları ve kollektifleştirme hareketlerine karşı halkın isyanı, Azerbaycan’ın birçok yerinde olduğu gibi Şeki’de de yaşanmıştır. 1932 yılında rejime karşı isyan eden halk, şehri ele geçirmiştir. Durumu ancak bir hafta sonra kontrol altına alan Sovyet hükümeti, bazı isyancıları evinde sakladığı için Vahabzade’nin dedesini hapse atmıştır. Bir yakınlarının kefil olmasıyla hapisten kurtulan dedesi, ailesini alarak Türkistan’a gitmiştir. 1934’te ortalık biraz yatışınca Bakü’ye dönmüşler; böylece, Bahtiyar Vahabzade de ailesiyle birlikte 1934’te Bakü’ye göç etmiş ve orta öğrenimini Bakü’de tamamlamıştır. 1942 yılında Tıp Fakültesine girmiş ancak bir süre sonra buradan ayrılarak yüksek tahsiline Bakü Devlet Üniversitesi Filoloji Fakültesinde devam etmiştir. Bu fakülteden 1947 yılında mezun olmuştur. 1950’de Dilâre Hanım’la evlenmiş, bu evlilikten Gülzar (1952), İsfendiyar (1954) ve Azer adlı üç tane çocukları dünyaya gelmiştir.

Bahtiyar Vahabzade’nin öğrencilik yıllarında gösterdiği başarılar üniversitede asistan olarak kalmasını sağlamış; 1951’de “Səməd Vurğun’un Lirikası” başlıklı teziyle “filoloji ilimleri namzedi” yani doktor; 1964’te de “Səməd Vurğun’un Yaradıcılıq Yolu” konulu teziyle “filoloji ilimleri doktoru” yani bugünkü karşılığıyla “doçent”, 1965’te de “profesör” unvanını almıştır. Bahtiyar Vahabzade, 1990 yılında üniversiteden emekli olmuştur.

Bahtiyar Vahabzade, 1980’de Azerbaycan İlimler Akade-

misine üye seçilmiştir. Eserleriyle “Azərbaycan SSR əməkdar incə sənət xadimi” (Azerbaycan’ın Emektar Sanatçısı) (1974); “Azərbaycan SSR Dövlət mükafatı” (Azerbaycan Devlet Ödülü) (1976); “SSRİ Dövlət mükafatı” (Sovyetler Birliği Devlet Ödülü) (1984); “Oktyabr İnkılabı” (Ekim Devrimi), “Qırmızı Əmək Bayrağı”((Kırmızı Emek Bayrağı) gibi nişanlara ve “Azərbaycan Xalq şairi” (Azerbaycan Halk Şairi)(1984) unvanına layık görülmüştür. Azerbaycan’ın bağımsızlığına kavuşmasından sonra da millî mücadeledeki katkılarından dolayı “İstiqlal” (Bağımsızlık) nişanıyla (1995) ödüllendirilmiştir.

Şair, yazar ve akademisyen olan Bahtiyar Vahabzade, siyasi faaliyetlerde de bulunmuş, Sovyet döneminde 1980-1985 ve 1985-1990 yıllarında Azerbaycan Parlamentosunda milletvekilliği yapmış, Azerbaycan’ın bağımsızlığına kavuşmasından sonra, 2001-2009 yılları arasında da Millî Parlamenteoda yer almıştır. Vahabzade, 13 Şubat 2009 tarihinde Bakü’de vefat etmiş; tanınmış edebiyat, siyaset, bilim ve sanat adamlarının mezarlarının yer aldığı Fahri Hıyâban’a defnedilmiştir.

EDEBÎ KİŞİLİĞİ

Küçük yaşlardan itibaren şiire ilgi duyan Vahabzade’nin yayımlanan ilk şiiri Azerbaycan Yazarlar Birliğinin başkanı Samed Vurgun’un dikkatini çekmiş ve bu sayede hayatının yönü değişmiştir. 1945’te Azerbaycan Yazarlar Birliğine kabul edilmiştir. “Mənim Dostlarım” (Benim Dostlarım) (1949), Bahar (Bahar) (1950) ve Dostluk Nəğməsi (Dostluk Ezgisi) (1953) isimli ilk eserlerinde, seçtiği konulara dayalı olarak lirik-epik bir üslupla şiirlerini kaleme almıştır. 1950’li yıllardan sonraki eserleri ustalık dönemi eser-

leridir. Bu dönemden itibaren daha çok sosyal ve beşerî konuları, duyguları ön plana alan eserler yazmıştır. 1960'lı yıllardan sonra, önce üstü kapalı olarak daha sonra da açık bir biçimde millî problemleri dile getirmiştir. 1959 yılında yayımladığı ve Azerbaycan Türklerinin bağımsızlık özlemini dile getirdiği Gülüstan Poeması (Gülstan Manzumesi), büyük bir cesaret örneği olarak kendisine ün kazandırmıştır. Bu şiirden dolayı Azerbaycan Komünist Partisi Merkezi Komitesi tarafından sorgulanmış, 1962'de bir süreliğine üniversitedeki görevinden de uzaklaştırılmıştır. Bu baskılara rağmen Bahtiyar Vahabzade, yüzyılın başlarında yaşamış Mirze Alekber Sabir, Üzeyir Hacıbeyov, Ahmet Cavad, Mehemed Hadi, Almaz Yıldırım gibi Azerbaycan istiklâl edebiyatı kurucularının yolundan gitmiş; onların dünyada olmayan ülkelerin problemleri gibi dile getirerek örtmeceyle işlediği Azerbaycan'ın ve Azerbaycan Türkü'nün millî problemlerini kendisi de Hyde Park, Latin Dili (Latin Dili) gibi şiirlerinde aynı taktikle ifade etmiştir. Şairin Latin Dili şiirinde yer alan

"Sən dərdə bax, Vətən də var, millət də var. (Sen derde bak, vatan da var, millet de var.)

Ancaq onun dili yoxdur. (Ancak onun dili yoktur.)

Elə bil ki, güzgü kimi. (Öyle bil ki ayna gibi.)

İndi söylə, hansı dilə ölü deyək? (Şimdi söyle hangi dile ölü diyelim?)

Vətən varkən, millət varkən, (Vatan varken, millet varken,)

Kiçik, yoxsul komalarda (Küçük, yoksul kulübelerde)

Dustaq olan bir diləmi? (Tutsak olan bir dile mi)

Yoxsa, uzun əsrlərdən keçib gələn, (Yoxsa uzun asırlardan geçip gelen)

Xalqı ölən, özü qalan bir diləmi? (Halkı ölən, özü kalan bir dile mi?)"

mısralarında bir başka dilden söz ediliyormuş gibi görünse de Rusça karşısında yok farz edilen ana dile işaret edilmektedir. Təzadlar (Tezatlar) isimli eserinde şairin konusu Vietnam olsa da aslında ilerisi için millî mücadeleye hazırlamak istediği kendi halkıdır. Şair, bu örtmecelerle söylemek istediklerini halka ulaştırabilmiştir.

Vahabzade, duygu ve düşüncelerini her zaman sembollerle ifade etmemiştir; Gorbaçov döneminde yaşanan Karabağ meselesinde 17 Kasım-4 Aralık 1988 tarihlerinde Bakü'nün Âzatlık Meydanı'nda büyük halk kitlelerinin katıldığı mitinglerde cesaretle düşüncelerini açıklamış, halka yol göstermiştir. Birçok aydının susmasına karşılık Vahabzade, Ermeniler'e karşı bir yandan halkın sağduyusunu uyandırmaya çalışırken bir yandan da Sovyet yönetimine karşı mâkul ve uzlaştırıcı bir politika izlemek suretiyle Azerbaycan'ı korumaya çalışmıştır. "Qanlı Yanvar" (Kanlı Ocak) hadiseleri (19-20 Ocak 1990) karşısında da sessiz kalmamış, "Şəhidlər" (Şehitler) (1990) adlı manzumesi ve "Dovşana qaç, tazıya tut: Azərbycan hadisələrinin iç yüzü, Moskvanın Siyasəti" (Tavşana Kaç Tazıya Tut, Azerbaycan Olaylarının İç Yüzü, Moskova'nın Siyaseti) (Ankara 1990) adlı eseriyle Ermeni oyunlarının iç yüzünü ve Ermenilere Rusların verdiği desteği anlatmıştır.

Sovyet rejiminde yumuşamanın başlaması ve 1991'de Azerbaycan'ın bağımsızlığını kazanmasının ardından Vahabzade, eserlerinde millî fikirleri ve milliyetçi duyguları ön plana çıkararak millî kimliğin yeniden oluşturulması için çaba sarf etmiştir. Konusunu Türk tarihinin oluşturduğu eserleriyle Türkiye-Azerbaycan kardeşliğini ele aldığı

şiirleri, Türklük bilincini pekiştirmeye yöneliktir. Bu sebeple yazılarında da Türkiye'nin istiklal ve Karabağ davalarında verdiği desteği unutmaz. Türklerin tarihinin hiçbir döneminin rahat geçmediğini şiirlerinde işleyen şair, geçmişte her badirenin atlatılıp bugünlere gelinmesini örnek göstererek yaşanan sıkıntılı dönemin de üstesinden gelineceği mesajını verir.

"Azərbaycan oğluyam (Azerbaycan oğluyum)

At belində doğuldum (At üstünde doğdum)"

mısralarında, Türk milletinin karakterini yansıtan şair, zindanlarda doğulduq (zindanlarda doğduk) sözleriyle de milletin karşı karşıya geldiği başka gerçeklerin peşindedir ancak millete bir uydurma tarih dayatılmış; bu uydurma tarih nedeniyle o anasından ayrılmıştır.

Azerbaycan'ın kuzey ve güney olarak ikiye ayrılması da şairin yüreğinde derin izler bırakmıştır. Aç olsa da tokuz diyen milletin evlatlarını yıkan, kızıl saraylarda verilen fermanlardır. Bu millet, Atatürk'ün annesi gibi zaman geçtikçe daha da minnettar olunacak anaların yetiştireceği yiğitler, yiğit kızlar sayesinde ayakta kalacak; şairin her şeyden üstün tuttuğu Azerbaycan bayrağı başının üstünde dalgalanacaktır. Şair;

"Sənin öz dövlətin, öz millətin, öz cəddin var. / (Senin öz devletin, öz milletin, öz ceddin var)

Vətən uğrunda ölənlər ölümündən doğular./ Vatan için ölenler ölümünden doğular.)

Vatan uğrunda ölenlere karşı kalanların da görevleri vardır. Bunlardan birisi de ana dile sahip çıkarak milletin varlığını ayakta tutmaktır. Bu sebeple şair,

Özgəyə: "Dilini öyrən!"- deyirsən, / (Başkasına dilini

öğren diyorsun)

Özünsə... Bu dili bəyənməyirsən!... / (Kendinse... Bu dili beğenmiyorsun.)"

mısralarıyla ana diline dudak bükenleri kınar, onları kendileri olmaya çağırır. Bu sebeple Bahtiyar Vahabzade, şiirlerinde kendi dilini saf ve akıcı şekilde kullanmaya özen gösterir. Bu şuuru herkeste uyandırmak için çaba sarf eder bu sebeple birçok şiiri ve düz yazısı da ana dille ilgilidir.

Bahtiyar Vahabzade, şiirlerinde "insan" konusunu milliyet kavramı dışında tutarak işler. Ona göre hangi millettense olursa olsun, insanın dünyaya gelişinin bir amacı vardır. Şairin

"Bizə ağıl verdi, ruh verdi Allah / (Bize akıl verdi, ruh verdi Allah)

Müqəddəs kitablar göndərdi Allah / (Kutsal kitaplar yolladı Allah)

Bizi haqq yoluna getirsin deyə. / (Bizi hak yoluna götürsün diye)

Gəldikmi yola? Gəlmədik, niyə? / (Geldik mi yola?"
Gelmedik niye?)"

mısralarında ifade ettiği problemler, dünya var olursa bin yıl sonrasında da insanlık için değişmeyecektir. Kendisi ve insanlık için akşamı olmayan gündüzler isteyen şair, şiirlerinde millî ama aynı zamanda evrensel düşüncelere açık insan tipini yaratmaya çalışır.

Şair, insani duyguları da şiirlerinde başarıyla işler. Büyük millî duyguları dile getiren şair, bir selama değmeyen aşk için hüznlenirken de başarılıdır. Bir selam almaya bile gerek görmeyen eski sevgiliye,

"Sən mənə zülm eylədin, mənə zülmət yaraşır / (Sen bana zulmettin bana karanlık yakışır)

Bir salama dəyməyən eşqə ölüm yaraşır! / (Bir selama değmeyen aşka ölüm yakışır!)"

sözleriyle sitem eder. Sevdiği için kederim, şadlığım (mutluluğum), esaretim, azadlığım gibi zıt sıfatları kullanarak seslenen şair, aşkın içindeki tezatları dilinin inceliklerini kullanarak çarpıcı şekilde dile getirir.

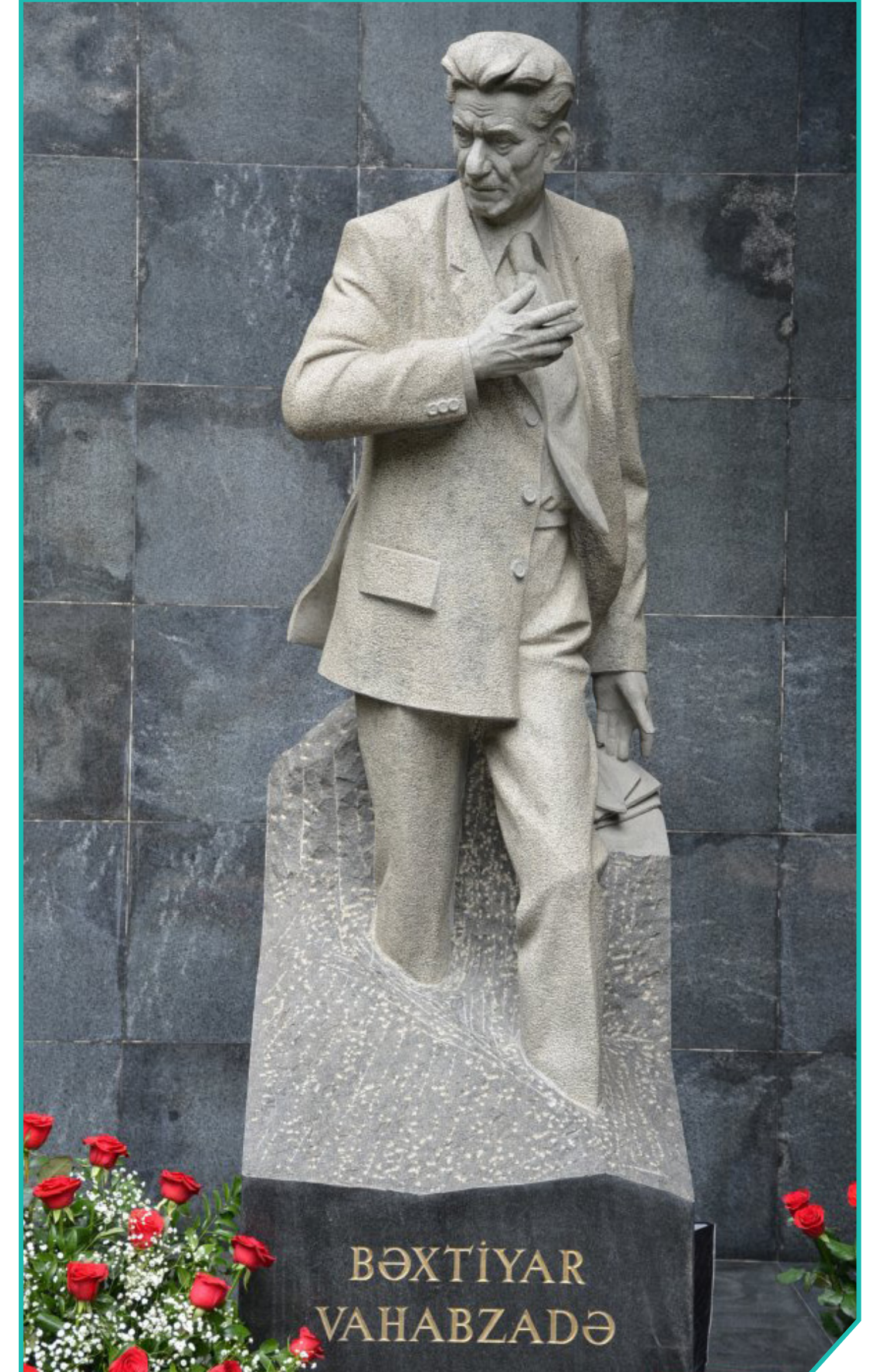
Vahabzade, sadece şair değil aynı zamanda yazardır. Birçok yazısında başta Azerbaycan olmak üzere Türk ve Dünya tarihinden şahsiyetleri tanıtmış, onlarla ilgili edebî tenkit yazıları kaleme almıştır. Piyeslerinin sahneye konulmuş olması, onun bu alandaki başarısının da göstergesidir. Bunların içinde Özümüzü Kəsən Qılınc (Kendimizi Kesen Kılıç) isimli piyesi, Türk dünyasına dikkat çeken ve adeta bir birlik oluşturulması için vasiyet niteliğinde olduğu düşünülen bir eserdir.

SONUÇ

Bahtiyar Vahabzade halkına, vatanına, köklerine bağlı bir sanatçıdır. Hemen her konuda şiir söyleyip yazı yazabilmiştir. Bağlılıklarını ciltler dolusu eserlerinde bir bir ve özgün söyleyişlerle dile getirmiş; Türk dünyasının en çok okunan millî şairlerinden biri olmuştur.

ESERLERİ

Bahtiyar Vahabzade'nin yetmiş kadar şiir kitabı vardır. Bunların birçoğu çeşitli dillere çevrilmiştir. Ayrıca, iki monografisi ve on civarında ilmî-popüler eseri yayımlanmıştır. Eserlerinin yer aldığı külliyyat, en son, çeşitli toplantılarda

yaptığı konuşmaları, çeşitli gazete ve dergilerde yayımlanan deneme, tenkit ve makale türündeki yazıları ve piyesleriyle birlikte kendisi hakkında yazılanları da içererek Ramazan Gafarlı tarafından 2008 ile 2009 yıllarında 12 cilt hâlinde yayımlanmıştır.

Vahabzade'nin, Vicdan, İkinci səs, Yağışdan sonra, Yollara iz düşür, Feryad, Hara gedir bu dünya?, Özümüzü kəsən qılnc, Cəzasız günah, Dar ağacı (Vicdan, İkinci ses, Yağıştan sonra, Yollara iz düşer, Feryat, Nereye gidiyor bu dünya?, Kendimizi kesen kılıç, Cezasız günah, Darağacı) gibi piyesleri Bakü Akademik Devlet Dram Tiyatrosunda sahnelenmiştir.

Şairin, konusunu tarihten ve çağdaş sosyal hayattan alan yirmiden fazla büyük manzum hikâyesi (poema) vardır. Bunlardan Şəb-i Hicran (Şeb-i Hicran) isimli eserinde Fuzûlî'nin sanatkârlığını (1959); Muğam (1974) başlıklı manzumesinde felsefi düşünceleri; İki qorxu (İki Korku) (1988) manzumesinde Stalin rejiminin baskı ve işkencelerinden doğan korkuları dile getirmiştir.

Bahtiyar Vahabzade 1970'li yıllardan itibaren Türkiye'de de tanınmış; Türk ədəbiyyatı (Türk Edebiyatı), Türk Yurdu (Türk Yurdu), Qardaş ədəbiyyatlar (Kardeş Edebiyatlar), Sancaq (Sancak) gibi dergilerde şiirleri, yazıları ve değişik yayınevleri tarafından kitapları neşredilmiştir.

Vahabzade'nin, Türkiye'de İsmet Zeki Eyüboğlu'nun Varlık dergisinde yayımlanan Ölü ədəbiyyat (Ölü Edebiyat) başlıklı ve klasik Türk edebiyatı hakkında menfi düşünceler içeren makalesine cevap olarak yazdığı Yel qayadan nə aparır? (Yel Kayadan Ne Götürür?) adlı makalesi (1973) Türkiye'de büyük ilgi görmüştür. Vahabzade'nin Türkiye seyahatinin intibalarını yansıtan ve Axtaran tapar (Arayan

Bulur) başlığı altında topladığı yazıları Sadəlikdə böyüklük (Sadelikte Büyüklük) (1978) adlı eserinde yer alır. Türkiye'de, Erdem dergisinin 57., Türk Lehçeleri ve Edebiyatları Dergisinin 22. sayısı Bahtiyar Vahabzade özel sayıları olarak yayımlanmıştır. Şairle ilgili birçok sempozyum ve konferans düzenlenmiştir.

BAHTİYAR VAHABZADE'NİN TÜRKİYE'DE YAYIMLANAN ESERLERİ

Açılan Baharlara Selâm, Şiirler. (Haz. Yavuz Akpınar). İstanbul: 1979.

Nereye Gidiyor Bu Dünya: İkinci Ses-Feryad. (Haz. Yavuz Bülent Bakiler). Ankara: 1991.

Gün Var Bin Aya Değer. (Haz. Beşâret İsmail). İzmir: 1993
Ürekdedir Sözün Kökü. (Haz. H. AhmedSchmiede). Ankara: 1993.

Gülüstan: Poemalar. (Haz. Seyfettin Altaylı). Ankara: 1998.
Şiirler: İnsan ve Zaman (1964), Bir Ürekde Dört Fasıl (1966), Kökler... Budaklar (1968), Deniz, Sahil (1969), Bir Baharın Karanguşu (1971), Tan Yeri (1973), Seçilmiş Eserleri (I-II, 1974-75), Açık Sohbet (1977), Açılan Seherlere Selam (1979), Payız Düşünceleri (1981), Özümle Sohbet (1985), Ahı, Dünya Fırlanır(1987), Lirikası (1990), Nağıl-Hayat (1991).

Çeşitli Yazılar: Sanatkâr ve Zaman (1976), Vatan Ocağının İstisi (1982), Derin Katlara Işık (1986), Şenbe Gecesine Giden Yol (1991).

Piyesler: Vicdan, Darağacı, Kızıl Elma, İkinci Ses, Yağışdan Sonra, Yollara İz Düşür, Feryad.

FAYDALANILAN KAYNAKLAR

Adıgüzel, Sedat. "Bahtiyar Vahabzade'nin Şiirinde Millet, Vatan ve Dil". Türk Dünyası Dil ve Edebiyat Dergisi 31 (2011): 63-74.

Ahmedov, Teymur. "BehtiyarVahabzade". Azerbaycan Yazıcıları: Ansiklopedik Ma'lumat Kitabı. Bakü: 2004.

Akpınar, Yavuz. "Bahtiyar Vahabzade'nin İki Gorhu Adlı Manzumesi". Azerî Edebiyatı Araştırmaları.İstanbul: 1994.

Akpınar, Yavuz. "Bahtiyar Vahabzade: Hayatı, Eserleri, Türkiye'de Tanınması" Türk Dünyası Dil ve Edebiyat Dergisi 31 (2011): 11-22.

Aktaş, Şerif. "Bahtiyar Vahabzâde'nin Şiiri Üzerine". Gazi Türkiyat Türkoloji Araştırmaları Dergisi, Bahar 6 (2010): 19-27.

Aliyeva, İfrat. Bahtiyar Vahabzâde'nin Lirikası. Bakü: 1983.

Azerbaycan'ın Bahtiyarı: Bahtiyar Vahabzade'nin Hayatı, Yaradıcılığı ve İctimaî Faaliyeti Hakkında Makaleler Toplusu. (Haz. Nazım İbrahimov). Bakü: 1995.

Ercilasun, Ahmet Bican. "Bir Azeri Şairi: Bahtiyar Vahabzade". Milli Eğitim ve Kültür Dergisi 2 (1979).

Ercilasun, Ahmet Bican. "Bahtiyar Vahabzade Anlatıyor". Töre 122 (1981).

Ercilasun, Ahmet Bican. "Vahabzade'nin Şiirleri Arasında". Türk Edebiyatı (1982).

Gafarlı, Ramazan. Behtiyar Vahabzade Edebiyyet Yolunda, Yahud Şairsiz Öten Bir İlimiz. Bakı: 2010.

Habibbeyli, İsa. "Millî istiklal Şairi Bahtiyar Vahabzade". Erdem 57(2010): 101-114.

Kaplan, Mehmet. “Pırlanta Gibi Bir Şiir”. Türk Edebiyatı 123 (1984).

Memmedov, Vakif. “Bahtiyar Vahabzade Yaraticılığında Tarih”. Erdem 57(2010): 158-164.

Nerimanoğlu, Kamil Veli. Yorulsag da, Yolumuzdan Dönmemişik, Türk Dünyasının Bahtiyarı (Megaleler Toplusu) I hisse. Bakı:2002.

Seyidov, Yusuf. Şairin Fikir Dünyası. Bakü: 1985.

Vahabzade, Bahtiyar. Ahı Dünya Fırlanır: Şeirler, Poemalar, Tercümeler. Bakı:1987.

Vurğun, Eyyub, “Bahtiyar Vahabzade Poeziyasında İnsan Konsepsiyası” Erdem 57(2010): s.75-85.

ŞİİRLERİ ve NESİRLERİNDEN ÖRNEKLER

İSTANBUL / İSTANBUL

Bosfor körfəzi... / Bosfor körfezi

İki qitə / İki kıta

Söykənmiş bir-birinə / Yaslanmış birbirine

Ortasında bu yolun. / Ortasında bu yolun.

Bir tərəfi Avropadır, / Bir tarafı Avrupa'dır,

Bir tərəfi Asiya / Bir tarafı Asya

İstanbulun... / İstanbul'un...

Türk oğlu durub ortada / Türk oğlu durup ortada

Seyr edir / Seyreder

Sağını, / Sağını,

Solunu. / Solunu.

Bir şəhərdə birləşir / Bir şehirde birləşir

İki qitə. / İki kıta

Birinin başlanğıcıdır, / Birinin başlanğıcıdır,

Birinin sonu... / Birinin sonu...

Sol tərəfində / Sol tarafında

Dəbdəbəli keçmişindən yadigar qalan- / Debdebeli geçmişindən yadigar kalan-

Başı göylərə ucalan / Başı göklere yükselen

Cameləri, bürcləri, qələləri; / Camileri, burçları, kaleleri;

Durur min ildən bəri. / Durur bin yıldan beri.

Sağ tərəfində / Sağ tarafında

Modern evlər, banklar, otellər... / Modern evler, bankalar, oteller...

Türk oğlu / Türkoğlu

Gözlərindən suallar yağa-yağa, / Gözlerinden sualler yağa yağa,

Gah sola baxır, gah sağa. / Kâh sola bakar, kâh sağa.

İstanbulun keçmişi vüqarlı, şanlı, / İstanbul'un keçmişi vakur, şanlı,

Bu günü özünə yad. / Bu günü özüne yabancı,

Gələcəyi dumanlı.../Geleceği dumanlı...

Bu gün / Bugün

Bir ayağı Avropadadır. / Bir ayağı Avrupa'dadır,

Bir ayağı Asiyada / Bir ayağı Asya'da

Türkün. / Türk'ün.

Qulaqlarında motor səsi, /Kulaklarında motor sesi,

Dilində quran surəsi / Dilinde “Kur'an” suresi

Türkün. / Türk'ün.

Zaman onu dilləndirir, /Zaman onu dillendirir.

Əsrin ahənginə səs verir /Asrın ahənginə ses verir

Düşünüb dərinə; /Düşünüb derindən;

Ancaq babası çəkir ətklərindən. /Ancak dedesi çeker eteklerinden.

Çırpır şəhər /Çarpıyor şehir

İkilik içində. /İkilik içinde.

Düyüm-düyüm olmuş fikirlər/ Dügüm dügüm olmuş fikirler

Əsrin keşməkeşində.../Asrın keşmekeşinde...

Bir şəhərdə görüşür /Bir şehirde görüşür

İki dünya, iki aləm. /İki dünya, iki alem.

Tapacaqdır, əminəm, /Bulacaktır eminim,

Türk oğlu haqq yolunu. /Türkoğlu hak yolunu.

O, hələlik seyr edir/O, şimdilik seyreder

Sağını, /Sağını,

Solunu.../Solunu.

Ürəyi Şərq ürəyi, /Yüreği şark yüreği,

Ağlı Qərb ağıdır/Aklı garp ağıdır

Türkün. /Türk'ün.

Bu təzaddan /Bu tezattan

Sinəsi dağlıdır / Sinesini yaralıdır

Türkün. /Türk'ün.
Durub hiss ilə ağıl arasında. /Durur his ile akıl arasında.
Həqiqətlə nağıl arasında. /Hakikətlə masal arasında.
İrəlimi getsin/İleri mi gitsin,
Geriyyəmi dönsün/Geriyyə mi dönsün?!
Keçmişdən qopa bilmir Geçmişindən kopamaz,
Bu günümü / Bu gününü
Tapa bilmir / Bulamaz.
Axtarır / Arar,
Axtarır / Arar,
Axtarır / Arar.
Qarşıda işıq var, /Karşıda işıq var,
Axtaran tapar!... /Aryan bulur!...

AZƏRBAYCAN-TÜRKİYƏ/AZƏRBAYCAN-TÜRKİYE

Bir millətlik, iki dövlət/Bir millətlik, iki devlet
Eyni arzu, eyni niyyət/Aynı arzu, aynı niyet.
Hər ikisi Cümhuriyyət /Her ikisi de cumhuriyyət
Azərbaycan-Türkiyə. /Azerbaycan-Türkiye.

Bir ananın iki oğlu /Bir ananın iki oğlu,
Bir ağacın iki qolu /Bir ağacın iki kolu
O da ulu, bu da ulu/O da ulu, bu da ulu
Azərbaycan-Türkiyə. /Azerbaycan-Türkiye.

Ana yurdda yuva qurdum, /Ana yurtda yuva kurdum,
Ata yurda könül verdim. / Ata yurda gönül verdim.

Ana yurdum, ata yurdum/Ana yurdum, ata yurdum
Azərbaycan-Türkiyə. /Azerbaycan-Türkiye.

Birdir bizim hər halımız /Birdir bizim hər hâlimiz
Diləyimiz, amalımız. /Dileğimiz, amelimiz.
Bayraqlarda hilalımız /Bayraqlarda hilalimiz
Azərbaycan-Türkiyə. /Azerbaycan-Türkiye

Dinimiz bir, dilimiz bir, /Dinimiz bir, dilimiz bir,
Ayımız bir, ilimiz bir, /Ayımız bir, yılımız bir,
Eşqimiz bir, yolumuz bir/Aşkımız bir, yolumuz bir
Azərbaycan-Türkiyə. /Azerbaycan-Türkiye.

BİR SALAMA DƏYMƏDİ / BİR SELAMA DEĞMEDİ

Bu gün mən səni gördüm, /Bu gün ben seni gördüm,
Salam vermək istədim, /Selam vermək istedim,
Üzünü yana tutdun. /Yüzünü çevirdin.
Söylə, illərdən bəri /Söylə, yıllardan beri
Qəlbimizin bir duyub/Kəlbimizin birlikdə duyub
Bir vurduğu illəri, /Birlikdə vurduğu yılları
Axı, nə tez unuttun?/Gerçekten, ne tez unuttun?

Beş ildə gözümüzdən axan o qanlı seller, /Beş yıl gözü-
müzdən axan o kanlı seller,
Bir salama dəymədi?/Bir selama değmedi mi?
Heç üzümə baxmadan yanımdan necə keçdin?/Hiç yüzü-
me bakmadan yanımdan nasıl geçtin?
Sən eşqin salamını qorxuyamı dəyişdin?/Sen aşkın selamı-

nı korkuya mı dəyişdin?
Yoxsa sən öz əhdinə, ilqarına ağ oldun?/Yoxsa sən kendi
ahdindən, vaadindən mi döndün?
O qədər yaxın ikən, bu qədər uzaq oldun./O kadar yakın
iken, bu kadar uzak oldun.
Şirin gülüşlərimiz, acı fəğanlarımız/Tatlı gülüşlərimiz, acı
fğanlarımız
Bir salama dəymədi? /Bir selama değmedi mi?

Qayğılı anlarımız, qayğısız anlarımız/Kaygılı anlarımız,
kayğısız anlarımız
Bir salama dəymədi? /Bir selama değmedi mi?

Sən neylədin, bir düşün!/Sen ne yaptın, bir düşün!
Yalnız indi anladım: ah, sən daha mənimçün/Yalnız şimdi
anladım; ah, sən daha benim için
Əlçatmaz bir çiçəksən,/Ele geçmez bir çiçəksin,
Yaşanmış günlərim tək geri dönməyəcəksən!../Yaşanmış
günlərim gibi geri dönmeyeceksin!..
Qop ey tufan, əs ey yel! Xəzəl olum, tökülüm/Kop ey tu-
fan, es ey yel!Kuru yaprak olayım, döküleyim
Düz beş il ürəyimdə/Dosdoğru beş yıl yüreğimde
Bəslədiyim məhəbbət, bir salama dəymədi./Beslediğim
aşk, bir selama değmedi.

Bir günlük həsrətimə dözə bilməyən, gülüm, /Bir günlük
hasretime dayanamayan gülüm,
Bəs nə oldu? /Gerçekten ne oldu?
Bu həsrət bir salama dəymədi?Bu hasret bir selama değ-

medi mi?

Getdin, dalınca baxdım, can ayrıldı canımdan,/Gittin, ar-
dından baktım, can ayrıldı canımdan,

Sən necə etinasız ötə bildin yanımdan?/Sen nasıl ehemmi-
yet vermeden geçebildin yanımdan?

Ah çəkdim, başım üstə yarpaqlar əsdi, gülüm,/Ah çektim,
başımın üstünde yapraklar uçtu, gülüm,

Sənin qəlbin əsmədi./Senin kalbin uçmadı.

Arxana da baxmadın!/Arkana da bakmadın!

Niyə sənin yolunu məhəbbətin kəsmədi?... /Niye senin yo-
lunu aşkın kesmedi?...

Qazancımız de, bumu? /Kazancımız söyle, bu mu?

Deyilməmiş o salam əlvidamız oldumu?/Söylenmemiş o
selam elvedamız oldu mu?

Sən mənə zülm eylədin, mənə zülm yaraşır./Sen bana zul-
mettin, bana karanlık yakışır.

Bir salama dəyməyən eşqə ölüm yaraşır!/Bir selama değ-
meyen aşka ölüm yakışır.

ANA DİLİ / ANA DİLİ

Dil açanda ilk dəfə «ana» söyləyirik biz, /Konuşmaya baş-
layınca ilk önce “ana” deriz biz

«Ana dili» adlanır bizim ilk dərsliyimiz./ “Ana dili”dir ilk
dersimiz.

İlk mahnımız laylanı anamız öz südüylə/İlk türkümüz nin-
niyi anamız öz sütüyle

İçirir ruhumuza bu dildə gilə-gilə. /İçirir ruhumuza bu dil-
de damla damla.

Bu dil bizim ruhumuz, eşqimiz, canımızdır, /Bu dil, bizim
ruhumuz, aşkımız, canımızdır,

Bu dil bir-birimizlə əhdi-peymanımızdır. /Bu dil, birbiri-
mizlə yeminimiz-ahdımızdır.

Bu dil tanıtmış bizə bu dünyada hər şeyi, /Bu dil, tanıtmış
bize dünyada her şeyi

Bu dil əcdadımızın bizə qoyub getdiyi /Bu dil, ecdadımızın
bize bırakıp gittiği

Ən qiymətli mirasdır, onu gözlərimiz tək/En kıymetli mi-
rastır, onu gözümüz gibi

Qoruyub, nəsillərə biz də hədiyyə verək. /Koruyup gelecek
nesillere biz de hediye verelim.

Bizim uca dağların sonsuz əzəmətindən, /Bizim yüce dağ-
ların sonsuz azametinden,

Yatağına sığmayan çayların hiddətindən, /Yatağına sığma-
yan çayların hiddetinden,

Bu torpaqdan, bu yerdən, /Bu topraktan, bu yerden,

Elin bağrından qopan yanıqlı nəğmələrdən/Halkın bağrın-
dan kopan yanık ezgilerden,

Güllərin rənglərindən, çiçəklərin iyindən, /Güllərin renkle-
rindən, çiçeklerin kokusundan,

Mil düzünün, Muğanın sonsuz genişliyindən, /Mil ovası-
nın, Muğan’ın sonsuz genişliğinden,

Ağsaçlı babaların əqlindən, kamalından, /Ak saçlı babala-
rın aklından, olgunluğundan,

Düşmən üstünə cuman o Qıratın nalından/Düşman üstünə
koşan o Kırat’ın nalından

Qopan səsdən yarandın. /Kopan sestən yaratıldın.

Sən xalqımın aldığı ilk nəfəsdən yarandın. /Sen halkımın
aldığı ilk nefesten yaratıldın

Ana dilim, səndədir xalqın əqli, hikməti, /Ana dilim, sen-
dedir halkın aklı, hikmeti,

Ərəb oğlu Məcnunun dərdi səndə dil açmış. /Arap oğlu
Mecnun’un derdi sende dillenmiş.

Ürəklərə yol açan Füzulinin sənəti, /Yüreklere yol açan
Fuzulî’nin sanatı,

Ey dilim, qüdrətinlə dünyalara yol açmış. /Ey dilim, kudre-
tinle dünyalara yol açmış.

Səndə mənim xalqımın qəhrəmanlıqla dolu /Sende benim
halkımın kahramanlıkla dolu

Tarixi varaqlanır, /Tarihi yazılır.

Səndə neçə min illik mənim mədəniyyətim,/Sende nice bin
yıllık benim medeniyetim,

Şan- şöhrətim saxlanır./Şan şöhrətim saklanır.

Mənim adım, sanımsan,/Benim adım sanımsın,

Namusum, vicdanımsan!/Namusum, vicdanımsın.

Millətlərə, xalqlara xalqımızın adından/Milletlere, halkla-
ra halkımızın adından

Məhəbbət dastanları yaradıldı bu dildə. /Aşk dastanları ya-
ratıldı bu dilde.

Moskvada Puşkinə heykəl qoyulan zaman,/Moskova’da
Puşkin’e heykel dikildiği zaman,

Ona abidə qoydu bu dildə Şirvani də./Ona abide dikti bu
dilde Şirvani de.

Bu dil tanıtmış bizə bu dünyada hər şeyi, / Bu dil, tanıtmış
bize bu dünyada her şeyi,
Bu dil əcdadımızın bizə qoyub getdiyi/Bu dil, ecdadımızın
bize bırakıp gittiği
Ən qiymətli mirasdır, onu gözlərimiz tək/En kıymətli mi-
rastır, onu gözümüzü gibi
Qoruyub, nəsillərə biz də hədiyyə verək! /Koruyup gele-
cek nesillere biz de hediye edelim.

Ey öz doğma dilində danışmağı ar bilən/Ey öz dilində ko-
nuşmaya utanan,
Bunu iftixar bilən/Bununla gururlanan
Modalı ədabazlar, /Modaya düşkün şəkicilər,
Qəlbinizi oxşamır qoşmalar, telli sazlar./Kalbiniz okşamı-
yor koşmalar, telli sazlar.
Qoy bunlar mənim olsun./Bırak, bunlar benim olsun.
Ancaq Vətən çörəyi,/Ancak, vatan ekmeği,
Bir də ana ürəyi/Bir de ana yüreği
Sizlərə qənim olsun! /Sizlere haram olsun.

MÜƏLLİM/ MUALLİM

Müəllim! Gözəldən gözəldir bu söz-/Muallim! Güzəldən
de güzəldir bu söz-
Körpə könüllərdə məşəl yandıran! /Körpə gönüllərdə me-
şələ yandıran!
Hələ yazılmamış, hələ qırıqsız,/Daha yazılmamış, daha bu-
ruşmamış
Hamar beyinləri cilalandıran,/Dümdüz beyinləri cilalayan.
Müəllim! Tez durub gec yatanımsan,/Muallim!/Erken kal-

kıp keç yatanımsın
Bu gün, sabahımı yaradanımsan!/Bugün, sabahımı yarata-
nımsın!
Mən bir toxum idim, sabahım-sirdi. /Ben bir tohum idim,
sabahım sirdi
Mənə şəkil verən, rəng verənimsən. /Bana şəkil veren, renk
verenimsin.
Məni bu dünyaya anam gətirdi/Beni bu dünyaya anam ge-
tirdi
Sənsə bitirənim, yetirənimсэн. /Sense tamamlayanım, ye-
tirenimsin.

Müəllim! Düşüncə güllərimizi / Muallim! Düşüncə güllə-
rimizi
Əqlilə suvaran bir bağban oldu. /Aklıyla sulayan bir bahçı-
van oldu.
Endirdi yerlərə atamız bizi /İndirdi yere atamız bizi
Müəllim-göylərə qaldıran oldu. /Muallim, göklərə kaldıran
oldu.

Xəyala qol-qanad, gözə nur verdi/Hayale kol kanat, göze
nur verdi
Müəllim! Biz sənə borcluyuq ancaq./Muallim! Biz sana
borçluyuz ancak.
Əmir Teymura da şərəf gətirdi,/Emir Timur'a da şeref ge-
tirdi,
Ayağın altında əbədi yatmaq./Ayağının altında edebî yat-
maq.

Şagirdin sayıdır dövlətin, varın/Öğrencinin hürmetidir dev-
letin, varlığı
Bilməz bu qazancı, bilməz hər naşı./Bilmez bu kazancı,
bilmez her tecrübesiz.
Sınıfdən sinifə adlayanların/Sınıftan sınıfa keçənlərin
Yaşında yaşayır müəllim yaşı./Yaşında yaşar muallimin
yaşı

Elmə güvəndinsə, bil ki, cənnətin/ İlme güvəndinsə, bil ki,
cənnətin
Qapısı üzünə açılacaqdır. /Kapısı yüzünə açılacaktır.
Məktəbi hər şeydən üstün millətin/Mektebi her şeyden üs-
tün milletin
Hər yerdə, hər işdə zəfəri-haqdır./Her yerde, her işte zaferi
haktır.

Gəl, ey heykəltəraş! Bu mərmər, bu gil./Gel ey heykeltıraş!
Bu mermer, bu kil.
Düşün müəllimi, sonra alış, yan./Düşün muallimi, sonra
tutuş, yan.
Onun heykəlini mərmərdən deyil, /Onun heykəlini mer-
merden değil,
Yarat özü kimi nurdan, işıqdan./Yarat kendisi gibi nurdan,
ışıktan.

ŞEKİ

2016 Yılı Türk Dünyası Kültür Başkenti unvanını taşıyan Şeki, Ünlü Azerbaycan Şairi Bahtiyar Vahabzade'nin de doğduğu şehirdir. Şehir, Kafkas Dağları'nın güney kesiminin bir bölümünü oluşturan Salavat Dağı'nın güney eteklerinde, bilinmeyen bir dönemde kurulmuştur. 1968 yılına kadar Nuha diye anılan Şeki, günümüzde, Kür Irmağı'nın kollarından Eğri Çayı'na kavuşan Kiş Çayı'nın sol yamacındadır. Kiş Çayı'nın kıyısında yerleşen eski şehri 1772'de sel suları yıktıktan sonra şehrin ahalişi şimdiki yerine şehri yeniden kurmuştur. Şehir, bu bölgede kurulan ve uzun süre varlığını devam ettiren Şeki Hanlığı'na adını vermiştir. Eski Şeki şehri, IV. yüzyılda yayılmaya başlayan Hıristiyanlığın dinî merkezlerinden biridir. Şehir, VII. yüzyılda, Müslüman Arapların Kafkasya'ya yönelik akınları sırasında, hücumlarına maruz kalmış; Arap hilâfetinin zayıflamaya başladığı IX. yüzyıldan itibaren bağımsız meliklik hâline gelmiştir. XI. yüzyılda Şirvanşahların, ardından Moğolların ve İlhanlıların idaresine geçmiştir. XIV. yüzyılın sonlarına doğru İlhanlıların zayıflamasıyla tekrar bağımsız meliklik olan Şeki'de, Seyyid Ali Han hüküm sürmüştür. Timur'un Şeki'ye hücumu esnasında Seyyid Ali Han'ın ona ciddi şekilde mukavemet göstermesine rağmen ölümünden sonra tahta geçen oğlu Seyyid Ahmed Han, Timur'la münasebetlerini iyileştirmiştir. Şeki, Akkoyunlu ve Karakoyunlular devrinde eski önemini kaybetmiş, 1444-1445'te Akkoyunlulara, 1551'de Safevî Devletine bağlanmıştır. 1578'de başlayan Osmanlı-İran savaşları sırasında Osmanlıların müttefiki olan Kahetya Kralı II. Aleksandr Şeki'ye girmiş ve burası bir Osmanlı sancağı hâline getirilmiş; idaresi önce Aleksandr'ın oğlu Irakli Mirza'ya, daha sonra da Şirvanşahlar devrinde buranın eski hâkiminin oğlu olan Mirza Ömer'e verilmiştir. 1583'te Şeki yerine Ereş, beylerbeylik merkezi olmuş ve Şeki Sancağı Ereş Beylerbeyliği'ne bağlanmıştır. 1590 Osmanlı-İran ba-

rışının ardından Şeki, Şamahı'ya bağlı bir sancak durumuna gelmiştir. 1603'te tekrar başlayan Osmanlı-Safevî savaşları sırasında Şah I. Abbas'ın, Haziran 1607'de Şirvan'a hâkim olup Kahetya Kralı II. Aleksandr'ın oğlu olan Gürcü Prensi Konstantin Mirza'yı şehre vali tayin etmesiyle, Şeki'deki Şamir Han da ona tâbi olmuş, 1643'te Şeki yerli melik ve sultanların eline geçmiştir. Nâdir Şah döneminde toplanan vergilerin arttırılması, Şeki halkının Melik Necef'e karşı isyan etmesine sebep olmuş ve yerli beylerden olan Hacı Çelebi, halkın başına geçerek 1743 tarihinde Melik Necef'i bertaraf etmiştir. Nâdir Şah'ın 1744 yılının sonbaharında Şeki seferine çıkması üzerine Hacı Çelebi, Derbend'e çekilmiş; 1747'de Nadir Şah öldürüldükten sonra Şeki Hanlığı'nı kurmuştur. 1805'te Şeki Hanlığı, Rus egemenliğine girmiş, 1819'da hanlık lağvedilmiştir. Rus Çarlığı döneminde önce Şamahı (sonradan merkez Bakü'ye taşınınca adı Bakü Guberniyası oldu) Guberniyasına bağlı bir rayonken (ilçe) 1868'de Yelizavetpol Guberniyasına bağlı rayon merkezi olmuştur. Bu durumunu 1930'a kadar koruyan kent, o yıl Azerbaycan'ın il merkezlerinden biri hâline gelmiş ve bu durumunu Vartaşen iline bağlı olduğu 1963-1965 yılları arası hariç korumuştur. Sovyet Sosyalist Cumhuriyetleri Birliği'nin 1991'de dağılması üzerine bağımsızlığını kazanan Azerbaycan Cumhuriyeti toprakları içinde yer alan Şeki ilinin merkezi Şeki'dir. Şehrin tarihî merkezi 2019'da Dünya Mirası ilan edilmiştir.

Şeki, tarih boyunca ipek imalâtı açısından önemli bir merkez olmuştur. 1861'de dünyanın en büyük ipek sarma fabrikası burada açılmış ve bu yörede imal edilen ipek 1862'de Londra'daki uluslararası fuarda madalya almıştır. İpek üretiminin dışında, Şeki'de pirinç ve buğday ekimi, bağcılık, meyvecilik, hayvancılık, çömlekçilik, bakırcılık, kuyumculuk, demircilik, dokumacılık gibi işler de yapılmıştır. 1824'te

şehirde 400'den fazla dükkânın bulunması, şehirdeki üretimin boyutlarını ortaya koymaktadır. Evliya Çelebi, Şeki'de mevcut 3000 haneden söz eder. 1810'da Şeki'de 20.000 hane bulunmaktadır. 2009 sayımlarına göre il nüfusu 582.000, şehir nüfusu 65.000'dir.

Şehir, Hanlıklar devrinde şehrin bugünkü Yukarıbaş semtinde ve şehre hâkim bir noktada, Türklerin ilk yerleşim yerlerinde uyguladıkları kale, şehristan ve ribât bölümlerinden oluşan üç bölümlü şehir planı tipinde tasarlanmıştır.

GEZİLECEK YERLER

Başkent Bakü ile Şeki arasında 322 km mesafe bulunmaktadır. Karayoluyla gidiş 5-6 saati bulabilmektedir. Ancak yol üzerindeki tarihî Gobustan ve dağlık alan da görülmeye değerdir. Şehre en yakın havalimanı Gabala'dadır. İki şehir arası yaklaşık 95 km.dir. Havaalanı olan diğer yakın şehir ise Gençe'dir. İki şehir arası 168 km.dir.

Şeki'de mutlaka görülmesi gereken yerler:

Han Sarayı: Bugün Türk saray mimarisinin Azerbaycan'daki anıtsal örneklerinden olan Han Sarayı (yapımı 1762) İç-kale'de yer almaktadır. Hüseyin Han Müştak tarafından Usta Abbaskulu'ya yaptırılan saray, ülke mimarlığının en önemli eserlerindedir. Tuğla, ahşap, cam-ayna, alçı ve özellikle zengin kalem işi süslemelerin yer aldığı yapıda bitkisel motiflere ağırlık verilmiştir. Vitrayları ise Venedik'ten getirilmiştir. Saray, Dünya Abideleri listesinde yer almaktadır.

Kervansaray: Şeki Kervansarayı, 18. yüzyılda inşasına başlanan ve iki bölümden oluşan (yukarı – aşağı kervansaray) bir kervansaraydır. 8000 metrekarelik bir alanda kurulu olan yapının geniş bir avlusu ve 300 odası bulunmaktadır. Günümüzde bu odaların bir bölümü özel bir otel tarafından işletilmektedir.

Diğerleri:

- Kış Kilisesi
- Aşağı Yukarı Kervansarayları
- Şeki Kalesi
- GelersenGörersen Kalesi/Gız Kalesi
- Cuma Camisi
- Agvanlar Hamamı
- Sanat Müzesi
- Tarih Müzesi
- Etnografya Müzesi
- Bahtiyar Vahabzade Müze Evi
- Uygulamalı Arkeoloji Müzesi
- Marhal doğal park ve piknik alanı

ŞEKİ'DE NE YENİR

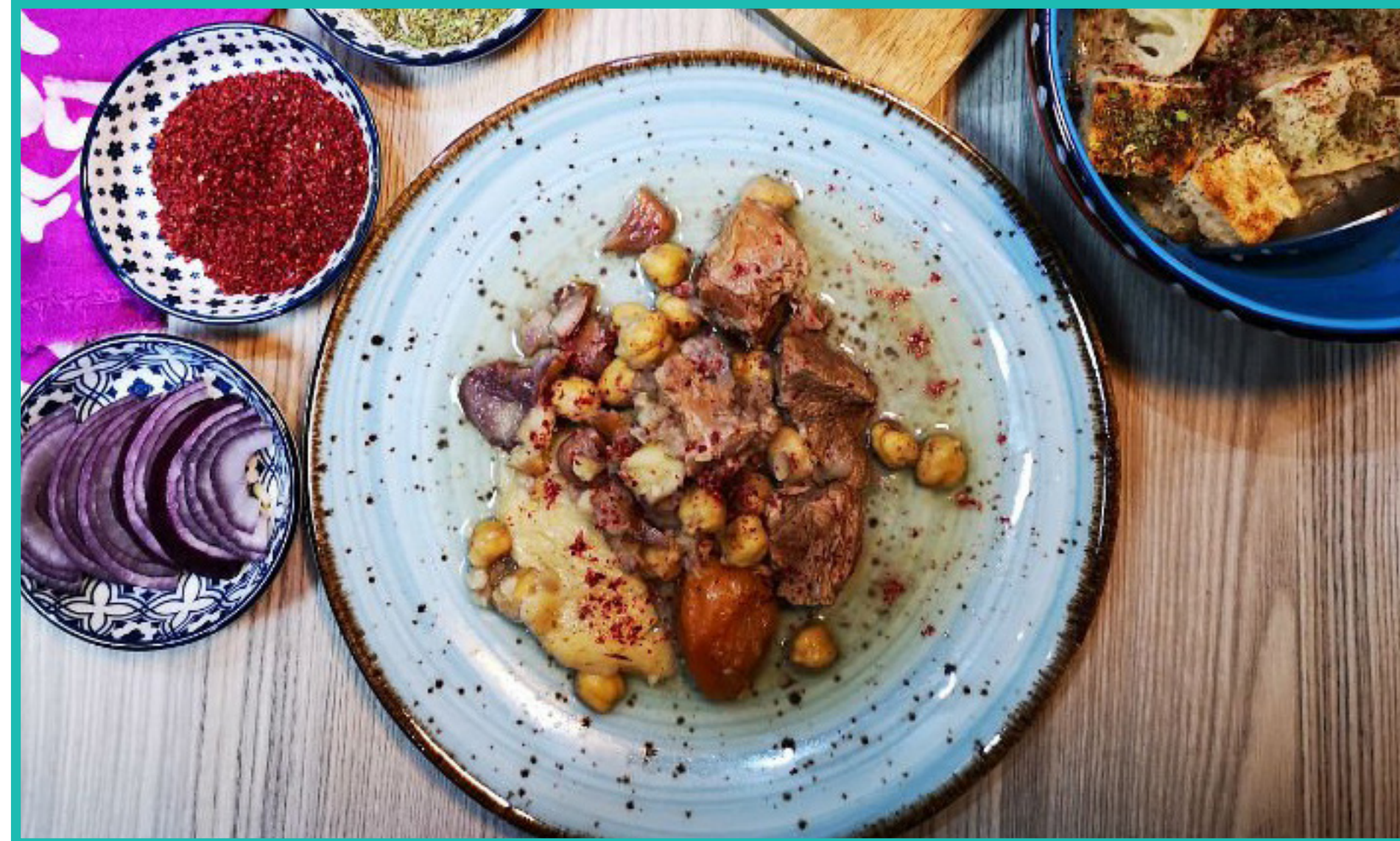
Şeki'ye özgü olan yiyecekler piti ve halvadır ancak Azerbaycan'ın çeşitli yörelerinin yemekleri de Şeki'de yenilebilir. Piti (nohutlu, sebzeli ve etli güveç yemeği), Şeki halvası (kadayıfla yapılan ancak değişik baharatları olan tatlı), düşbere (bir çeşit mantı), şekerbura (kurabiye benzeri tatlı), badambura (şekerburanın içinde badem olanı), pahlava (bir çeşit baklava), bacı (etli sebze dolması), dovga (çorba), labba (kuru fasulye yemeği), mürebbe (reçel; özellikle çayın yanında şeker yerine kullanılır) yörenin meşhur yiyecekleridir.

ŞEKİ PİTİSİ

Azerbaycan'ın en eski şehirlerinden biri olan Şeki, yöresel yemekleriyle de dikkat çekmektedir. Şeki'nin yöresel yemeklerinden biri de "piti"dir. Piti, zengin Şeki mutfağının en meşhur yemekleri arasında yer almaktadır. Anadolu'da Kars yöresinde de piti, yöresel bir yemek olarak pişirilmektedir.

Malzeme (Bir küçük güveç kabı için)

250 gr. sinirsiz, yumuşak koyun eti
100 gr. nohut
1 adet patates
60 gr. kuyruk yağı
1 baş soğan
1 adet kuru erik
Tuz, karabiber, safran, sumak.

HAZIRLANIŞI

Akşamdan ıslatılmış olan nohut bir güveç kabında ve özel fırınlarda pişirmeye alınır. Kaynayan tencereye et ve kuyruk yağı ilave edilir. Biraz kaynadıktan sonra içine tuz ve soğan atılır. Üzerinin köpüğü alınarak etler yumuşayana kadar pişirilir. Pişinceğine yakın içine karabiber, safran, sumak, kurutulmuş erik ilave edilir. Bundan sonra soyulup yıkanmış patates küçükse bütün olarak, büyükse ikiye bölünerek yemeğe ilave edilir.

Yemeğin tek kişilik güveç kaplarında sofraya getirilmesi bu yemeğin özelliğidir.

Piti sulu yemek olarak yenebileceği gibi, suyunda ekmek ezilerek suyu ayrı, etli ve nohutlu kısmı ayrı olarak da yenilebilir.

Afiyet olsun.

Diri Baba Türbesi - Qobustan, Azərbaycan

BƏXTIYAR VAHABZADƏ

BƏXTIYAR VAHABZADƏNİN HƏYATI

Bəxtiyar Vahabzadə (16 avqust,1925-13 fevral, 2009) Azərbaycanın bütün Türk dünyasında tanınmış müasir şairi, yazıçısı və elm xadimidir. Azərbaycanın şimalındakı Şəki şəhərində anadan olmuşdur. O dövrdə Sovet təzyiqləri və kollektivləşmə hərəkatına qarşı xalqın üsyanı Azərbaycanın bir çox yerində olduğu kimi Şəkiddə də baş vermişdir. 1932-ci ildə rejimə qarşı üsyan edən xalq şəhəri ələ keçirmişdir. Vəziyyəti ancaq bir həftə sonra nəzarət altına alan Sovet hökuməti bəzi üsyançıları evində gizlətdiyi üçün B.Vahabzadənin babasını da həbs etmişdir. Qohumlarınınzamin durması ilə həbsdən azad olan babası ailəsini də götürərək Türküstanə getmişdir. 1934-cü ildə ortalıq bir az sakitləşdikdən sonra Bakıya qayıtmışlar, beləliklə, Bəxtiyar Vahabzadə də ailəsi ilə birlikdə 1934-cü ildə Bakıya köçmüş və orta təhsilini Bakıda bitirmişdir. 1942-ci ildə Tibb fakültəsinə daxil olmuş, ancaq bir müddət sonra buranı da tərk edərək ali təhsilinə Bakı Dövlət Universitetinin Filologiya fakültəsində davam etdirmişdir. O, bu fakültədən 1947-ci ildə məzun olmuşdur. 1950-ci ildə Dilarə xanım ilə evlənmiş, bu nigahdan Gülzar (1952), İsfəndiyar (1954) və Azər adlı üç övladınadan olmuşdur.

Bəxtiyar Vahabzadənin tələbəklik illərində əldə etdiyi uğurlar onun universitetdə aspirant olaraq saxlanılmasına kömək etmiş; 1951-ci ildə “Səməd Vurğunun lirikası” adlı dissertasiyası ilə “filologiya elmlər namizədi”; 1964-cü ildə “Səməd Vurğunun yaradıcılıq yolu” mövzulu dissertasiyası ilə “filologiya elmləri doktoru”, 1965-ci ildə “professor” elmi adlarını almışdır. Bəxtiyar Vahabzadə 1990-cı ildə təqaüdə çıxmışdır.

Bəxtiyar Vahabzadə 1980-ci ildə Azərbaycan Milli Elmlər Akademiyasının üzvü seçilmişdir. Əsərləri ilə “Azərbaycan SSR əməkdar incəsənət xadimi”(Azərbaycan’ın Emekdar Sanatçısı) (1974); “Azərbaycan SSR Dövlət mükafatı” (Azərbaycan Devlet Ödülü) (1976); “SSRİ Dövlət mükafatı” (Sovyetler Birliyi Devlet Ödülü)(1984); “Oktyabr İnqilabı”(Ekim Devrimi) (1984); “Qırmızı Əmək Bayrağı”(Qırmızı Emək Bayrağı) kimi ordenlərə və “Azərbaycan Xalq Şairi” (Azərbaycan Halk Şairi) fəxri adına layiq görülmüşdür. Azərbaycanın müstəqillik əldə etməsindən sonra şair xalqımızın milli azadlıq mübarizəsindəki xüsusi xidmətlərinə görə “İstiqlal”(Bağımsızlıq) ordeni (1995) ilə təltif olunmuşdur.

Şair, yazıçı və akademik olan Bəxtiyar Vahabzadə siyasi fəaliyyətlə də məşğul olmuş, Sovet dövründə 1980-1985-ci və 1985-1990-cı illərdə Azərbaycan Ali Sovetində millət vəkili olmuş, Azərbaycan müstəqillik əldə etdikdən sonra 2001-2009-cü illərdə Azərbaycan Milli Məclisinə deputat seçilmişdir. B.Vahabzadə 13 fevral 2009-cu ildə Bakıda vəfat etmiş; məşhur ədəbiyyatşünasların, siyasətçilərin, elm xadimlərinin və sənətkarların məzarlarının yerləşdiyi Fəxri Xiyabanda dəfn edilmişdir.

ƏDƏBİ ŞƏXSİYYƏTİ

Kiçik yaşlarından şeirə, ədəbiyyata marağı olan B.Vahabzadənin çap olunan ilk şeiri Azərbaycan Yazıçılar Birliyinin sədri Səməd Vurğunun diqqətini çəkmiş və bununla da onun həyatının axarı dəyişmişdir. O, 1945-ci ildə Azərbaycan Yazıçılar Birliyinə qəbul edilmişdir. “Mənim Dostlarım”(Benim Dostlarım) (1949), “Bahar”(Bahar) (1950) və

“Dostluq nəğməsi” (Dostluk Ezgisi)(1953) adlı ilk əsərlərində seçdiyi mövzulara əsaslanaraq şeirlərini lirik-epik bir üslubda qələmə almışdır. 1950-ci illərdən sonra yazdığı əsərləri isə şairin yaradıcılığının ustalıq dövrü əsərləridir. O, bu dövrdən etibarən daha çox ictimai və bəşəri mövzuları, duyğuları əks etdirən əsərlər yazmışdır. 1960-cı illərdən sonra şair, əvvəlcə üstüörtülü, daha sonra isə açıq şəkildə milli problemləri dilə gətirmişdir. 1959-cu ildə nəşr etdirdiyi və böyük cəsarət nümunəsi göstərərək Azərbaycan türklərinin azadlıq həsrətini dilə gətirdiyi Gülüstan poeması(Gülüstan Manzumesi)şairə şöhrət qazandırmışdır. Bu şeirinə görə Azərbaycan Kommunist Partiyasının Mərkəzi Komitəsi tərəfindən dindirilmiş, 1962-ci ildə bir müddətliyinə universitetdəki vəzifəsindən uzaqlaşdırılmışdır. Bu təzyiqlərə baxmayaraq Bəxtiyar Vahabzadə əsrin əvvəllərində yaşamış Mirzə Ələkbər Sabir, Üzeyir Hacıbəyov, Əhməd Cavad, Məhəmməd Hadi, Almaz İldırım kimi Azərbaycan istiqlal ədəbiyyatının qurucularının yolundan getmişdir. Onlar kimi şair özü də dünyada olmayan ölkələrin problemlərini dilə gətirmiş,üstüörtülü şəkildə Azərbaycanın və Azərbaycan türkünün milli problemlərini Hyde Park və Latın dili kimi şeirlərində əks etdirmişdir. Şairin “Latın dili” şeirindəki:

Sən dərdə bax, Vətən də var, millət də var./Sen derde bak, vatan da var, millet de var.

Ancaq onun dili yoxdur./ Ancak onun dili yoktur.

Elə bil ki, güzgü kimi./Öyle bil ki ayna gibi.

İndi söylə, hansı dilə ölü deyək?/ Şimdi söyle hangi dile ölü diyelim?

Vətən varkən, millət varkən./ Vatan varken, millet varken,

Kiçik, yoxsul komalarda/ Küçük, yoxsul kulübelerde

Dustaq olan bir diləmi?/ Tutsak olan bir dile mi?

Yoxsa, uzun əsrlərdən keçib gələn./ Yoksa uzun asırlardan keçip gelen

Xalqı ölən, özü qalan bir diləmi?/ Halkı ölen, özü kalan bir dile mi?

misralarında şair başqa dildən danışmış kimi görünə də rus dili qarşısında yox sayılan ana dilinə işarə etmişdir. Şairin “Təzadlar” adlı əsərinin mövzusu Vyetnam olsa da, əslində gələcək üçün milli mübarizəyə hazırlamaq istədiyi öz xalqıdır. Şair bu əsərində sətiraltı mənalarla üstüörtülü şəkildə demək istədiklərini xalqa çatdırmışdır.

B.Vahabzadə, duyğu və düşüncələrini hər zaman simvol-larla ifadə etməmişdir. Qorbaçovun vaxtında baş verən Qarabağ məsələsinə 1988-ci ilin 17 noyabr-4 dekabr tarixlərində Bakının Azadlıq meydanında böyük xalq kütlələrinin toplaşdığı mitinqlərdə düşüncələrini cəsarətlə dilə gətirmiş, xalqa yol göstərmişdir. Bir çox ziyalıların susmasına baxmayaraq, B.Vahabzadə susmamış, bir yandan ermənilərə qarşı xalqı qəflət yuxusundan oyandırmaya çalışarkən, digər yandan Sovet rəhbərliyinə qarşı məqsədyönlü vəzlaşdırıcı (barışıq) siyasət apararaq Azərbaycanı qorumağa çalışmışdır. “Qanlı Yanvar” (Kanlı Ocak) hadisələri (19-20 Yanvar 1990) zamanı baş verənlərə biganə qalmayan şair “Şəhidlər”(Şehitler)(1990) poemasında və “Dovşana qaç, tazıya tut: Azərbaycan hadisələrinin iç üzü, Moskvanın Siyasəti” (Tavşana kaç, tazıya tut: Azerbaycan Olaylarının İçyüzü, Moskova'nın Siyaseti”) (Ankara 1990) adlı əsərində erməni oyunlarının iç üzünü göstərmiş və rusların ermənilərə dəstək olmasından bəhs etmişdir.

Sovet rejiminin zəifləməsi və 1991-ci ildə Azərbaycanın müstəqillik qazanmasından sonra B.Vahabzadə əsərlərində milli ideyaları və milliyətçi hissləri ön plana çıxarmaqla milli kimliyin yenidən yaradılması üçün səy göstərirdi. Şair Türkiyə-Azərbaycan qardaşlığından bəhs edən türk tarixi mövzulu əsərləri ilə xalqdakı türk, türklük düşüncəsini möhkəmləndirməyə çalışırdı. Bu səbəbdən şeir və məqalələrində də Türkiyənin müstəqilliyimizə və Qarabağ müharibəsinə verdiyi dəstəyi əsla unutmurdu.Türklərin tarixinin heç bir dövrünün asan olmadığını şeirlərində dilə gətirən şair, keçmişdəki hər bir çətinliyin öhdəsindən bu günlərə qədər gəldiyini nümunə verməklə bu məşəqqətli dövrün də ötüb keçəcəyini xəbər verirdi.

Azərbaycan oğluyam./ Azerbaycan oğluyum,

At belində doğuldum./ At üstünde doğdum.

misralarında, Türk millətinin xarakterini əks etdirən şair-zindanlarda doğulduq(zindanlarda doğduk) sözləri ilə də millətin qarşılaşdığı digər həqiqətləri də izlədiyini; ancaq xalqına (millətə) uydurma tarix yazılıb, öyrədildiyini; bu uydurma tarixə görə anasından ayrıldığını dilə gətirmişdir.

Azərbaycanın şimal və cənub olaraq ikiye parçalanması da şairin ürəyində dərin izlər buraxmışdı. Ac olsa da toxuq deyən millətin övladlarını məhv edən qızıl saraylarda verilən fərmanlar, hökmlərdir. Bu millət Atatürkün anası kimi vaxt ötdükçə minnətdarlıqla yad ediləcək anaların böyüdcəyi igidlər, mərd, cəsur qızlarsayəsində ayaqda qalacaq, yaşayacaq; şairin hər şeydən üstün tutduğu Azərbaycan bayrağı başının üstündə dalğalanacaqdır. Şairə görə;

Sənin öz dövlətin, öz millətin, öz cəddin var/Senin öz devletin, öz milletin , öz ceddin var

Vətən uğrunda ölənlər ölümündən doğular./ Vatan için ölenler ölümündən doğulur.

Vətən uğrunda ölənlərə qarşı sağ qalanlarında vəzifələri vardır. Bunlardan biri də ana dilinə sahib çıxaraq millətini, dilini yaşatmaqdır. Bu səbəbdən şair,

Özgəyə: “Dilini öyrən!”- deyirsən,/Başkasına dilini öğren diyorsun

Özünsə... Bu dili bəyənəməyirsən!.../ Kendinse... Bu dili beğenmiyorsun.

misraları ilə ana dilini bəyənəməyib, dodaq büzənləri qınayaraq, onları özləri olmağa çağırır. Buna görə də Bəxtiyar Vahabzadə şeirlərini ana dilinin saflığını və axıcılığını göstərəcək şəkildə qələmə almağa diqqət edirdi. Şair bu şüurhər kəsdə oyandırmağa çalışırdı; buna görə də bir çox şeir və nəsr əsərləri ana dili məsələsi ilə əlaqəlidir.

Bəxtiyar Vahabzadə şeirlərində "insan" mövzunu milliyyət anlayışından ayrı şəkildə nəzərdən keçirmişdi. Millətindən asılı olmayaraq, insanın dünyaya gəlməsinin bir məqsədi var. Şairin

Bizə ağıl verdi, ruh verdi Allah/ Bize akıl verdi, ruh verdi Allah

Müqəddəskitablar göndərdi Allah/Kutsal kitablar yolladı Allah

Bizi haqq yoluna gətirsin deyə./Bizi hak yoluna götürsün diye

Gəldikmi yola? Gəlmədik, niyə?/ Geldik mi yola ? Gelmedik niye?

misralarında ifadə etdiyi problemlər, bu gün üçün də, qorxu-

lur ki, dünya durduqca, min il sonrası üçün də insanlıq üçün dəyişilməz qalacaq. Özünə və insanlıq üçün axşamı olmayan gündüzlər istəyən şair, şeirlərində milli, eyni zamanda ümumbəşəri düşüncələrə açıq insan tipi yaratmağa çalışmışdır.

Şair insanın hisslərini şeirlərində uğurla əks etdirmişdir. Böyük milli duyğularını ifadə edən şair bir salama dəyməyən eşq üçün kədərini belə uğurla dilə gətirir. Bir salamını belə almayan köhnə sevgilisinə,

Sən mənə zülm eylədin, mənə zülmət yaraşır/Sen bana zulmettin bana karanlık yakışır

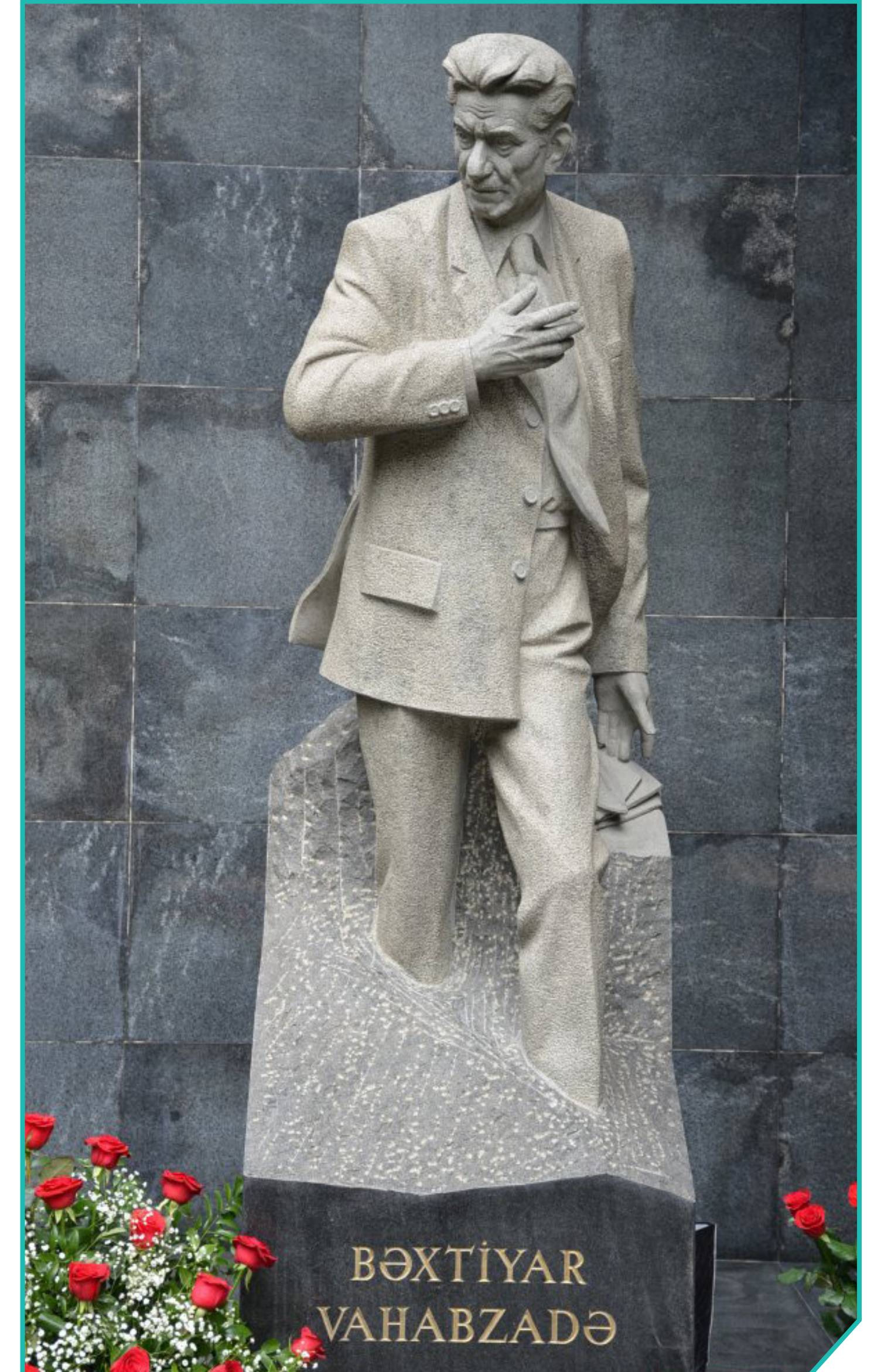
Bir salama dəyməyən eşqə ölüm yaraşır!/Bir selama değmeyen aşka ölüm yakışır!

sözləri ilə şikayətlənir. Sevgilisinə kədərini, şadlığın, əsarətim, azadlığın kimi əks mənəli adlarla səslənən şair, eşqin içindəki təzadları dilin incəliklərindən ustalıqla istifadə edərək dilə gətirir.

B.Vahabzadə təkcə şair deyil, həm də yazıçıdır. Bir çox yazılarında başda Azərbaycan olmaqla türk və dünya tarixinin şəxsiyyətlərini tanıtmış, onlar haqqında ədəbi tənqidi məqalələr yazmışdır. Pyeslərinin səhnələşdirilməsi də onun bu sahədəki uğurunun göstəricisidir. Bunların arasında “Özümüzü kəsən qılınc” adlı pyesi Türk dünyasına diqqəti cəlb edən və birliyin yaradılması üçün vəsiyyət kimi düşünülə biləcək bir əsərdir.

NƏTİCƏ

Bəxtiyar Vahabzadə xalqına, vətəninə və köklərinə bağlı bir sənətkardır. Demək olar ki, istənilən mövzuda şeir

deyə və yazı yaza bilirdi. O, bunlara olan sədaqətini cild-cild əsərlərində tək-tək və bənzərsiz, özünəməxsus şəkildə ifadə etmiş; Türk dünyasının ən çox oxunan milli şairlərindən biri olmuşdur.

ƏSƏRLƏRİ

Bəxtiyar Vahabzadənin yetmişə qədər şeir kitabı vardır. Bunların bir çoxu müxtəlif dillərə tərcümə olunmuşdur. Eyni zamanda, iki monoqrafiyası və təxminən ona yaxın elmi-kütləvi əsəri nəşr olunmuşdur. Şairin əsərlərini, müxtəlif iclaslardakı çıxışlarını, müxtəlif qəzet və jurnallarda nəşr edilən oçerk, ədəbi-tənqid və məqalə tipli yazılarını, pyeslərini, həmçinin onun haqqında yazılan məqalələri də özündə əks etdirən külliyyatı (toplusu) Ramazan Qafarlı 2008-ci və 2009-cu illərdə 12 cildlik kitab şəklində nəşr etdirmişdir.

Vahabzadənin Vicdan, İkinci səs, Yağışdan sonra, Yollara iz düşür, Fəryad, Hara gedir bu dünya?, Özümüzü kəsən qılınc, Cəzasız günah, Dar ağacı kimi piyesləri Bakıdakı Akademik Milli Dram Teatrında səhnəyə qoyulmuşdur.

Şairin mövzularını tarixdən və müasir ictimai həyatdan alan iyirmidən artıq böyük poeması vardır. O, bunlardan Şəb-i Hicran (Şəb-i Hicran) adlı əsərində Füzuli sənətkarlığını; Muğam (1974) poemasında özünün fəlsəfi düşüncələrini; İki qorxu (İki Gorhu) (1988) adlı poemasında isə Stalin rejiminin təzyiq və işgəncələrindən yaranan qorxuları dilə gətirmişdir.

Bəxtiyar Vahabzadə 1970-ci illərdən etibarən Türkiyədə də tanınmağa başlamışdır; Türk ədəbiyyatı ("Türk Edebiyatı"), Türk Yurdu, Qardaş ədəbiyyatlar ("Kardeş Edebiyatlar"),

Sancaq ("Sancak") adlı jurnallarda şeirləri, yazıları və fərqli nəşriyyatlar tərəfindən kitabları nəşr edilmişdir.

B. Vahabzadənin, Türkiyədə İsmət Zəki Eyuboğlunun Varlıq jurnalında nəşr olunan Ölü ədəbiyyat (Ölü Edebiyat) adlı və klassik Türk ədəbiyyatı haqqında mənfi düşüncələrinə yer verdiyi məqaləsinə cavab olaraq yazdığı Yel qayadan nə aparır? (Yel Kayadan Ne Aparır?) adlı məqaləsi (1973) Türkiyədə böyük marağa səbəb olmuşdur. B. Vahabzadənin Türkiyə səyahətinin təəssüratlarından bəhs etdiyi və Axtaran tapar (Arayan bulur) adı altında topladığı yazıları Sadəlikdə Böyüklük (Sadelikde Büyüklük) (1978) adlı əsərində öz əksini tapmışdır.

Türkiyədə Ərdəm ("Erdem") jurnalının 57-ci, "Türk ləhcələri və ədəbiyyatları jurnalı"nın ("Türk Lehçeleri ve Edebiyatları Dergisi"-nin) 22-ci nömrəsi Bəxtiyar Vahabzadə xüsusi buraxılışları olaraq nəşr olunmuşdur. Şairlə bağlı bir çox simpozium və konfranslar təşkil olunmuşdur.

BƏXTİYAR VAHABZADƏNİN TÜRKİYƏDƏ NƏŞR EDİLƏN ƏSƏRLƏRİ

Açılan Baharlara Selâm, Şiirler. (Haz. Yavuz Akpınar). İstanbul: 1979.

Nereye Gidiyor Bu Dünya: İkinci Ses-Feryad. (Haz. Yavuz Bülent Bakiler). Ankara: 1991.

Gün Var Bin Aya Değer. (Haz. Beşâret İsmail). İzmir: 1993

Ürekdedir Sözün Kökü. (Haz. H. Ahmed Schmiede). Ankara: 1993.

Gülüstan: Poemalar. (Haz. Seyfettin Altaylı). Ankara: 1998.

Şiirler: İnsan ve Zaman (1964), Bir Ürekte Dört Fasıl (1966), Kökler... Budaklar (1968), Deniz, Sahil (1969), Bir Baharın Karanguşu (1971), Tan Yeri (1973), Seçilmiş Eserleri (I-II, 1974-75), Açık Sohbet (1977), Açılan Seherlere Selam (1979), Payız Düşünceleri (1981), Özümle Sohbet (1985), Ahı, Dünya Fırlanır (1987), Lirikası (1990), Nağıl-Heyat (1991).

Çeşitli Yazılar: Sanatkâr ve Zaman (1976), Vatan Ocağının İstisi (1982), Derin Katlara Işık (1986), Şenbe Gecesine Giden Yol (1991).

Piyesler: Vicdan, Darağacı, Kızıl Elma, İkinci Ses, Yağışdan Sonra, Yollara İz Düşür, Feryad.

İSTİFADƏ EDİLMİŞ ƏDƏBİYYAT

Adıgüzel, Sedat. "Bahtiyar Vahabzade'nin Şiirinde Millet, Vatan ve Dil". Türk Dünyası Dil ve Edebiyat Dergisi 31 (2011): 63-74.

Akpınar, Yavuz. "Bahtiyar Vahabzade'nin İki Gorhu Adlı Manzumesi". Azerî Edebiyatı Araştırmaları. İstanbul: 1994.

Akpınar, Yavuz. "Bahtiyar Vahabzade: Hayatı, Eserleri, Türkiye'de Tanınması". Türk Dünyası Dil ve Edebiyat Dergisi 31 (2011): 11-22.

Aktaş, Şerif. "Bahtiyar Vahabzade'nin Şiiri Üzerine". Gazi Türkiyat Türkoloji Araştırmaları Dergisi, Bahar 6 (2010): 19-27.

Azərbaycanın Bəxtiyarı: Bəxtiyar Vahabzadənin həyatı, yaradıcılığı və ictimai fəaliyyəti haqqında məqalələr toplusu. (Haz. Nazim İbrahimov). Bakı: 1995.

Əhmədov, Teymur. “Bəxtiyar Vahabzadə”. Azərbaycan yazıçıları: ensiklopedik məlumat kitabı. Bakı: 2004.

Əliyeva, İfrat. Bəxtiyar Vahabzadənin lirikası. Bakı: 1983.

Ercilasun, Ahmet Bican. “Bir Azeri Şairi: Bahtiyar Vahabzade”. Milli Eğitim ve Kültür Dergisi 2 (1979).

Ercilasun, Ahmet Bican. “Bahtiyar Vahabzade Anlatıyor”. Töre 122 (1981).

Ercilasun, Ahmet Bican. “Vahabzade'nin Şiirleri Arasında”. Türk Edebiyatı (1982).

Habibbeyli, İsa. “Millî İstiklal Şairi Bahtiyar Vahabzade”. Erdem 57(2010): 101-114.

Kaplan, Mehmet. “Pırlanta Gibi Bir Şiir”. Türk Edebiyatı 123 (1984).

Memmedov, Vakif. “Bahtiyar Vahabzade Yaratıcılığında Tarih”. Erdem 57(2010): 158-164.

Nərimanoğlu, Kamil Vəli. Yorulsaq da, yolumuzdan dönməmişik, Türk dünyasının Bəxtiyarı (məqalələr toplusu) I hissə. Bakı:2002.

Qafarlı, Ramazan. Bəxtiyar Vahabzadə ədəbiyyat yolunda, yaxud şairsiz ötən bir ilimiz. Bakı: 2010.

Seyidov, Yusuf. Şairin fikir dünyası. Bakı: 1985.

Vahabzadə, Bəxtiyar. Axı dünya fırlanır: Şeirlər, Poemalar, Tərcümələr. Bakı:1987.

Vurğun, Eyyub, “Bahtiyar VahabzadePoeziyasında İnsan Konsepsiyası” Erdem 57(2010): s.75-85.

ŞEİRLƏRİDƏN NÜMUNƏLƏR

İSTANBUL/ İSTANBUL

Bosfor körfəzi.../ Bosfor körfezi

İki qitə/ İki kıta

Söykənmiş bir-birinə / Yaslanmış birbirine

Ortasında bu yolun./ Ortasında bu yolun.

Bir tərəfi Avropadır./ Bir tarafı Avrupa'dır,

Bir tərəfi Asiya/ Bir tarafı Asya

İstanbulun... / İstanbul'un...

Türk oğlu durub ortada/ Türk oğlu durub ortada

Seyr edir / Seyreder

Sağını, / Sağını,

Solunu. / Solunu.

Bir şəhərdə birləşir / Bir şəhirdə birləşir

İki qitə. / İki kıta

Birinin başlanğıcıdır, / Birinin başlanğıcıdır,

Birinin sonu... / Birinin sonu...

Sol tərəfində / Sol tarafında

Dəbdəbəli keçmişindən yadigar qalan- / Debdebeli keçmişindən yadigar kalan-

Başı göylərə ucalan / Başı göklərə yüksələn

Başı göylərə ucalan / Başı göklərə yüksələn

Cameləri, bürcləri, qələləri; / Camileri, burçları, kaleleri;
Durur min ildən bəri. / Durur bin yıldan beri.

Sağ tərəfində / Sağ tarafında

Modern evlər, banklar, otellər... / Modern evler, bankalar, oteller...

Türk oğlu / Türkoğlu

Gözlərindən suallar yağa-yağa, / Gözlerinden sualler yağa yağa,

Gah sola baxır, gah sağa. / Kâh sola bakar, kâh sağa.

İstanbulun keçmiş vüqarlı, şanlı, / İstanbul'un keçmiş vâkur, şanlı,

Bu günü özünə yad. / Bu günü özünə yabancı,

Gələcəyi dumanlı.../Geleceği dumanlı...

Bu gün / Bugün

Bir ayağı Avropadadır. / Bir ayağı Avrupa'dadır,

Bir ayağı Asiyada / Bir ayağı Asya'da

Türkün. / Türkün.

Qulaqlarında motor səsi, /Kulaklarında motor sesi,

Dilində quran surəsi/ Dilinde “Kur'an” suresi

Türkün. / Türkün.

Zaman onu dilləndirir, /Zaman onu dillendirir.

Əsrin ahənginə səs verir/Asrın ahengine ses verir

Düşünüb dərinə; /Düşünüp derinden;

Ancaq babası çəkir ətəklərindən. /Ancak dedesi çeker eteklerinden.

Çırpır şəhər/Çarpıyor şehir

İkilik içində. /İkilik içinde.

Düyüm-düyüm olmuş fikirlər/ Dügüm dügüm olmuş fikirler

Əsrin keşməkeşində.../Asrın keşmekeşinde...

Bir şəhərdə görüşür/Bir şehirde görüşür

İki dünya, iki aləm. /İki dünya, iki alem.

Tapacaqdır, əminəm, /Bulacaktır eminim,
Türk oğlu haqq yolunu./Türkoğlu hak yolunu.
O, hələlik seyr edir/O, şimdilik seyredər
Sağını, /Sağını,
Solunu.../Solunu.
Ürəyi Şərq ürəyi, /Yüreği şark yüreği,
Ağlı Qərb ağlıdır/Aklı garp aklıdır
Türkün. /Türk'ün.
Bu təzaddan/Bu tezattan
Sinəsi dağlıdır/ Sinesi yaralıdır
Türkün. /Türk'ün.
Durub hiss ilə ağıl arasında./Durur his ile akıl arasında.
Həqiqətlə nağıl arasında./Hakikatle masal arasında.
İrəlimi getsin/İleri mi gitsin,
Geriyəmi dönsün/Geriye mi dönsün?!
Keçmişdən qopa bilmir Geçmişindən kopamaz,
Bu günümü/ Bu gününü
Tapa bilmir/ Bulamaz.
Axtarır / Arar,
Axtarır/ Arar,
Axtarır/ Arar.
Qarşıda işıq var, /Karşıda ışık var,
Axtaran tapar!... /Aryan bulur!...

AZƏRBAYCAN-TÜRKİYƏ/AZƏRBAYCAN-TÜRKİYƏ

Bir millətlik, iki dövlət/Bir milletiz, iki devlet
Eyni arzu, eyni niyyət/Aynı arzu, aynı niyet.
Hər ikisi Cümhuriyyət /Her ikisi de cumhuriyet
Azərbaycan-Türkiyə. /Azerbaycan-Türkiye.

Bir ananın iki oğlu/Bir ananın iki oğlu,
Bir ağacın iki qolu /Bir ağacın iki kolu

O da ulu, bu da ulu/O da ulu, bu da ulu
Azərbaycan-Türkiyə. /Azerbaycan-Türkiye.

Ana yurdda yuva qurdum, /Ana yurttta yuva kurdum,
Ata yurda könül verdim. / Ata yurda gönül verdim.
Ana yurdum, ata yurdum/Ana yurdum, ata yurdum
Azərbaycan-Türkiyə. /Azerbaycan-Türkiye.

Birdir bizim hər halımız /Birdir bizim her hâlimiz
Diləyimiz, amalımız. /Dileğimiz, amelimiz.
Bayraqlarda hilalımız /Bayraklarda hilalimiz
Azərbaycan-Türkiyə. /Azerbaycan-Türkiye

Dinimiz bir, dilimiz bir, /Dinimiz bir, dilimiz bir,
Ayımız bir, ilimiz bir, /Ayımız bir, yılımız bir,
Eşqimiz bir, yolumuz bir/Aşkımız bir, yolumuz bir
Azərbaycan-Türkiyə. /Azerbaycan-Türkiye.

BİR SALAMA DƏYMƏDİ/ BİR SELAMA DEĞMEDİ

Bu gün mən səni gördüm, /Bu gün ben seni gördüm,
Salam vermək istədim, /Selam vermek istedim,
Üzünü yana tutdun. /Yüzünü çevirdin.
Söylə, illərdən bəri/Söyle, yıllardan beri
Qəlbimizin bir duyub/Kalbimizin birlikte duyup
Bir vurduğu illəri, /Birlikte vurduğu yılları
Axı, nə tez unuttun?/Gerçekten, ne tez unuttun?

Beş ildə gözümüzdən axan o qanlı seller, /Beş yıl gözü-
müzdən akan o kanlı seller,
Bir salama dəymədi?/Bir selama değmedi mi?
Heç üzümə baxmadan yanımdan necə keçdin?/Hiç yüzü-
me bakmadan yanımdan nasıl geçtin?

Sən eşqin salamını qorxuyamı dəyişdin?/Sen aşkın selamını
korkuya mı dəyişdin?
Yoxsa sən öz əhdinə, ilqarına ağ oldun?/Yoxsa sen kendi
ahdindən, vaadindən mi döndün?
O qədər yaxın ikən, bu qədər uzaq oldun./O kadar yakın
iken, bu kadar uzak oldun.
Şirin gülüşlərimiz, acı fəğanlarımız/Tatlı gülüşlərimiz, acı
figanlarımız
Bir salama dəymədi? /Bir selama değmedi mi?

Qayğılı anlarımız, qayğısız anlarımız/Kaygılı anlarımız,
kayğısız anlarımız
Bir salama dəymədi? /Bir selama değmedi mi?

Sən neylədin, bir düşün!/Sen ne yaptın, bir düşün!
Yalnız indi anladım: ah, sən daha mənimçün/Yalnız şimdi
anladım; ah, sen daha benim için
Əlçatmaz bir çiçəksən./Ele geçmez bir çiçeksin,
Yaşanmış günlərim tək geri dönməyəcəksən!../Yaşanmış
günlərim gibi geri dönmeyeceksin!..
Qop ey tufan, əs ey yel! Xəzəl olum, tökülüm/Kop ey tu-
fan, es ey yel!Kuru yaprak olayım, döküleyim
Düz beş il ürəyimdə/Dosdoğru beş yıl yüreğimde
Bəslədiyim məhəbbət, bir salama dəymədi./Beslediğim
aşk, bir selama değmedi.

Bir günlük həsrətimə dözə bilməyən, gülüm, /Bir günlük
hasretimə dayanamayan gülüm,
Bəs nə oldu? /Gerçekten ne oldu?
Bu həsrət bir salama dəymədi?/Bu hasret bir selama değ-
medi mi?
Getdin, dalınca baxdım, can ayrıldı canımdan./Gittin, ar-

dından baktım, can ayrıldı canımdan,
Sən necə etinasız ötə bildin yanımdan? /Sen nasıl ehemmi-
yet vermeden geçebildin yanımdan?
Ah çəkdim, başım üstə yarpaqlar əsdi, gülüm. /Ah çektim,
başımın üstündə yapraklar uçtu, gülüm,
Sənin qəlbin əsmədi. /Senin kalbin uçmadı.
Arxana da baxmadın! /Arkana da bakmadın!

Niyə sənin yolunu məhəbbətin kəsmədi?... /Niye senin yo-
lunu aşkın kesmedi?..
Qazancımız de, bumu? /Kazancımız söyle, bu mu?
Deyilməmiş o salam əlvidamız oldumu? /Söylenmemiş o
selam elvedamız oldu mu?
Sən mənə zülm eylədin, mənə zülm yaraşır. /Sen bana zul-
mettin, bana karanlık yakışır.
Bir salama dəyməyən eşqə ölüm yaraşır! /Bir selama değ-
meyen aşka ölüm yakışır.

ANA DİLİ/ANA DİLİ

Dil açanda ilk dəfə «ana» söyləyirik biz, /Konuşmaya baş-
layınca ilk önce “ana” deriz biz
«Ana dili» adlanır bizim ilk dərsliyimiz. / “Ana dili”dir ilk
dersimiz.
İlk mahnımız laylanı anamız öz südüylə /İlk türkümüz nin-
niyi anamız öz sütüyle
İçirir ruhumuza bu dildə gilə-gilə. /İçirir ruhumuza bu dil-
de damla damla.

Bu dil bizim ruhumuz, eşqimiz, canımızdır, /Bu dil, bizim
ruhumuz, aşkımız, canımızdır,
Bu dil bir-birimizlə əhdi-peymanımızdır. /Bu dil, birbiri-
mizlə yeminimiz-ahdımızdır.

Bu dil tanıtmış bizə bu dünyada hər şeyi, /Bu dil, tanıtmış
bize dünyada her şeyi
Bu dil əcdadımızın bizə qoyub getdiyi /Bu dil, ecdadımızın
bize bırakıp gittiği
Ən qiymətli mirasdır, onu gözlərimiz tək /En kıymetli mi-
rastır, onu gözümüz gibi
Qoruyub, nəsillərə biz də hədiyyə verək. /Koruyup gelecek
nesillere biz de hediye verelim.

Bizim uca dağların sonsuz əzəmətindən, /Bizim yüce dağ-
ların sonsuz azametinden,
Yatağına sığmayan çayların hiddətindən, /Yatağına sığma-
yan çayların hiddetinden,
Bu torpaqdan, bu yerdən, /Bu topraktan, bu yerden,
Elin bağrından qopan yanıqlı nəğmələrdən /Halkın bağrın-
dan kopan yanık ezgilerden,
Güllərin rənglərindən, çiçəklərin iyindən, /Güllərin renkle-
rindən, çiçeklerin kokusundan,
Mil düzünün, Muğanın sonsuz genişliyindən, /Mil ovası-
nın, Muğan’ın sonsuz genişliğinden,
Ağsaçlı babaların əqlindən, kamalından, /Ak saçlı babala-
rın aklından, olgunluğundan,
Düşmən üstünə cuman o Qıratın nalından /Düşman üstüne
koşan o Kırat’ın nalından
Qopan səsdən yarandın. /Kopan sestən yaratıldın.
Sən xalqımızın aldığı ilk nəfəsdən yarandın. /Sen halkımın
aldığı ilk nefesten yaratıldın

Ana dilim, səndədir xalqın əqli, hikməti, /Ana dilim, sen-
dedir halkın aklı, hikmeti,
Ərəb oğlu Məcnunun dərdi səndə dil açmış. /Arap oğlu Me-
cnun’un derdi sende dillenmiş.

Ürəklərə yol açan Füzulinin sənəti, /Yüreklere yol açan
Fuzulî’nin sanatı,
Ey dilim, qüdrətinlə dünyalara yol açmış. /Ey dilim, kudre-
tinle dünyalara yol açmış.
Səndə mənim xalqımın qəhrəmanlıqla dolu /Sende benim
halkımın kahramanlıkla dolu
Tarixi varaqlanır, /Tarihi yazılır.
Səndə neçə min illik mənim mədəniyyətim, /Sende nice bin
yıllık benim medeniyetim,
Şan- şöhrətim saxlanır. /Şan şöhrətim saklanır.
Mənim adım, sanımsan. /Benim adım sanımsın,
Namusum, vicdanımsan! /Namusum, vicdanımsın.

Millətlərə, xalqlara xalqımızın adından /Milletlere, halkla-
ra halkımızın adından
Məhəbbət dastanları yaradıldı bu dildə. /Aşk dastanları ya-
ratıldı bu dilde.
Moskvada Puşkinə heykəl qoyulan zaman, /Moskova’da
Puşkin’e heykel dikildiği zaman,
Ona abidə qoydu bu dildə Şirvani də. /Ona abide dikti bu
dilde Şirvani de.

Bu dil tanıtmış bizə bu dünyada hər şeyi, / Bu dil, tanıtmış
bize bu dünyada her şeyi,
Bu dil əcdadımızın bizə qoyub getdiyi /Bu dil, ecdadımızın
bize bırakıp gittiği
Ən qiymətli mirasdır, onu gözlərimiz tək /En kıymetli mi-
rastır, onu gözümüz gibi
Qoruyub, nəsillərə biz də hədiyyə verək! /Koruyup gele-
cek nesillere biz de hediye edelim.

Ey öz doğma dilində danışmağı ar bilən /Ey öz dilinde ko-

nuşmaya utanan,
Bunu iftixar bilən/Bununla gururlanan
Modalı ədabazlar, /Modaya düşkün şakilciler,
Qəlbinizi oxşamır qoşmalar, telli sazlar./Kalbiniz okşamı-
yor koşmalar, telli sazlar.
Qoy bunlar mənim olsun./Bırak, bunlar benim olsun.
Ancaq Vətən çörəyi./Ancak, vatan ekmeği,
Bir də ana ürəyi/Bir de ana yüreği
Sizlərə qənim olsun! /Sizlere haram olsun.

MÜƏLLİM/ MUALLİM

Müəllim! Gözəldən gözəldir bu söz-/Muallim! Güzelden
de güzəldir bu söz-
Körpə könüllərdə məşəl yandıran! /Körpə gönüllərdə me-
şale yandıran!
Hələ yazılmamış, hələ qırıqsız./Daha yazılmamış, daha bu-
ruşmamış
Hamar beyinləri cilalandıran./Dümdüz beyinləri cilalayan.
Müəllim! Tez durub gec yatanımsan./Muallim!/Erken kal-
kıp geç yatanımsın
Bu gün, sabahımı yaradanımsan!/Bugün, sabahımı yarata-
nımsın!
Mən bir toxum idim, sabahım-sirdi. /Ben bir tohum idim,
sabahım sırdı
Mənə şəkil verən, rəng verənimsən. /Bana şəkil veren, renk
verenimsin.
Məni bu dünyaya anam gətirdi/Beni bu dünyaya anam ge-
tirdi
Sənsə bitirənim, yetirənimsən. /Sense tamamlayanım, ye-
tirenimsin.

Müəllim! Düşüncə güllərimizi/ Muallim! Düşünce gülləri-

mizi
Əqlilə suvaran bir bağban oldu./Aklıyla sulayan bir bahçı-
van oldu.
Endirdi yerlərə atamız bizi/İndirdi yere atamız bizi
Müəllim-göylərə qaldıran oldu. /Muallim, göklərə kaldıran
oldu.

Xəyalə qol-qanad, gözə nur verdi/Hayale kol kanat, göze
nur verdi
Müəllim! Biz sənə borcluyuqancaq./Muallim! Biz sana
borcluyuz ancak.
Əmir Teymura da şərəf gətirdi./Emir Timur'a da şeref ge-
tirdi,
Ayağın altında əbədi yatmaq./Ayağının altında edebî yat-
maq.

Şagirdin sayıdır dövlətin, varın/Öğrencinin hürmetidir dev-
lətin, varlığın
Bilməz bu qazancı, bilməz hər naşı./Bilmez bu kazancı,
bilmez her tecrübesiz.
Sınıfənsinifəadlayanların/Sınıftan sınıfa keçənlərin
Yaşında yaşayır müəllim yaşı./Yaşında yaşar muallimin yaşı

Elmə güvəndinsə, bil ki, cənnətin/ İlme güvəndinsə, bil ki,
cənnətin
Qapısıüzünə açılacaqdır. /Kapısı yüzünə açılacaktır.
Məktəbi hər şeydən üstün millətin/Mektebi her şeyden üs-
tün millətin
Hər yerdə, hər işdə zəfəri-haqdır./Her yerde, her işte zaferi
haktır.

Gəl, ey heykəltəraş! Bu mərmər, bu gil./Gel ey heykeltıraş!

Bu mermer, bu kil.
Düşün müəllimi, sonra alış, yan./Düşün muallimi, sonra
tutuş, yan.
Onun heykəlini mərmərdən deyil, /Onun heykəlini mer-
merden değil,
Yarat özü kimi nurdan, işıqdan./Yarat kendisi gibi nurdan,
ışıktan.

ŞƏKİ

2016-cı il Türk dünyasının mədəniyyət paytaxtı adını daşıyan Şəki, məşhur Azərbaycan şairi Bəxtiyar Vahabzadənin anadan olduğu şəhərdir. Qafqaz dağlarının cənub hissəsinin bir bölümünü təşkil edən Salavat dağının cənub ətəklərində yerləşən şəhərin nə vaxt yaradıldığı məlum deyil. 1968-ci ilə qədər Nuxa deyə adlandırılan Şəki, bu gün Kür çayının qollarından Əyriçayına qovuşan Kiş çayının sol ətəyində yerləşir. Kiş çayının sahilində yerləşən qədim şəhər 1772-ci ildəki daşqın zamanı sel sularının altında qaldıqdan sonra şəhərin əhalisi indi yaşadıkları yerdə şəhəri yenidən qurmuşlar. Bu bölgədə qurulan və uzun zaman varlığını davam etdirən Şəki xanlığı da adını bu şəhərdən almışdır. Qədim Şəki şəhəri IV əsrdə yayılmağa başlayan xristianlığın dini mərkəzlərindən biri idi. Şəhər VII əsrdə müsəlman ərəblərin Qafqaza olan axınları zamanı hücumlara məruz qalmış; Ərəb xilafətinin zəifləməyə başladığı IX əsrdən etibarən müstəqil mülkiyyətə çevrilmişdir. XI əsrdə Şirvanşahların, sonradan Monqolların və Elxanilərin hakimiyyəti altına keçmişdir. XIV əsrin sonlarına doğru Elxanilərin zəifləməsi ilə yenidən müstəqil mülkiyyət halına gələn Şəkiddə Seyyid Əli xan hökm etməyə başlamışdır. Teymurun Şəkiyə hücumu zamanı Seyyid Əli xanın ona ciddi şəkildə müqavimət göstərməsinə baxmayaraq ölümündən sonra oğlu Seyyid Əhməd xan Teymurla münasibətlərini yaxşılaşdırmışdır. Şəki Ağqoyunlu və Qaraqoyunluların dövründə əvvəlki əhəmiyyətini itirmiş, 1444-1445-ci illərdə Ağqoyunlulara, 1951-ci ildə Səfəvilər dövlətinə tabe olmuşdur. 1578-ci ildə başlayan Osmanlı-Səfəvi müharibəsi zamanı Osmanlıların müttəfiqi olan Kaxetiya Kralı II. Aleksandr Şəkiyə girmiş və bu yer Osmanlı sancaqlığına çevrilmişdi; idarəsi əvvəlcə Aleksandrın oğlu İrakli Mirzəyə, daha sonra isə Şirvanşahlar dövründə buranın əvvəlki hakiminin oğlu olan Mirzə Ömərə verilmişdir. 1583-cü ildə Şəki yerinə Ərəş bəylərbəyliyi mərkəzi olmuş, Şəki sancaqlığı Ərəş

bəylərbəyliyinə tabe edilmişdir. 1590-cı ildə Osmanlı-Səfəvi sülhündən sonra Şəki sancaqlığı Şamaxıdan asılı vəziyyətə düşmüşdür. 1603-cü ildə təkrar başlayan Osmanlı-Səfəvi müharibəsi zamanında I Şah Abbas 1607-ci ilin iyununda Şirvana hakim olub, Kaxetiya kralı II Aleksandrın oğlu Gürcü şahzadəsi Konstantin Mirzəni şəhərə vali təyin etməsi ilə Şəkiddəki Şahmir xan da ona tabe olmuşdu, 1643-cü ildə Şəki yerli məlik və sultanların əlinə keçmişdir. Nadir şahın dövründə yığılan vergilərin artırılması Şəki xalqının Məlik Nəcəfə qarşı üsyan etməsinə səbəb olmuşdu, yerli bəylərdən olan Hacı Çələbi xalqa rəhbərlik edərək 1743-cü ildə Məlik Nəcəfə qalib gəlmişdir.

Nadir şah 1744-cü ilin payızında Şəki səfərinə çıxdığı üçün Hacı Çələbi Dərbəndə çəkilmiş, 1747-ci ildə Nadir şah öldürüldükdən sonra Şəki xanlığını qurmuşdur. 1805-ci ildə Şəki xanlığı Rusiyaya ilhaq edilmiş, 1819-cu ildə xanlıq idarə sistemi ləğv edilmişdir. Rus çarlığı dövründə əvvəlcə Şamaxı (sonradan mərkəz Bakıya köçürüləndə adı Bakı quberniyası oldu) quberniyasına bağlı olan Şəki rayonu 1868-ci ildə Yelizavetpol quberniyasına bağlı rayon mərkəzi olmuşdur. Bu şəraiti 1930-cu ilə qədər qoruyan şəhər o il Azərbaycanın vilayət mərkəzlərindən biri olmuş və Vartaşen vilayətinə tabe edildiyi 1963-1965-ci illər xaricində bu vəziyyətini qorumuşdur. SSRİ-nin 1991-ci ildə dağılmasından sonra müstəqillik qazanan Azərbaycan Respublikasının torpaqları arasında yer alan Şəki rayonunun mərkəzi Şəki şəhəridir. Şəhərin tarixi mərkəzi 2019-cu ildə Ümumdünya İrsi Siyahısına daxil edilmişdir.

Şəki tarix boyunca ipək istehsalı baxımından əhəmiyyətli bir mərkəz olmuşdur. 1861-ci ildə dünyanın ən böyük ipək fabriki burada açılmış və bu bölgədə istehsal edilən ipək 1862-ci ildə Londondakı beynəlxalq yarmarkada medala layiq gö-

rülmüşdür. İpək istehsalından əlavə Şəkiddə düyü və buğda əkini, bağçılıq, meyvəçilik, heyvandarlıq, duluşçuluq, misgərlik, zərgərlik, dəmirçilik, toxuculuq kimi işlər də görülmüşdür. 1824-cü ildə şəhərdə 400-dən çox mağazanın olması şəhərdəki istehsalın həcmnin çoxluğunu göstərirdi. Övliya Çələbi Şəkiddə mövcud olan 3000 evdən danışır. 1810-cu ildə Şəkiddə 20000 ev vardı. 2009-cu ilin statistikasına görə rayonun əhalisi 582000, şəhərin əhalisi isə 65000 nəfərdir.

Şəki, xanlıqlar dövründə şəhərin bugünkü Yuxarıbaş səmtindəki şəhərə baxan bir nöqtədə, türklərin ilk yaşayış məntəqələrində tikdikləri qala, şəhər vəribatdan ibarət üç hissəli şəhər planı şəklində hazırlanmışdır.

GÖRMƏLİ YERLƏRİ

Paytaxt Bakı ilə Şəki arasında məsafə 322 km-dir. Avtomobilyolu ilə 5-6 saatdır. Ancaq yol üstündəki Qobustan qoruğu və dağlıq yerləri görməyə dəyər. Şəhərə yaxın hava limanı Qəbələ şəhərindədir. İki şəhərin arasındakı məsafə təxminən 95 km-dir. Hava limanı olan digər yaxın şəhər isə Gəncədir. İki şəhər arasındakı məsafə 168 km-dir.

Şəkiddə mütləq görülməsi lazım olan yerlər:

Xan Sarayı: Bu gün türk saray memarlığının Azərbaycanada ki monumentalmümunələrindən biri sayılan Xan Sarayı (inşası: 1762) Qala içində (qaladivərlərinin məhətəsində) yerləşir. Hüseyinxan Müştəq tərəfindən usta Abbasquluyatı tikdirilən saray ölkə memarlığının ən əhəmiyyətli əsərlərindəndir. Kərpic, taxta, şüşə-güzgü, gips və xüsusilə zəngin işi bəzəklərinin yer aldığı quruluşda çiçək motivlərinə üstünlük verilmişdir. Şəbəkələri (şəbəkə üçün şüşələr) Venesiyadan gətirilmişdir. Saray dünya əhəmiyyətli abidələ siyahısında yer almışdır.

Karvansaray: Şəki Karvansarayı XVIII əsrdə inşasına başlanan və 2 hissədən ibarət (yuxarı - aşağı karvansaray) bir karvansaraydır. 8000 kvadratmetrlik bir sahədə inşa edilmiş binanın geniş bir eyvanı və 300 otağı vardır. Hal-hazırda bu otaqların bir qismi özəl bir otel tərəfindən istifadə edilir.

Digərləri:

Kışkilsəsi (Kış Alban məbədi)
Yuxarı və Aşağı Karvansarayları
Şəki qalası
Gələrsən-görərsən qalası/Qızqalası
Cümə məscidi
Ağvanlar Hamamı
Şəki Xalq Tətbiqi Sənəti Muzeyi

Tarix-Diyarşünaslıq Muzeyi
Etnoqrafiya muzeyi
Bəxtiyar Vahabzadənin ev-muzeyi
Tətbiqi arxeologiya muzeyi
Marxal təbiət parkı və gəzinti sahəsi

ŞƏKİDƏ NƏ YEMƏK OLAR?

Şəkiyə məxsus olan yeyəcəklər pitivə halvadır, ancaq Azərbaycanın müxtəlif bölgələrində yeməklərində Şəkiddə yeyilə bilər. Piti, Şəki halvası, düşbərə, şəkərbura, badambura, paxlava, üç bacı dolması, dovğa, labba, mürəbbə bu bölgənin məşhur yeyəcəkləridir.

ŞƏKİ PİTİSİ

Azərbaycanın ən qədim şəhərlərindən biri olan Şəki özünəməxsus yeməkləri ilə də diqqəti cəlb edir. Şəkinin yerli yeməklərindən biri də “piti”dir. Piti, zəngin Şəki mətbəxinin ən məşhur yeməkləri arasındadır. Anadoluda Qars bölgəsində də piti, yerli bir yemək olaraq bişirilir.

TƏRKİBİ (Bir nəfərlik piti qabı üçün)

250 qr. əzələ liflərinin olmadığı yumuşaq qoyun əti

100 qr. noxud

1 ədəd kartof

60 qr. quyruq yağı

1 baş soğan

1 ədəd quru gavalı

Duz, istiot, zəfəran, sumaq.

HAZIRLANMASI

Axşamdan isladılmış noxud bir piti qabında bişirmək üçün sobaya qoyulur. Qaynayan piti qabına ət və quyruq yağı əlavə edilir. Bir az qaynadıqdan sonra içinə duz və soğan əlavə olunur. Üzərinin kəfi alınaraq ətlər yumuşalana qədər bişirilir. Bişənə yaxın istiot, zəfəran, sumaq, quru gavalı, soyulub yuyulmuş kartof - əgər kiçikdirsə bütöv, böyükdürsə ikiyə bölünmüş şəkildə yeməyə əlavə edilir.

Yeməyin bir nəfərlik piti qablarında süfrəyə gətirilməsi bu yeməyin əsas xüsusiyyətidir.

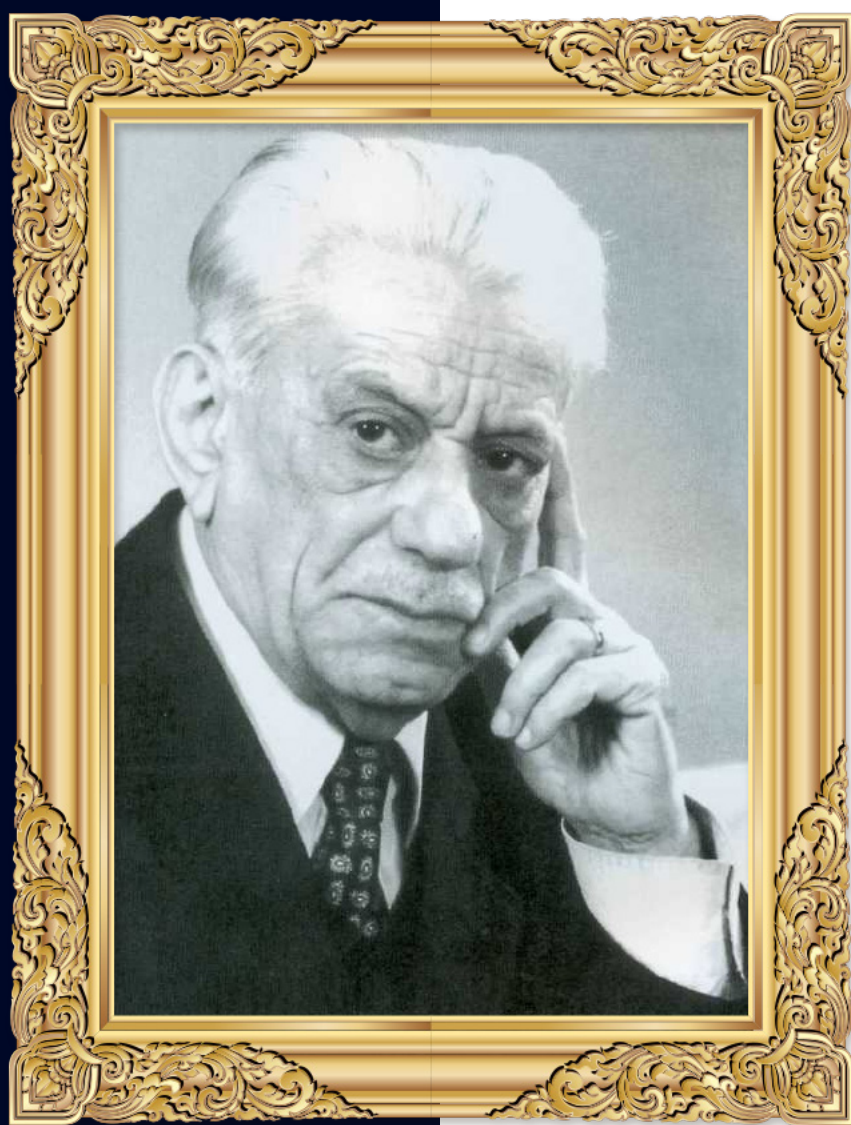
Piti sulu yemək olaraq yeyilə bildiyi kimi, suyuna çörək ovularaq, suyu ayrı, ətli və noxudlu qismi ayrı olaraq da yeyilə bilər.

Nuş olsun.

Tar; Qaval; Kamança

БӘХТИӘР ВАҺАПЗАДА

Бәхтиәр Ваһапзаданың тормошо

Бәхтиәр Ваһапзада (06.08.1925 – 13.02.2009) – бөтөн Төрки донъяһында танылған әзербайжан шағиры, язуысыһы һәм ғалимы. Ул Әзербайжандың төньяғындағы Шәки қалаһында тыуа. Тап шул вақытта Совет баһымы һәм коллективлаштырыухәрәкәтенә каршы күтәрелеүзәр Әзербайжандың төрлө урындарында, шулай ук Шәкилә лә була. 1932 йылда режимға каршы баш күтәргән халык қаланы үзқулына ала. Бындай хәлдә бер азна үткәс кенә контроль астына ала алған Советвласы, болала катнашыуыларзы өйөндә һаклаған өсөн, Ваһапзаданың картатаһыңкулға ала. Яқындарының берәһе яуаплылықты үз өстөнә алыуы арқаһындатөрмәнән котолған картатаһы, ғаиләһен алып, Төркөстанға китә. 1934 йылда хәлдәрбер аз тынысланғас, улар ғаиләһе менән бергәБакыға кире кайта һәм урта мәктәптә шунда тамамлай. 1942 йылда медицина факультетынауқырға инә, тик бер аzzануны ташлап Бакы дәүләт университетының филологияфакультетындауқыбашлай. Университетты 1947 йылда тамамлай. 1950 йылдаДилара ханымға өйләнә. Уларзың Гөлзар (1952), Әсфәндиәр (1954) һәм Азер исемлеөс балаһы тыуа.

Студент йылдарында уңышлы укыуы арқаһында Бәхтиәр Ваһапзада университеттаассистент итеп қалдырыла. 1951 йылда “Самед Вургундың лирикаһы” исемлеғилми эш язып, филология фәндәре кандидаты, 1964 йылда “Самед Вургундыңижад юлы” тигән диссертацияһы өсөн филология фәндәре докторы исеменә лайықбула. 1965 йылда профессор дәрәжәһенә күтәрелә. БәхтиәрВаһапзада1990йылдауниверситеттан

һаклы ялға китә.

1980 йылда Бәхтиәр Ваһапзада Әзербайжан фәндәр академияһы ағзаһы итеп һайлана.

Ижад иткән әсәрзәрә өсөн “Azərbaycan SSR əməkdaşlıq əməliyyatı” “Әзербайжан ССР-ының атқазанған сәнғәт эшмәкәрә” (1974) мактаулы исемен; “Azərbaycan SSR Dövlət mükafatı” (Әзербайжан ССР-ының дәүләт премияһын (1976);); “SSRİ Dövlət mükafatı” СССР-зың дәүләт премияһын (1984) қазана;); “Oktyabr İnqilabı” “Октябрь революцияһы”, “Qırmızı Əmək Bayrağı” “Хезмәт Кызыл Байрағы” ордендары кавалеры, “Azərbaycan Xalq şairi” Әзербайжан халык шағиры (1984) исеменә лайық була. Әзербайжан үзаллылық яулап алғандан һуң милли көрәштә катнашыуы өсөн “İstiqalət” “Мөстәкиллек” ордены (1995) менән бүләкләнә.

Шағир, язуысы һәм ғалим булған Бәхтиәр Ваһапзада сәйәси эшмәкәрлек менән дә шөгөлләнә. Совет власы заманында 1980–1985 һәм 1985–1990 йылдарза Әзербайжан парламенты депутаты итеп һайлана. Әзербайжан үзаллылық қазанғандан һуң да 2001–2009 йылдарза милли парламент эшмәкәрлегендә катнашыуын дауам итә. Ваһапзада 2009 йылдың 13 февралендә Бакыла вафат була. Танылған әзәбиәт, сәйәсәт, фән һәм сәнғәт эшмәкәрзәрәненә зыяраты - Фәхри Аллеяһында ерләнған.

ӘЗӘБИ ӘШМӘКӘРЛЕГЕ

Бәләкәй сағынан ук шиғриәт менән қызыкһынған Ваһапзаданың баһтырылған тәүге шиғыры Әзербайжан язуысылар союзы рәйәсе Самед Вургундың иғтибарын йәлеп итә. Шул вақыға уның тормош юлын қырка

үзгәртә. 1945 йылда Әзербайжан язуысылар союзына кабул ителә. “Минен дустарым”(Mənim Dostlarım) (1949), “Яз” (Bahar)(1950)һәм “Дуслык йыры” (Dostluk Nəğməsi) (1953)исемле тәүге китаптарында һайлаған темаларға таянып лиро-эпик шиғырлар яза. 1950 йылдардан һуң ижадының оҫталык дәүере башлана. Шулар замандан социаль һәм дөйөм кешелек темаларын, ватансылык хистәрен алғы планға куйған әсәрзәрзетағы ла күберәк ижад итә башлай. 1960 йылдардан һуң, тәүзә анык күрһәтмәйенсә, шунан инде асык итеп, милли мәсьәләләр, проблемаларҙы күтәрә. 1959йылда баһтырған «Гөлөстан шиғыры»(Gülüstan Poeması) поэмаһында әзербайжандарҙың үзаллылыктаһағыныуын телгә алыуы аркаһында кыйыу кеше буларак дан казана. Был шиғыры өсөн Әзербайжан коммунистар партияһының Үзәк комитетына саҡыртып, унан һорау алалар. Шулар аркала 1962 йылда күпмелер вақытка университеттағы әшенән китергәлә тура килә. Баһымдарға карамайынса, Бәхтиәр Ваһапзада быуат башында йәшәгән Мирза Алекпер Сабир, Фәзәир Хажибеев, Әхмәт Жәүәт, Мөхәммәт һади, Алмаз Йылдырым кеүек Әзербайжандың бойондорокһозлок әзәбиәтенә нигез һалыуысылар юлынан китә, ижадында Әзербайжандың һәм әзербайжанлыларҙың милли мәсьәләләрен телгә ала. “Һайд-парк”, “Латин теле”(Latin Dili) тигән шиғырлары шулар ук алым менән ижад ителә. Шағирҙың “Латин теле” шиғырында шундай юлдар бар:

Кыйын сақта шуға кара: ватан да бар, милләт тә бар.
(Sen derde bak, vatan da var, millet de var.)

Әммә уның теле юк. (.Ancak onun dili yoktur.)

Шулар тип бел: көзгә кеүек. (Öyle bil ki ayna gibi.)

Хәзәр әйт, һиндәй телде үле тип? (Şimdi söyle hangi dile ölü diyelim?)

Илең дә, милләтен дә булған көйө, (Vatan varken, millet varken,)

Кескәй, ярлы өйзәрзә (Küçük, yoksul bırakılıp)

Тотконлокта калған бер телме? (Tutsak olan bir dile mi?)

Әллә озон ғасырларҙы үтеп килгән (Yoksa uzun asırlardan geçip gelen)

Халкы үлгән, үзе калған бер телме? (Halkı ölen, özü kalan bir dile mi?)

Бында башка тел тураһында һөйләнгән кеүек булар ла, рус теле янында "юк" кеүек иҫәпләнгән әсә теленә ишара яһала. “Каршылыктар” (Təzadlar)исемле әсәренәтөп темаһы Вьетнам булар ла, асылда унда һүз киләсәктә милли көрәшкә әзерләнергә теләгән үз халкы тураһында бара. Шулар итеп шағир әйтергә теләгәнән халыкка йәшерән тел менән еткерә алған.

Ваһапзада хистәрен һәм фекерзәрен һәр вақыт символдар аша ғына аңлатмай. Горбачев заманында, 1987 йылдың 17 ноябре – 1988 йылдың 4 апреле арауығында барлыкка килгән Карабағ мәсьәләһе буйынса, Бакының Азатлык майзанында бик күп халык катнашкан митингтарҙа үз фекерзәрен кыйыу итеп әйтә, халыкка юл күрһәтә. Шулар осорҙа интеллигенцияның байтак вәкиле тынып калһа ла, Ваһапзада, бер яктан әрмәндәргә каршы халыкты асыл менән хәрәкәт итергә сақыра, икенсе яктан Совет хөкүмәтенә карата дөрөҫ һәм килешәү сәйәсәтен алға куйып, Әзербайжанды ил итеп

һаҡларға тырыша. Улар “Канлы ғынуар” (“Qanlı Yanvar”) (Вакиғалары (1990 йылдың 19–20 ғынуары) мәлендәлә өһһөз калмай, “Шәһиттәр” Şehitler (Şəhidlər)(1990) исемле поэмаһы һәм “Куяң артынан һисә һунар әте: Әзербайжандың әске йөзө, Мәскәү сәйәсәте” (Dovşana qaç, taziya tut: Azərbaycan hadisələrinin iç yüzü, Moskvanın Siyasəti) (Анкара, 1990) исемле әсәрзәрендә “әрмән уйындары”ның төпкөл асылын күрһәтә, рустарҙың уларға ярҙам итеүе тураһында бәйән итә. Киҫкен совет сәйәсәте йомшай төшкәс, 1991 йылда Әзербайжан үзаллылыкта казанғандан һуң, Ваһапзаданың әсәрзәрендә милли уй-фекерзәр, милли тойғолар алға сыға, милли үзәңды яңынан барлыкка килтерәү теләге сағыла. Төрки тарихы буйынса әзерләнгән әсәрзәре, Төркиә-Әзербайжан кәрзәшлегенә бағышланған шиғырлары төркилек аңын көсәйтеүгә йүнәлтәлә. Мәкәләләрендә шулар ук Төркиәнен үзаллылыкта һәм Карабағ көрәшендә күрһәткән ярҙамы тураһында әйтәп үтергәлә өнотмай улар. Төрөк тарихының бер вақытта ла өңел булмауын шиғырларында бәйән иткән шағир, үткәндәге куркыныс вакиғаларҙы үтеп, бөгөнгә киләүзә миҫал итеп ала һәм әлегә ауыр дәүәрзәң дә берәй заман үтеп китәсәген күзаллай.

Әзербайжан улымын (Azərbaycanogluyam)

Ат өҫтөндә һыбай тыузым (At belində doğuldum)

тигән юлдарҙа төрки милләтенәң һолок сифаттарын яқтырта шағир. “Зиндардарҙа тыузык”(zindanlarda doğulduq) һүззәре аша милләтенәң ят ысынбырлык артынан әйәреүән, был уйзырма тарихаркаһында улар әсәһенән айырылыуын аңлата.

Әзербайжандың төньяк һәм көньяк булып икегә айырылыуы ла шағирзың йөрәгендә тәрән эз калдыра. “Ас булһа ла тукбыз” тигән милләттең балаларын йыккан, “кызыл һарайзарза бирелгән фармандарзыр”. Был милләт, Ататөрктөң әсәһе кеүек заман үткән һайын йәнә лә рәхмәтле буласак әсәләртиузырып үстөргән егеттәр, кыззар аркаһында йәшәйсәк. Бар нимәнән дә өстөн күргән Әзербайжан байрағышағирзың баш өстөндә елберзәйсәк. Шағир әйтеүенсә:

Һинең үз дәүләтең, үз милләтең, шәжәрәң бар (Sənin öz dövlətin, öz millətin, öz səddin var)

Ватан өсөн үлгәндәр үлемһез булалар. (Vətən uğrunda ölənlə rölümündən doğular)

Тик Ватан өсөн үлгәндәргә карата калғандарзың да бурысы бар. Шуларзың береһе - әсә телен һаклап, милләттең булмышын йәшәтеү. Ошо сәбәпле шағир:

Башкаларға: “Телендә өйрән!” – тиһең, (Özgəyә: “Dilini öyrən!”- deyirsən)

Үзең иһә был телде окшатмайһың!” (Özünsә... Bu dili bəyənмәyirsən!....)

тигән ике юллыкта ул әсә теленә әһәмиәт бирмәгәндәрзе тәнкитләй, уларзы үзе булып калырға сакыра. Шуның өсөн Бәхтиәр Ваһапзада шиғырзарында үз телен саф һәм матур итеп кулланырға тырыша. Шуға ла уның күп кенә әсәрзәре әсә теленә бәйле.

Бәхтиәр Ваһапзада шиғырзарында милләт мәсьәләһенән тыш кеше әхлағы темаһы буйынсала эшләй. Кайһы милләттән булһа булһын, кешенең донъяға килеүенең бермаксаты була. Шағир:

Безгә акыл бирзе, рух бирзе Аллах (Bizə ağıl verdi, ruh verdi Allah)

Изге китаптар ебәрзе Аллах (Müqəddəskitablargöndərdi Allah)

Беззе хак юлға килтерһен тип. (Bizi haqq yoluna getirsin deyә)

Килдекме ул юлға? Килмәнек, ниңә? (Gəldikmi yola? Gəlmədik, niyә?)

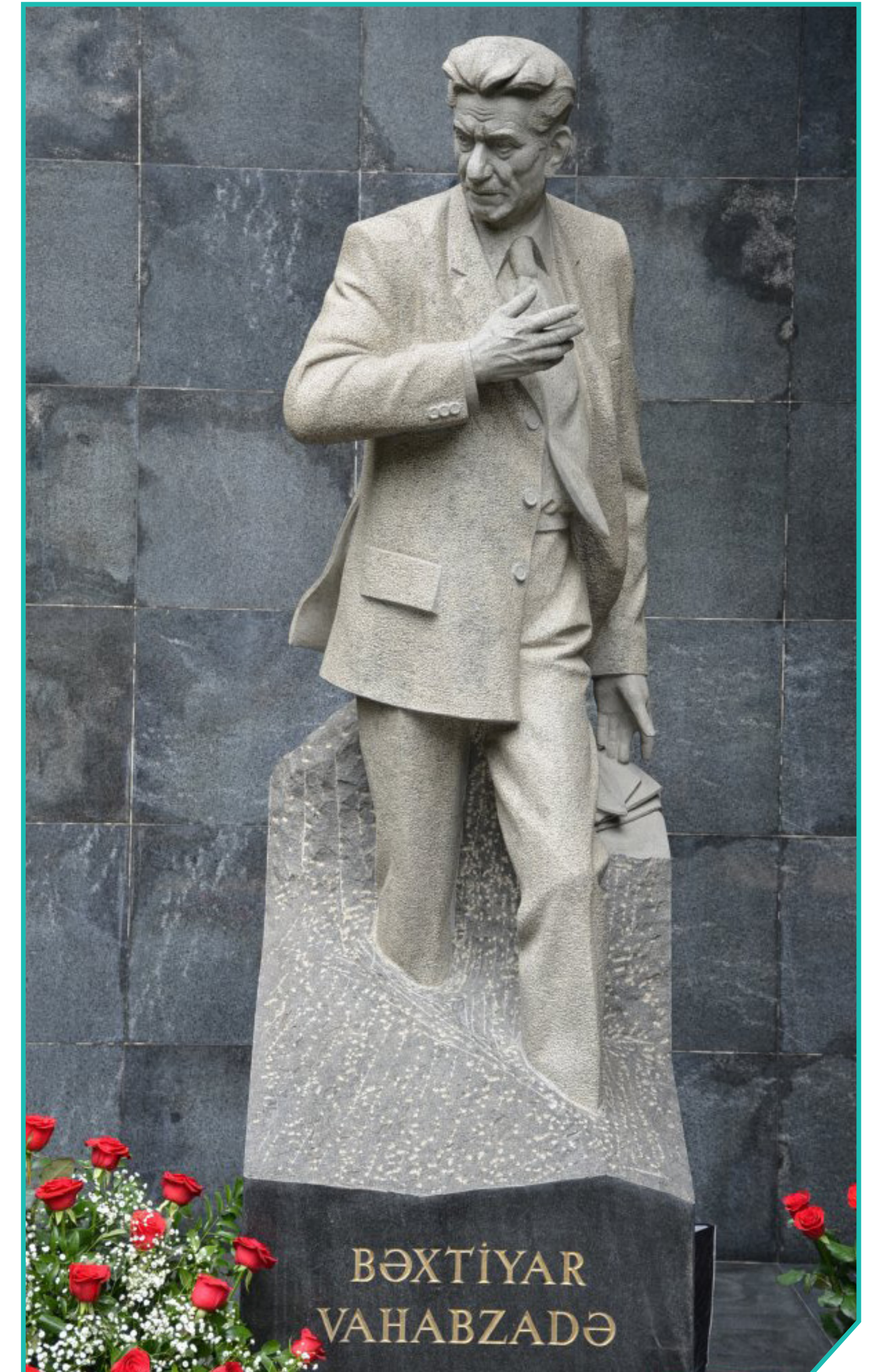
тигән строфала аңлаткан проблемалар хәзерге заман өсөн дә, донъя йәшәһә, хатта мең йылдан һуң да үзгәрмәйсәк. Үзе һәм кешелек өсөн кистәре булмаған озон якты көн теләгән шағир шиғырзарында милли, әммә шул ук вақытта глобаль фекерзәрзе үз иткән ысын кеше, шәхес образын тыузырырға тырыша.

Шағир әзәмдәр кисергән хистәрзе шиғырзарында бик уңышлы асып бирә ала. Мөкәддәс милли хистәрзе телгә алған шағир бер сәләмгә лә лайык булмаған һөйөү өсөн моңһоуланыуын да бик уңышлы аса алған. Сәләм алыузы кәрәк тип тапмаған элекке һөйгәненә:

Һин мине рәһнеттең, миңә кайғы килешә. (Sən мәнә zülmeylədin, мәнәzүlmət yaraşır.)

Бер сәләмгә лайык булмаған һөйөүгә үлем килешә! (Bir salama dəymәyәneşqә ölüm yaraşır)

тигән һүззәр менән үпкәһен белдерә. Һөйгәненә язмышым, шатлығым, бәхетем, әсирлегем, азатлығым кеүек сифаттарзы кулланып мөрәжәғәт иткән шағир ғашик, әзәм күңелендәге каршылыктарзы тел нескәлектәрен кулланып, иҫ китерлек итеп аңлата.

Ваһапзада шағирғына түгел, языусыла. Мәкәләләрендә ул тәү сиратта Әзербайжан, шунан Төркиә һәм донъя тарихындағы шәхестәрзе таныта, улар тураһында әзәби тәнкит мәкәләләре яза.

Пьесаларының сәхнәләштереләүе иһә – уның был өлкәләге уңышының күрһәткесе. Улар араһында "Үзебеззе киҫкән кылыс" (Özümüzü Kəsən Qılınc) исемле төрки донъяһы тураһындағы пьесаһы берзәмлек булдырылыузы васыят иткән юғарыдәрәжәләге әсәр итеп кабул ителә.

ҠЫҒЫМТА

Бәхтиәр Ваһапзада халкын, ватанын, тамырзанын һөйгән ижадсы. Шағыр төрлө темаға һөйләй, яза алған. Күп томдар рәүешендә нәшер ителгән басмаларында уның көнүзәк мәсьәләләр тураһындағы әсәрҙәре үзенә генә хас тел менән язылған. Ул Төрки донъяһының иң күп укылған милли шағирзанының береһе.

ӘСӘРЗӘРЕ

Бәхтиәр Ваһапзаданың етмешкә яҡын шиғыр китабы бар. Уларҙың күбеһе төрлө телдәргә тәржемә ителгән. Бынан тыш ике монографияһы, тиҫтәгә яҡын филми-популяр әсәрә донъя күргән. Бәтә әсәрҙәренә йыйынтығы, шул иҫәптән һуңғы замандарҙа төрлө йыйылыштарҙа һөйләгән телмәрҙәре, газета-журналдарҙа баһылған күзәтеү, тәнкит мәкәләләре, пьесалары, үзе тураһында сыҡкан язмалары, Рамазан Ғафарлы тарафынан тупланып, 2008–2009 йылдарҙа 12 томлыҡ йыйынтыктанәшер ителде.

Ваһапзаданың "Выждан", "Икенсе тауыш", "Ямғырзан һуң", "Юлдарҙа калған әз", "Асырғаныу", "Ҡалкын томанда калырма был донъя?", "Үзебеззе киҫер кылыс", "Язаһыз гонаһ", "Дар ағасы" (Vicdan, İkinci səs, Yağışdan sonra, Yollara iz düşür, Feryad, Hara gedir bu dünya?, Özümüzü kəsənqılınc, Cəzasız günah, Dar ağacı) кеүек пьесалары Баҡы академик драмтеатрында сәхнәләштерелде.

Шағирҙың тарих һәм үзе йәшәгән осорҙағы социаль тормош теманына язылған егерменән артыҡ эпик шиғыры (поэмаһы) бар. Мәсәлән, "Айрылышыу кисе" ("Şeb-i Nicran") (1959) әсәрәндә Физулиҙың ижади эшмәкәрлегә; "Муғам" (1974) тип аталғанында фәлсәфәүи фекерҙәре; "Ике куркыу" (İki qorxu) (1988) тигән поэмаһында Сталин режимының кысымы һәм золот сәйәсәтенән тороп калған куркыу һүрәтләһә.

Бәхтиәр Ваһапзада 1970 йылдарҙан башлап Төркиәлә танылыу яулай, "Төрөк әзәбиәте" (Türk ədəbiyyatı), "Төрөк йорто" (Türk Yurdu), "Кәрзәш әзәбиәттәр" (Qardaş ədəbiyyatlar), "Байраҡ" (Sancaq) кеүек журналдарҙа шиғырзаны, мәкәләләре донъя күрә, төрлө нәшриәттәр тарафынан китаптары баһыла.

Төркиәлә Исмет Зәки Әйүпүғлының "Булмыш" (Varlık) журналында баһылған "Үле әзәбиәт" (Ölü ədəbiyyat) исемле мәкәләһендә классик төрки әзәбиәт тураһында әйткән төрлө фекерҙәренә яуап итеп Ваһапзада "Ел каянан нимә эзләй?" (Yel qayadan nə aparır?) (1973) мәкәләһендә үз карашын язып сыға һәм Төркиәлә зур кызыкһыныу уята. Уның Төркиә сәйәхәте тәһсәраттарына таянып ижад иткән "Эзләгән

табыр" (Axtaran tapar) исемле мәкәләләр йыйылмаһы "Ябайлыкта бөйөклөк" (Sadəlikdə böyüklük) (1978) тигән китабында урын алған.

Төркиәлә "Erdem" журналының 57-се, "Türk Leçeleri ve Edebiyatları" журналының 22-се һандары Бәхтиәр Ваһапзадаға бағышланған махсус һандар рәүешендә донъя күрә. Шулай ук шағирға арнап төрлө симпозиум һәм конференциялар үткәрелә.

БӘХТИӘР ВАҺАПЗАДАНЫҢ ТӨРКИӘЛӘ БАҠЫЛҒАН ӘСӘРЗӘРЕ

Açılan Baharlara Selâm, Şiirler. (Haz. Yavuz Akpınar). İstanbul: 1979.

Nereye Gidiyor Bu Dünya: İkinci Ses-Feryad. (Haz. Yavuz Bülent Bakiler). Ankara: 1991.

Gün Var Bin Aya Değer. (Haz. Beşâret İsmail). İzmir: 1993
Ürekdedir Sözün Kökü. (Haz. N. AhmedSchmiede). Ankara: 1993.

Gülüstan: Poemalar. (Haz. Seyfettin Altaylı). Ankara: 1998.

Şiirler: İnsan ve Zaman (1964), Bir Ürekte Dört Fasıl (1966), Kökler... Budaklar (1968), Deniz, Sahil (1969), Bir Baharın Karanguşu (1971), Tan Yeri (1973), Seçilmiş Eserleri (I-II, 1974-75), Açık Sohbet (1977), Açılan Seherlere Selam (1979), Payız Düşünceleri (1981), Özümle Sohbet (1985), Ahı, Dünya Fırlanır (1987), Lirikası (1990), Nağıl-Heyat (1991).

Çeşitli Yazılar: Sanatkâr ve Zaman (1976), Vatan Ocağının İstisi (1982), Derin Katlara Işık (1986), Şenbe Gecesine

Giden Yol (1991).

Piyesler: Vicdan, Darağacı, Kızıl Elma, İkinci Ses, Yağış-dan Sonra, Yollara İz Düşür, Feryad.

КУЛЛАНЫЛҖАН СЫҖАНАКТАР

Adıgüzel, Sedat. “Bahtiyar Vahabzâde’nin Şiirinde Millet, Vatan ve Dil”. Türk Dünyası Dilve Edebiyat Dergisi 31 (2011): 63-74.

Ahmedov, Teymur. “Behtiyar Vahabzade”. Azərbaycan Yazıcıları: Ansiklopedik Ma’lumat Kitabı. Bakü: 2004.

Akpınar, Yavuz. “Bahtiyar Vahabzâde’nin İki Gorhu Adlı Manzumesi”. Azerî Edebiyatı Araştırmaları. İstanbul: 1994.

Akpınar, Yavuz. “Bahtiyar Vahabzâde: Hayatı, Eserleri, Türkiye’de Tanınması”. Türk Dünyası Dil ve Edebiyat Dergisi 31 (2011): 11-22.

Aktaş, Şerif. “Bahtiyar Vahabzâde’nin Şiiri Üzerine”. Gazi Türkiyat Türkoloji Araştırmaları Dergisi, Bahar 6 (2010): 19-27.

Aliyeva, İfrat. Bahtiyar Vahabzâde’nin Lirikası. Bakü: 1983.

Azərbaycan’ın Bahtiyarı: Bahtiyar Vahabzâde’nin Hayatı, Yaradıcılığı ve İctimaî Faaliyeti Hakkında Makaleler Topusu. (Haz. Nazım İbrahimov). Bakü: 1995.

Ebediyyet Yolunda yahud Şairsiz Öten Bir İlimiz. (Haz. Ramazan Gafarlı). Bakü: 2010.

Ercilasun, Ahmet Bican. “Bir Azeri Şairi: Bahtiyar Vahabzâde”. Milli Eğitim ve Kültür Dergisi 2 (1979).

Ercilasun, Ahmet Bican. “Bahtiyar Vahabzâde Anlatıyor”. Töre 122 (1981).

Ercilasun, Ahmet Bican. “Vahabzade’nin Şiirleri Arasında”. Türk Edebiyatı (1982).

Gafarlı, Ramazan. BehtiyarVahabzade Edebiyyet Yolunda, Yahud Şairsiz Öten Bir İlimiz. Bakı: 2010.

Habibbeyli, İsa. “Millî istiklal Şairi Bahtiyar Vahabzâde”. Erdem 57(2010): 101-114.

Kaplan, Mehmet. “Pırlanta Gibi Bir Şiir”. Türk Edebiyatı 123 (1984).

Memmedov, Vakif. “Bahtiyar Vahabzâde Yaratıcılığında Tarih”. Erdem 57(2010): 158-164.

Nerimanoğlu, Kamil Veli. Yorulsag da, Yolumuzdan Dönmemişik, Türk Dünyasının Bahtiyarı (Megaleler Topusu) I hisse. Bakı:2002.

Seyidov, Yusuf. Şairin Fikir Dünyası. Bakü: 1985.

Vahabzade, Bahtiyar. Ahı Dünya Fırlanır: Şeirler, Poemalar, Tercümeleler. Bakı:1987.

Vurğun, Eyyub, “Bahtiyar Vahabzâde Poeziyasında İnsan Konsepsiyası” Erdem 57(2010): s.75-85.

ШИҖЫР ҺӘМ НӘСЕРЗӘРЕНӘН МИҖАЛДАР

ИСТАНБУЛ / İSTANBUL

Босфор боғазы.../Bosfor körfezi ...

Ике китға / İki kıta

Һөйкәлгән бер-беренә / Yaslanmış birbirine

Уртаһында был юлдың. / Ortasında bu yolun.

Бер яғында Европалыр, / Bir tarafı Avrupa’dır,

Бер яғында Азия /Bir tarafı Asya

Истанбулдың.../ İstanbul’un...

Төрөк улы баһып уртаға / Türk oğlu durub ortada

Күзәтә / Seyreder

Уң яғын да, / Sağını,

Һул яғын да. / Solunu.

Бер калала берләшә / Bir şehirde birleşir

Ике китға./ İki kıta

Берененң башланғысы, / Birinin başlangıcıdır

Берененң азағы.../ Birinin sonu...

Һул яғында / Sol tarafında

Тантаналы тарихынан йәдкәр калған- / Debdebeli geçmişinden yadigar kalan-

Башы күктәргә тейгән / Başı göklere yükselen

Мәсеттәре, башнялары, кәлғәләре / Camileri, burçları, kaleleri

Торалыр мең йылдан бирле. / Durur bin yıldan beri.
 Уң яғында / Sağ tarafında
 Модерн йорттар, банктар, отелдәр... / Modern evler, bankalar, oteller...
 Төрөк улының / Türkoğlu
 Күззәренән һорау яуа, яуа, / Gözlerinden sualler yağa yağa,
 Бер һулға, бер уңға карай әйләнеп / Kâh sola bakar, kâh sağa.
 Истанбулдың үткәне шөһрәтле, шанлы, / İstanbul'un geçmişi vakur, şanlı,
 Бөгөнгөһө үзенә сит, / Bu günü özüne yabancı,
 Киләсәге томанлы... / Geleceği dumanlı...
 Бөгөн / Bugün
 Бер аяғы Европала, / Bir ayağı Avrupa'dadır,
 Бер аяғы Азияла / Bir ayağı Asya'da
 Төрөктөң. / Türkün.
 Колағында мотор тауышы / Kulaklarında motor sesi,
 Телендә “Көрһән” сүрәһе / Dilinde “Kur'an” suresi
 Төрөктөң. / Türkün.
 Вакыт уны телгә килтерер, / Zaman onu dillendirir,
 Быуат әһәңенә тауыш бирер / Asrın ahengine ses verir
 Тәрән уйзарға батканда; / Düşünür derinden;
 Тик атаһы тартырсалғыйынан. / Ancak dedesi çeker eteklerinden.

Тулкынлана кала / Çarpıyor şehir
 Икеләнеү әсендә / İkilik içinde
 Уйлай-уйлай фекер төйнәй / Düğüm düğüm olmuş fikirler
 Быуаттар сыуалышында... / Asrın keşmekeşinde...
 Бер калала осрашалыр / Bir şehirde görüşür
 Ике донья, ике ғаләм / İki dünya, iki alem.
 Табасактыр, ышанам, / Bulacaktır eminim,
 Төрөк улы хак юлын. / Türkoğlu hak yolunu.
 Ул әлегә күзәтә / O, şimdilik seyreder
 Бер уң яғын, / Sağını,
 Бер һулын. / Solunu.
 Йөрәге – шәрәк йөрәге, / Yüreği şark yüreği,
 Акылы – көнбайыштан / Aklı garp aklıdır
 Төрөктөң. / Türk'ün.
 Был каршылыктан / Bu tezattan
 Күңеле яралы / Sinesi yaralıdır
 Төрөктөң. / Türk'ün.
 Тора хис менән акыл араһында / Durur his ile akıl arasında.
 Хәкикәт менән уйзырма уртаһында. / Hakikatle masal arasında.
 Алға табан барырғамы, / İleri mi gitsin,
 Әллә кирегә?! / Geriye mi dönsün?!

Үткәненән айырылмайынса / Geçmişinden kopamaz,
 Бөгөнгөһөн / Bu gününü
 Таба алмай / Bulamaz.
 Әзләр, / Arar,
 Әзләр, / Arar,
 Әзләр. / Arar.
 Каршыла яктылык базлай, / Karşıda ışık var,
 Әзләгән табыр!... / Arayan bulur!...

ӘЗЕРБАЙЖАН-ТӨРКИӘ / AZERBAIJAN-TÜRKİYE

Бер милләтбез, ике дәүләт, / Bir milletiz, iki devlet
 Бер үк теләк, бер үк ниәт. / Aynı arzu, aynı niyet.
 Һәр икеһе йөмһүриәт / Her ikisi de cumhuriyet
 Әзербайжан-Төркиә. / Azerbaycan-Türkiye.

Бер әсәнең ике улы, / Bir milletiz, iki devlet
 Бер ағастың ике ботағы / Bir ağacın iki kolu
 Ул да бөйөк, был да бөйөк / O da ulu, bu da ulu
 Әзербайжан-Төркиә. / Azerbaycan-Türkiye.

Әсәм йортонда оя корзом, / Ana yurтта yuva kurdum,
 Ата йортома күңел бирзем. / Ata yurda gönül verdim.
 Әсә йортом, ата йортом / Ana yurdum, ata yurdum

Әзербайжан-Төркия. / Azerbaycan-Türkiye.

Бер үк безең хәлебез / Birdir bizim her hâlimiz

Теләгебез, ғәмәлебез. / Dileğimiz, amelimiz.

Байрактарза айыбыз / Bayraklarda hilalimiz

Әзербайжан-Төркия. / Azerbaycan-Türkiye.

Динебез бер, телебез бер, / Dinimiz bir, dilimiz bir,

Айыбыз бер, йылыбыз бер, / Ayımız bir, yılımız bir,

Мөхәббәт бер, юлыбыз бер / Aşkımız bir, yolumuz bir

Әзербайжан-Төркия. / Azerbaycan-Türkiye.

БЕР СӘЛӘМГӘ ЛАЙЫК ТҮГЕЛ / BİR SELAMA DEĞMEDİ

Бөгөн мин hine күрзем, /Bu gün ben seni gördüm,

Сәләмләргә теләнем, /Selam vermek istedim,

Йөзөңдө ситкә борзоң. /Yüzünü çevirdin.

Һөйлә, нисәмә йыл буйы /Söyle, yıllardan beri

Йөрәгебеззе бергә тойоп /Kalbimizin birlikte duyur

Бергә үткән йылдарзы, /Birlikte vurduğu yılları

Их, ниңә тиз олоттоң? /Gerçekten, ne tez unuttun?

Биш йыл буйы күззән аккан ул канлы йәштәр, /Beş yıl gözümüzden akan o kanlı seller,

Бер сәләмгә лайык түгелме? /Bir selama değmedi mi?

Нис йөзөмә карамай за янымдан нисек үттең? /Hiç yüzüme bakmadan yanımdan nasıl geçtin?

Һиндә ғишык сәләме куркыуға алмаштымы? /Sen aşkın selamını korkuya mı değiştin?

Юғиһә һин антыңдан, вәғәзәндән ваз кистеңме? /Yoksa sen kendi ahdinden, vaadinden mi döndün?

Шул кәзәре якин инең, шул тиклем йыраклаштың./O kadar yakın iken, bu kadar uzak oldun.

Шатланып көлөүзәр, әсе кайғыларыбыз /Tatlı gülüşlerimiz, acı figanlarımız

Бер сәләмгә лайык түгелме? / Bir selama değmedi mi?

Кайғылы мәлдәребез, кайғыһыз мәлдәребез / Kaygılı anlarımız, kaygısız anlarımız

Бер сәләмгә лайык түгелме? /Bir selama değmedi mi?

Һин нишләнең, бер уйла! / Sen ne uyardın, bir düşün!

Тик шуны әле аңланым; инде һин минең өсөн /Yalnız şimdi anladım; ah, sen daha benim için

Кул етмәслек бер сәскәһең, /Ele geçmez bir çiçeksin,

Йәшәлгән көндәрем кәүек кире кайтмаясакһың!.. / Yaşanmış günlerim gibi geri dönmeyeceksin!..

Купһын туфан, иҫһен ел! Кипкән япрак булайым, койолайым./Kop ey tufan, es ey yel!Kuru yaprak olayım, döküleyim.

Биш йыл буйы йөрәгемдең түрендә / Dosdoğru beş yıl yüreğimde

Йәшәгән мөхәббәтем бер сәләмгә лайык булманы./Beslediğim aşk, bir selama değmedi.

Бер көнлөк хәсрәтемә түзә алмаған гөлөм, /Bir günlük hasretime dayanamayan gülüm,

Ысынында нимә булды? /Gerçekten ne oldu?

Был хәсрәтем бер сәләмгә лайык түгелме? / Bu hasret bir selama değmedi mi?

Киткәнендә арттан карап калдым, йән айырылды йәнемдән, / Gittin, ardından baktım, can ayrıldı canımdan,

Һин нисек әһәмиәт бирмәй үтә алдың янымдан? / Sen nasıl ehemmiyet vermeden geçebildin yanımdan?

Ah орзом, баш өстөмдән япрактар осто, гөлөм, /Ah çektim, başımın üstünde yapraklar uçtu, gülüm,

Һинең йөрәгең османы. / Senin kalbin uçmadı.

Артыңа ла әйләнмәһең! /Arkana da bakmadın!

Ниңә һинең юлыңды мөхәббәтең быуманы? / Niye senin yolunu aşkın kesmedi?...

Нимәгә ирештек, әйт, булғаны ошомо? / Kazancımız söyle, bu mu?

Әйтелмәгән ул сәләм хушлашыуыбыз булдымы? /Söylenmemiş o selam elvedamız oldu mu?

Һин мине рәһнеттең, миңә кайғы килешә./Sen bana zulmettin, bana karanlık yakışır.

Бер сәләмгә лайык булмаған ғишыкка үлем шифа! /Bir selama değmeyen aşka ölüm yakışır.

ӘСӘ ТЕЛЕ / ANA DİLİ

Тел асылғанда тәу башлап “әсәй” тиеп әйтәбез / Konuşmaya başlayınca ilk önce “ana” deriz biz

”Әсә теле”лер иң тәүге әсбабыбыз. / “Ana dili”dir ilk dersimiz.

Тәүге бишек йыры аша әсәбез үз һөтө менән / İlk türkümüzün niniyi anamız öz sütüyle

Әсерер рухыбызға был телдетамсы-тамсы./İçirir ruhu muza bu dilde damla damla.

Был тел – беззең рухыбыз, һөйөүебез, йәнебеззер, / Bu dil, bizim ruhumuz, aşkımız, canımızdır,

Был тел–бер-беребезгә тоғролокка биргән антыбыззыр. /Bu dil, birbirimizle yeminimiz-ahdımızdır.

Беззең бейек таузарзың бөтмәс бөйөклөгөнән, /Bizim yüce dağların sonsuz azametinden,

Үзәнәнә һыймаған йылғаларзың ғәйрәтенән, /Yatağına sığmayan çayların hiddetinden,

Был тупрактан, был ерзән, /Bu topraktan, bu yerden,

Халык бауырынан сыккан ялкынлы йырзарзан, /Halkın bağrından kopan yanık ezgilerden,

Гөлдәрзең төстәренән, сәскәләрзең хуш есенән, /Güllerin renklerinden, çiçeklerin kokusundan,

Мил болоно, Муғаның сикһез кинлектәренән,/Mil ovasının, Muğan’ın sonsuz genişliğinden,

Сал сәсле бабаларзың акыл, камиллығынан,/Ak saçlı babaların aklından, olgunluğundan,

Дошман өстөнә ташланған кир аттың дағаһынан/ Düşman üstüne koşan o Kırat’ın nalından

Сыккан тауыштан ул бит яралған. /Koran sestен yaratıldı.

Һин халкым алған тәүге тындан яралғанһың. /Sen halkımın aldığı ilk nefesten yaratıldı.

Әсә телем, һиндә бит халык акылы, хикмәте, /Ana dilim, sendedir halkın akı, hikmeti,

Ғәрәп улы Мәжнүн кайғыһы һинәң теләнде аскан. /Arap oğlu Mecnun’un derdi sende dillenmiş.

Йөрәктәргә юл аскан Физулизың сәһғәте, /Yüreklere yol açan Fuzulî’nin sanatı,

Эй телем, көзрәтең менән донъяларға юл астың. /Ey dilim, kudretinle dünyalara yol açmış.

Һиндә халкымдың каһарманлығына тулған/Sende benim halkımın kahramanlıkla dolu

Тарихы ла теркәлгән./Tarihi yazılır.

Һиндә нисәмә йыллык йола, мәзәниәтем,/Sende nice bin yıllık benim medeniyetim,

Дан-шөһрәтем һаклана. / Şan şöhretim saklanır.

Минәң исемем, данымһың, /Benim adım sanımsın,

Намысым һәм выжданымһың! /Namusum, vicdanımsın.

Милләттәргә, халыктарға халкыбыз исемәнән / Milletlere, halklara halkımızın adından

Мөхәббәт дастандары яратылды был телдә. /Aşk destanları yaratıldı bu dilde.

Мәскәүзә Пушкинға һәйкәл әзерләнгән вакытта, /Moskova’da Puşkin’e heykel dikildiği zaman,

Уға һәйкәл куйзы ошо телдә Ширвани сәсэн дә. /Ona abide dikti bu dilde Şirvani de.

Был тел – таныта безгә донъяла һәр нимәнә /Bu dil, tanıtmış bize dünyada her şeyi

Был тел – ата-бабабыз калдырған киммәтле мирасыбыз /Bu dil, ecdadımızın bize bırakıp gittiği

Иң киммәтле мирастыр, уны күз караһы кеүек /En kıymetli mirastır, onu gözümüz gibi

Һаклап киләсәк быуынға без зә бүләк итәйек. /Koruyup gelecek nesillere biz de hediye edelim.

Эй, үз туған теләндә һөйләшергә оялған, /Ey, öz dilinde konuşmaya utanan,

Шуның менән ғорурланып / Bununla gururlanan

Модаға әйәргәндәр,/Modaya düşkün şekilciler,

Йөрәгегезгә тулырмы йырзар йәки саз моңо?/Kalbiniz okşamıyor koşmalar, telli sazlar.

Куй, былар минеке булһын. /Bırak, bunlar benim olsun.

Тик ватанымдың икмәге, /Ancak, vatan ekmeği,

Йәнә лә әсә йөрәге / Bir de ana yüreği

Һезгә хәрәм булһын. / Sizlere haram olsun.

УКЫТЫУСЫ / MUALLİM

Укытыусы! Матурзан да матурзыр был һүз - / Muallim!
Güzelden de güzeldir bu söz-

Йәп-йәш күңелдәрзә усақ токандырған! /Körpe gönül-
lerde meşale yandıran!

Әле язылмаған, әле һырланмаған / Daha yazılmamış,
daha buruşmamış

Таза мейеләрзә һылап-һыйпаған. /Dümdüz beyinleri ci-
lalayan.

Укытыусы! Иртә тороп һуң йокларға ятыусылып, /Mu-
allim! Erken kalkıp geç yatanımsın,

Бөгөнөмдө, иртәгәмде яратыусылып! /Bugün, sabahımı
yaratanımsın!

Мин бер орлок кеүек инем, иртәм билдәһез ине, /Ben
bir tohum idim, sabahım sırdı,

Миңә һын-киәфәт биреп, төс тә биргәнһең. /Bana şekil
veren, renk verenimsin.

Мине был донъяға әсәм тыузырзы, /Beni bu dünyaaya
anam getirdi

Һин иһә тәрбиәләһең, үстәрзең мине. /Sense tamamlan-

yanım, yetirenimsin.

Укытыусы! Акыл гөл-баксабыззы/ Muallim! Düşünce
güllerimizi

Фекерләндергән бер баксасы булдың. /Akıyyla sulayan
bir bahçıvan oldu.

Төшөрзө ергә атабыз беззе /İndirdi yere atamız bizi

Укытыусы - күктәргә күтәрәүсе булды. /Muallim, gök-
lere kaldıran oldu.

Хыялға куш канат, күзгә нур бирзе/Hayale kol kanat,
göze nur verdi

Укытыусы! Без һиңә бик нык бурыслы./Muallim! Biz
sana borçluyuz ancak.

Әмир Тимергә лә абруй килтерзе,/Emir Timur'a da şeref
getirdi,

Аяғың астында мәңгелек ятыусы./Ayağının altında ede-
bî yatmak.

Сакырзың хөрмәт итергә дәүләтте, бары тик/Öğrenci-
nin hürmetidir devletin, varlığını

Белмәс үзе үз кәзерен, белмәс данын үзе лә. /Bilmez bu
kazancı, bilmez her tecrübesiz.

Синифтан синифка күскәндәрзең/Sınıftan sınıfa geçen-
lerin

Йәшендә йәшәр укытыусы./Yaşında yaşar muallimin

yaşı.

Ғилемгә ышанһаң, бел, йәннәттең/ İlme güvündinse, bil
ki, cennetin

Капкаһы үзеңдә асылыр./Kapısı yüzüne açılacaktır.

Мәктәбе һәр нимәнән өстөн милләттең /Mektebi her
şeyden üstün milletin

Һәр ерзә, һәр эштә еңеүе - хактыр. /Her yerde, her işte
zaferi haklıdır.

Кил, һәйкәл оштаһы! Бына мәрмәр, бына балсык./Gel
ey heykeltıraş! Bu mermer, bu kil.

Укытыусыңды уйла, азактан балкы, ян. /Düşün mualli-
mi, sonra tutuş, yan.

Уның һәйкәлен мәрмәрзән түгел, /Onun heykelini mer-
merden değil,

Ярат үзе кеүек нурзан, яктыһаң./Yarat kendisi gibi nur-
dan, ışıktan.

ШӘКИ

2016 йылда Төрки донъяһының мәзәни башкалаһы тип аталған Шәки калаһында танылған әзербайжан шағиры Бәхтиәр Ваһапзада тыуған. Кала Кавказ тауларының бер өлөшөн тәшкит иткән Салауат тауының көньяк итәгендә урынлашқан. Төзөлөү вақыты билдәле түгел. 1968 йылға тиклем Нуһа тип йөрөтөлгән Шәки хәзерге вақытта Күр йылғаһының кушылдығы булған Әғри йылғаһына койған Киш йылғаһының һул ярында урынлашқан. Киш ярындағы был боронғо кала 1772 йылда сил һыузары аркаһында емерелгәндән һуң, уның халкы хәзерге урынына күсеп, кала яңынан тергезелгән. Ошо регионда төпләнеп электән йәшәп килгән Шәки ханлығы ла ошо исем менән атала башлаған. Боронғо Шәки калаһы IV быуатта тарала башлаған христиан дине үзәге булған. Кала VII быуатта мосолман ғәрәптәрҙең Кавказға каршы сәфәрҙәре вақытында һөжүмдәргә дусар ителә. Ғәрәп хәлифәте көсөзләнә башлағас, IX быуаттан алып үзаллы дәүләткә әйләнә. XI быуатта ширваншаһтарҙың, унан һуң монгол һәм илһанлыларҙың идараһы астында була. XIV быуаттың азағына табан илһанлыларҙың көсөзләнеүе аркаһында тағы үзаллы дәүләткә әйләнгән Шәкилә Сәйет Ғәли хан хөкөм итә. Шәкигә Тимур һөжүм иткән вақытта Сәйет Ғәли хан етди каршылык күрһәтһәлә, ул вафат булғандан һуң тәхеткә ултырған улы Сәйет Әхмәт хан Тимур менән мөнәсәбәттәрҙе яҡшырта ала. Шәки аккуйынлылар һәм каракуйынлылар дәүерендә элекке әһәмиәтен юғалта. 1444–1445 йылдарҙа аккуйынлыларға, 1551 йылда Сафауи дәүләтенә кушыла. 1578 йылда Ғосманлы-Иран һуғыштары вақытында ғосманлылар яклы Кахетия короле Александр II Шәкизе яулап ала һәм уны ғосманлы провинцияһына (санжағына) әйләндерә. Уның менән идара итеү тәүҙә Александр II улы Ираклий Мырзаға тапшырыла. Ширваншаһтар дәүерендә иһә хакимиәт бындағы боронғо хакимдең улы Мырза Ғүмәргә бирелә. 1583 йылда бейләрбейлек идара үзәге Шәкинән Эрешкә күсә, Шәки санжағы ла уға карай

башлай. 1590 йылғы Ғосманлы-Иран килешеүенән һуң Шәки Шәмәхәгә караған бер санжак хәленә килә. 1603 йылда яңынан башланған Ғосманлы-Сафауи һуғыштары вақытында шаһ Аббас I 1607 йылдың июнендә Ширванға хаким булғандан һуң Кахетия короле Александр II улын - Грузия принцы Константин Мырзаны - кала губернаторы итеп тәғәйенләгәс, Шәкиләгә Шамир хан да уға буйһона. 1643 йылда Шәки урындағы хөкөмдар һәм солтандарҙың кулына күсә. Надир шаһ заманында йыйылған яһақтарҙың арттырылыуы Шәки халкының Малик Нәжәфкә каршы күтәреләүенә сәбәп була. Халықты етәкләгән бейҙәрҙең береһе Хажый Чәләби 1743 йылда Малик Нәжәфте еңә. Надир шаһ 1744 йылдың азағында Шәкигә сәфәр ойшошторғас, Хажый Чәләби Дәрбәнткә сизенә. 1747 йылда Надир шаһтың вафатынан һуң Шәки ханлығы төзөлә. 1805 йылда Шәки ханлығы рустарҙың идараһы астына инә. 1819 йылда ханлык бөтөрөлә. Рус батшалығы вақытында тәүҙә Шәмәхә (һуңынан үзәк идаралыҡ Бакыға күсерелгәс, Бакы губернияһы була) губернияһына караған районға әйләнә, 1868 йылда Елизаветполь губернияһына караған район үзәгенә әүерелә. Был хәлен 1930 йылға тиклем һаклаған кала шул йылдан алып Әзербайжандың өлкә үзәктәренәң береһе булып китә һәм был статусты, 1963–1965 йылдарҙа Варташен өлкәһенә ингән вақытынан тыш, һаклай ала. Совет Социалистик Республикалар Союзы 1991 йылда таркалғандан һуң Шәки калаһы Әзербайжан Республикаһының Шәки районы үзәге була. Каланың боронғо үзәге 2019 йылда Донъя мирасы тип иғлан ителә.

Шәки тарих буйынса ебәк етештерәү күзлегенән мөһим үзәк була. 1861 йылда донъяның иң зур ебәк иләү фабрикаһы бында асыла. Шәкилә етештерелгән ебәк 1862 йылда Лондондағы Халык-ара күргәзмәлә медальға лайыҡ була. Ебәк етештерәүҙән башка Шәкилә дөгө, бойзай үстәрәү, баксасылык, емеш үстәрәү, малсылыҡ, көршәк яһау, бакырсылыҡ, көмөшсөлөк, тимерселек, туқыма яһау

кеүек һөнәрзәр таралған була. 1824 йылда калала 400-зән артык кибет булыуы ук калала тауар етештереүзән ниндәй кимәлдә булыуын күрһәтә. Әүлиә Чәләби Шәки калаһында 3000 йорт буласағын күрәзәләй. 1810 йылда Шәкизә инде 20.000 йорт була. 2009 йылғы мәғлүмәттәр буйынса өлкәлә 582.000 кеше, калала иһә 65.000 кеше йәшәй.

Кала бөгөнгө көндәге Юғарыбаш районы урынлашқан, бар кала ус төбөндәгеләй күрәнгән нөктәлә, төркизәрзән тәүге йәшәү урындарындағы кеүек кәлғә, кала һәм сауза өлөштәрәнән торған кала тибында, ханлыктар дәүерендә үк төзөлгән.

БАРЫП КҮРЕР УРЫНДАР

Башкала Бақы менән Шәки араһы 322 км. Автомобиль менән юлды 5-6 сәғәттә үтеп була. Тик юл ыңғайы боронғо Гобустан менән таулы өлкәне лә күреү яқшыраҡ. Калаға иң яқын аэропорт Габалала урынлашқан. Ике кала араһы яқынса 95 км. Аэропорты булған яқындағы икенсе кала - Гәнжә. Калалар араһы 168 км.

Шәкизә мотлак барып күрер урындар

Хан һарайы: Бөгөнгө төрки һарай архитектураһының Әзербайжандағы һәйкәл өлгөһө булған Хан һарайы (1762 йылда төзөлгән) Ичкалела урынлашқан. Хөсәйен хан Мүштак тарафынан Аббаскулу останан эшләтелгән һарай республика архитектураһының иң мөһим әсәре иҫәпләнә. Кирбес, ағас, быяла, көзгө, балсык һәм бигерәк тә кылкәләм менән зиннәтле итеп бизәлгән бинала үсемлектәр, үләндәр мотивтарына күберәк урын бирелгән. Витраждары иһә Венециянан килтерелгән. һарай Донъя һәйкәлдәре иҫемлегенә индерелгән.

Каруанһарай: XVIII быуатта төзөлә башланған Шәки Каруанһарайы ике өлөштән тора - Түбәнге һәм Юғары каруанһарай. 8000 м² майзанды алып торған кораманың кин ихатаһы һәм 300 бүлмәһе бар. Хәзерге көндә бүлмәләрзән

бер өлөшө шәкси кунакхана рәүешендә кулланыла.

Башка туристик урындар:

- Кышкы һарай
- Киш сиркәүе
- Түбәнге һәм Юғары Каруанһарайзар
- Шәки кәлғәһе
- Килһән Күрерһән кәлғәһе/Кыз кәлғәһе
- Йома Йәмиғ мәсете
- Ағванлар хамамы (мунса)
- Сәнғәт музейы
- Тарих музейы
- Этнография музейы
- Бәхтиәр Ваһапзаданың йорт-музейы
- Гәмәли археология музейы

Мархал тәбиғи паркы һәм пикник яланы

ШӘКИЗӘ НИМӘ АШАРҒА БУЛА

Шәкизән үзенсәлекле ашы булып пити һәм хәлүә иҫәпләнә, әммә бында Әзербайжандың башка өлкәләре аштарын да ашап була.

Пити (балсык һауытта бешерелгән борсаклы, йәшелсәлә һәм итле ризык), шәки хәлүәһе (кадаиф менән эшләнгән, төрлө тәмләткестәр кушылған десерт), дүшбәрә (манты төрө), шәкәрбура (курабиәгә окшаған десерт), бадамбура (әсенә базам һалынған шәкәрбура), пахлава (баклаваның бер төрө), бажы (итле йәшелсә долмаһы), довга (һурпа), лабба (киптерелгән фасолдән бешерелгән азык), мүрәббә (кайнатма, бигерәк тә сәй эскәндә шәкәр урынына кулланыла).

ШӘКИ ПИТИҢЫ

Әзербайжандың иң боронғо калаларының береһе булған Шәки үзенсәлекле аш-һыулары менән дә иғтибарҙы йәлеп итә. Шәки милли аштарының береһе “пити” тип атала. Ул аш-һыуға бай Шәкизең иң мәшһүр ризығы. Пити Анатолияның Карс өлкәһендә лә милли аш-һыу буларак бешерелә.

ӘЗЕРЛӘҮ ӨСӨН КӘРӘК БУЛАСАК (бер бәләкәй балсык көршәк өсөн):

250 гр һарык ите (йомшак, һеңерһез һум ит)

100 гр борсак

1 дана уртаса зурлыктағы картуф

60 гр койрок майы

1 баш һуған

1 бөртөк кипкән өрөк (күрәгә лә ярай)

Тоз һәм тәмләткестәр: кара борос, зәғферән, сумах

ӘЗЕРЛӘҮ ТӘРТИБЕ:

Бүрттерелгән борсакты балсык һауытка һалып, кистән үк мейескә куйығыз. Кайнап сыккандан һуң ваклап туралған ит менән койрок майы өстәгеҙ. Азыраҡ кайнағас, тоз менән һуған һалығыз. Өстөндәге күбеген алып, ите йомшағансы бешерегеҙ. Бешеп сығыр алдынан кара борос, зәғферән, сумах, кипкән өрөк һалығыз. Бәләкәй буһа, шул көйө, зур буһа, икегә булеп, әрселгән картуф өстәгеҙ.

Питиҙы табынға бер кешелек балсык һауытта килтереү – был ризыктың үзенсәлеге.

Питиҙы һурпалы ризык итеп тә ашарға була. Шулай ук һурпаһын айырым һауытка койоп, өстөнә икмәк һалып изеп, калған өлөшөн иһә икенсе табакта ашарға ла мөмкин.

Ашығыз тәмле буһын!

Göygöl Gölü - Göygöl Rayonu, Azərbaycan

بەختيار ۋاھابز ادەنىڭ تەرجىمەھالى

پۈتكۈل تۈرك دۇنياسىدا تونۇلغان، ئەزەربەيجاننىڭ ھازىرقى زامان شائىرى، يازغۇچىسى ۋە ئاكادېمىكى بەختيار ۋاھابزادە -1925 يىلى 16 ئاۋغۇست تۇغۇلۇپ، -2009 يىلى 13-فېبرالداۋاپات بولغان. ئۇ ئەزەربەيجاننىڭ شىمالىدىكى شەكى شەھرىدە تۇغۇلغان. ئەينى ۋاقىتتا سوۋېت ئىتتىپاقىنىڭ بېسىملىرى ۋە كوممۇنا ھەرىكىتىگە قارشى، ئەزەربەيجاننىڭ باشقارايونلىرىغا ئوخشاشلا شەكى شەھرىدىمۇ خەلق ئىسيانلىرى چىققان ئىدى. -1932 يىلى ئەينى ۋاقىتتىكى دۆلەت تۈزۈلمىسىگە قارشى چىققان ئىسيانچى خەلق، شەكى شەھرىنى تارتىۋالغان ئىدى. سوۋېت ھۆكۈمىتى بىر ھەپتىدىن كېيىن ئىسياننى ئاران باستۇرغان ۋە بەزى ئىسيانچىلارنى ئۆيىدە يوشۇرغانلىقى ئۈچۈن بەختيار ۋاھابزادەنىڭ بوۋىسىنى تۇرمىگە تاشلىغان. يېقىن بىرسىنىڭ كېپىل بولۇشى بىلەن تۈرمىدىن قۇتۇلۇپ چىققان بوۋىسى، ئانىلىقىنى ئېلىپ تۈركىستانغا كۆچۈپ كەتكەن ۋە -1934 يىلى ۋەزىيەت نازراق تىنچىغاندىن كېيىن باكۇغا قايتىپ كەلگەن. شۇنداق قىلىپ بەختيار ۋاھابزادە، ئانىلىقى بىلەن بىللە -1934 يىلى باكۇغا كۆچۈپ كەلگەن ۋە ئوتتۇرا مەكتەپنى باكۇدا تۈگەتكەن. ئۇ -1942 يىلى تىببىي فاكۇلتېتىغا ئوقۇشقا كىرگەن؛ لېكىن بىر مەزگىلدىن كېيىن بۇ فاكۇلتېتنى چىقىپ كېتىپ، ئالىي مەكتەپ ئوقۇشنى باكۇ دۆلەت ئۇنىۋېرسىتېتى فىلولوگىيە فاكۇلتېتىدا داۋاملاشتۇرغان ۋە بۇ فاكۇلتېتنى -1947 يىلى تاماملىغان. -1950 يىلى دىلارە خانىم بىلەن توي قىلغان؛ ئۇلارنىڭ گۈلزار (1952)، ئىسپەندىيار (1954) ۋە ئازەر ئىسىملىك ئۈچ بالىسى بولغان.

بەختيار ۋاھابزادە ئوقۇغۇچىلىق يىللىرىدا قولغا كەلتۈرگەن مۇۋاپپىقىيەتلىرى سايبىسىدە ئۇنىۋېرسىتېتتا ئوقۇتقۇچى ياردەمچىسى بولۇپ ئىشلەپ قالغان؛ -1951 يىلى «سامەدۇرگۈننىڭ لىرىكاسى» تېمىلىق دىسسېرتاتسىيەسى بىلەن «فىلولوگىيە بىلىملىرى نامزاتى» يەنى دوكتور؛ -1964 يىلى «سامەدۇرگۈننىڭ ياراتقۇچىلىق يولى» تېمىلىق دىسسېرتاتسىيەسى بىلەن «فىلولوگىيە بىلىملىرى دوكتورى» يەنى ھازىرقى مەنىسى بىلەن دوتسىنتلىق؛ -1965 يىلى پروفېسسورلۇق ئۇنۋانىنى ئالغان. بەختيار ۋاھابزادە -1990 يىلى ئۇنىۋېرسىتېتنى پىنسىيىگە چىققان. بەختيار ۋاھابزادە -1980 يىلى ئەزەربەيجان بىلىم ئاكادېمىيىسىگە ئەزا بولۇپ تاللانغان. ئۇ يازغان ئەسەرلىرى بىلەن «ئەزەربەيجاننىڭ پىشقەدەم» (Azərbaycan SSR əməkdar incəsənət xadimi) سەنئەتچىسى؛ «Azərbaycan SSR»؛ «ئەزەربەيجان دۆلەت مۇكاپاتى» (1974)؛ «سوۋېت ئىتتىپاقى دۆلەت مۇكاپاتى» (1976) (Azərbaycan SSR Dövlət mükafatı)؛

قاتارلىق مۇكاپاتلارغا؛ «ئۆكتەبىر ئىنقىلابى» (1984) (Oktyabr İnkilabı)؛ «Qırmızı Əmək Bayrağı» قىزىل ئەمگەك بايرىقى»؛ «Oktyabr İnkilabı» قاتارلىق ئوردېنلارغا ۋە «ئەزەربەيجان خەلق شائىرى» (Azerbaycan Halk Şairi) ئۇنۋانىغا ئېرىشكەن. ئەزەربەيجان (1984) «Azərbaycan Halk Şairi» مۇستەقىللىققا ئېرىشكەندىن كېيىن مىللىي ئىنقىلابقا قوشقان تۆھپىلىرى ئوردېنى بىلەن مۇكاپاتلانغان (1995) «İstiqlal» ئۈچۈن «مۇستەقىللىق شائىرى، يازغۇچى ۋە ئاكادېمىكى بەختيار ۋاھابزادە سىياسى پائالىيەتلىرىگە مۇقەددەس قىلىنغان بولۇپ، سوۋېت ئىتتىپاقى مەزگىلىدە -1980 يىلىدىن -1985 يىلىغىچە ۋە -1985 يىلىدىن -1990 يىلىغىچە ئەزەربەيجان پارلامېنتىدا پارلامېنت ئەزاسى بولغان. ئەزەربەيجان مۇستەقىللىققا ئېرىشكەندىن كېيىن -2001 يىلىدىن -2009 يىلىغىچە ئەزەربەيجان مىللىي پارلامېنتىدا پارلامېنت ئەزاسى بولغان. ئۇ -2009 يىلى 13-فېۋرال كۈنى باكۇ شەھرىدە ۋاپات بولغان ۋە تونۇلغان ئەدەبىياتچى، سىياسىيون، ئالىم ۋە (Fahri Hiyâban'a) سەنئەتكارلار مازارلىقى بولغان فەخرى خىيابانغا دەپنە قىلىنغان.

ئەدەبىي ھاياتى

بالىلىق چاغلىرىدىن باشلاپلا شىئىرىي زىچقاھىرىسىمەن بەختيار ۋاھابزادەنىڭ ئېلان قىلىنغان تۇنجى شىئىرى، ئەزەربەيجان يازغۇچىلار جەمئىيىتىنىڭ باشلىقى سامەدۇرگۈننىڭ دېققىتىنى تارتقان ۋە ئۇنىڭ سايبىسىدە ھاياتىنىڭ يۈزلىنىشى ئۆزگەرگەن ئىدى. -1945 يىلى ئەزەربەيجان يازغۇچىلار «Mənim Dostlarım» جەمئىيىتىگە ئەزا بولغان. «مېنىڭ دوستلىرىم» (Dostluk) ۋە «دوستلۇق نەغمىسى» (1950) «Bahar» باھار»، (1949) قاتارلىق دەسلەپكى ئەسەرلىرىدە، شىئىرلىرىنى (1953) «Nəğməsi» تاللىغان تېمىلىرىغا ماس ھالدا لىرىك-ئىپىك ئۇسلۇبتا يازغان. ئۇنىڭ -1950 يىللاردىن كېيىن يازغان ئەسەرلىرى پىشۋالىق ئەسەرلىرى بولۇپ ھېسابلىنىدۇ. بۇ مەزگىلدە كۆپىنچە ئىجتىمائىي تۇرمۇش ۋە ئىنسانلار بىلەن مۇناسىۋەتلىك تېمىلار ۋە تۇيغۇلارنى ئاساس قىلغان شىئىرلارنى يازغان. -1960 يىللاردىن كېيىن يازغان ئەسەرلىرىدە بولسا باشقا يوشۇرۇنچە، كېيىنچە ئوچۇق ئاشكارە ھالدا مىللىي مەسىلىلەرنى ئوتتۇرىغا قويغان. ئۇنىڭ -1959 يىلى نەشىر قىلدۇرغان ۋە ئەزەربەيجان تۈركلىرىنىڭ مۇستەقىللىق «Gülüstan Poeması» (Gülüstan Poeması) ئارزۇسىنى تېمىغا قىلغان «گۈلستان شىئىرى» جاسارىتىنىڭ سىمۋولى بولۇش سۈپىتى بىلەن ئۇنىڭ داڭقىنى چىقارغان. لېكىن

بۇ شىئىرى سەۋەپلىك ئەزەربەيجان كوممۇنىست پارتىيىسى مەركىزى كومىتېتى تەرىپىدىن سوراققا تارتىلغان ۋە -1962 يىلى ئۈنۈپرىستىتتىكى ئىشى بىر مۇددەت توختىتىپ قويۇلغان. بەختىيار ۋاھابزادە بۇنچە بېسىمغا قارىماي -20 ئەسىرنىڭ باشلىرىدا ياشاپ ئۆتكەن مىرزە ئالەكبەر سابىر، ئۆزەبىر ھاجىبەيوۋ، ئاھمەت جاۋاد، مەھمەد ھادى، ئالماز يىلدىرىم قاتارلىق ئەزەربەيجان ئىستىقلال ئەدەبىياتى قۇرغۇچىلىرىنىڭ ئىزىدىن ماڭغان. ئۇلارنىڭ خۇددى دۇنيادا مەۋجۇت بولمىغان دۆلەتلەرنىڭ مەسىلىلىرىدەك ئوتتۇرىغا قويۇپ، يوشۇرۇنچە ئىپادىلىگەن ئەزەربەيجاننىڭ ۋە (Hyde Park) ئەزەربەيجان تۈركلىرىنىڭ مىللىي مەسىلىلىرىنى، ئۆزىمۇ «ھايدە پارک قاتارلىق شىئىرلىرىدا ئوخشاش» (Latin Dili) ۋە «لاتىن تىلى» (Hyde Park) ئۇسلۇب بىلەنگەۋدىلەندۈرگەن. شائىرنىڭ «لاتىن تىلى» ناملىق شىئىرىدىكى سەن دەرتكە باق، /Səndərdəbax, Vətəndə var, millətdə var. (ۋەتەنمۇ بار، مىللەتمۇ بار) (ئۇنىڭدا

بىراق ئۇنىڭ تىلى يوقتۇر./ Ancaq onun dili yoxdur. / شۇنداق دەپپىلىك ئەينەككەبى / Elə bil ki, güzgü kimi. / İndi söylə, hansı dilə ölü deyək? (ئەمدىي يېقىنقايسى تىلغا ئۆلۈك دەيلى؟) . ۋەتەن بار بولسا، مىللەت بار بولسا/ Vətənvarkən, millətvarkən / كىچىك، يوقسۇل قىلىۋېتىپ/ Kicik, yoxsul komalarda / تۇتسا قوبولغان بىر تىلغىمۇ؟ (/? Dustaq olan bir diləmi? / ياكى ئۇزۇن ئەسىرلەردىن / Yoxsa, uzun əsrlərdən keçibgəlmən / ئۆتۈپ كەلگەن خەلقى ئۆلگەن ، ئۆزى قالغان بىر؟ Xalq ölən, özü qalan bir diləmi? تىلغىمۇ؟

دېگەن مىسراللىرىدا خۇددى باشقا بىر تىل توغۇرلۇق سۆزلەۋاتقان دەك كۆرۈنىشىمۇ، ئەمەلىيەتتە رۇس تىلىنىڭ ئالدىدا يوققا چىقىرىلغان ئانا تىلغا ئىسىملىك ئەسىرىدە شائىرنىڭ «(Təzadlar) قارىتىلغان. «زىددىيەتلەر تېمىسى ۋېبىتنام بولسىمۇ، ئەسلىدە كەلگۈسى ئۈچۈن مىللىي كۈرەشكە تەييارلىماقچى بولغىنى دەل ئۆز خەلقىدۇر. شائىر بۇ خىل ئەدەبىي مېتافورالار ئارقىلىق دېمەكچى بولغانلىرىنى خەلققە يەتكۈزەلمىگەن.

بەختىيار ۋاھابزادە ئوي پىكىرلىرىنى دائىما سىمۋول قىلىش ئۇسۇلى بىلەن ئىپادىلىمىگەن ئەلۋەتتە. گورباچوۋ دەۋرىدە يۈز بەرگەن قاراباغ ۋەقەسىدە، -1988 يىلى-17 نويابىردىن -4 دېكابىرغىچە بولغان ئارىلىقتا، باكۇ شەھىرىنىڭ نازاتلىق مەيدانىدا، كەڭ خەلق ئاممىسى قىيىنچىلىق چوڭ تىپتىكى

يىغىلىشلاردا ئۆز پىكىرلىرىنى جاسارەت بىلەن ئوتتۇرىغا قويۇپ خەلققە يول كۆرسەتكەن. نۇرغۇنلىغان زىيالىيلار سوڭۇت قىلغان بولسىمۇ بەختىيار ۋاھابزادە ئەرمەنلەرگە قارشى بىر تەرەپتىن خەلقنى ئويغۇتۇشقا تىرىشسا يەنە بىر تەرەپتىن سوۋېت ھۆكۈمىتىگە قارشى مەنتىقلىق ۋە كېلىشتۈرگۈچى بىر سىياسەت قوللىنىش ئارقىلىق ئەزەربەيجاننى قوغداشقا كۈچىگەن. «قانلىق ۋەقەلىرى (-1990 يىلى -19 ۋە -20 يانۋار) يۈز» (Qanlı Yanvar) يانۋار (1990) «(Şəhidlər) بەرگەندىمۇ ئۇ سوڭۇت قىلمىغان؛ «شىھىتلەر (Dovşanaqaç, tazıya tut: Azərbaycan hadisələrinin iç üzü, Moskvanın Siyasəti): ئەزەربەيجان ۋەقەلىرىنىڭ ئىچكى ماھىيەتى، موسكۋانىڭ سىياسىتى (-1990 يىلى، ئەنقەرە)» ناملىق ئەسىرى بىلەن ئەرمەنلەرنىڭ ئويۇنلىرىنىڭ ئىچكى ماھىيىتىنى ۋە شۇنداقلا رۇسلارنىڭ ئەرمەنلەرگە قىلغان ياردەملىرىنى بايان قىلغان.

بەختىيار ۋاھابزادە، سوۋېت رېجىمىنىڭ ئاجىزلىشىشىغا يۈز تۇتۇشى ۋە -1991 يىلى ئەزەربەيجاننىڭ مۇستەقىللىققە ئېرىشىشى بىلەن ئەسەرلىرىدە مىللىي پىكىرلەرنى ۋە مىللەتچى تۇيغۇلارنى ئاساسلىق ئورۇنغا قويۇپ تۇرۇپ مىللىي كىملىكنىڭ قايتىدىن شەكىللەندۈرۈلۈشى ئۈچۈن تىرىشچانلىق كۆرسەتكەن. ئۇنىڭ تۈرك تارىخى بىلەن مۇناسىۋەتلىك تېمىلاردا يازغان ئەسەرلىرى بىلەن تۈركىيە-ئەزەربەيجان قېرىنداشلىقى توغرىسىدىكى شىئىرلىرى بولسا تۈركلۈك ئىگىنى كۈچەيتىشنى مەقسەت قىلغان. بۇ سەۋەپتىن ماقالىلىرىدىمۇ تۈركىيەنىڭ مۇستەقىللىق ۋە قاراباغ كۈرەشلىرىدە (ئەزەربەيجانغا) قىلغان ياردەملىرىنى ئۇنۇتمىغان. تۈركلەرنىڭ تارىخىنىڭ ھېچبىر دەۋرىنىڭ قىيىنچىلىقىسىز ئۆتمىگەنلىكىنى ئۆز شىئىرلىرىدا ئىپادىلىگەن شائىر، ئۆتمۈشتىكى شۇ قىيىنچىلىقلارنى يېڭىپ بۇ كۈنلەرگە كەلگەنلىكىدىن ئىبارەت تارىخىي جەرياننى مىسال كەلتۈرۈش ئارقىلىق دۇچ كەلگەن بۇ مۇشكۈللەرنىمۇ يەڭگىلى بولىدىغانلىقىنىڭ بېشارىتىنى بەرگەن.

ئەزەربەيجان ئوغلىمەن Azərbaycan oğluyam / ئات ئۈستىدە تۇغۇلدۇم At belində doğuldum / مىسراللىرىدا تۈرك مىللىتىنىڭ ئالاھىدىلىكىنى نامايەن قىلغان شائىر، ئىبارىسى بىلەنمۇ (Zindanlarda doğulduq) ««زىندانلاردا تۇغۇلدۇق مىللىتى دۇچ كەلگەن باشقا ھەقىقەتلەرنىڭ پىشىگە چۈشكەن؛ لېكىن مىللىتىگە بىر ئۆيدۈرۈلگەن تارىخ زورلاپ تېڭىلغان بولۇپ بۇ ئۆيدۈرۈلگەن تارىخى . «تۈپەيلى ئۇ» (ئانىسىدىن ئايرىلغان

ئەزەربەيجاننىڭ جەنۇب ۋە شىمال دەپ ئىككىگە بۆلۈنۈپ كېتىشىمۇ شائىرنىڭ قەلبىدە چوڭقۇر ئىز قالدۇرغان. «ناچ بولسىمۇ بىز توق» دېگەن بىر مىللەتنىڭ ئەۋلاتلىرىنى يېقىتقان، «قىزىل سارايلاردا بېرىلگەن پەرمانلاردۇر». بۇ مىللەت «ئاتا تۈركنىڭ ئانىسى كەبى ۋاقىت ئۆتكەنسىرى تېخىمۇ كۆپ مىننەتدارلىققا ئېرىشىدىغان» ئانىلار يېتىشتۈرگەن «يېڭىتلەر، يېڭىت-قىزلار» ساپىسىدا قەدىنى رۇسلايدۇ؛ شائىر ھەممىدىن ئۈستۈن تۇتقان:

سېنىڭ ئۆز دۆلىتىڭ Sənin öz dövlətin, öz millətin, öz cəddin var /، ئۆز مىللىتىڭ، ئۆز جەددىڭبار ۋەتەن ئۈچۈن. Vətən uğrunda ölənlər ölümündən doğular. / . ئۆلگەنلەر ئۆلۈمىدىن تۇغۇلار

ۋە تەنىۋىلدا ئۆلگەنلەر ئۈچۈن ناھايىتتە قالغانلارنىڭمۇ ۋەزىپىلىرى بار دۇر. بۇلارنىڭ بىرىسىدە ئاناتلغانىگە چىقىپ مىللەتنىڭمۇ جۇتلىقىنى ساقلاپقىلىشتۇر. شۇنىڭ ئۈچۈن شائىر:

ئۆزىگە: «تىلىڭنى ئۆگەن!» - deyirsən, «Dilini öyrən!» Özgəyə: /، دەپسەن، ئۆزۈڭ بولساڭ بۇ تىلنى....! Özünsə... Bu dili bəyənəməyirsən! / ياراتمايسەن

دېيىش ئارقىلىق ئانا تىلنى مەنىسىمىگەنلەرنى ئەيىپلەيدۇ؛ ئۇلارنى «ئۆزى» بولۇشقا چاقىرىدۇ. بۇ سەۋەپتىن بەختىيار ۋاھابزادە شىئىرلىرىدا ئۆز ئانا تىلنى ساپ ۋە راۋان ئىشلىتىشكە ئالاھىدە ئەھمىيەت بېرىدۇ؛ بۇ ئاڭنى ھەممە ئادەمدە يېتىلدۈرۈش ئۈچۈن تىرىشىدۇ. شۇڭلاشقا كۆپلىگەن شىئىر ۋە يازمىلىرىمۇ ئانا تىل توغرىسىدا يېزىلغان.

بەختىيار ۋاھابزادە شىئىرلىرىدا مىللەت ئۇقۇمىنىڭ سىرتىدا «ئىنسان» تېمىسىنى گەۋدىلەندۈرىدۇ. قايسى مىللەت بولۇشىدىن قەتئىينەزەر ئىنساننىڭ دۇنياغا كېلىشىنىڭ بىر سەۋەبى بار دۇر. شائىرنىڭ

بىزگە ئەقىل بەردى، رۇھ بەردىئاللاھ Bizəgıl verdi, ruh verdi Allah / مۇقەددەس كىتابلار ئەۋەتتىئاللاھ Müqəddəs kitabları göndərdi Allah / بىزنى ھەق يولغا باشلىسۇن دەپ. Bizi haqq yoluna getirsin deyə. / توغرا يولغا كىردۇقمۇ؟ كىرمىدۇق،? Gəldikmi yola? Gəlmədik, niyə? / نېچۈن؟ مىسراللىرىدا ئوتتۇرىغا قويغان مەسىلىلەر، بۈگۈن ئۈچۈنمۇ، تېخىمۇ

ئەسەرلىرى

بەختىيار ۋاھابزادەنىڭ يەتمىشكە يېقىن شېئىر كىتابى بار. بۇلارنىڭ كۆپىنچىسى ئوخشىمىغان چەت تىللىرىغا تەرجىمە قىلىنغان. بۇنىڭدىن باشقا ئىككى مونوگرافىيەسى ۋە ئۈندەكتونۇلغان ئىلمىي ئەسىرى نەشىر قىلىنغان. ئەسەرلىرىدىن تەركىپ تاپقان توپلام ئەڭ ئاخىرقى قېتىم، پەرقلىق يىغىنلاردا قىلغان نوتۇقلىرى، ئوخشىمىغان گېزىت-ژورناللاردا ئېلان قىلىنغان دەسلەپكى ئىزدىنىش، ئوبزور ۋە ماقالە تۈرىدىكى يازمىلىرى ۋە شۇنداقلا سەھنە ئەسەرلىرى بىلەن بىرگە ئۇنىڭغا (بەختىيار ۋاھابزادەگە) ئاتاپ يېزىلغان يازمىلارنىمۇ ئۆز ئىچىگە ئالغان ھالدا رامازان گافارلى تەرىپىدىن 2008-يىلى ۋە 2009-يىلى ئارىسىدا 12 جىلت قىلىپ نەشىر قىلىنغان.

• (İkinci səs) ئىككىنچى ئاۋاز، (Vicdan) بەختىيار ۋاھابزادەنىڭ ۋىجدان (Yollara) يوللاردا ئىز قالدۇر، (Yağışdansonra) يېغىندىن كېيىن (Hara gedirbu) نەگە بارىدۇ بۇ دۇنيا؟، (Fəryad) پەرياد، (Özümüzü) ئۆزىمىزنى چاپقان قىلىچ (كەسكەن) قىلىچ، (Darağacı) دار، (Cəzasızgünah) جازاسىز گۇناھ، (kesənqılınc) قاتارلىق سەھنە ئەسەرلىرى باكو ئاكادېمىيەسى دۆلەتلىك دراما تىياتىرىدا سەھنىلەشتۈرۈلگەن (Bakü Akademik Devlet Dram Tiyatrosu) بەختىيار ۋاھابزادەنىڭ تېمىسىنى تارىختىن ۋە ھازىرقى ئىجدىمائىي تۇرمۇشتىن ئالغان يىگىرمىدىن كۆپ پوۋېستى بار. بۇلارنىڭ ئارىسىدا شەبىئىي-ئىسىملىك ئەسىرىدە، فۇزۇلىنىڭ سەنئەتكارلىقىنى (Şəb-iHicran) ھىجران ماۋزۇلۇق نەزمىسىدە پەلسەپىۋىي (1974) (Muğam) (1959)؛ مۇغام نەزمىسىدە بولسا (İki qorxu) (1988) كۆز-قاراشلارنى؛ ئىككى قورقۇنچ سىتالىيەن رېجىمىنىڭ زۇلۇم ۋە ئىسكەنجىلىرىنى بايان قىلغان.

بەختىيار ۋاھابزادە 1970- يىللاردىن (Türkədəbiyyatı)؛ كېيىنكىدە تونۇلغان؛ تۈركىيەدە بىياتى (Türk Yurdu) تۈركىيۇرتى ئوخشا (Sancaq) سانجاق (Qardaşədəbiyyatlar) قېرىنداش ئەدەبىياتلار شلاژورناللاردا شېئىرلىرى يازمىلىرى ئۈچۈن قىلىنغان مەمۇرىي كەزىپىدە كىتابلىرى بىسلىغان.

بەختىيار ۋاھابزادەنىڭ تۈركىيەدە، ئىسمەت زەكى ئەييۇپئو غلىنىڭ «ۋارلىق» ماۋزۇلۇق، «(Ölüədəbiyyat) ژورنىلىدا ئېلان قىلىنغان «ئۆلۈك ئەدەبىيات كلاسسىكتۈرك ئەدەبىياتى ھەققىدە سەلبىي پىكىرلەر ئوتتۇرىغا قويۇلغان

ئەنسىر تىدىغىنى بۇ دۇنيا مەۋجۇتلا بولىدىكەن مېڭ يىلدىن كېيىنمۇ ئىنسانىيەت ئۈچۈن يەنىلا ئۆز گەر مەي داۋام قىلىدۇ. ئۆزى ۋە ئىنسانىيەت ئۈچۈن «ئاخشام بولمايدىغان كۈندۈزلەرنى تىلىگەن» شائىر، ئۆز شېئىرلىرىدا مىللىي ۋە شۇنداقلا ئۈنۈر سالى (ئالەمشۇمۇل) ئوي-پىكىرلەرگىمۇ ماس كېلىدىغان بىر ئىنسان تىپىنى يارىتىشقا تىرىشقان.

شائىر شېئىرلىرىدا ئىنسانىي تۇيغۇلارنىمۇ ۋە پېيىقىيەتلىك ھالدا گەۋدىلەندۈرگەن. بۈيۈك مىللىي تۇيغۇلارنى بايان قىلغان شائىر «بىر سالامغا ئەرزىمىگەن» ئىشقا ئۈچۈن ئازاپلانغاندىمۇ بۇنى ۋايىغا يەتكۈزۈپ ئىپادىلەنگەن. بىر سالامنىمۇ ئىلىك ئالمىغان بۇرۇنقى سۆيگىنىگە

Sənmənəzülmeylədin, mənəzülmət yaraşır/سەنماڭازۇلۇمقىلدى، مەنماڭازۇلمەتیاراشۇر

بىر سالامغا! Bir salama dəyməyəneşqə ölüm yaraşır! نەزمىگەننىشققا تۆلۈم ياراشۇر !

دېگەن مىسرىلەر بىلەن نازىلىقنى بىلدۈرگەن. سۆيگىنى ئۈچۈن «قايغۇم، شاتلىقىم؛ ئاسارەتتىم، نازاتلىقىم» دېگەندەك قارمۇ-قارشى مەنىلىك سۈپەتلەرنى ئىشلىتىپ خىتاپ قىلغان شائىر، ئىشقا ئىچىدىكى زىددىيەتلەرنى تىلىنىڭ نازاكتى ئارقىلىق بايان قىلغان.

بەختىيار ۋاھابزادە، پەقەتلا شائىر ئەمەس ئەينى ۋاقىتتا بىر يازغۇچىدۇر. ئۇ نۇرغۇنلىغان يازمىلىرىدا ئەزەربەيجاندىن باشلاپ تۈرك ۋە دۇنيا تارىخىدىكى مۇھىم كىشىلەرنى تونۇتقان؛ ئۇلار بىلەن مۇناسىۋەتلىك ئەدەبىي ئوبزورلارنى يازغان. سەھنە ئەسەرلىرىنىڭ سەھنىلەردە ئورۇندالغانلىقىدىن ئۇنىڭ بۇ ساھەدىمۇ مۇۋەپپىقىيەتكە ئېرىشكەنلىكىنى كۆرۈۋېلىشقا بولىدۇ. بۇلارنىڭ «(Özümüzü KəsənQılınc) ئىچىدە «ئۆزىمىزنى كەسكەن (چاپقان) قىلىچ ئىسىملىك سەھنە ئەسىرى تۈرك دۇنياسىغا قارىتىلغان بولۇپ بىر بىرلىك شەكىللەندۈرۈش ئۈچۈن يېزىلغان بىر ۋەسىيەت دەپ قارىغان ئەسەردۇر.

خۇلاسە

بەختىيار ۋاھابزادە خەلقىگە، ۋەتەننىگە، يىلتىزغا باغلانغان (سادىق) بىر سەنئەتچىدۇر. ئۇ ھەممىلا تېمىدا شېئىر ۋە ئەسەر يازغان. بۇلارنى جىلتلەرنى توشقۇزغان ئەسەرلىرىدە بىر-بىرلەپ، ئۆزىگە خاس ئۇسلۇپ بىلەن ئىپادىلەنگەن؛ تۈرك دۇنياسىنىڭ ئەسەرلىرى ئەڭ كۆپ ئوقۇلغان مىللىي شائىرلىرىدىن بىرى بولۇپ قالغان.

Memmedov, Vakif. “Bahtiyar Vahabzade Yaratıcılığında Tarih”. Erdem 57(2010): 158-164.
 Nerimanoğlu, Kamil Veli.Yorulsag da, Yolumuzdan Dönmemişik, Türk Dünyasının Bahtiyarı (Megaleler Toplusu) I hisse. Bakı:2002.
 Seyidov, Yusuf. Şairin Fikir Dünyası. Bakü: 1985.
 Vahabzade, Bahtiyar. Ahı Dünya Fırlanır: Şeirler, Poemalar, Tercümelere. Bakı:1987.
 Vurgun, Eyyub, “Bahtiyar VahabzadePoeziyasındaİnsan Konsepsiyası” Erdem 57(2010): s.75-85.

بهختيار ۋاھابزادەنىڭ شەئىرى ۋە نەسرلىرىدىن پارچىلار

İSTANBUL/ئىستانبۇل

Bosforkörfəzi/بوسفور دېڭىز قولىقى

İki qitə/ئىككى قىتئە

Söykənmiş bir-birinə/يۆلەنگەن بىر-بىرىگە

Ortasında bu yolun/ئوتتۇرىسىدا بۇ يولنىڭ

Bir tərəfiAvropadır./بىر تەرىپىياۋرۇپادۇر

Bir tərəfiAsiya/بىر تەرىپىئاسىيا

İstanbulun.../ئىستانبۇلنىڭ....

Türk oğlu durub ortada/تۈرك ئوغلى دۇرۇپ ئوتتۇرىدا

Seyredir /تاماشا قىلۇر

Sağını./ئوڭىنى

Solunu./سولنى

Bir şəhərdəbirləşir/بىر شەھەردە بىرلىشىدۇ

İki qitə./ئىككى قىتئە

Birinin başlanğıcıdır/بىرىنىڭ باشلانغۇچىدۇر

Birinin sonu.../بىرىنىڭ ئاخىرى...

Sol tərəfində/سول تەرىپىدە

Dəbdəbəlīkeçmişindən yadigar qalan-/دەدەبەلەكەچمىشىدىن ئۆتمۈشىدىن

- يادىكار قالغان

Başgöylərəucalan/بەشى كۆككە تاقاشقان

Faydalanılan Kaynaklar

Adıgüzel, Sedat. “Bahtiyar Vahabzade’ninŞiirinde Millet, Vatan ve Dil”. Türk Dünyası Dil ve Edebiyat Dergisi 31 (2011): 63-74.

Ahmedov, Teymur. “BehtiyarVahabzade”. Azərbaycan Yazıçıları: Ansiklopedik Ma’lumat Kitabı. Bakü: 2004.

Akpınar, Yavuz. “Bahtiyar Vahabzade’ninİki Gorhu Adlı Manzumesi”. Azerî EdebiyatıAraştırmaları.İstanbul: 1994.

Akpınar, Yavuz. “Bahtiyar Vahabzade: Hayatı, Eserleri, Türkiye’de Tanınması”.Türk Dünyası Dil ve Edebiyat Dergisi 31 (2011): 11-22.

Aktaş, Şerif. “Bahtiyar Vahabzâde'ninŞiiri Üzerine”. Gazi Türkiyat Türkoloji Araştırmaları Dergisi, Bahar 6 (2010): 19-27.

Aliyeva, İfrat. Bahtiyar Vahabzâde’ninLirikası. Bakü: 1983.

Azərbaycan’ın Bahtiyarı: Bahtiyar Vahabzade’nin Hayatı, Yaradıcılığı ve İctimaî Faaliyeti Hakkında Makaleler Toplusu. (Haz. Nazım İbrahimov). Bakü: 1995.

Ebediyyet Yolunda yahudŞairsiz Öten Bir İlimiz. (Haz. Ramazan Gafarlı). Bakü: 2010.

Ercilasun, Ahmet Bican. “Bir Azeri Şairi: Bahtiyar Vahabzade”. Milli Eğitim ve Kültür Dergisi 2 (1979).

Ercilasun, Ahmet Bican. “Bahtiyar Vahabzade Anlatıyor”. Töre 122 (1981).

Ercilasun, Ahmet Bican. “Vahabzade’ninŞiirleri Arasında”. Türk Edebiyatı (1982).

Gafarlı, Ramazan. BehtiyarVahabzadeEdebiyyet Yolunda, YahudŞairsiz Öten Bir İlimiz. Bakı: 2010.

Habibbeyli, İsa. “Millî istiklal Şairi Bahtiyar Vahabzade”. Erdem 57(2010): 101-114.

Kaplan, Mehmet. “Pırlanta Gibi Bir Şiir”. Türk Edebiyatı 123 (1984).

مقالىسىگە جاۋاب سۈپىتىدە يازغان «شامال قايا (تاش) تىن نىمە ئەكتەلسۇن؟ ناملىق ماقالىسى (1973) تۈركىيەدە زور «(Yel qayadannə aparır?)» قىزىقش قوزغىغان. بهختيار ۋاھابزادەنىڭ تۈركىيە ساياھەتچىلىكى تەسىراتلىرىنى تېمىسى ئاستىدا «(Axtarantapar) نامايەن قىلغان «ئىزدىگەن تاپىدۇ» (Sadəlikdəböyüklük) توپلىغان يازمىلىرى، «ئاددىلىقمۇ بۈيۈكلۈكتۈر ناملىق ئەسەرگە كىرگۈزۈلگەن (1978)

تۈركىيەدە «ئەردەم» ژورنىلىنىڭ 57-سانى، تۈرك دىئالىكتلىرى ۋە ئەدەبىياتى» ژورنىلىنىڭ 22-سانى مەخسۇس بەختيار ۋاھابزادەگە ئاتاپ ئىشلىنىپ نەشىر قىلىنغان. شائىر بىلەن مۇناسىۋەتلىك كۆپ قىتمىلاپ يىغىن ئىلمىي مۇھاكىمە يىغىنلىرى ۋە ئىلمىي دوكلات يىغىنلىرى ئۆتكۈزۈلگەن.

بهختيار ۋاھابزادەنىڭ تۈركىيەدە نەشىر قىلىنغان ئەسەرلىرى

Açılan Baharlara Selâm, Şiirler. (Haz. Yavuz Akpınar). İstanbul: 1979.

Nereye Gidiyor Bu Dünya: İkinci Ses-Feryad. (Haz. Yavuz Bülent Bakiler). Ankara: 1991.

Gün Var Bin Aya Değer. (Haz. Beşâretİsmail).İzmir: 1993

Ürekdedir Sözü'n Kökü. (Haz. H. AhmedSchmiede). Ankara: 1993.

Gülüstan: Poemalar. (Haz. Seyfettin Altaylı). Ankara: 1998.

Şiirler: İnsan ve Zaman (1964), Bir Ürekte Dört Fasıl (1966), Kökler... Budaklar (1968), Deniz, Sahil (1969), Bir Baharın Karanlığı (1971), Tan Yeri (1973), Seçilmiş Eserleri (I-II, 1974-75), Açık Sohbet (1977), Açılan Seherlere Selam (1979), Payız Düşünceleri (1981), Özümle Sohbet (1985), Ahı, Dünya Fırlanır(1987), Lirikası (1990), Nağıl-Hayat (1991).

Çeşitli Yazılar: Sanatkâr ve Zaman (1976), Vatan Ocağının İstisi (1982), Derin Katlara Işık (1986), Şenbe Gecesine Giden Yol (1991).

Piyesler: Vicdan, Darağacı, Kızıl Elma, İkinci Ses, Yağışdan Sonra, Yollara İz Düşür, Feryad.

Ana yurdum, ata yurdum/ئاتايۇر تۇم،
Azərbaycan-Türkiyə./ئەزەربەيجان-تۈركىيە.

Birdir bizim hər halımız-/بىر دۇر بىز نىڭھەر ھالىمىز،
Diləyimiz,amalımız./تىلىڭمىز اماللىمىز،
Bayraqlardahilalımız/بايراقلاردا ھىلاللىمىز،
Azərbaycan-Türkiyə./ئەزەربەيجان-تۈركىيە.

Dinimiz bir, dilimiz bir,/دىنىمىز بىر، تىلىمىز بىر،
Ayımız bir, ilimiz bir,/ئايىمىز بىر، يىلىمىز بىر،
Eşqimiz bir, yolumuz bir/ئىشقىمىز بىر، يولۇمىز بىر،
Azərbaycan-Türkiyə./ئەزەربەيجان-تۈركىيە.
تۈركىيە-

BİR SALAMADƏYMƏDİ/بىر سالامغا ئەرزىمىدى

Bu gün mənşəni gördüm،/بۈگۈن مەن شەننى ئىكۈردۈم،
Salam verməkistədim،/سالام بەرەيدىدەم،
Üzünü yana tutdun./يۈزۈڭنى يانغا تۇتتۇڭ،
Söylə، illərdənbəri/ئىيتە، يىللار دىن بېرى،
Qəlbimizin bir duyub/قەلبىمىز بىللە تۇيۇپ،
Bir vurduğu illəri،/بىللە سوققان يىللارنى،
Axı, nə tez unuttun?/ئەخى، نە تەز ئۇنتتۇڭ؟

Beşildəgözümüzdənaxan o qanlısellər،/بەش يىلىكۈزۈمىز دىن ئاققانئۇ،
قانلىقسەللەر،

Bir salama dəymədi?/بىر سالامغا ئەرزىمىدىمۇ؟
Heçüzüməbaxmadan yanımdan necəkeçdin?/ھېچ يۈزۈمگە باقمىدىڭدىن نەچكەچتىڭ؟
مايىيى نىمىدىن قانداقتۇتتۇڭ؟
Səneşqin salamınıqorxuyamıdəyişdin?/سەننى شىقىڭنى سالامنى قورقۇ،
نچقاتى گىشىتىڭمۇ؟

Yoxsasənöz əhdinə، ilqarına ağ oldun?/ئەجەب سەن ئۆز ئەھدىڭگە،
ۋە دەڭگە ئىتائەت قىلماسەن؟

ÜrəyiŞərqürəyi،/يۈرىكىشەر قىيورىكى،
AğlıQərb ağlıdır/ئەقلىغىر پىئەقلىدۇر،
Türkün./تۈركنىڭ .
Bu təzaddan/بۇ زىددىيەتتىن،
Sinəsi dağlıdır/سەينەسىداغلىندى،
Türkün./تۈركنىڭ .
Durubhissiləağıl arasında./دۇرۇپ ھېس بىلەن ئەقىل ئارىسىدا،
Həqiqətlənağıl arasında./ھەقىقەت بىلەن چەكنارسىدا،
İrəlimigetsin،/ئالدىغا ماڭسۇنمۇ،
Gəriyəmi dönsün?!/گەريەمى دۆنسۇن؟!
Keçmişdənqopabilmir،/ئۆتمىشىدىنكىچەلمەس،
Bu gününü/بۈگۈننى،
Tapa bilmir./تاپالماس،
Axtarır،/ئىزدەيدۇ،
Axtarır،/ئىزدەيدۇ،
Axtarır،/ئىزدەيدۇ،
Qarşıdaışiq var،/قارشىسىدا يورۇقلۇقبار،
Axtaran tapar!.../ئىزدىگەنتاپىدۇ!...

AZƏRBAYCAN-TÜRKİYƏ/ئەزەربەيجان-تۈركىيە

Bir millətlik، iki dövlət/بىر مىللەت بىز، ئىككىدۆلەت،
Eyni arzu، eyniniyyət./ئەينى ئارزۇ، ئەينى نىيەت،
Hər ikisi Cümhuriyyət/ھەر ئىككىسى جۇمھۇرىيەت،
Azərbaycan-Türkiyə./ئەزەربەيجان.

Bir ananın iki oğlu،/بىر ئانىنىڭ ئىككى ئوغلى،
Bir ağacın iki qolu./بىر ئاغاچنىڭ ئىككى قولى،
O da ulu، bu da ulu/ئۇمۇ ئۇلۇغ، بۇمۇ ئۇلۇغ،
Azərbaycan-Türkiyə./ئەزەربەيجان-تۈركىيە .

Ana yurdda yuva qurdum،/ئانا يۇرتتا يۇۋا قۇردۇم (ياسىدىم)،
Ata yurda könül verdim./ئاتا يۇرتقا كۆڭۈل بەردىم.

Camələri، bürcələri، qələləri،/جامەلىرى، سەپىللىرى، قەلئەلىرى،
Durur minildənbəri./دۇرۇدۇ مىڭ يىلدىن بېرى،
Sağtərəfində/ئوڭ تەرىپىدە،
Modern evlər، banklar، otellər.../مۇدەرن ەۋلەر، بانكىلار، مېھم،
انخانالار
Türk oğlu/تۈرك ئوغلى،
Gözlerindənsuallar yağa-yağa،/گۈزلىرىدىن سوئاللار يېغىپ،
Gah sola baxır، gah sağa./گاھ سولغا باقار، گاھ ئوڭغا،
İstanbulunkeçmişivüqarlı، şanlı/ئىستانبۇلنىڭ ئۆتمىشى ئىشەنچسىز، شانلىق،
Bu gününüzünə yad،/بۈگۈنۈزۈڭگە ياد،
Gələcəyi dumanlı.../كەلچىكىڭىز مانتلىق...
Bu gün/بۈگۈن،
Bir ayağıAvropadadır،/بىر ئايىقى ياۋرۇپادا،
Bir ayağıAsiyada/بىر ئايىقى ئاسىيادا،
Türkün./تۈركنىڭ،
Qulaklarında motor səsi،/قۇلاقلىرىدا ماتور ئاۋازى،
Dilindəquransurəsi/تىلىدا «قۇرئان» سۈرەسى،
Türkün./تۈركنىڭ،
Zaman onu dilləndirir،/زىمان ئۇنى تىلغا كەلتۈرىدۇ،
Əsrin ahənginəsəs verir،/ئەسىرنىڭ ئاھاڭغى ئاۋاز قوشىدۇ،
Düşünüb dərindən،/ئويلايدۇ تېرەن،
Ancaq babasıçəkirtəklərindən./ئىككى ئادەستار تىدۇ ئەتەكلىرىدىن،
Çırpırşəhər/تىپىرلايدۇ شەھەر،
İkilik içində./ئىككىلىك ئىچىدە،
Düyüm-düyüm olmuşfikirlər،/دۈيۈم-دۈيۈم بولغان پىكىرلەر،
Əsrinkeşməkəşində.../ئەسىرنىڭ قالايمىقىنىدا...
Bir şəhərdə görüşür،/بىر شەھەردە كۆرىشىدۇ،
İki dünya، iki aləm./ئىككى دۇنيا، ئىككى ئالەم،
Tapacaqdır، əminəm،/تاپىدۇ، ئىشەنچىم كامىل،
Türk oğlu haqq yolunu./تۈرك ئوغلى ھەقىقەت يولىنى،
O، hələlikseyredir،/ئۇ، ھازىر چەكۈزۈپ تىدۇ،
Sağını،/ئوڭىنى،
Solunu./سولىنى.

Bizim uca dağların sonsuz əzəmətindən, / بىزنىڭ بۈيۈكتاغلارنىڭ /
 بەدبەھيۋەتىدىن
 Yatağına sıǵmayan çayların hiddətindən, / قىرغا سىغىمىغان /
 ،ئۆستەڭلەر ئىڭغەزەبىدىن
 Bu torpaqdan, bu yerdən, / بۇ توپراقتىن، بۇ يەردىن /
 ئەلنىڭ باغرىدىن، / Elin baǵrından qopanyanıqlınəǵmələrdən,
 كۆتۈرۈلگەن ئەلەملىكنە غەمەلەردىن
 Güllərinrənglərindən, çiçəkləriniyindən, / گۈللەرنىڭ رەڭلىرىدىن،
 ،چىچەكلەرنىڭ ھېدىدىن
 Mil düzünün, Muğanın sonsuz genişliyindən, / مىل تۈز لەڭلىكىدىن،
 ،مۇغاننىڭ كەڭ كەڭلىكىدىن
 Aǵsaçlı babaların əqlindən, kamalından, / ئاق چاچلىق ئاتالارنىڭ /
 ،ئەقلىدىن، كاماللىقىدىن
 Düşmənüstünə cuman o Qıratın nalından / دۈشمەن ئۈستىگە ئىتىلغان ئاق بوز ئاتنىڭ نالىدىن
 ،دۈشمەن ئۈستىگە ئىتىلغان ئاق بوز ئاتنىڭ نالىدىن
 Qopansəsdən yarandın. / قوپانسەسدەن ياراندىڭ.
 ،سەن خەلقنىڭ ئالدىڭدىن ياراندىڭ.
 Sen xalqımın aldığı ilk nəfəsdən yarandın. / سەن خەلقنىڭ ئالدىڭدىن ياراندىڭ.
 ،سەن خەلقنىڭ ئالدىڭدىن ياراندىڭ.

Ana dilim, səndədir xalqınəqli, hikməti, / ئانا تىلىم، سەندەدىر خەلقنىڭ ئەقلى، ھېكمەتى
 سەندەدىر خەلقنىڭ ئەقلى، ھېكمەتى
 ərəb oğlu Məcnunundərdisəndə dil açmış. / ərəb oğlu Məcnunundərdisəndə dil açmış.
 ،دەر دىسەندە تۆكۈلگەن
 Ürəklərə yol açan Füzulininsənəti, / ۈرەكلەرگە يول ئاچقان فۇزۇلىنىڭ /
 ،سەن ئەتى
 Ey dilim, qüdrətinlə dünyalara yol açmış. / ئەي تىلىم، قۇدرەتنىڭ /
 ،بىلەن پۈتۈندۈنياغا يول ئاچقان
 Səndə mən xalqımın qəhrəmanlıqladolu / سەندە مەن خەلقنىڭ قەھرىمانلىقىدا تولۇق
 ،قەھرىمانلىققا تولۇق
 Tarixi varaqlanır. / تارىخى يېزىلىدۇ.

Səndə nəççəmin illik mənimmədəniyyətim / سەندە نەچچە مىڭ يىللىق مەدەنىيەتم

Sənin qəlbinəsmədi. / سەننىڭ قەلبىگە ئەسەمدى /
 Arxana da baxmadın! / ئارقاڭغا قارىمايدىڭ!
 Niyəsənin yolunu məhəbbətinkəsmədi?... / نىيەتنىڭ يولىنى مەھەببەتنىڭ كەسمەدى...
 ،... نىچۈن سەننىڭ يولىنى مەھەببەتنىڭ كەسمەدى؟
 Qazancımız de, bumu? / قازانچىمىز دە، بۇمۇ؟
 ،ئېرىشكىنىمىز ئىيتە، بۇمۇ؟
 Deyilməmiş o salam əlvidamızoldumu? / دېيىلمەمەش ئۇ سالام ئەلۋىدائىمىز /
 ،دەمىز بولدىمۇ؟
 Sənmənəzülmeylədin, mənəzül m yaraşır. / سەن مەنەزۇلمەيلىدەن، مەنەزۇلم ياراشىر.
 ،مەنەزۇلم ياراشىر.
 Bir salama dəyməyən eşqəölüm yaraşır! / بىر سالامغا ئەيتمەيەن ئەشەق ئەۋلۇم ياراشىر!
 ،بىر سالامغا ئەيتمەيەن ئەشەق ئەۋلۇم ياراشىر!

ANA DİLİ / ئانا تىلى

Dil açanda ilk dəfə «ana» söyləyirik biz / تىل چىققاندا /
 ،تۇنجى قېتىم «ئانا» دەيمىز بىز
 «Ana dili» adlanır bizim ilk dərsliyimiz / «ئانا تىلى» دۇر بىزنىڭ /
 ،تۇنجى دەرسىمىز
 İlk mahnımız laylanı anamız öz südüylə / تۇنجى ئەللىھى ناخشىسىنى /
 ،ئاپىمىز (ئانامىز) ئۆز سۈتى بىلەن
 İçirir ruhumuza bu dildəgilə-gilə. / ئىچىرىرىز بۇ تىلدا تامچە-تامچە.

Bu dil bizim ruhumuz, eşqimiz, canımızdır. / بۇ تىل – بىزنىڭ /
 ،رۇھىمىز، ئەشەقىمىز، جانىمىز دۇر
 Bu dil bir-birimizlə hədi-peymanımızdır. / بۇ تىل – بىر-بىرىمىز /
 ،بىلەن ئەھدە پەيمانىمىز دۇر
 Bu dil tanıtmış bizə bu dünyada hərşeyi / بۇ تىل- تونۇتقانىزگە بۇ /
 ،دۇنيادا ھەر بىر نەرسىنى
 Bu dil əcdadımızın bizə qoyub getdiyi / بۇ تىل – /
 ،ئەجدادىمىز بىزگە قالدۇرۇپ كەتكەن
 ənqiymətlimirasdır, onu gözlərimiztək / ئەڭ قىممەتلىق مىراستۇر، /
 ،ئۇنىڭ قارىشىمىز دەك
 Qoruyub, nəsillərə biz dəhədiyyə verək. / قوغداپ، /
 ،نەسىللەرگە بىز ھەمەدىيە قىلايلى.

O qədər yaxın ikən, bu qədər uzaq oldun. / ئۇ قەدەر يېقىن ئىكەن، بۇ /
 ،قەدەر ئۇزاق بولدىڭ.
 Şirin gülüşlərimiz, acı fəğanlarımız / شىرىن گۈلۈشلەرىمىز، ئاچچىق /
 ،پىغانلىرىمىز
 Bir salama dəymədi? / بىر سالامغا ئەيتمەدىمۇ؟

Qayğılı anlarımız, qayğısız anlarımız / قايغۇلۇق ئانلىرىمىز، قايغۇسىز /
 ،زاتلىرىمىز
 Bir salama dəymədi? / بىر سالامغا ئەيتمەدىمۇ؟

Sənneylədin, bir düşün! / سەن ئەيلىدەن، بىر ئويلا /
 ،بىراق ئەمدى چۈشە / Yalnız indi anladım; ah, sən daha mənimçün
 ،ئىشەنمە، ناھ، سەن ئەيلىدىڭ، بىر ئويلا /
 ،ئېرىشكىنىمىز ئىيتە، بۇمۇ؟
 əlçatmaz bir çiçəksən, / ئەلچەتمەيەن بىر چىچەك سەن،
 Yaşanmış günlərimtək geri dönməyəcəksən. / ياشانمىش كۈنلىرىمگە /
 ،بىقايىتە كەلمەيسىن
 Qop ey tufan, əsey yel! Xəzəl olum, tökülüm / قوپ ئەي توپان، /
 ،چىق ئەي شامال! خازان بولاي، تۆكۈلەي
 Düz baş il ürəyimdə / دۈز بەش ئىل ۈرەيىمدە /
 ،بەش ئىل ۈرەيىمدە
 Bəslədiyim məhəbbət, bir salama dəymədi. / بەسلەيدىم مەھەببەت، بىر سالامغا ئەيتمەدىمۇ /
 ،بىر سالامغا ئەيتمەدىمۇ.

Bir günlük həsrətimdə zəbilməyən gülüm, / بىر كۈنلۈك /
 ،ھەسرەتتىمگە چىدىيالمايغان گۈلۈم
 Bəsnə oldu? / بەس نە بولدى؟
 Bu həsrət bir salama dəymədi? / بۇ ھەسرەت بىر سالامغا ئەيتمەدىمۇ؟
 ،مۇ؟
 Getdin, dalınca baxdım, can ayrıldı canımdan, / گەتتىڭ، ئارقاڭدا /
 ،ئىنباقتىم، جاننا يىر ئىلدىجانىمىدىن
 Səncə tinasız ötə bildin yanımdan? / سەن قەنداقمۇ پەرۋاسىز /
 ،ئۆتەلدىڭ يانمىدىن؟
 Ah çəkdim, başım üstə yarpaqlar əsdi, gülüm, / ناھ ئۆردۈم، باشى /
 ،مۇستەدەپ پەرۋاسىز، گۈلۈم

Bilməz bu qazancı, bilməzhərnaşı./
(بىلمەسبۇقازانچىنى، بىلمەسەھەر خام كىشى)
Sınıfdənsınıfəadlayanların/ سىنىپتىن سىنىپقا ئاتلانلارنىڭ
Yaşında yaşayır müəllim yaşı/ ياشىدا ياشايدۇ مۇئەللىمياشى

Elmägüvəndinsə, bil ki, cənnət/ ئىلىمگە
ئىشەنگەنبولساڭ، بىلكى، جەننەتنىڭ
Qapısıüzünəaçılacaqdır./ ئىشىكى يۈزۈڭگە (قاراپ) ئاچىلۇر.
Məktəbihərşəydənüstün millət/ مەكتىپىھەممىدىنئۈستۈنمىللەتنىڭ
Həryerdə, hərişdəzəfəri-haqtır./ ھەر يەردە، ھەر ئىشتا زەپەرى-ھاقتۇر.
ھەقتۇر

Gəl, ey heykəltəraş! Bu mərmər, bu gil./ ئەي ھەيكەلتىراش!
بۇ مەرمەر، بۇ سەيغىز توپا
Düşün müəllimi, sonra alış, yan./ ئويلا مۇئەللىمنى، ئاندىن تۇتۇشۇه.
كۆي
Onun heykəlinimərmərdəndeyil./ ئۇنىڭ ھەيكەلىنىمەرمەردەندەيىل.
Yarat özü kimi nurdan, işıqdan./ ياراتقىن ئۆزى كەبىي.
نۇردىن، يورۇقلۇقتىن

MÜƏLLİM/مۇئەللىم

Müəllim! Gözəldəngözəldir bu söz -/ مۇئەللىم!
گۈزەلدەنمۇگۈزەلبۇسۆز
Körpəkönüllərdəməşəl yandırان!/(سەبىي)
يۇمران!
ئىخپىيەزىلمىغان، تىخپۇرلەشمىگەن/ Hələ yazılmamış, hələ qırıqsız/
تۈپتۈز ئەقىللەر نىجۇلالاندۇرغان./ Hamar bəyinləri cilalandıran./
مۇئەللىم! Tez durub, gec yatanımsan!/
ئەتەنگەنتۇرۇپ، كەچپاتقان سەن
!بۈگۈن، ئەتەمنىيار اتقان سەن/ Bu gün, sabahımıyaradanımsan!

Mənbir tuxumidim, sabahım-sirdi/ مەنبىر تۇرۇقنىدىم، ئەتەمسىر ئىدى/
Mənəşəkilverən, rəngverənımsən./
ماگاشەكىلبەرگەن، رەڭبەرگەنسەن
Məni bu dünyaya anam gətirdi/ مەنىبۇ دۇنياغا ئاپامكەلتۈردى/
Sənsəbitirənım, yetirənımsən./ سەنبولساڭمى نىتاماملانغان، يەتتىشتۇر/
گەنسەن.

Müəllim! Düşüncə güllərimizi/ مۇئەللىم، ئوي-پىكىر گۈللەرىمىزنى/
əqliləsuvaran bir bağban oldu./ ئەقىلبىلەنسۇغارغان بىر باغۋەنبولدى.
چۈشۈردىيەرگە ئاتامىز بىزنى/ Endirdiyerlərə atamız bizi/
مۇئەللىم، كۆككە تۈرگەنبولدى./ Müəllim – göylərə qaldıran oldu.

Xəyalaqol-qanad, gözə nur verdi/ خىيالغا قول-قاناد،
كۆزگە نۇر بەردى
Müəllim! Biz sənə bərc luyucaq./ مۇئەللىم!
بىز ساڭا قەرزدارمىز پەقەت
ئەمىر تۆمۈرگىمۇ شەرھىيەپكەلدى./ əmir Teymura da şərəfgətirdi/
ئايلاقنىڭ ئاستىدا ئەبەدىياتماق./ Ayağın altında əbədiyatmaq.

Şagirdin sayıdır dövlətin, varın/ شاگىرتنىڭ (ئوقۇغۇچىڭنىڭ)
ھۆرمىتىدۇر دۆلەتنىڭ، بارلىقىڭ

بىنىگمە دەننىيەتتىم
Şan-şöhrətimsaxlanır./ شان-شۆھرەتتىنمىساقلىنىدۇ/
Mənim adım, sanımsan./ مەنىڭ ئىتىم، نامىم سەن/
Namusum, vicdanımsan!/ نومۇسۇم، ۋىجداننىمىسەن/
Millətlərə, xalqlaraxalqımızın adından/ مىللەتلەرگە، خەلقلەرگە خ/
ەلقىمىزنىڭ نامىدىن
Məhəbbətdəstanları yaradıldı bu dildə./ مۇھەببەت داستانلىرى يارىتىلدى بۇ تىلدا.
Moskvada Puşkinə heykəl qoyulan zaman./ موسكۋادا پۇشكىن گە
، ھەيكەلتىكىلىگەنچاغدا
Ona abidə qoydu bu dildə Şirvanidə./ ئۇنىڭغا ئابدە تىكتى بۇ تىلدا/
شىرۋاننىھەم

Bu dil tanıtmış bizə bu dünyada hərşəyi/ بۇ تىل- تونۇتقان بىزگە بۇ
دۇنيادا ھەر بىر نەرسىنى
Bu dil əcdadımızın bizə qoyub getdiyi/— بۇ تىل
ئەجدادىمىز بىزگە قالدۇرۇپ كەتكەن
ənqiymətlimir asdır, onu gözlərimiz tək/ ئەڭ قىممەتلىق مېر استۇر، ئ/
ۇنىڭ قارچۇقىمىز دەك
Qoruyub, nəsillərə biz dəhədiyyə verək./ قوغداپ، (كەيىنكى)
نەسىللەرگە بىز ھەم مەدەنىيە قىلايلى

Ey öz doğma dilində danışmağı ar bilən,/ ئەي ئۆز تىلىدا سۆزلەشتىن/
، نۇمۇسقىلىدىغان
Bunu iftixar bilən/ بۇنى ئىپتىخار دەپ بىلىگەن/
Modalı hədabazlar/ مودىكەش شەكىل ئاز لار/
Qəlbiniz oxşamır qoşmalar, telli sazlar/ قەلبىڭىزنى/
بەزلىمەيدۇ قوشاقلار، تارلىق سازلار
Qoy bunlar mənim olsun./ قوي بۇلار مەنىڭ بولسۇن/
پەقەت، ۋەتەنتوقچى/ Ancaq, Vətənçörəyi/
ۋە يەنە ئانا يۈرىكى/ Birdə ana ürəyi/
بىلىرگە ھارام بولسۇن./ Sizlərə qənim olsun.

شەكى

يىلى تۈرك دۇنياسى كولتور پايتهختى ئۇنۋانىغا ئېرىشكەن شەكى-2016 شەھرى، ئاتاقلىق ئەزەربەيجانلىق شائىر بەختىيار ۋاھابزادەنىڭ تۇغۇلغان يۇرتىدۇر. بۇ شەھەر كاۋكاز تاغلىرىنىڭ جەنۇبىي قىسمىنىڭ بىر بۆلىكىنى تەشكىل قىلغۇچى سالاۋات تېغىنىڭ جەنۇبىي ئېتىكىدە، تېخى ئېنىق بولمىغان بىر تارىختا قۇرۇلغان. -1968 يىلىغىچە ئۇ ھا دەپ ئاتالغان شەكى، ھازىر كۈر دەرياسىنىڭ بىر تارمىقى بولغان ئەگرى ئۆستىگىگە قوشۇلۇپ كېتىدىغان كىش ئۆستىگىنىڭ سول تەرىپىگە جايلاشقان. كىش ئۆستىگىنىڭ يېنىغا جايلاشقان كونا شەھەرنى -1772 يىلى قىيان بېسىپ ۋەيران قىلۋەتكەندىن كېيىن، شەھەر ناھالىسى ھازىرقى جايىغا بۇ شەھەرنى يېڭىدىن بەرپا قىلغان. قاچان قۇرۇلغانلىقى نامەلۇم بۇ شەھەرنىڭ ئىسمى، بۇ رايوندا قۇرۇلۇپ ئۇزۇن مۇددەت مەۋجۇت بولۇپ تۇرغان شەكى خانلىقىغا بېرىلگەن. كونا شەكى شەھرى مىلادى -4-ئەسىردە (بۇ رايوندا) تارقىلىشقا باشلىغان خرىستىيان دىنىنىڭ دىنىي مەركەزلىرىنىڭ بىرى بولغان. بۇ شەھەر -7-ئەسىردە مۇسۇلمان ئەربەبلەر كاۋكاز رايونىغا بېسىپ كىرگەندە ئۇلارنىڭ ھۇجۇم قىلىشىغا ئۇچرىغان. ئەربەب خەلىپىلىكى ئاجىزلىشىشقا باشلىغان -9-ئەسىردىن باشلاپ مۇستەقىل پادىشاھلىققا (مەلىكىلىك) ئايلانغان. -11-ئەسىردە شىرۋانشاھ خانلىقىنىڭ، ئاندىن كېيىن موڭغۇللارنىڭ ۋە ئىلخان خانلىقىنىڭ ھاكىمىيىتىگە ئۆتكەن. -14-ئەسىرنىڭ ئاخىرلىرىغا كەلگەندە ئىلخان خانلىقىنىڭ ئاجىزلىشىشى بىلەن قايتىدىن مۇستەقىل بىر پادىشاھلىق (مەلىكىلىك) بولغان شەكىدە سەيبىد ئالى خان ھۆكۈم سۈرگەن. ئاقساق تۆمۈرخان شەكىگە ھۇجۇم قىلغان مەزگىلدە سەيبىد ئالى خان قاتتىق قارشىلىق كۆرسەتكەن بولسىمۇ، ئۇ ئۆلگەندىن كېيىن تەختىگە ۋارىسلىق قىلغان ئوغلى سەيبىد ناھەمد خان ئاقساق تۆمۈرخان بىلەن مۇناسىۋەتلىرىنى ياخشىلىغان. شەكى ئاق قويلۇق (ئاققويۇنلۇ) خانلىقى ۋە قارا قويلۇق (قاراقويۇنلۇ) خانلىقى دەۋرلىرىدە بۇرۇنقى ئەھمىيىتىنى يوقىتىپ، -1444-1445 يىللىرىدا ئاق قويلۇق (ئاق قويۇنلۇ) خانلىقىغا ۋە -1551 يىلى سەفەۋى دۆلىتىگە بېقىندى بولغان. -1578 يىلى باشلانغان ئوسمان ئىمپېرىيىسى-ئىران ئۇرۇشلىرىدا ئوسمان ئىمپېرىيىسىنىڭ ئىتتىپاقداش دۆلىتى كاھەتيا پادىشاھى -2-ئالى كساندىر شەكى شەھىرىنى بېسىۋالغان ۋە بۇ شەھەر ئوسمان ئىمپېرىيىسىگە تەۋە كىچىك بىر شەھەرگە (سانجاق) ئايلاندۇرۇلغان؛ ھاكىمىيىتى ئاۋۋال ئالى كساندىرنىڭ ئوغلى ئىراقلىق مىرزىغا (ئىراكىلى مىرزا)، كېيىنچە شىرۋانشاھ خانلىقى مەزگىلىدىكى بۇ يەرنىڭ بۇرۇنقى ھاكىمىنىڭ ئوغلى مىرزا تۆمەرگە بېرىلگەن. -1583 يىلى شەكىنىڭ ئورنىغا ئەرەش بەيلەر بەيلىكى (باش سانجاق شەھىرى) مەركىزى بولغان ۋە شەكى ئەرەشكە باغلانغان (ئەرەشكە قاراشلىق كىچىك

شەھەرگە ئايلانغان). -1590 يىلىدىكى ئوسمان ئىمپېرىيىسى-ئىران تىنچلىق دەۋرىدىن كېيىن شەكى، شامانىغا قاراشلىق كىچىك بىر شەھەرگە (سانجاق) ئايلانغان. -1603 يىلى قايتىدىن باشلانغان ئوسمان ئىمپېرىيىسى-سەفەۋى خانلىقى ئۇرۇشلىرى جەريانىدا شاھ -1-ئابباس، -1607 يىلى -6-ئايدا شىرۋان شەھىرىنى بېسىۋېلىپ كاھەتيا پادىشاھى -2-ئالى كساندىرنىڭ ئوغلى گروزىن شاھزادىسى كونسىتانتىن مىرزىنى شەھەرگە ۋالى قىلىپ تەيىنلىگەندە شەكىدىكى شامىر خان ئۇنىڭغا بەيئەت قىلغان. -1643 يىلى شەكى يەرلىك پادىشاھلار (مەلىكىلەر) ۋە سۇلتانلارنىڭ قولىغا ئۆتكەن. نادىر شاھ دەۋرىدە ئالۋان-ياساقنىڭ كۆپەيتىلىشى شەكى خەلقىنىڭ پادىشاھ (مەلىك) نەجەفكە قارشى ئىسيان كۆتۈرۈشىگە سەۋەپ بولغان ۋە يەرلىك بەگلەردىن بولغان ھاجى چەلبى خەلققە باشچى بولۇپ -1743 يىلى پادىشاھ نەجەفنى ئاغدۇرۇۋەتكەن. -1744 يىلى كۈزدە نادىر شاھ شەكىگە قاراپ ئۇرۇشقا ئاتلىنىشى بىلەن ھاجى چەلبى دەربەندكە چېكىنگەن؛ -1747 يىلى نادىر شاھ ئۆلتۈرۈلگەندىن كېيىن شەكى خانلىقىنى قۇرغان. -1805 يىلى رۇسلارنىڭ ھۆكۈمرانلىقىغا بويسۇنغان ۋە -1819 يىلى خانلىق ئەمەلدىن قالدۇرۇلغان. چار رۇسىيە دەۋرىدە ئاۋۋال شامانى ۋىلايىتىگە (گۇبېرنىيىسى) قاراشلىق بىر رايون (ناھىيە) بولغان شەكى، -1868 يىلى يەلنىز ۋەتپول ۋىلايىتىگە (گۇبېرنىيىسى) قاراشلىق رايون مەركىزى بولغان. بۇ ۋەزىيەتنى -1930 يىلىغىچە ساقلاپ قالغان شەھەر، شۇ يىلى ئەزەربەيجاننىڭ ۋىلايەت مەركەزلىرىنىڭ بىرى بولغان ۋە بۇ ۋەزىيەتنى ۋارتاشەن ۋىلايىتىگە تەۋە بولغان -1963 يىلىدىن -1965 يىلىغىچە بولغان ئىككى يىلنى ھېساپقا ئالمىغاندا ئاساسەن ساقلاپ كەلگەن. سوۋېت سوتسىيالىستىك جۇمھۇرىيەتلەر ئىتتىپاقىنىڭ -1991 يىلى تارقىلىپ كېتىشى بىلەن مۇستەقىللىقنى قولغا كەلتۈرگەن ئەزەربەيجان جۇمھۇرىيىتىنىڭ تېررىتورىيىسىدىكى شەكى ۋىلايىتىنىڭ (رايونى) مەركىزى شەكى شەھىرى بولغان. شەھەرنىڭ قەدىمكى مەركىزى -2019 يىلى دۇنيا مىراسى قىلىپ بېكىتىلگەن. شەكى، تارىختىن بېرى يىپەك ئىشلىپ چىقىرىشتا مۇھىم بىر مەركەز بولغان. -1861 يىلى دۇنيانىڭ ئەڭ چوڭ يىپەك يىپ ئوراش زاۋۇتى بۇ يەردە قۇرۇلغان ۋە بۇ رايوندا ئىشلىپ چىقىرىلغان يىپەك -1862 يىلىدىكى لوندون خەلقئارالىق يەرمەنكىسىدە مېدالغا ئېرىشكەن. يىپەك ئىشلىپ چىقىرىشتىن باشقا شەكىدە گۈرۈچ ۋە بۇغداي تېرىقچىلىقى، ئۈزۈمچىلىك، باغۋەنلىك، چارۋىچىلىق، كۆمۈرەك ياساش، مىس قول ھۈنەرۋەنچىلىك، زەرگەرلىك، تۆمۈرچىلىك، توقۇمىچىلىق قاتارلىق ساھەدىكى ئىشلار ئېلىپ بېرىلغان. -1824 يىلى شەھەردە 400 دىن ئارتۇق دۇكاننىڭ بولۇشى، شەھەردىكى

تەتبىقلاش تىپلىق ئارخىئولوگىيە مۇزېيى
مار ھال تەبئىي باغچىسى ۋە دالا تامىقى يېرى

شەكىدە نېمە يېسەك؟

شەكىدە نۆزىگە خاس ئالاھىدە تائاملىرى پىتى ۋە ھالۋىدۇر. ئەلۋەتتە ئەزەربەيجاننىڭ ئوخشىمىغان رايونلىرىنىڭ تاماقلارنىمۇ شەكىدە يېيەلەيسىز. پىتى (نوقۇت، كۆكتات ۋە گۆش بىلەن كومزەكتە پىشۇرۇلغان تاماق)، شەكى ھالۋىسى (كادايىقتىن ياسالغان، ئوخشىمىغان خۇرۇچلىرى بولغان بىر خىل تاتلىق يىمەكلىك)، دۇشبەرە (بىر خىل چۆچۈرە)، شەكەربۇرا (پىرەنىككە ئوخشايدىغان بىر خىل تاتلىق يىمەكلىك)، بادامبۇرا (شەكەربۇرانىڭ ئىچىدە بادام بولغىنى)، پاهلاۋا (بىر خىل تاتلىق تۈرى)، باجى (گۆشلۈك كۆكتات ھېسىپى)، دوۋگا (شورپا، ئوماچ)، لايىبا (ئاق پۇرچاق ئېشى)، مۇرەببە ((مۇرايىبا، ئادەتتە چاي ئىچكەندە شەكىرنىڭ ئورنىغا ئىشلىتىلىدۇ.

300 ھۇجرىسى بار. بۈگۈنكى كۈندە بۇ ھۇجرىلارنىڭ بىر قىسمى شەخسى بىر مېھمانخانا تەرىپىدىن ئىشلىتىلمەكتە.

بۇنىڭدىن باشقا:
قىش سارىيى
كىش چېركاۋى
يۇقىرىقى-تۆۋەنكى كارۋانساراي
شەكى قەلئەسى
كەلسەڭ كۆرىسەن قەلئەسى (گەلەرسەن گۆرەرسەن كالىسى) قىز قەلئەسى ((گىز كالىسى
جۈمە جامەسى
ئاڭۇانلار ھاممامى
گۈزەل-سەنئەت مۇزېيى
تارىخ مۇزېيى
ئىتتىڭرافىيە مۇزېيى
بەختىيار ۋاھابزادە مۇزېيى ئۆيى

ئىشلەپ چىقىرىشنىڭ كۆلىمىنى كۆرسىتىپ بېرىدۇ. ئەۋلىيا چەلبى شەكىدە 3000 تۈتۈن (ئىنسان) بارلىقىنى ئېيتقان. -1810 يىلى شەكىدە 20 مىڭ تۈتۈن بار ئىدى. -2009 يىلىدىكى ستاتىستىكىسىغا قارىغاندا پۈتۈن ۋىلايەت نوپۇسى 582 مىڭ بولۇپ، شەھەردىكى نوپۇس 65 مىڭ ئىكەن شەكى شەھىرى، خانلىقلار دەۋرىدە شەھەرنىڭ بۈگۈنكى يۇقارباش مەھەللىسىدە ۋە شەھەرنى يۇقىرىدىن كونترول قىلىپ تۇرىدىغان بىر يەردە، تۈركلەرنىڭ تۇنجى بولۇپ ئولتۇراقلاشقان جايلىرىدا يولغا قويغان قەلئە، شەھەر ۋە چېگرا مۇداپىئە پونكىتى قاتارلىق ئۈچ قىسىمدىن مەيدانغا كېلىدىغان شەھەر پىلانى شەكىدە لايىھىلەنگەن.

زىيارەتگاھلار

پايتەخت باكۇ بىلەن شەكى ئارىسىدىكى مۇساپە 322 كىلومېتىر بولۇپ ماشىنا بىلەن بېرىش ئۈچۈن 5-6 سائەت كېتىشى مۇمكىن. لېكىن يول ئۈستىدىكى قەدىمىي گوبۇستان ۋە تاغلىق رايوننى كۆرۈشكە ئەرزىيدۇ. شەكى شەھىرىگە ئەڭ يېقىن ئايرودروم گابالادا بولۇپ ئىككى شەھەر ئارىسىدىكى مۇساپە تەخمىنەن 95 كىلومېتىر. ئايرودرومى بولغان باشقا بىر يېقىن شەھەر بولسا گەنجە بولۇپ، ئىككى شەھەرنىڭ ئارىلىقى 168 كىلومېتىر كېلىدۇ.

شەكىدە كۆرۈشكە تېگىشلىك يەرلەر

خان سارىيى: بۈگۈنكى كۈندە تۈرك ساراي مېمارچىلىقىنىڭ ئەزەربەيجاندىكى ئابدەۋىي ئۆرنەكلىرىدىن بىرى بولغان خان سارىيى (-1762 يىلى ياسالغان) ئىچكەلگە (ئىچقەلئە رايونى) جايلاشقان. ھۈسەيىن خان مۇشتاك ئۇستا ئابباسقۇلۇغا ياساتقان بۇ ساراي دۆلەت مېمارچىلىقىنىڭ ئەڭ مۇھىم ئەسەرلىرىنىڭ بىرىدۇر. خىش، ياغاچ، ئەينەك، گەجۋە بولۇپمۇ سەرخىل نەقىشلىك بېزەكلەر مەۋجۇت بولغان بۇ قۇرۇلۇشتا ئۆسۈملۈك تىمىسى ئېغىر سالماقنى ئىگىلىگەن بولۇپ رەڭلىك ئەينەكلىك دېرىزىلەر ۋېنىتسىيەدىن ئەكەلدۈرۈلگەن. خان سارىيى دۇنيا ئابدەلىرى تىزىملىكىنىڭ ئىچىدە ئورۇن ئالماقتا.

كارۋانساراي

شەكى كارۋانسارايى -18 ئەسىردە ياسالغان ۋە ئىككى قىسىمدىن (يۇقىرىقى ۋە تۆۋەنكى كارۋانساراي) تەركىپ تاپقان بىر كارۋانسارايىدۇر. 8000 كۋادرات مېتىرلىق بىر يەرگە بېنا قىلىنغان بۇ قۇرۇلۇشنىڭ كەڭرى بىر ھويلىسى ۋە

شەكى پىتىسى (كومزەكدۈملىمىسى)

ئەزمەربەيجاننىڭ ئەڭ قەدىمىي شەھەرلىرىدىن بىرى بولغان شەكى، ئۆزىگە خاس تائاملىرى بىلەنمۇ كىشىلەرنىڭ دېققىتىنى ئۆزىگە جەلىپ قىلماقتا. پىتى (كومزەكدۈملىمىسى)، شەكىنىڭ ئۆزىگە خاس تائاملىرىنىڭ بىرى بولۇپ شەكى تائاملىرىنىڭ ئەڭ مەشھۇرلىرى ئارىسىدا ئورۇن ئالىدۇ. تۈركىيەنىڭ ئاناتولىيە رايونىنىڭ قارس ۋىلايىتى تەرەپلىرىدىمۇ پىتى (كومزەكدۈملىمىسى) يەرلىك ئۆزگىچە تائاملار قاتارىدا ئىستىمال قىلىنماقتا.

(ماتېرىياللار (بىر كىچىك كومزەك ئۈچۈن
گرام سىڭىرسىز، پەيسىز يۇمشاق قوي گۆشى 250
گرام نوقۇت 100
بىر تال بەرەڭگە
گرام قۇيرۇق مېيى 60
بىر باش پىياز
بىر تال ئالۇچە قىقى
تۇز، قارامۇچ، زەپىران، سۇماك

ئېتىش ئۇسۇلى

بىر كۈن بۇرۇن سۇغا چىلاپ قويۇلغان نوقۇت بىر كومزەكتە ۋە ئالاھىدە دوخۇپكىدا پىشۇرۇلىدۇ. قاينىغان قازانغا گۆش ۋە قۇيرۇق مېيى سېلىنىدۇ. سەل قاينىغاندىن كېيىن ئىچىگە تۇز ۋە پىياز قوشىلىدۇ. چىققان كۆپۈك ئېلىۋېتىلىپ گۆش يۇمشىغىچە پىشۇرۇلىدۇ. پىششقا ئاز قالغاندا ئىچىگە قارامۇچ، زەپىران، سۇماك ۋە قۇرۇتۇلغان ئالۇچا سېلىنىدۇ. بۇندىن كېيىن ئاقلاپ يۇيۇلغان بەرەڭگە كىچىك بولسا پۈتۈن پىتى، چوڭ بولسا ئىككىگە بۆلۈنۈپ تاماققا قىتىلىدۇ.

بۇ تائامنىڭ بىر كىشىلىك كومزەكلەر بىلەن شەرەگە ئېلىپ كېلىنىشى بۇ تاماقنىڭ ئۆزگىچىلىكىدۇر.

پىتنى (كومزەكدۈملىمىسى) سۇلۇق تاماق سۈپىتىدە ئىستىمال قىلغىلى بولغىنىدەك سۈيىگە نان چىلاپ ئېزىپ سۈيىنى ئايرىم، گۆشلۈك ۋە نوقۇتلۇق قىسمىنى ئايرىم قىلىپ ئىستىمال قىلغىلىمۇ بولىدۇ. ئاش بولسۇن!

Azərbaycan Milli Kiyafətləri

BAHTİYAR VAHABZADE

BAHTİYAR VAHABZADENİN YAŞAMASI

Azerbaycanın anılmış şairi, yazarı hem bilim insanı Bahtiyar Vahabzade duumuş Azerbaycanın poyraz tarafındaki Şeki kasabasında Harman ayının 16-da 1925-yılda hem rametli olmuş Küçük ayın 13-dä 2009 yılında.

O vakıtlar başlanmıştı Azerbaycanın birçok erlerindä oldu gibi Şeki dolayında da insan kalkınmaa yeni kurulan Sovet reşiminä hem kolhozların kurulumasına karşı. 1932 yılında rejimä karşı gelän halk kasabayı zaptetmä. Bu durumu Sovet rejimi becermiş, ancak bir hafta sora kendi kontrolü altına almaa. O vakıtlar kimi protestocuları Vahabzadenin dädusu saklamıştı kendi evindä, onun için bu rejimin insannarı atmışlar onu kapana. Ama bir yakın senesele olmuş ona kefil, böleliklä dädusu kurtulmuş kapandan da alıp ayläsini gitmiş Türkistana. 1934 yılında, acan ortalık biraz senmiş, onnar Bakuya geeri dönmüşlär da küçük Bahtiyar burada ürenmiş universitetä kadar. 1942 yılında o girmiş ürenmä Meditina Fakultetinä, ama kısa bir vakıttan sora orasını bırakmış da ilerletmiş ürenmesini Baku Devlet Üniversitetinin Filologiya Fakultetindä, angısını tamannamış 1947 yılında.

1950-ci yılda evlenmiş Dilare Hanımnan, onnarın duumuş üç uşaa: Gülzar (1952), İsfendiyar (1954) hem Azer.

Bahtiyar Vahabzade ürenicilik yıllarında pek başarılıymış, onun için onu bırakmışlar taa ötä dooru da işlesin universitetä asistent. 1951-ci yılda «Samed Vurgunun lirikası» adında kandidat diplomasınnan kabletmiş folologiya bilimlerinde kandidat adını, 1964'te sa filologiya bilimler doktoru adını almış «Samed Vurgunun yaratmaa yolu» çalışmasınnan, 1965'te da olmuş profesör. Bahtiyar Vahabzade 1990-cı yılda universitetän çıkmış pensiyaya.

Bahtiyar Vahabzade 1980'de seçilmiş aza Azerbaycan Bilim Akademiyasına. Kendi yaratmalarınnan kazanmış ordenleri «Azərbaycan SSR əməkdar incə sənət xadimi» (Azerbaycanın zaametli incä zanaatçısı) (1974); «Azərbaycan SSR Dövlət mükafatı» (Azerbaycan Devlet Ordeni) (1976); «SSRİ Dövlət mükafatı» (Sovet Birlii Devlet Ordeni) (1984); «Oktyabr İnkılabı» (Oktäbr devirimi), «Qırmızı Əmək Bayrağı» (Kırmızı zaamet bayraa) hem seçilmiş «Azerbaycan Halk Şairi» (Azerbaycan halk peetçisi) (1984). Azerbaycan baamsızlığını kazandıktan sora, ona verilmiş «İstiqlal» (Baamsızlık) ordeni (1995), ani gösterer onun girginniini kendi milleti için.

Peetçi, yazar hem bilim insanı Bahtiyar Vahabzade pay almış politikada da, 1980-1985 hem 1985-1990 yılların arasında olmuş deputat Azerbaycan Parlamentindä. Azerbaycan baamsızlığını kazandıktan sora, 2001-2009 yıllarında pay almış millet parlamentindä. Vahabzade ölmüş Küçük ayının 13-ündä 2009-cu yılda Bakuda, gömülmüş Fahri Hiyâbanda, neredä gömülü namnı literaturacılar, politikacılar, bilim hem incä zanaat insannarı.

LİTERATURA UURUNDA ÇALIŞMALARI

Taa küçüklükten beeri genç Vahabzade yazarmış şiir, ama açan onun ilk şiirini Azerbaycanın Yazıcılar Birliinin Başı Samed Vurgun denemiş, ondan sora şairin yaşaması şiir yaradıcılı uurunda diişmiş. 1945 yılında onu kabletmişlär aza Azerbaycan Yazarlar Birliinä.

“Mənim Dostlarım” (Benim Dostlarım) (1949), Bahar (İlkyaz) (1950) ve Dostluk Nəğməsi (Dostluk Havası) (1953) adında yaratmalarında kullanmış lirika hem epika formalarını. 1950 yılından sora onun yaratma-

ları ustalık döneminini başladêr. Bu dönemden beeri onun temaların arasında var soşial temalar, yaşamanın içinden annatmalar, duygular, angıları birinci sıraya koyulêr. 1960 yılından sora başlamış işlemää milli problemleri ilkim üstü kapalı formada taa sora da açık bildireräk kendi fikirini. 1959 yılında Gülistan Poeması (Gülistan Poeması) Azerbaycan Türklerinin baamızlık temasını işlemää derindän başlamış da bunnann da tanınmış kendi halkın arasında, ama öbür taraftan da Azerbaycan Komünist Partiyasının Merkez Komiteti tarafından çaarılmış sorguya. 1962 yılında bir parça vakıda uzaklaştırmış universitetteki işindän. Gene da bakmayarak bu zorluklara o hep ilerlemiş Mirza Alekber Sabir, Üzeyir Hacıbeyov , Ahmet Cavad, Mehemed Hadin, Almaz Yıldırım gibi aydınların yollarından, angıları Azerbaycan serbestlik dönemi literaturasının öndercileri sayılêr. Onnar gibi milli problemleri Hyde Park (Hyde Parkı) , Latin Dili (Latin Dili) yaratmalarda annatmış.

Şair Latin Dili (Latin Dili) şiirinde annadêr sanki başka bir dilden, ama aslında rus dilinin yanında kendi ana dilinin yok olmasının problemasını bildirer.

Səndərdəbax, Vətəndə var, millətdə var. Sen derde bak, vatan da var, millet de var.

Ancaq onun dili yoxdur. Ancak onun dili yoktur.

Elə bil ki, güzgü kimi. Öyle bil ki ayna gibi.

İndi söylə, hansı dilə ölü deyək? Şimdi söyle hangi dile ölü diyelim?

Vətənvarkən, millətvarkən, Vatan varken, millet varken,

Kiçik, yoxsul komalarda Küçük, yoksul bırakılıp
Dustaq olan bir diləmi? Tutsak olan bir dile mi?

Yoxsa, uzun əsrlərdən keçib gələn, Yoxsa uzun asirlerden geçip gelen

Xalq ölən, özü qalan bir diləmi? Halkı ölen, özü kalan bir dile mi?

Makar Təzadlar (Antagonistler) adlı yaratmanın konusu Vyetnam olsa da, gerçek tema – kendi halkı, angısını isteer hazırlamaa gələn millet buuşması için. Şair bu üstü kapalı şiirlə kendi düşünmeklerini halka taşımış. B.Vahabzade her zaman annatmış duygu hem düşüncelerini simvollarla; girgincə açıklamış düşüncelerini, yol göstermiş halkına yaşanmış Karabah konfliktinə karşı mitinglərdə, angıları geçərdi Bakuda Baamsızlık Meydanında Gorbaçov zamanında Kasım ayının 17sindən – Kıran ayının 4-ne 1988 yılında hem neredə payalardı binnərcə insan. Bakmayarak ani birçok aydın susmuş o zor vakıtlarda Bahtiyar Vahabzade bir taraftan çalışmış armännara karşı kendi halkını uyandırma da göstermää onların zalımlarlıklarını, öbür taraftan da Azerbaycanı koruyarak Sovet öndercilerine karşı uygun , uzlaştırıcı politika kullanmaya koyulmuş.

Kalmamış sessiz « Qanlı Yanvar » (Kanlı Büyük ay) olaylarının karşısında, ani olmuş 19-20 Büyük ayın 1990-cı yılın başında.

Kendi « Şəhidlər » hem Dovşana qaç, tazıya tut (Tauşan kaç tazı tut): Azərbaycan hadisələrinin iç yüzü

(Azerbaycan oluşlarının içyüzü), Moskvanın Siyasəti (Moskvanın politikası) (Ankara 1990) çalışmaklarında annatmış armännarın yalan oyunlarını hem ruslardan armännara üzsüzcə yardımınarı.

Sovet rejimi başlêr yımışamaa hem 1991-ci yılında Azerbaycan olêr baamsız bir devlet, bunun ardından Vahabzade, kendi yaradıcılında çıkararak ön plana milletçi düşüncelerini hem duygularını, verer bütün kuvedini millii kimliin eniden oluşması için. Şiirlerin temasının temeli atılıydı türk istoriyasında önemli payı olan Türkiye – Azerbaycan kardaşına, onu için da şiirler türkçülük temasını koyardı birinci sıraya. Bunun için onun yazılarında annadılêr, ani Türkiye'nin İstiklal cengi hem Karabah cengi silinmiyecek akıllardan. Türk dünnäasının istoriyasındaki türlü zorlukları kendi yaratmalarında yazan şair, annatmış, ani nasın hepsi zorlukları nasın ensediyseler , şindi da onnarı ensiyeceklər.

Azerbaycan oğluyam (Azerbaycan ooluyum)

At belinde doğuldum (Atın üstünde duudum)

sıralarında yazêr türk milletinin karakteri için, zindanlarda doğulduk (duuduk kapanda) sözlerinnän gösterer, ani halkı gelmiş karşı karşıya eni doorularınnan, ama onun millete çalışmışlar yazmaa uyduruk bir istoriya, angısı onu ayırılmış anasından.

Azerbaycanın poyraz hem üülen parçalarına bölünmesi da bırakmış derin izlər şairin üräändä. Kırmızı saraylarda verilən emirlər öldürärdi bu milletin uşaklarını, kim söleer olsak ta aaç – tokuz. Bu millet ka-

İlacak ayakta kahraman ool hem kız beterindä, kimi etiştirerlər analar, nasın söleniler şairin sıracıklarında: Atatürkün anası gibi, taa da şükür edilecäk, zaman geçtikçä; Azerbaycan bayraa hep dalğanacak başının üstündä. Şaire görä

Senin öz dövlətin, öz milletin, öz ceddin var (Senin öz dövlətin, öz milletin, öz deden var)

Veten uğrunda ölenler ölümündən doğular.(Vatan için ölenlər ölümündən duarlar)

Vatan için ölenlərin karşısında kalannarın da adanmaları var. Bunnardan birisi - koruyarak ana dilini, devam ettirmää milletin varlığını. Onuştan şair

Özgeye: "Dilini öyren!"- deyirsen,(Öbürlerä söleersin: « Üüren dilini »)

Özünse... bu dili beyenmeyirsen!.. (Sän sa beenmeersin kendi dilini)

sıralarınnan kızär ana dilindä lafetmeyennerä, çaarär onnarı olmaa kendileri. Onuştan Bahtiyar Vahabzade şiirlerindä gösterir açıkgözlülük kendi dilini pak hem akıcı kullanmakta, çalışêr uyandırmaa bu istekleri hepsindä, bu üzerä birçok şiiri hem yazıları baalı ana dili temasınnan.

Bahtiyar Vahabzade işleer «insan» temasını. Angı milletten olursa olsun, insanın dünneyä gelişinin bir amacı var. Peetçi bu sıralarda:

Bize ağıl verdi, ruh verdi Allah (Bizä verdi akıl, verdi can Allaa)

Mügeddes kitablar gönderdi Allah (Ayoz kiyatlar yol-

ladı Allaa)

Bizi hagg yoluna getirsin deye. (Bizi hak yoluna götürsün deyni)

Geldikmi yola? Gelmedik, niye?(Geldik mi yola ? Gelmedik, niçin?)

yazêr problemner için, angılar diişmeyeceklär insanlık için hem büün, hem dâ bin yıl sora da. Şair ister hem kendisi için, hem dâ insanlık için gündüzlerdä avşamnar olmasın, çalışêr yaratmaa insan tipi, ani kaphycek hem milli hem da global düşünceleri.

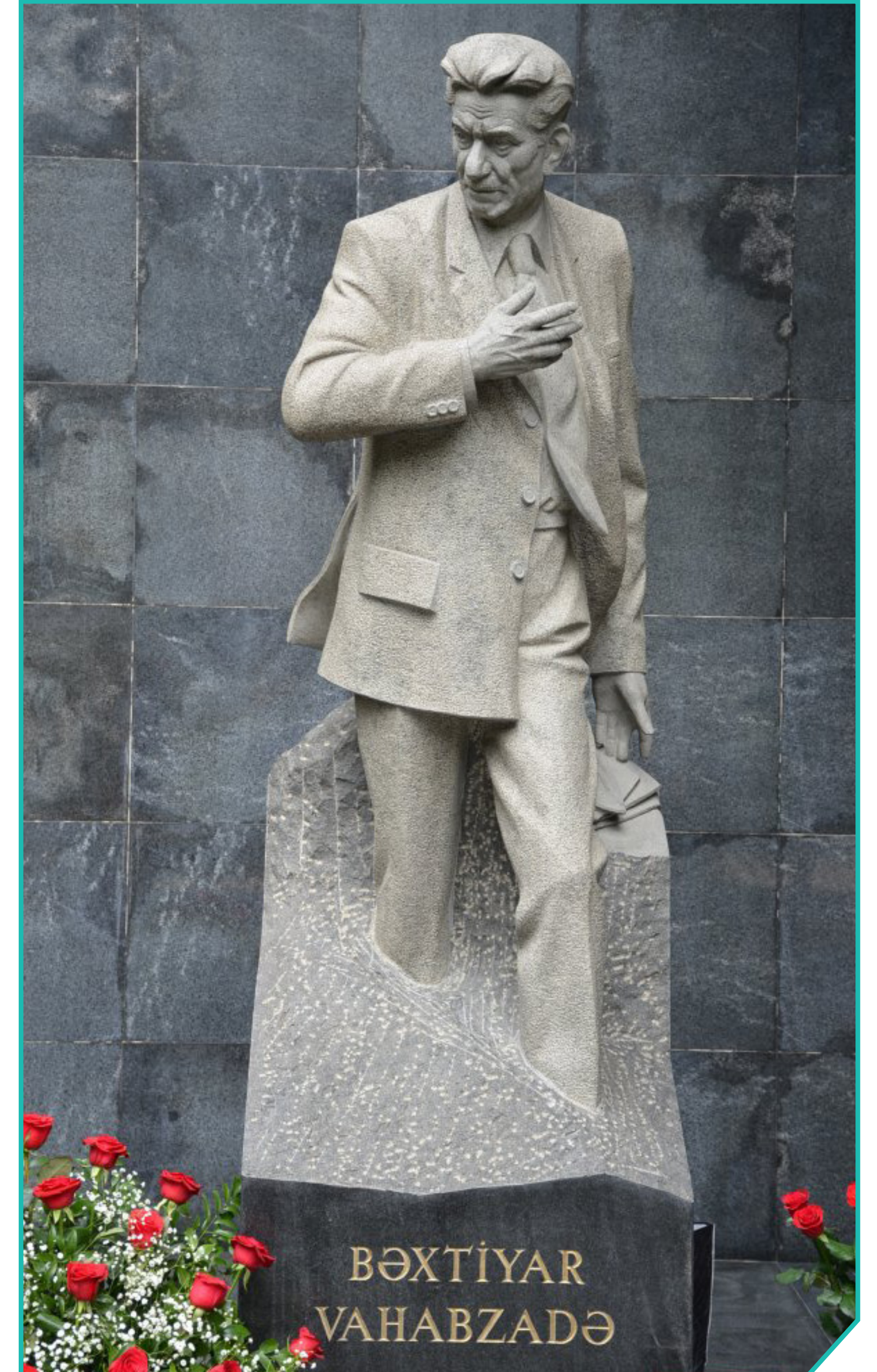
Şair ustaca işleer peetlerindä insan duygularını. Önemli milli duyguları annadan şair, bir selama değmeyen (bir selam kadar yapmayan aşk) gücenikliini da açık üreklıklän annadêr. Bir selamını da almayı uygun görmeyän eski sevgiliya küser :

Sen mene zulm eyledin, mene zulmet yaraşır (Sän zorluklar çıkardın bana , bana yakışêr dert)

Bir selama değmeyen aşka ölmek yaraşır!(Bir seläma çıkmayan sevgiyä yakışêr ölüm)

Şair sevdi için kederim, şadlığım (mutluluum); esirim, serbestliim gibi antonimneri, kullanarak dilin inceliklerini, 'sevgi' formasında kullanılan antogonizmaları kudretli formada annadêr.

Vahabzade diil salt şair, o hem da yazacı. Çoklu yazılarında annatmış Azerbaycanın, Türk dünnäasının hem dünnäa istoriyasının anılmış insannarını, onnarın çalışmalarına yapmış literatura analizi. Yazmış Azerbaycan, türk hem dünnä kimnikleri için, onnara baalı kritika yazıları. Yazdı pyesalar da konulmuş ştenaya.

Bunnarın içindä Özümüzü Kəsən Qılınc (Kendimizi kesən kılıç) adlı pyesas. Bu pyesa pek beenilmiş türk dünnäasında, onun için onu var nasın saymaa bir na-saat gibi.

SONUÇ

Bahtiyar Vahabzade nasın bir aydın - baalı halkına, vatanına, köklerinä. Hepbir temada yazmış şiir hem annatma. Olmuş türk dünnesindä en çok okunan mil-li şairlerindän biri.

YARATMALARI

Bahtiyar Vahabzadenin var etmişin dolayında şiir ki-yadı. Bunnarın birçoku çevirilmiş türlü türlü dillerä. Bundan başka var iki monografiyası hem on kadar bi-lim-populär kiyadı. Ramazan Gafarlı 2008-2009-cu yıllarda toplamış 12 toma Vahabzadenin bitirilmiş ça-lışmalarını, türlü toplantılarda yaptı annatmalarını, gazeta hem jurnalda yazılmış eselerini, kritika hem statyalarını, pyesalarını hem onun için yazılmış yazı-ları.

Vahabzadenin Vicdan, İkinci Ses, Yağışdan Sonra , Yollara İz Düşür, Feryad, Hara Gedir Bu Dünya?, Özü-müzü Kesen Kılınc, Cezasız Günah, Darağacı gibi pye-saları oynanmış Baku Akademiya Devlet Drama Teat-rasunda.

Şairin var 20den çok poeması, neredä işlenmiş istoriya hem modern soşial yaşam temaları. Bunnardan birin-dä annadılmış Fuzulinin zanaat kimnii Şeb-i Hicran adlı yaradışında (1959); Muğam (1974) adlı poemasın-

da filosofiya düşünceleri; İki qorxu (1988) poemasında korkuları, angıları duumuş Stalin rejiminin baskı hem zeetlemäklerindän.

Bahtiyar Vahabzade tanınmış Türkiyedä 1970 yıllardan beri. O tiparlamış kendi şiirlerini, annatmalarını, ya-zılarını Türk Edebiyatı, Türk Yurdu, Kardaş Edebiyat-lar, Sancak gibi jurnallarda hem onun kiyatları tipar-lanmış türlü türlü tipar evlerindä.

İsmet Zeki Eyüboğlu Varlık jurnalında yazmış bir yazı Ölü edebiyat, neredä çalışmış annatmaa Türk klasika literaturasına karşı negatif düşünmeklerini. Bu yazıya karşı çıkan B.Vahabzade yazmış bir cubap yazı Yel qa-yadan nə aparır?((1973) (El kayadan ne var nasın al-sın?), angısınan pek beenilmiş Türkiyede.

Türkiyede olduunda şair yazmış Axtaran tapar (Arayan bulur) başlınnan Sadəlikdə Böyüklük (Sıradannık-ta Büüklük) (1978) adında bir kiyat, neredä annatmış kendi düşünmeklerini, açan dolaşmış bu memleketi.

Türkiyedä Erdem jurnalının 57-ci sayısı hem Türk Leh-çeleri ve Edebiyatları Dergisi jurnalının 22-ci sayısı tiparlanmış Bahtiyar Vahabzadenin adına özel sayı. Şairin adına yapılmış bir takım sempozyumlar hem konferenşiyalar.

BAHTİYAR VAHABZADE'NİN TÜRKİ-YE'DE YAYIMLANAN ESERLERİ

Açılan Baharlara Selâm, Şiirler. (Haz. Yavuz Akpınar). İstanbul: 1979.

Nereye Gidiyor Bu Dünya: İkinci Ses-Feryad. (Haz. Ya-

vuz Bülent Bakiler). Ankara: 1991.

Gün Var Bin Aya Değer. (Haz. Beşâret İsmail). İzmir: 1993

Ürekdedir Sözün Kökü. (Haz. H. Ahmed Schmiede). Ankara: 1993.

Gülüstan: Poemalar. (Haz. Seyfettin Altaylı). Ankara: 1998.

Şiirler: İnsan ve Zaman (1964), Bir Ürekte Dört Fasıl (1966), Kökler... Budaklar (1968), Deniz, Sahil (1969), Bir Baharın Karanguşu (1971), Tan Yeri (1973), Seçilmiş Eserleri (I-II, 1974-75), Açık Sohbet (1977), Açılan Se-herlere Selam (1979), Payız Düşünceleri (1981), Özümle Sohbet (1985), Ahı, Dünya Fırlanır(1987), Lirik (1990), Nağıl-Heyat (1991).

Türlü Yazılar: Sanatkâr ve Zaman (1976), Vatan Ocağı-nın İstisi (1982), Derin Katlara Işık (1986), Şenbe Gece-sine Giden Yol (1991).

Piyesalar: Vicdan, Darağacı, Kızıl Elma, İkinci Ses, Ya-ğışdan Sonra, Yollara İz Düşür, Feryad.

FAYDALANILAN KAYNAKLAR

Adıgüzel, Sedat. "Bahtiyar Vahabzade'nin Şiirinde Mil-let, Vatan ve Dil". Türk Dünyası Dil ve Edebiyat Dergisi 31 (2011): 63-74.

Ahmedov, Teymur. "Behtiyar Vahabzade". Azerbaycan Yazıcıları: Ansiklopedik Ma'lumat Kitabı. Bakü: 2004.

Akpınar, Yavuz. "Bahtiyar Vahabzade'nin İki Gorhu Adlı Manzumesi". Azerî Edebiyatı Araştırmaları.İstan-bul: 1994.

Akpınar, Yavuz. “Bahtiyar Vahabzade: Hayatı, Eserleri, Türkiye’de Tanınması”.Türk Dünyası Dil ve Edebiyat Dergisi 31 (2011): 11-22.

Aktaş, Şerif. “Bahtiyar Vahabzâde’nin Şiiri Üzerine”. Gazi Türkiyat Türkoloji Araştırmaları Dergisi, Bahar 6 (2010): 19-27.

Aliyeva, İfrat. Bahtiyar Vahabzâde’nin Lirikası. Bakü: 1983.

Azerbaycan’ın Bahtiyarı: Bahtiyar Vahabzade’nin Hayatı, Yaradıcılığı ve İctimaî Faaliyeti Hakkında Makaleler Toplusı. (Haz. Nazım İbrahimov). Bakü: 1995.

Ebediyet Yolunda yahud Şairsiz Öten Bir İlimiz. (Haz. Ramazan Gafarlı). Bakü: 2010.

Ercilasun, Ahmet Bican. “Bir Azeri Şairi: Bahtiyar Vahabzade”. Milli Eğitim ve Kültür Dergisi 2 (1979).

Ercilasun, Ahmet Bican. “Bahtiyar Vahabzade Anlatıyor”. Töre 122 (1981).

Ercilasun, Ahmet Bican. “Vahabzade’nin Şiirleri Arasında”. Türk Edebiyatı (1982).

Gafarlı, Ramazan. Behtiyar Vahabzade Edebiyyet Yolunda, Yahud Şairsiz Öten Bir İlimiz. Bakı: 2010.

Habibbeyli, İsa. “Millî istiklal Şairi Bahtiyar Vahabzade”. Erdem 57(2010): 101-114.

Kaplan, Mehmet. “Pırlanta Gibi Bir Şiir”. Türk Edebiyatı 123 (1984).

Memmedov, Vakif. “Bahtiyar Vahabzade Yaradıcılığında Tarih”. Erdem 57(2010): 158-164.

Nerimanoğlu, Kamil Veli.Yorulsag da, Yolumuzdan

Dönmemişik, Türk Dünyasının Bahtiyarı (Megaleler Toplusı) I hisse. Bakı:2002.

Seyidov, Yusuf. Şairin Fikir Dünyası. Bakü: 1985.

Vahabzade, Bahtiyar. Ahı Dünya Fırlanır: Şeirler, Poemalar, Tercümeler. Bakı:1987.

Vurğun, Eyyub, “Bahtiyar Vahabzade Poeziyasında İnsan Konsepsiyası” Erdem 57(2010): s.75-85.

ŞİİRLERİ HEM ANNATMALARINDAN ÖRNEKLÄR

İSTANBUL / İSTANBUL

Bosfor körfezi /Bosfor zatokası

İki gita /İki boy

Söykenmiş bir-birine/ Yaslanmış birbirinä

Ortasında bu yolun /Ortasında bu yolun.

Bir terefi Avrupadır, / Bir tarafı Evropadır,

Bir terefi Asiya /Bir tarafı Aziya

İstanbulun... /Stambulun...

Türk oğlu durub ortada /Türk oolu durup ortada

Seyredir /Siireder

Sağını, /Saanı,

Solunu. /Solunu.

Bir şeherde birleşir /Bir kasabada birleşer

İki gita. /İki boy

Birinin başlangıcıdır /Birinin başlangıcı,

Birinin sonu... /Birinin sonu...

Sol terefinde /Sol tarafında

Debdebeli geçmişinden yadigar kalan- /Eski geçmişindän baaşış gibi kalan -

Başı göylere ucalan /Başı göklere ükselän

Cameleri, bürcleri, galeleri; /Camileri, yıldızları, kaleleri;

Durur min ilden beri. /Durêr bin yıldan beeri.

Sağ terefinde /Saa tarafında

Modern evler, banglar, oteller... /Modern evlär, bankalar, otellär...

Türk oğlu /Türk oolu

Gözlerinden suallar yağa-yağa, /Gözlerindän soruşlar yaaya yaaya,

Gah sola bahır, gah sağa. /Ba sola bakêr, ba saa tarafa.

İstanbulun geçmişi vügarlı, şanlı /Stambulun geçmişi zengin, namlı,

Bu günü özüne yad, /Bu günü kendine yabancı,

Geleceyi dumanlı... /Gelecää dumanlı...

Bu gün /Büün

Bir ayağı Avrupadadır, /Bir ayaa Evropadadır,

Bir ayağı Asiya’da /Bir ayaa Aziyada

Türkün. / Türkün.

Gulaklarında motor sesi, /Kulaklarında motor sesi,

Dilinde “Guran” suresi /Dilindä “Kur’an” suresi

Türkün./ Türkün.

Zaman onu dillendirir, /Zaman onu lafettirir.

Esrin ahengine ses verir /Asirin uygunnuuna ses verer
Düşünüb derinden; /Düşünüp derindän;
Ancag babası çekir eteklerinden. /Ancak dedesi çeker
eteklerindän.
Çırpınır şehir /Çırpınêr kasaba
İkilik içinde. /İkilik içindä.
Düyüm-düyüm olmuş fikirler / Düünük düünük ol-
muş fikirlär
Esrin keşmekeşinde... /Asirin çıkısında...
Bir şehirde görüşür /Bir kasabada görüşer
İki dünya, iki alem. /İki dünnä, iki alan.
Tapacagdır, eminem, /Bulacek, inanêrım,
Türk oğlu hagg yolunu. /Türk oolu hak yolunu.
O, helelik seyredir /O, şindilik siireder
Sağını, /Saayını,
Solunu. /Solunu.
Üreyi Şerg üreyi, /Ürää günduusu ürää,
Egli Gerbeglidir /Akılı batı akılıdır
Türkün. /Türkün.
Bu tezaddan /Bu antogonizmadan
Sinesi dağlıdır /Güüsü yaralıdır
Türkün. /Türkün.
Durub hiss ile egil arasında. /Durêr duyguylan gerçek
arasında.
Hegigetle nağıl arasında. /Dooruluklan masal arasın-
da.

İrelimi getsin, /İleri mi gitsin,
Geriymi dönsün?! /Geriya mi dönsün?!
Keçmişinden gopabilmir, /Geçmişindän kopamêr,
Bu gününü /Bu gününü
Tapa bilmir./Bulamêr .
Ahtarır,/Aarêêr,
Ahtarır,/ Aarêêr,
Ahtarır,/ Aarêêr.
Garşıda ışık var, /Karşıda aydınnık var,
Ahtaran tapar!... /Arayan bulêr!...

AZERBAJCAN-TÜRKIYE/ AZERBAJCAN-TÜRKIYÄ

Bir ananın iki oğlu,/Bir ananın iki oolu,
Bir amalın iki golu./Bir amacın iki kolu.
O da ulu, bu da ulu/O da ulu, bu da ulu
Azerbajcan-Türkiye./Azerbajcan-Türkiyâ.

Dinimiz bir, dilimiz bir,/Dinimiz bir, dilimiz bir,
Ayımız bir, ilimiz bir,/Ayımız bir, yılımız bir,
Eşgimiz bir, yolumuz bir/Sevgimiz bir, yolumuz bir
Azerbajcan-Türkiye./Azerbajcan-Türkiyâ.

Bir milletik, iki dövlet/Bir milletiz, iki devlet
Eyni arzu, eyni niyyet./hep o arzu, hep o havez.
Her ikisi cümhuriyyet/ İkisi da cumhuriyet

Azerbajcan-Türkiye./Azerbajcan-Türkiyâ.

Birdir bizim her halımız-/Birdir bizim her halımız
Sevincimiz - melalımız./Sevinmämiz, sıkıntımız.
Bayraglarda hilalımız/Bayraklarda ayımız
Azerbajcan-Türkiye./Azerbajcan-Türkiyâ

Ana yurdda - yuva gurdum,/Ana memlekettä yuva
kurdum,

Ata yurda könül verdim./Baba memleketä canımı ver-
dim.

Ana yurdum, ata yurdum/Ana memleketim, boba
memleketim

Azerbajcan-Türkiye./Azerbajcan-Türkiyâ.

BİR SALAMA DEYMEDİ /BİR SELÄMA ÇIKMADI

Bu gün men seni gördüm,/Büün bän seni gördüm,
Salam vermek istedim,/Seläm vermää istedim,
Üzünü yana tutdun./Suratını çevirdin.
Söyle, illerden beri/Söle, yıllardan beeri
Galbimizin bir duyub/Canımızın bir duyup
Bir vurduğı illeri,/ Bilä attı yılları
Ahı, ne tez unuttun?/Of, ne tez unuttun?

Beş ilde gözümüzden akan o ganlı seller,/Beş yılda gö-
zümüzden akan o kanlı yaşlar,

Bir salama deymedi?/Bir selâmı çok mu gördü?
Heç üzümüne bahmadan yanımdan nece geçdin?/Hiç
üzümüne bakmadan yanımdan nasıl geçtin?
Sen eşqin salamını gorhuya mı deyişdin?/Sân sevginin
selâmını korkuya mı düştün?
Yoksa sen öz ahdına, ilgarına ağ oldun?/Yoksa sâni ken-
di lafından mı döndün?
O gadar yağın iken, bu gadar uzağ oldun./O kadar ya-
kinkan, bu kadar uzak oldun.
Şirin gülüşlerimiz, acı fiğanlarımız/Tatlı gülmäkleri-
miz, acı aalayışımız
Bir salama deymedi?/ Bir selâmı çok mu gördü?

Gayğılı anlarımız, gayğısız anlarımız/Kaygılı anları-
mız, kaygısız anlarımız
Bir salama deymedi?/ Bir selâmı çok mu gördü?

Sen neyledin, bir düşün!/Sân ne yaptın, bir düşün!
Yalnız indi anladım; ah, sen daha benimçün/Salt şin-
di annadım; ah, sâni taa benim için
Elçatmaz bir çiçeksen,/Ele geçmez bir çiçeksin,
Yaşanmış günlerim tek geri dönmeyeceksen../Yaşan-
mış günlerim gibi geri dönmeyeceksin...
Gop ey tufan, es ey yel! Hezel olum, tökülüm/Kop ey
boran, es ey yel!Kuru yaprak olayım, döküleyim
Düz beş il üreğimde/Haliz kâr beş yıl üräämdä
Beslediğim mehebbet, bir salama deymedi./Yaşattım

sevgi, bir selâmı çok gördü.

Bir günlük hesretime döze bilmeyen gülüm,/Bir gün-
nük ayrılmaa dayanmayan gülüm,
Bes ne oldu? Bu hasret bir salama deymedi?/Şindi ne
oldu? Bu özlem bir selâmı çok mu gördü?
Getdin, dalınca bahdım, can ayrıldı canımdan,/Gittin,
ardından baktım, can ayrıldı canımdan,
Sen nece etinasız öte bildin yanımdan?/Sân nasıl esap
almadan geçtin benim yanımdan?
Ah çekdim, başım üste yapraglar esdi, gülüm,/Ah çek-
tim, başımda yapraklar esti, gülüm,
Senin galbin esmedi./Senin ürään esmedi.
Arhana da bahmadın!/Ardına da bakmadın!

Niye senin yolunu mehebbetin kesmedi?.../Niçin se-
nin yolunu sevgin kazanmadı?
Gazancımız de, bu mu?/Kazancımız, söyle, bu mu?
Deyilmemiş o salam elvidamız oldu mu?/Söylenme-
miş o selâm ayrılmamız mı oldu ?
Sen mene zülm eyledin, mene zülm yaraşır./Sân bana
dert yarattın, bana dert yaraşêr.
Bir salama deymeyen eşge ölüm yaraşır!/Bir selâmı
çok gören sevgiye ölüm yaraşêr.

ANA DİLİ / ANA DİLİ

Dil açanda ilk defa 'ana' söylerik biz/Lafetmää başla-

yınca ilk lafımız "ana" deeriz biz
'Ana dili' adlanır bizim ilk dersliyimiz/"Ana dili"dir ilk
sınıfımız.
İlk mahnımız laylanı anamız öz südüyle/İlk sallangaç
türkümüzü anamız öz sütüylän
İçirir ruhumuza bu dilde gile-gile./İçirer ruhumuza bu
dilde kana kana.

Bu dil - bizim ruhumuz, eşgimiz, canımızdır,/Bu dil,
bizim canımız, sevgimiz, üräämiz,
Bu dil - birbirimizle ehdi-peymanımızdır./Bu dil, bir-
birimizle eminimizdir.
Bu dil - tanıtmış bize bu dünyada her şeyi/Bu dil, ta-
nıtmış bize dünnedä herşeyi
Bu dil - ecdadımızın bize goyupgetdiyi/Bu dil, dedele-
rimizin bizä bırakıp gittii
En giymetli mirasdır, onu gözlerimiztek/En kıymetli
averä, onu gözümüz gibi
Goruyub, nesillere biz de hediyeeverek./Koruyup ge-
lecäk uşaklarımıza biz de baaşlayalım.

Bizim uca dağların sonsuz ezemetinden,/Bizim kud-
retli daaların sonsuz ululuundan,
Yatağına sığmayan çayların hiddetinden,/Olukların-
dan taşan su deresinin azgınnından,
Bu torpagdan, bu yerden,/Bu topraktan, bu erdän,
Elin bağırından gopan yanılğı neğmelerden,/Halkın
içindän kopan gözel havasından,

Güllerin renglerinden, çiçeklerin iyinden,/Güllerin rengindän, çiçeklerin kokusundan,
Mil düzünün, Muğanın sonsuz genişliyinden,/Mil ovasının, Muğanın sonsuz genişliindän,
Ağ saçlı babaların eglinden, kâmalından,/Ak saçlı babaların akılından, olgunluundan,
Düşmen üstüne cuman o gıratın nalından/Duşman üstüne koşan o Kıratın nalından
Gopansesden yarandın./Kopan sestän yaratıldın.
Sen halgımın aldığı ilk nefesden yarandın./Sen halkımın aldı ilk soluundan yaratıldın.

Ana dilim, sendedir halgınegli, hikmeti,/Ana dilim, sendedir halkın akılı, aariflii,
Ereb oğlu Mecnunun derdi sende dil açmış./Arap oolu Mecnunun derdi sendä dillenmiş.
Üreklere yol açan Füzulinin sen'eti,/Üreklere yol açan Fuzulînin incä zanaatı,
Ey dilim, güdretinle dünyalara yol açmış./Ey dilim, kudretinle dünnelerä yol açmış.
Sende benim halgımın gahramanlığıla dolu/Sendä benim halkımın kahramannıkla dolu
Tarihi varaglanır./İstoriyası okunêr.
Sende neçemin illik benim medeniyyetim/Sendä nice bin yıllık benim ıvılizaıyam,
Şan-şöhretim sahlanır./Şan namnım koorunêr.

Menim adım, sanımsan,/Benim adım, şanımsın,
Namusum, vicdanımsan!/Namusum, vicdanımsın.
Milletlere, halglara halgımızın adından/Milletlerä, halklara halkımızın adından
Mehebbet destanları yaradıldı bu dilde./Sevgi legendaları yaratıldı bu dildä.
Moskvada Puşkine heykel goyulan zaman,/Moskvada Puşkinä anıt dikilärkän,
Ona abide goydu bu dilde Şirvani de./Ona anıt dikti bu dildä Şirvani dä.

Bu dil - tanıtmış bize bu dünyada her şeyi/Bu dil, tanıtmış bize dünnedä herşeyi
Bu dil - ecdadımızın bize goyupgetdiyi/Bu dil, dedelerimizin bizä bırakıp gittii
En giymetli mirasdır, onu gözlerimiztek/En kıymetli averä, onu gözümüz gibi
Goruyub, nesillere biz de hediye verek./Koruyup gelecek uşaklarımıza biz de baaşlayalım.

Ey öz doğma dilinde danışmağı ar bilen,/Ey öz dilindä lafetmää utanan,
Bunu iftihar bilen/Bununnan hodullanan
Modalı edebazlar,/Modaya düşkün adamnar,
Gelbinizi ohşamır goşmalar, elli sazlar/Ürääniz sevmeer koşmaları, telli sazları.
Goy bunlar benim olsun./Bırak, bunnar benim olsun.

Ancag, Veten çöreyi,/Ancak, memleket ekmää,
Bir de ana üreyi/Bir de ana ürää
Sizlere genim olsun./Sizlerä haram olsun.

MÜELLİM /ÜÜREDİCİ

Müellim! Gözelden gözeldir bu söz -/Üüredici! Gözaldän dä gözäldir bu laf-
Körpe könullerde meşel yandıran!/Genç cannarda ateş yaktıran!
Hele yazılmamış, hele gırıışsız/Taa yazılmamış, taa buruşmamış
Hamar beyinleri cilalandıran./ Pervazsız akılları boyayan.
Müellim! Tez durub, gec yatanımsan/Üüredici!/Erken kalkıp geç yatanımsın
Bu gün, sabahımı yaradanımsan!/Büün, sabaamı yaradanımsın!

Men bir toxum idim, sabahum sirdi/Bän bir toomdum, sabaam aydın
Mene şekil veren, reng verenimsen./Beni doorudan, renk veränimsin.
Meni bu dünyaya anam getirdi/Beni bu dünneyä anam duudurdu
Sense bitirenim, yetirenimsen./Sen sa dooru yola koyan, üüredenimsin.

Müellim! Düşünce güllerimizi/ Üüredici! Düşüncä güllerimizi

Egile suvaran bir bağban oldu./Akılınnan sulayan bir başçıvancı oldu.

Endirdi yerlere atamız bizi/İndirdi erä bobamız bizi

Müellim -göylere galdıran oldu./Üüredici, göklerä kaldıran oldu.

Hayala kol-kanad, göze nur verdi/Düşünölmüş kol kanat, gözä nur verdi

Müellim! Biz sene borcluyug ancag./Üüredici! Biz sana borçluyuz ancak.

Emir Teymura da şeref getirdi,/Emir Timura da şan getirdi,

Ayağın altında ebedi yatmag./Ayaan altında sonsuz yatmaa.

Şagirdin sayıdır dövletin, varın/Üürenicinin sayılêr devletin, varlın

Bilmez bu gazancı, bilmez her naşı./Bilmâz bu kazancı, bilmâz her insan o zaameti.

Sinifden sinife adlayanların/Klastan klasa geçännerin Yaşında yaşayır müellim yaşı/Yaşında yaşêr üüredicinin yaşı.

Elme güvendirse, bil ki, cennetin/Bilimä inandıysan, bil ki, cennetin

Gapısı üzüne açılacaktır./kapusu üzünä açılacak.

Mektebi her şeyden üstün milletin/Şkolası her şeydän üstün milletin

Her yerde, her işdezeferi-hagtır./her erdä, her iştä başarısı haktır.

Gel, ey heykelteraş! Bu mermer, bu gil./Gel, ee, skulptor! Bu mermer, bu kil.

Düşün müellimi, sonra alış, yan./Düşün üürediciyi, sora tutuş, yan.

Onun heykelini mermerden deyil,/Onun skulpturasını diil mermerdän,

Yarat özü kimi nurdan, işıgdan./Yarat kendisi gibi nurdan, aydınnıktan.

ŞEKİ

2016 yılında Türk dünnäsının kultura başkasabası adını alan Şeki anılmış Bahtiyar Vahabzadenin duuma kasabası. Taa evellerden kurulu bu kasaba bulunêr Salavat bayırlarının üülen taraflarında, angısı erleşer Kafkaz bayırlarının üülen kısmının bir parçasında. Bu kasaba 1968 yılına kadar taşıyarmış Nuha adını. Onu kaplêr Kür deresinin su akıntıları, ani birleşerlär Egri küçük dereylän, angısı bulunêr Kiş derenin yamacında. Kiş derenin yanında bulunan evvelki kasaba 1772 yılında yıkıldıktan sora oranın insanları tarafından yeniden kurulmuş. Bu kasabada uzun zaman Şeki Hanlı varmış , taa sora bu kasabaya vermişlär onun adını. Evvelki Şeki IV. asirdä sayıarmış nasın Hristiyan dinin merkezi. Açan kasabayı IV. asirdä kaplamışlar musulman araplar, uzun vakıt kalmış onun egemoniyası altında da ancak IX. asirdä serbest hannıklar gibi kalabilmiş. XI. asirdä geçmiş Şirvanşahların elinä taa sora da mongolların hem ilhanlıların başkanlına. XIV. asirinin sonlarına dooru İlhanlılar açan başlamışlar yavaşlamaya tekrar serbest Şekide Seyid Ali Han başkanlında olmuş. Bakmayrak, ani açan Timur Şekiye baskı yapmış Seyid Ali Han ona karşı çıkmış, ama onun ölümünden sora onun erini alan oolu Seyid Ahmed Han Tümlan baalantılarını doorutmuş. Şeki Akkoyunlu ve Karakkoyunlu tayfaların vakıdında kaybetmiş kendi evvelki önemini, 1444-1445 yılların arasında geçmiş Akkoyunların taa sora da Safevi devletinin başkanlına. 1578 yılında başlayan Osmanlının hem İranın arasında çenktä Osmanlının partnörü olan Kahetiya kralı II. Aleksandr Şekiya gelmiş da burası bir Osmanlı imperatorluunun bir sancaa gibi olmuş; burada ilkim başkanlık yapmış Aeksandrının oolu Mirza, taa sora da Şirvanşahlar döneminde da geçmiş eski hakimin oolu Mirza Ömer. 1583 yılda Ereş olmuş merkez da Şeki kasabası baalanmış Ereş Beylerbeyliine.

1590 yılında Osmanlı hem İranın arasında uzlaşma olmuş da Şeki baalanmış Şamahaya nasın bir rayon. 1603 yılında açan genä başlamış çenk Osmanlı Safevi çenkindä Şah birinci Abbas yapmış gubernator Şirvanşaha Kahetya kralın II. Aleksandrının oolunu Gruziya printını Konstantin Mirzayı. O vakıt da Şekideki Şamir Han da onun boyunduruu altına kalmış, 1643 yılında da Şeki kasabası bu kasabada yaşayan beylerin hem sultannarın elinä geçmiş. Nadir Şah döneminde toplanan vergilerin artmasınan Şekinin insannarı Melik Necefe karşı gelmişlär, o kasabanın beyi Hacı Çelebi geçip halkın başına 1743 yılında Melek Necifi başkannını elindän almış. Nadir Şah 1744 yılında güzün Şeki ye dooru çıkmış yola da Hacı Çelebi Derbende dooru geçmiş, 1747 yılında Nadir Şah öldüktän sora Şeki Hanlınu kurmuş. 1805 yılında Şeki hanlı geçmiş Rusların egemoniyasının elinä, 1819 yılında hanlık yok edilmiş. Rus țarliindä ilkim Şamahıya baalanmış taa sora da açan Baku olmuş merkez o olmuş Baku guberniyasına baalı taa sora da 1868 yılında Yelizavetpol Guberniyasına baalı rayon merkezi olmuş. Bu bölä kalmış 1930.cu yılına kadar , bu yıldan sora bu kasaba olmuş Azerbaycanın önemli merkezinden biri da koorumuz bu statusunu 1964-1965 yıllarına kadar. Taa sora onu geçirmişlär Vartaşen rayonuna. Sovet Birlii daaldıktan sora Azerbaycan kendi serbestliini kazanmış da Şeki kasabası olmuş bir merkez rayonu onun dolayanındaki küülerinä. 2019 yılında Şeki kasabasının tarih merkezi kabledilmiş statut Dünnää Zenginnii.

Şeki yıllarca hep tanınmış nasıl bir pamuk hazırlayan er gibi. 1861 yılında dünnenin hepsinden büyük sarma fabrikası açılmış burada , bu dolayda yapılan pamuk 1862 yılda Londondaki halklararası sergidä almış birinci eri.

Şekide ekiler buuday hem pirinç, baacılık var, meyvalık,

hayvancılık, çölmekçilik, bakırcılık, kuyumculuk, demircilik, dokumacılık gibi zanaatlar da hem işlär da var. 1824 yılında kasabada 400 dän çok dükan varmış, bu da gösterer nasın kasabada bu zanaatlar başarılı işläärmiş. Türk gezgini Evliya Çelebi da annadêr , ani burada o vakıtlar varmış 3000 evden çok ev; 1810 yılında sa Şekide vardı 20 bin ev, 2009 yılında 582.000 ev hem kasabanın sayısı 65.000 olmuş.

Kasabada, taa Hanlıklar vakıdında yapılmış bir kalä bulunêr, ani erleşer bu kasabanın Yukarıbaş kısmında da sergileer kasabanın üç bölümden oluşın kasabanın kurulma planını.

GEZİLECEK ERLÄR

Bakunun hem Şekin arasında var 322 km. Toprak yolundan gidilärsa bu yol tutacek 5-6 saat. Ama giderkänä siz görece-niz tarih erini Gobustanı hem güzel bayırları. Kasabaya hep-sindän yakın Gabalı havaalanı. İki kasaba arasındaki yol 95 km. Havaalanı olan başka bir kasaba o da Gence. Onun hem Şekin arasındaki yol 168 km.

Şekide mutlak läazım göresiniz tä bu erleri:

Han Sarayı: bu Han yapılı türk arhitekturasına görä da bulunêr İçkalede (yapılı 1762.ci yılda), angısı yaptırılmış Huseyin Han Müştak tarafından Usta Abbaskuluya. Bu saray yapılmış taf-tadan, sırça aynadan, hem zengin kalem yazmasından, yapı tabiat motiflerinden kurulu. Vitrajları getirilmiş taa Venedik-tän. Bu Han Sarayı er alêr Dünnää eserlerin sırasında.

Kervansaray: Şeki Kervansarayı 18. asirdä yapılmaya başlan-mış da iki kısımdan kurulu (yukarı hem aşaa kervansaray). Bu erin büyüklüü 8000 m2, var geniş bir avulu hem 300 içeri. Bu içerlerin bir kısmı kullanılêrlar nasın otel.

Diğerleri:

- Kış Klisesi
- Aşaa Yukarı Kervansarayları
- Şeki Kalesi
- Cuma Camisi
- Agvanlar Hamamı
- Sanat Müzeyi
- Tarih Müzeyi
- Etnografya Müzeyi
- Bahtiyar Vahabzade Müzey Evi
- Uygulamalı Arkeologiya Müzeyi
- Marhal tabiat park ve piknik alanı

ŞEKİDE İMÄKLÄR

Şekidä pek islää hazırlêrlar piti imäasını hem halva hem var nasın burada imää Azerbaycanın başka rayonlarında hazırlanan imäklerini da.

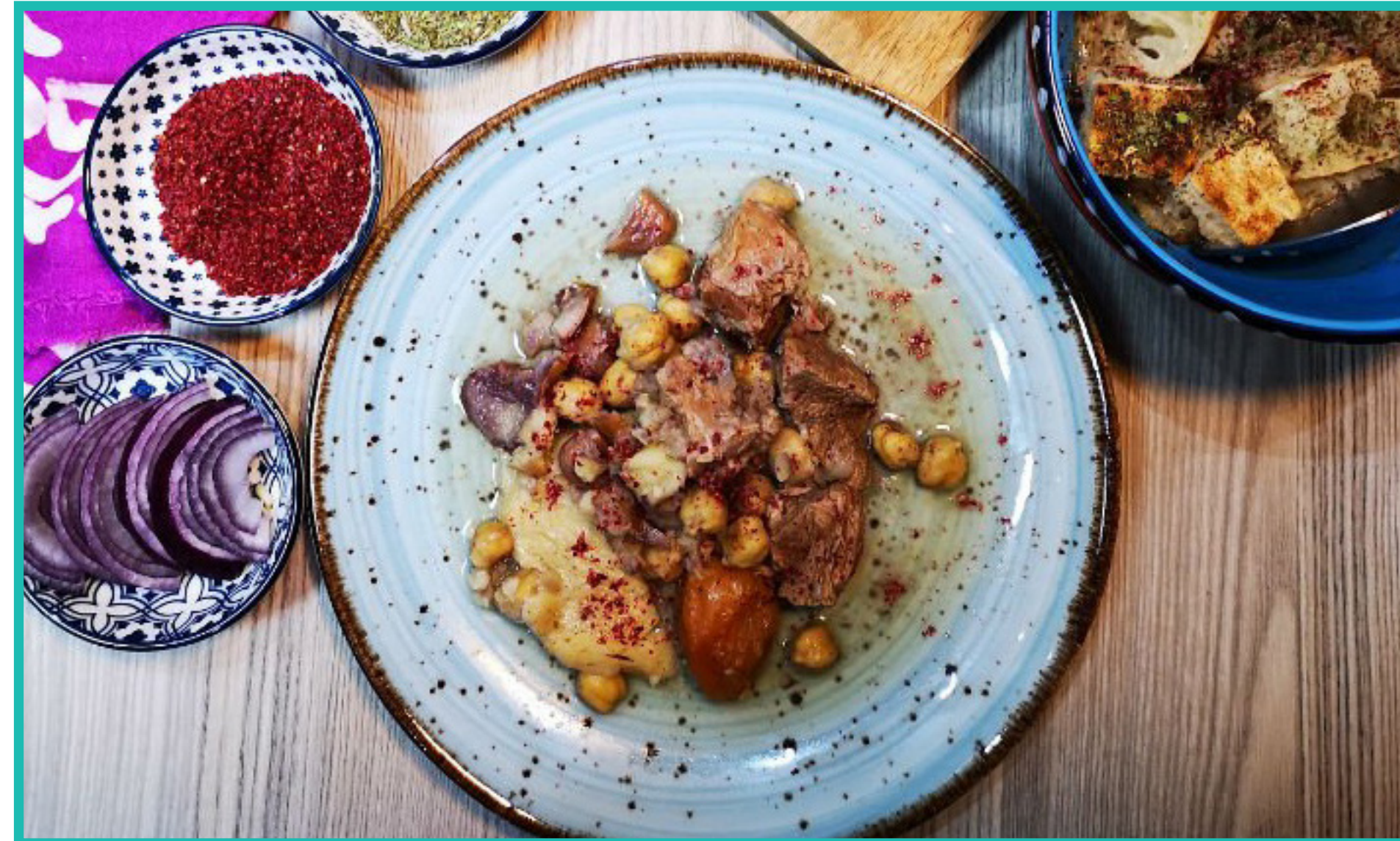
Piti (nufutlu, sebzeli hem etli güveçtä yapılan bir emek), Şekihalvası (kadayıftan yapılı, ama türlü kokularla yapılan), şekerbura (peçenya benzeri tatlı), badambura (bademnän şekerbura), pahlava, bacı (lokmaylan zarzavat dolması), dovgva (nufut, pirinç, sebze hem üürttan yapılan çorba), labba (taazä koza fasülyasından yapılan imäk), mürebbe (bal; ayrıca şeker erinä kullanılêr çayın yanında).

ŞEKİ PİTİSİ

Azerbaycanın en eski kasabalarından Şekin imekleri də pek tanınmış sayılêr. Şekin zengin imeklerinin arasından var nasın sıralamaa ‘piti’ imäasını. Anadoluda Kars dolayında da pişiriler piti, da sayılêr o tarafın imäayı gibi.

Läüzimni maasullar (bir küçük çölmäk için):

250 gr. kemiksiz hem sinirsiz koyun lokması
100 gr. nufut
1 kartofi
60 gr. kuyruk yaayı
1 kuru suan
1 kuru erik
Tuz, karabiber, safran, sumak.

YAPILMASI

Piştiriler bir çölmektä, özäl fırında. Avşamdan koyun suya nufutu yımışasın. Kaynayan tencereyâ koyun lokmayı hem kuyruk yaayını. Biraz kaynadıktan sora, atın içinä tuz hem suan. Lokmalar tatarlanıncaya kadar hep alın köpüünü. Açan yaklaşacak imäâ pişmäâ içinä katın karabiber, safran, sumak hem kuru erik. Sora soyun da ikayın iki kartofi; kartofi küçüksä atın bütün, büüksä kesin da yapın iki parça da atın imään içinä.

Bu imään özeli – sofraya getiriler bir çölmek içinde bir kişiyä.

Piti bir sulu imäk sayılêr, onun için var nicä imään içinä dooramaa ekmek da imäâ, ya da süzmää suyunu da nufutlan lokmayı imäâ ayırı.

Aş olsun.(bereketli olsun).

Masazir Gölü - Bakü, Azərbaycan

БАХТИЯР ВАХАБЗАДЕ

БАХТИЯР ВАХАБЗАДЕНІҢ ӨМІРІ

(6 тамыз 1925-13 ақпан 2009)

Бахтияр Вахабзаде -бүкіл түркі дүниесіне танымал әзербайжан ақыны, жазушы және ғалым.

Әзербайжанның солтүстігіндегі Шеки қаласында дүниеге келген. Сол кездегі кеңестік қысым мен жаппай ұжымдастыруға қарсы Шекиде дехалық көтеріледі. 1932 жылы сойқан саясатқа қарсы көтеріліске шыққан халық қаланы басып алады. Кеңестер үкіметі бұл жағдайды тек бір аптадан соң ғана бақылауына алып, көтерілісшілердің кейбірін үйінде ұстағаны үшін Вахабзаденің атасы қамауға алынады. Туысқандарының кепілдігімен қамаудан босатылған атасы отбасын алып, Түркістанға көшіп кетеді. 1934 жылы жағдай тұрақтанғанда Бакуге қайта оралады. Осылайша 1934 жылы Бахтияр Вахабзаде де отбасымен бірге Бакуге оралып, орта мектепті Бакуде бітіреді. 1942 жылы Медицина факультетіне оқуға түскенімен, жоғары білімін Баку Мемлекеттік университетінің Филология факультетінде жалғастырады. 1947 жылы оқуынтамамдаған Бахтияр Вахабзаденің 1950 жылы Диларе ханыммен құрған отбасында Гүлзар (1952), Исфендияр (1954) және Азер деген үш баласы дүниеге келеді.

Бахтияр Вахабзаде студент болған кезіндегі жетістіктерінің арқасында аспирантураға түсіп, 1951 жылы «Самет Вургунның лирикасы» тақырыбында қорғаған диссертациясымен филология ғылымдарының кандидаты, 1964 жылы «Самет Вургунның шығармашылық жолы» тақырыбындағы

диссертациясымен филология ғылымдарының докторы, 1965 жылы профессор дәрежелерін алады. 1990 жылы Бахтияр Вахабзаде университеттен зейнеткерлікке шығады.

Бахтияр Вахабзаде 1980 жылы Әзербайжан Ғылым Академиясының мүшесі болады. “Azərbaycan SSR əməkdar incə sənət xadimi” Әзербайжанның өнеріне еңбегі сіңген қайраткер (1974); “Azərbaycan SSR Dövlət mükafatı” (Әзербайжан Мемлекеттік сыйлығының иегері) (1976); SSRİ Dövlət mükafatı” (КСРО Мемлекеттік сыйлығының лауреаты) (1984) ““Oktyabr İnqilabı” (Қазан төңкерісі), “Qırmızı Əmək Bayrağı” (Еңбек Қызыл Туы) сияқты ордендері және “Azərbaycan Xalq şairi” Әзербайжанның халық ақыны) (1984) атағы берілген.

Әзербайжан тәуелсіздігін алғаннан кейін де ұлт мүддесіне жасаған қызметтері үшін “İstiqlal” («Тәуелсіздік») (1995) орденімен марапатталады.

Ақын, жазушы және академик Бахтияр Вахабзаде саяси жұмыстарға да ат салысқан. Кеңестер дәуірінде 1980-1985 және 1985-1990 жылдары Әзербайжан Республикасы Жоғары Кеңесіне және егеменді ел болғаннан кейін 2001-2009 жылдары аралығында Ұлттық парламентке депутат болып сайланады.

Вахабзаде 13 ақпан 2009 жылы Бакуде қайтыс болады. Қабірі әдебиет, саясат, ғылым және өнер саласының танымал қайраткерлері жерленген Fəhri Niyəban'a («Даңқ аллеясы») зиратында.

БАХТИЯР ВАХАБЗАДЕНІҢӘДЕБИ ШЫҒАРМАШЫЛЫҒЫ

Кішкентайынан өлеңге деген ықыласы болған Вахабзадениң жарық көрген алғашқы өлеңі Әзербайжан Жазушылар Одағының төрағасы Самет Вургунның назарына ілігеді де, сол кезден бастап өмірінің бағыты өзгереді.

Вахабзаде 1945 жылы Әзербайжан Жазушылар Одағына мүше болады. “Mənim Dostlarım”(«Менің достарым») (1949), Bahar («Көктем») (1950) және Dostluk Nəğməsi («Достық жыры») (1953) атты алғашқы шығармаларын лиро-эпикалық стильде жазады.

1950-ші жылдардан кейінгі шығармалары - қаламы шындалған кезеңдегі еңбектері арасында. Сол кезден бастап әлеуметтік тақырыптағы шығармаларында сезімдерін жырға қосады. 1960-шы жылдардан кейінгі еңбектерінде алғашында астарлы, кейін ашық түрде ұлттық мәселелерді көтереді. 1959 жылы жарыққа шыққан және Әзербайжан халқының тәуелсіздік арманын жырлаған *Gülüstan Poeması* («Гүлстан поэмасы») арқылы батылқадам жасайды. Осы өлеңісебепті Әзербайжан Коммунистік партиясының Орталық Комитеті тарапынан тергеуге алынып, 1962 жылы біраз уақытқа университеттегі қызметінен алыстатылады. Бахтияр Вахабзаде осындай қысымдарға қарамастан өзінен бұрын өмір сүрген Мирза Алекбер Сабир, Үзейір Қажыбейли, Ахмед Жевад, Мехеммед Хади, Алмаз Йылдырым сияқты Әзербайжан тәуелсіздік әдебиетінің негізін салған ақын-жазушылардың жолымен жүреді. Әзербайжан елі мен

әзербайжан халқының ұлттық мәселелерін негізінде жоқ елдің мәселелері іспетті тұспалдап көрсетіп, *Hude Park* («Гайд-парк») пен *Latin Dili* («Латын тілі») өлеңдерінде осы әдісті қолданады. Ақынның «Латын тілі» өлеңіндегі:

Sən dərdə bax, Vətən də var, millət də var. (Сен бұл дәртке қара, отан да бар, халық да бар.)

Ancaq onun dili yoxdur. (Алайда оның тілі жоқ.)

Elə bil ki, güzgü kimi. (Айна сияқты деп ұғып бақ.)

İndi söylə, hansı dilə ölü deyək? (Енді айтшы, қай тілге өлі делік?)

Vətən varkən, millət varkən, (Отаны бар, халқы бар,)

Kiçik, yoxsul komalarda (Шағын, жұпыны баспанада)

Dustaq olan bir diləmi? (Тұтқын бір тілге ме?)

Yoxsa, uzun əsrlərdən keçib gələn, (Әлде, ұзақ уақыттан бері келе жатқан)

Xalqı ölən, özü qalan bir diləmi? (Халқы өлген, өзі ғана қалған бір тілге ме?)

деген өлең жолдарында басқа тіл туралы сөз қозғап тұрғандай көрінсе де, өз ана тіліне меңзеген. Ал *Təzadlar* («Қайшылықтар») атты шығармасында ақын Вьетнам тақырыбында ой толғағанымен, негізінде, өз халқын болашақтағы ұлттық қозғалысқа дайындағысы келген. Ақын, осылайша, айтпақ болған ойларын астарлап жеткізіп отырған.

Вахабзаде өзінің ойларын әрдайым тұспалдап жеткізумен қатар, Горбачев кезінде

болған Карабах мәселесінде 1988 жылдың 17 қараша мен 4 желтоқсан күндері арасында Бакудың Азаттық алаңына жиналған қалың бұқараның алдында өз ойын тайсалмай айтып, халыққа жол сілтеген.

Вахабзаде зиялы адамдардың бірқатары үнсіз қалғанымен, бір жағынан, армяндарға қарсы халықтың сана-сезімін оятуға, басқа жақтан да Кеңестік режимге қарсы орынды және бітімгерлік саясат жүргізе отырып, Әзербайжанды қорғауға тырысқан. “*Qanlı Yanvar*” («Қанды қаңтар») оқиғаларына (1990 жылдың 19-20 қаңтар күндері) үнсіз қарап қалмай, “*Şəhidlər*” («Шәһиттер») (1990) атты поэзиялық шығармасымен “*Dovşana qaş, taziya tut* («Қоян қаш, тазы ұста»): *Azərbaycan hadisələrinin iç yüzü, Moskvanın Siyasəti*” («Әзербайжан оқиғаларының негізгі себептері, Мәскеудің саясаты») (Анкара 1990) атты еңбектерінде армяндар жүргізген ойынның көлеңкелі тұстары мен орыстардың армяндарға көрсеткен қолдауын баяндап жазған.

Вахабзаде кеңестік режим жұмсара бастап, 1991 жылы Әзербайжан тәуелсіздігін алған соң, шығармаларында ұлттық идея мен ұлтшылдық сезімдерді көтеріп, ұлттық болмысты қайта қалыптастыру үшін күш жұмсайды. Жалпы түркілік тарихқа арналған еңбектерімен Түркия мен Әзербайжан бауырластығы туралы өлеңдерін түркілік сананың қайта жаңғыруына арнайды. Мақалаларында да тәуелсіздік пен Карабахқа қатысты даушарда Түркияның қолдауы туралы сөз қозғайды. Түркілердің тарихының сан түрлі қиындықтарға толы екенін өлеңдерінде тілге тиек етіп, қазіргі қиын кезеңді де жеңетіндігі жайлы жазады:

Azərbaycan oğluyam (Әзербайжанның ұлымын)

At belində doğuldum (Ат үстінде тудым)

деген өлең жолдары арқылы түркілердің мінезін суреттей білген ақын, zindanlarda doğulduk (зынданда дүниеге көз аштық) сөздерімен ойдан шығарылған тарихты күштеп қабылдануға тырысқанымен, халқының ақиқатшындықты ұмытпағанын білдіреді.

Әзербайжанның солтүстік және оңтүстік деп екіге бөлінуі де ақынның жүрегінде терең сызат қалдырған. Аш болса да, тоқпыз деген халықтың ұрпағын қызыл сарайларда алынған жарлықтар жойған. Бұл халық Ататүріктің анасы сияқты уақыт өткен сайын бас иетін аналар өсіретұғын қайсар ұлдары мен қайсар қыздарының арқасында аман қалады; ақын бәрінен де ұлы деп санаған Әзербайжантуы мәңгілік желбіреді. Ақын:

Sənin öz dövlətin, öz millətin, öz səddin var (Сенің өз мемлекетің, өз ұлтың, өз ата-жұртың бар)

Vətən uğrunda ölənlər ölümündən doğular. (Отан үшін өлгендер өлімсіз болады)

деген өлең жолдары арқылы Отан үшін жанын пидә еткендермен қатар өмірде қалғандардың да өз міндеттері бар. Алдымен ана тілін қорғау арқылы ұлттың ұлт болып қалуын сақтап қалу басты міндет болып табылады. Осыған байланысты ақын:

Özgəyə: “Dilini öyrən!” - deyirsən, / (Өзгеге: «Тіліңді үйрен!» - дейсің,)

Özünsə... Bu dili bəyən məyirsən!... / (Ал өзің... Өз тіліңді ұнатпайсың!..)

деген өлең жолдары арқылы ана тілін менсінбей, кем көргендерді сынады. Оларды өздерінің кім екенін ұмытпауға шақырады. Бахтияр Вахабзаде өлеңдерінде ана тілін таза және еркін қолдануға тырысады. Бұл сананы әркімде ояту үшін күш жұмсайды; сол себепті өлеңдері мен прозалық шығармаларының көбін ана тіліне арнайды.

Бахтияр Вахабзаде ұлт мәселесінен бөлек, «адам» тақырыбында да өлеңдер жазған. Қай ұлт болмасын, адам баласы бұл дүниеге бір мақсатпен келеді. Ақын:

Bizə ağıl verdi, ruh verdi Allah / (Алла бізге ақыл берді, жан берді)

Müqəddəs kitablar göndərdi Allah / (Алла бізге қасиетті кітаптар жіберді)

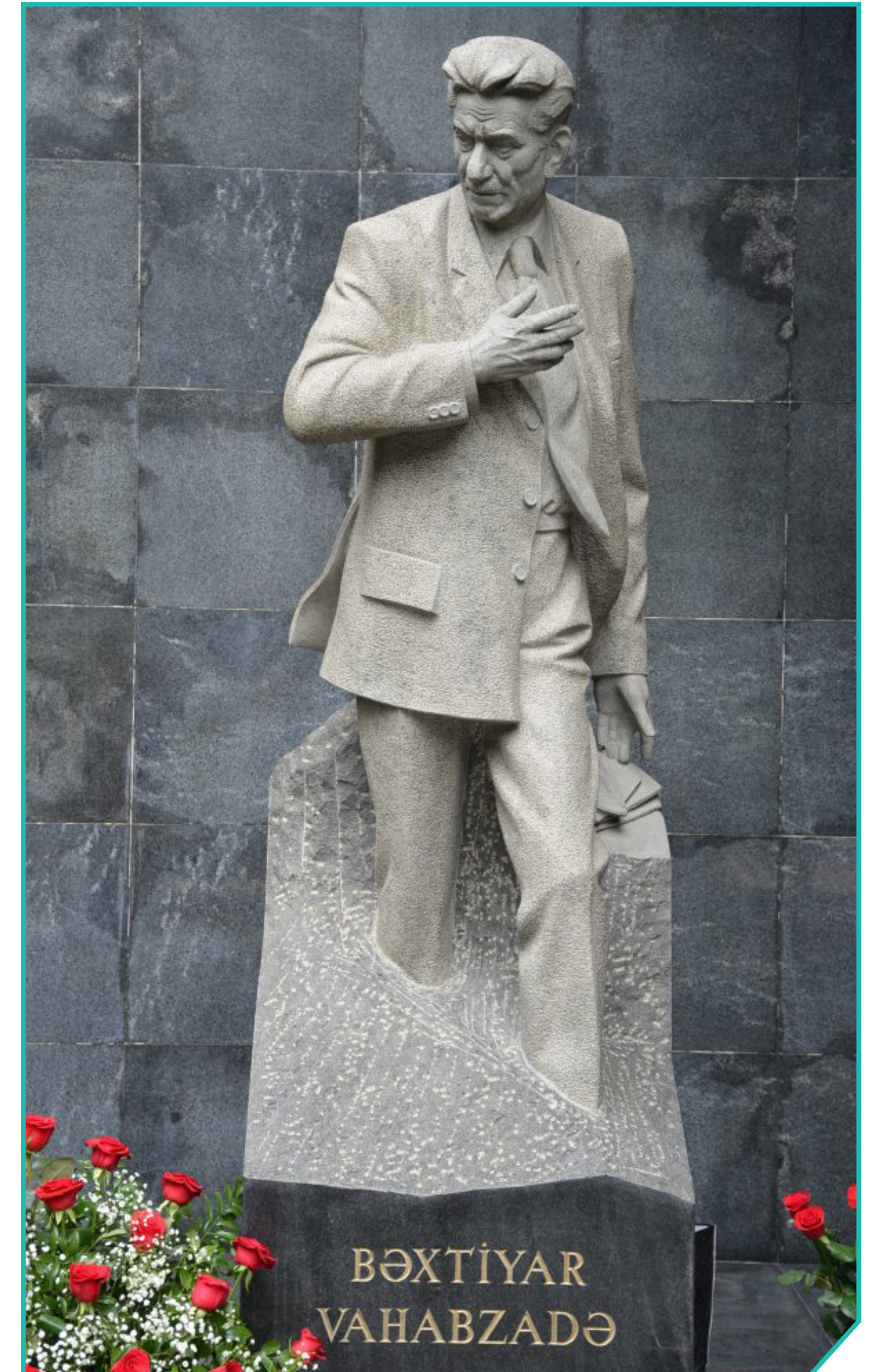
Bizi haqq yoluna getirsin deyə. / (Хақ жолын бізге көрсетсін деп)

Gəldikmi yola? Gəlmədik, niyə? / (Түстік пе сол жолға? Түспедік, неге?)

деген өлең жолдары арқылы көтерген мәселелері бүгін де көкейкесті. Өзі үшін, адамзат үшін түні болмайтын күндіздерді қалаған ақын өлеңдерінде ұлттың мүддесін ойлайтын, жаһандық ойларға ашық кейіпкерді жаратуға тырысады.

Ақын адами сезімдерді де өлеңдерінде жырлаған. Бір сәлемге де тұрмайтын махаббат үшін де мұңайып жазған өлеңдері сәтті шыққан. Сәлеміне жауап қайтармайтын сүйіктісіне:

Sən mənə zülm eylədin, mənə zülmət yaraşır / (Сен маған зұлымдық еттің, маған мұң жарасар.)

Bir salama dəyməyə eşqə ölüm yaraşır!/(Сәлем беруге тұрмайтын махаббатқа өлім жарасар!)

деген өлең жолдары арқылымұның шаққан. Сүйгені үшін қайғы-мұңым, бақытым, тұтқыным, азаттығым секілді қарама-қарсы мағынадағы сөздерді қолданып үн қатқан ақын ғашықтықтың қайшылықтарын тілдегі әдемі сөз орамдары арқылы жеткізеді.

Вахабзаде ақын ғана емес, жазушы да болған. Көптеген еңбектерінің басты тақырыбы Әзербайжан болумен бірге, түркілік және әлем тарихындағы тұлғаларды танытуға арнап, олар туралы әдеби сын мақалаларын жазған. Пьесаларының сахнаға қойылуы, оның бұл саладағы жетістігін көрсетеді. Бұлардың арасында *Özü müzü Kəsən Qılınc* («Өзімізді тілген қылыш») атты пьесасы - түркі дүниесінің бірігуі үшін өсиет ретінде жазылған шығарма.

ҚОРЫТЫНДЫ

Бахтияр Вахабзаде - халқына, отанына, тегіне пайда келтіру үшін еңбектенген, көптеген тақырыпта поэзиялық шығарма жазған ақын, жазушы, қоғам қайраткері. Көкейтесті мәселелерді көп томдық шығармаларында өзіндік жазу мәнерімен ой елегінен өткізген түркі жұртының әйгілі ұлттық шайырларының бірі.

ШЫҒАРМАЛАРЫ

Бахтияр Вахабзаде—жетпіске жуық өлеңдер жинағының

авторы. Шығармаларының көбі өзгетілдерге аударылған. Бұлардан бөлек екі монографиясы мен онға жуық ғылыми еңбектері жарық көрген. Әртүрлі жиындарда сөйлеген сөздері, түрлі газет-журналдардағы очерктері, сыни мақалалары мен пьесалары, өзі туралы жазылған мақалаларды қамтыған 12 томдық толық шығармалар жинағы Рамазан Гафарлы тарапынан 2008 және 2009 жылдары аралығында баспадан шығарылады.

Вахабзаденің *Vicdan* «Ұждан», *İkinci səs* «Екінші үн», *Yağışdan sonra* «Жауыннан кейін», *Yollara iz düşür* «Жолдарға із түседі», *Feryad*, «Жан айғай», *Nara gedir bu dünya?* «Бұл әлем қайда бара жатыр?», *?, Özü müzü kəsən qılınc* «Өзімізді тілген қылыш», *Səzasız günah* «Жазасыз күнә», *Dar ağacı* «Дарағаш» секілді пьесалары Баку қаласындағы Әзербайжан мемлекеттік академиялық ұлттық драма театрында сахнаға қойылады.

Ақынның тарих және қазіргі заманның әлеуметтік өмірі тақырыбында жиырмадан астам поэмасы бар. *Şeb-i Nicran* «Айрылудың түні» шығармасында Физулидің шеберлігін (1959); *Muğam* (1974) атты өлеңдер жинағында пәлсапалық ойларын; *İki qoğxu* «Екі үрей» (1988) өлеңінде Сталиндік режимдегі қысымдар мен сойқан саясаттан туындаған қорқыныш пен қобалжуды өрнектеп жеткізген.

1970-ші жылдардан бастап есімі Түркияда танылған Бахтияр Вахабзаденің *Türk ədəbiyyatı* «Түрік әдебиеті», *Türk Yurdu* «Түрік жұрты», *Qardaş ədəbiyyatlar* «Қардаш әдебиеттер», *Sancaq* «Санжак» журналдарында өлеңдері мен мақалалары басылып, түрлі баспаханаларда

кітаптары жарыққа шығады.

Түркияда Исмет Зеки Еюбоғлуның «Варлык» журналында басылған классикалық түрік әдебиеті туралы теріс ойларын жазған «*Ölü ədəbiyyat*» («Өлі әдебиет») атты мақаласына Вахабзаденің жауап ретінде жазған *Yel qayadannə aparır?* («Жел жартастан не жеткізеді?») атты мақаласы (1973) үлкен қызығушылық туғызады. Вахабзаденің Түркия саяхатында алған әсерлері туралы жазған *Axtaran Tərar* («Іздеген табар») атты мақалалары *Sadəlikdə Böyüklük* («Қарапайымдылықтағы ұлылық») (1978) атты еңбегінде орын алады.

Түркияда шығатын «Ердем» журналының 57-ші және «Түркі тілдері мен әдебиеттері» журналының 22-ші саны Бахтияр Вахабзадеге арналады. Ақынның өмірі мен шығармашылығын тақырып еткен көптеген симпозиумдар мен конференциялар ұйымдастырылады.

БАХТИЯР ВАХАБЗАДЕНІҢ ТҮРКИЯДА ЖАРИЯЛАНҒАН ШЫҒАРМАЛАРЫ

Açılan Baharlara Selâm, Şiirler. (Haz. Yavuz Akpınar). İstanbul: 1979.

Nereye Gidiyor Bu Dünya: İkinci Ses-Feryad. (Haz. Yavuz Bülent Bakiler). Ankara: 1991.

Gün Var Bin Aya Değer. (Haz. Beşâret İsmail). İzmir: 1993

Ürekdedir Sözün Kökü. (Haz. N. Ahmed Schmiede). Ankara: 1993.

Gülüstan: Poemalar. (Haz. Seyfettin Altaylı). Ankara: 1998.

Өлеңдер жинақтары: İnsan ve Zaman (1964), Bir Ürekde Dört Fasil (1966), Kökler... Budaklar (1968), Deniz, Sahil (1969), Bir Baharın Karanguşu (1971), Tan Yeri (1973), Seçilmiş Eserleri (I-II, 1974-75), Açık Sohbet (1977), Açılan Seherlere Selam (1979), Payız Düşünceleri (1981), Özümle Sohbet (1985), Ahı, Dünya Fırlanır(1987), Lirikası (1990), Nağıl-Heyat (1991).

Мақалалар жинақтары: Sanatkâr ve Zaman (1976), Vatan Ocağının İstisi (1982), Derin Katlara Işık (1986), Şenbe Gecesine Giden Yol (1991).

Пьесалары: Vicdan, Darağacı, Kızıl Elma, İkinci Ses, Yağışdan Sonra, Yollara İz Düşür, Feryad.

ПАЙДАЛАНЫЛҒАН ӘДЕБИЕТТЕР:

Adıgüzel, Sedat. “Bahtiyar Vahabzade’nin Şiirinde Millet, Vatan ve Dil”. Türk Dünyası Dil ve Edebiyat Dergisi 31 (2011): 63-74.

Ahmedov, Teymur. “BehtiyarVahabzade”. Azərbaycan Yazıcıları: Ansiklopedik Ma’lumat Kitabı. Bakü: 2004.

Akpınar, Yavuz. “Bahtiyar Vahabzade’nin İki Gorhu Adlı Manzumesi”. Azerî Edebiyatı Araştırmaları.İstanbul: 1994.

Akpınar, Yavuz. “Bahtiyar Vahabzade: Hayatı, Eserleri, Türkiye’de Tanınması”.Türk Dünyası Dil ve Edebiyat Dergisi 31 (2011): 11-22.

Aktaş, Şerif. “Bahtiyar Vahabzâde'nin Şiiri Üzerine”. Gazi Türkiyat Türkoloji Araştırmaları Dergisi, Bahar 6 (2010): 19-27.

Aliyeva, İfrat. Bahtiyar Vahabzâde’ninLirikası. Bakü:

1983.

Azerbaycan’ın Bahtiyarı: Bahtiyar Vahabzade’nin Hayatı, Yaradıcılığı ve İctimaî Faaliyeti Hakkında Makaleler Toplusı. (Haz. Nazım İbrahimov). Bakü: 1995.

Ebediyyet Yolunda yahud Şairsiz Öten Bir İlimiz. (Haz. Ramazan Gafarlı). Bakü: 2010.

Ercilasun, Ahmet Bican. “Bir Azeri Şairi: Bahtiyar Vahabzade”. Milli Eğitim ve Kültür Dergisi 2 (1979).

Ercilasun, Ahmet Bican. “Bahtiyar Vahabzade Anlatıyor”. Töre 122 (1981).

Ercilasun, Ahmet Bican. “Vahabzade’nin Şiirleri Arasında”. Türk Edebiyatı (1982).

Gafarlı, Ramazan. BehtiyarVahabzadeEdebiyyet Yolunda, Yahud Şairsiz Öten Bir İlimiz. Bakı: 2010.

Habibbeyli, İsa. “Millî istiklal Şairi Bahtiyar Vahabzade”. Erdem 57(2010): 101-114.

Kaplan, Mehmet. “Pırlanta Gibi Bir Şiir”. Türk Edebiyatı 123 (1984).

Memmedov, Vakif. “Bahtiyar Vahabzade Yaradıcılığında Tarih”. Erdem 57(2010): 158-164.

Nerimanoğlu, Kamil Veli.Yorulsag da, Yolumuzdan Dönmemişik, Türk Dünyasının Bahtiyarı (Megaleler Toplusı) I hisse. Bakı:2002.

Seyidov, Yusuf. Şairin Fikir Dünyası. Bakü: 1985.

Vahabzade, Bahtiyar. Ahı Dünya Fırlanır: Şeirler, Poemalar, Tercümeler. Bakı:1987.

Vurğun, Eyyub, “Bahtiyar VahabzadePoeziyasında İnsan

Konsepsiyası” Erdem 57(2010): s.75-85.

ӨЛЕҢДЕРІ МЕН КӨРКЕМ ПРОЗАСЫНАН ҮЗІНДІЛЕР

İSTANBUL/ ЫСТАНБҰЛ

Bosfor körfəzi/Босфор шығанағы

İki qitə /Екі құрлық

Söykənmiş bir-birinə/Сүйкенгенбір-біріне

Ortasında bu yolun/Ортасында бұл жолдың.

Bir tərəfi Avropadır,/Бір жағы Еуропа,

Bir tərəfi Asiya/Бір жағы Азия

İstanbulun.../Ыстанбұлдың...

Türk oğlu durub ortada/Түріктің ұлы тұр ортада

Seyredir /Бақылайды

Sağını,/Оңын,

Solunu./Солын.

Bir şəhərdə birləşir/Бір қалада басы қосылған

İki qitə./Екі құрлық.

Birinin başlangıcıdır/Бірініңбасы,

Birinin sonu.../Бірінің аяғы...

Sol tərəfində/Сол жағында

Dəbdəbəli keçmişindən yadigar qalan- /
Айбындыкүндеріненжәдігер қалған -

Başı göylərə ucalan/Төбесі көкке бағыт алған

Cameləri, bürcləri, qələləri;/Мешиттері, мұнаралары,
камалдары;
Durur min ildən bəri./Тұр мың жылдан бері.
Sağ tərəfində /Оң жағында
Modern evler, banglar, otellər.../Заманауи үйлер, банктар,
қонақүйлер...
Türk oğlu/Түрік ұлы
Gözlərindən suallar yağa-yağa,/Жанарынан сауал төгіліп,
Gah sola bahır, gah sağa./Бір солға қарайды, бір де оңға.
İstanbulunkeçmişivüqarlı, şanlı/Ыстанбұлдың өткен
күндері айбарлы, даңқты
Bu günü özünə yad,/Қазіргі таңы өзіне жат,
Gələcəyi dumanlı.../Келешегі бұлыңғыр...
Bu gün/Бүгін
Bir ayağı Avropadadır,/Бір аяғы Еуропада,
Bir ayağı Asiya'da/Бір аяғы Азияда
Türkün./Түріктің.
Qulaqlarında motor səsi,/Құлағында мотор үнін,
Dilində quran surəsi /Тілінде «Құран» сүресі
Türkün./Түріктің.
Zaman onu dilləndirir,/Уақыт оны тілге келтірер.
Əsrin ahənginə səs verir /Ғасыр үйлесімдігіне тіл қатар
Düşünüb dərinдән;/Ойланып тереңнен;
Ancaq babası çəkir ətəklərinдән./Тек атасы ғана тартар

етегінен.
Çırtmır şəhər /Жанталаспайды қала
İkilik içində./Екеуінің арасында.
Düyüm-düyüm olmuş fikirlər/Түйін-түйін болған пікірлер
Əsrin keşməkeşində.../Ғасырдың абыр-сабырында...
Bir şəhərdə görüşür /Бір қалада кездесер
İki dünya, iki aləm./Екі дүние, екі әлем.
Tarasaqdır, əminəm,/Табатынына сенімдімін,
Türk oğlu haqq yolunu./Түріктің ұлы хақ жолын.
O, hələlik seyr edir/Ол әзірше бақылайды
Sağın,/Оңын,
Solunu./Солын.
Ürəyi Şərq ürəyi,/Жүрегі - шығыс жүрегі,
Ağlı Qərб ağlıdır/Санасы - батыс санасы
Türkün./Түріктің.
Bu təzaddan/Бұл қайшылықтан
Sinəsi dağlıdır/Көкірегі жаралы
Türkün./ Түріктің.
Durubhiss iləağıl arasında./Тұрадыкөңіл мен ақыл
арасында.
Həqiqətlənağıl arasında./ Ақиқат пен ертегі арасында.
İrəlimi getsin,/Ілгері кетсін бе?,
Geriyəmi dönsün?!/Кері қайтсын ба? !
Keçmişдән qora bilmir,/Өткенөмірінен ажырай алмас,

Bu gününü/Бұл күнін
Tapa bilmir./Таба алмас.
Axtarır,/Іздер,
Axtarır,/Іздер,
Axtarır,/Іздер.
Qarşıda işıq var,/ Қарсыда жарық бар,
Axtaran tapar!.../Іздеген табар!...

AZƏRBAYCAN-TÜRKiYƏ/ƏZƏRBAYJAN-TYRKİYA

Bir millətlik, iki dövlət/ Бір ұлтпыз, екі ел
Eyni arzu, eyni niyyət./ Бірдей тілек, бірдей ниет.
Her ikisi Cümhuriyyət/ Екеуі де республика
Azərbaycan-Türkiyə./ Әзербайжан-Түркия.

Bir ananın iki oğlu,/Бір ананың екі ұлы,
Bir ağacın iki qolu./ Бір ағаштың екі бұтағы.
O da ulu, bu da ulu/ Ол да ұлы, бұл да ұлы
Azərbaycan-Türkiyə./Әзербайжан-Түркия.

Ana yurdda - yuva qurdum,/Ана жұртта ұя құрдым
Ata yurda könül verdim./Ата жұртқа ден қойдым.
Ana yurdum, ata yurdum/Ана жұртым, ата жұртым
Azərbaycan-Türkiyə./Әзербайжан-Түркия.

Birdir bizim hər halımız-/ Бірдей біздің жағдайымыз
Diləyimiz, amalımız./ Тілегіміз, амалымыз.
Bayraqlarda hilalımız/ Жалаудағы жарты айымыз
Azərbaycan-Türkiyə./ Әзербайжан-Түркия.

Dinimiz bir, dilimiz bir,/ Дініміз бір, тіліміз бір,
Ayımız bir, ilimiz bir./ Айымыз бір, жылымыз бір,
Eşgimiz bir, yolumuz bir/Махаббатымыз бір, жолымыз
бір
Azərbaycan-Türkiyə./Әзербайжан-Түркия.

BİR SALAMA DƏYMƏDİ/BİR СƏЛЕМГЕ ТҰРМАДЫ

Bu gün mən səni gördüm,/Бүгін мен сені көрдім,
Salam vermək istədim,/ Сәлем бергім келді,
Üzünü yana tutdun./Бетіңді теріс бұрдың.
Söylə, illərdən bəri / Айтшы, талай жылдардан бери
Qəlbimizin bir duyub/ Жүрегіміз бір тыңдап
Bir vurduğu illəri,/ Бірге соққан жылдарын
Axı, nə tez unuttun?/Шынымен де, қалайша тез ұмыттың?

Beş ildə gözümüzdən axan o qanlı sellər,/ Бес жыл
көзімізден аққан сол қанды сел,
Bir salama dəymədi?/Бір сәлемге тұрмады ма?
Heç üzümə baxmadan yanımdan necə keçdin?/ Жүзіме

мүлдем қарамастан жанымнан қалай өттің?

Sən eşqin salamını qorxuyanı dəyişdin?/ Сен ғашықтың
сәлемін үрейге айыр бастадың ба?

Yoxsa sən öz əhdinə, ilqarına ağ oldun?/Әлде өз сертіңнен,
уәдеңнен кері қайттың ба?

O qədər yaxın ikən, bu qədər uzaq oldun./ Соншалық
жақын кезде, осыншалық жырақ болдың.

Şirin gülüşlərimiz, acı fəğanlarımız/ Тәтті күлкілеріміз,
тарқатқан шеріміз

Bir salama dəymədi?/Бір сәлемге тұрмады ма?

Qayğılı anlarımız, qayğısız anlarımız/ Қайғы құшқан, шат-
шадыман естеліктеріміз

Bir salama dəymədi?/ Бір сәлемге тұрмады ма?

Sən neylədin, bir düşün!/ Сен не істедін, бір ойлан!

Yalnız indi anladım; ah, sən daha mənimçün/ Енді ғана
түсіндім; Ah, сен әлі де мен үшін

Əlçatmaz bir çiçəksən,/ Қол жетпес бір гүлсің,

Yaşanmış günlərim tək geri dönməyəcəksən../ Өткен
күндерімдей қайта келмессің...

Qor ey tufan, əs ey yel! Xəzəl olum, tökülüm/Көтеріл, әй
топан су, ес, әй жел! Қураған жапырақ болайын, төгілейін

Düz beş il ürəyimdə/ Тура бес жыл жүрегімде

Bəslədiyim məhəbbət, bir salama dəymədi./Саған деген
махаббатым бір сәлемге тұрмады.

Bir günlük həsrətimə dözə bilməyən gülüm,/ Бір күндік
сағынышыма шыдай алмаған гүлім,

Bəs nə oldu? Bu həsrət bir salama dəymədi?/Шынымен
не болды? Бұл сағыныш бір сәлемге тұрмады ма?

Getdin, dalınca baxdım, can ayrıldı canımdan,/ Кеттің,
артыңнан қарадым, жан айрылды жанымнан,

Sən necə etinasız ötə bildin yanımdan?/ Сен қалайша мән
бермей өтіп кеттің қасымнан?

Ah çəkdim, başım üstə yağraqlar əsdi, gülüm,/ Ah деп
күрсіндім, басымның үстінен жапырақтар ұшты, гүлім,

Sənin qəlbin əsmədi./ Сенің жүрегің ұшпады.

Arxana da baxmadın!/ Арқаңа да қарайламадың!

Niyə sənin yolunu məhəbbətin kəsmədi?.../ Неге сенің
жолыңды махаббатың кеспеді?...

Qazancımız de, bümü?/Жетістігіміз, айтшы, осы ма?

Deyilməmiş o salam əlvidamız oldu mu?/ Айтылмаған
сол сәлем қоштасу болды ма?

Sən mənə zülm eylədin, mənə zülm yaraşır./ Сен маған
зұлымдық еттің, мағандерт жарасар.

Bir salama dəyməyən eşqə ölüm yaraşır!/ Бір сәлемге
тұрмайтын махаббатқа өлім жарасар!

ANA DİLİ / ANA DİLİ

Dil açanda ilk dəfə «ana» söyləyirik biz/ Тіліміз шыға

бастағанда ең алдымен «ана» дейміз біз

‘Ana dili’ adlanır bizim ilk dərsliyimiz/ «Ана тілі» алғашқы сабағымыз.

İlk mahnımızlaylanı anamız öz südüylə/ Алғашқы бесік жырымызды анамыз өз сүтімен

İçirir ruhumuza bu dildə gilə-gilə./ Ішкізер рухымызға осы тілде тамшы-тамшы.

Bu dil – bizim ruhumuz, eşqimiz, sanımızdır./ Бұл тіл – біздің рухымыз, махаббатымыз, жанымыз,

Bu dil – birbirimizləəhdi-peymanımızdır./ Бұл тіл – бір-бірімізге берген ант сертіміз.

Bu dil – tanıtmış bizə bu dünyada hər şeyi/ Бұл тіл – танытты бізге әлемдегі бар нәрсені

Bu dil – əcdadımızın bizəqoyupgetdiyi/ Бұл тіл – ата-бабамыздың бізге қалдырып кеткен

Ən qiymətlimirasdır, onu gözlərimiztək/ Ең құнды мұрасы, оны көзіміздің қарашығындай

Qoruyub, nəşillərə biz də hədiyyeverək./ Қорғап, келешек ұрпаққа біз де тарту етелік.

Bizim uca dağların sonsuz əzəmətindən,/ Асқар тауларымыздың шексіз ұлылығынан,

Yatağına sığmayan çayların hiddətindən,/ Арнасына сыймайтын сулардың буырқанды күшінен,

Bu torpaqdan, bu yerdən,/ Бұл топырақтан, бұл жерден,

Elin bağından qoran yanıqlı nəğmələrdən,/ Халықтың кеудесінен күйіп шыққан әуендері,

Güllərin rənglərindən, çiçəklərin iyindən,/ Паушангүлдердің түстерінен, гүлдердің иісінен,

Mil düzünü, Muğanın sonsuz genişliyindən,/ Мил жазығының, Муганның кең-байтақ жерінен,

Ağsaçlı babaların əqlindən, kâmalından,/ Ақ шашты бабалардың ақылы мен көрегендігінен,

Düşmən üstüne cuman o Qıratın nalından/ Дұшпанға қарсы шапқан Қырат тұлпардың тұяғынан

Qoransəsdən yarandın./ Жаңғырған үнінен жаратылдың.

Sən xalqımın aldıği ilk nəfəsdən yarandın./ Сен халқымның алғашқы демінен жаратылдың.

Ana dilim, səndədir xalqın əqli, hikməti,/ Ана тілім, сенде халықтың нақылы, даналығы,

Ərəb oğlu Məcnunun dərdi səndə dil açmış./ Араб баласы Мәжнүннің дерт-мұны сенімен тілге келген.

Ürəklərə yol açan Füzulininsənəti,/ Жүректерге жол ашқан Физулидің өнері,

Ey dilim, qüdrətinlə dünyalara yol açmış./ Әй тілім, құдыретіңмен бар әлемге жол ашқан.

Səndə mənim xalqımınqəhrəmanlıqla dolu/ Сенімен халқымның қаһармандыққа толы

Tarixi vərəqlənir./ Тарихы жазылар.

Səndə nəçə min illik mənim mədəniyyətim/ Сенімен қаншама мың жылдық мәдениетім

Şan-şöhrətim saxlanır./ Даңқым асқақтар.

Mənim adım, sanımsan,/ Менің атым, атақ-даңқымсың,

Namusum, vicdanımsan!/ Намысым, арымсың!

Millətlərə, xalqlara xalqımızın adından/ Ұлттарға, халықтарға еліміздің атынан

Məhəbbət dastanları yaradıldı bu dildə./ Ғашықтық дастандары жаратылды бұл тілде.

Moskvada Puşkinə heykəl qoyulan zaman,/ Мәскеуде Пушкинге мүсін қойылған кезде,

Ona abidə qoydu bu dildə Şirvani də./ Оған ескерткіш тұрғызды осы тілде Ширвани де.

Bu dil – tanıtmış bizə bu dünyada hər şeyi,/ Бұл тіл - танытты бізге бұл дүниеде бар нәрсені,

Bu dil – əcdadımızın bizə qoyub getdiyi/ Бұл тіл – ата-бабамыздың бізге қалдырған

Ən qiymətli mirasdır, onu gözlərimiz tək/ Ең құнды мұрасы, оны көзіміздің қарашығындай

Qoruyub, nəşillərə biz də hədiyyə verək./ Қорғап, келешек ұрпаққа біз де тарту етелік.

Ey öz dilində danışmağı ar bilən,/ Әй, өз тілінде сөйлеуге ұялған,

Bunu iftixar bilən/ Осыны мақтан тұтқан

Modalı ədəbazlar,/ Модаға әуес шашбау көтергіштер,

Qəlbinizi oxşamır qoşmalar, telli sazlar/ Жүрегіңізге жетпейді өлеңдері, ішекті аспаптары.

Qoy bunlar mənim olsun./ Таста, бұлар менікі болсын.

Ancaq Vətən çörəyi,/Алайда отанымның наны,
Bir də ana ürəyi/Және де ананың жүрегі
Sizlərə qənim olsun./ Сендерге харам болсын.

MÜƏLLİM/MҰҒАЛІМ

Müəllim! Gözəldən gözəldir bu söz -/ Мұғалім! Әдеміден де әдемі бұл сөз -

Körpə könuüllerdə məşəl yandıran!/ Жас көңілдерде шырақ жаққан!

Hələ yazılmamış, hələ qırıqsız/Әлі жазылмаған, әлі қыртыстанбаған

Hamar beyinləri cilalandıran./Теп-тегіссаналарды сырлаған

Müəllim! Tez durub, gec yatanımsan/Мұғалім! Ерте тұрып, кеш жатқанымсың

Bu gün, sabahımı yaradanımsan!/Бүгінгі таңымды жаратқанымсың!

Mən bir toxum idim, sabahım-sirdi./Мен бір дән едім, таңым сыр еді

Mənə şəkil verən, rəng verənimсэн./Маған пішін берген, рең бергенімсің.

Məni bu dünyaya anam gətirdi/Мені осы дүниеге анам әкелді

Sənsə bitirənim, yetirənimсэн./Сен пішін беріп, жетілдіргенімсің.

Müəllim! Düşüncə güllərimizi /Мұғалім! Ойларымыздың гүлін

Əqlilə suvaran bir bağban oldu./Ақылымен суарған бір бақташы болды.

Endirdi yerlərə atamız bizi/Түсірді жерге атамыз бізді,

Müəllim – göylərə qaldıran oldu./Мұғалім, көктерге көтерген болды.

Xəyala qol-qanad, gözə nur verdi/Қиялға қанат, жанарға нұр берді

Müəllim! Biz sənə borcluyuq ancaq./Мұғалім! Біз саған борыштармыз

Əmir Teymura da şərəf gətirdi,/Әмір Темірге де құрмет әкелді,

Ayağın altında əbədi yatmaq./Аяғының астында мәңгілік жатпақ.

Şagirdin sayıdır dövlətin, varın/Оқушыңелдіңмандай алдысы,

Bilməz bu qazancı, bilməz hər naşı./Білмес бұл табысты, білмес тәжірибесіз.

Sinifdən sinifə adlayanların/Сыныптан сыныпқа көшкендердің

Yaşında yaşayır müəllim yaşı/Жасында өмір сүрер мұғалімнің жасы.

Elmə güvəndinsə, bil ki, cənnətin/Ғылымға сенген болсаң, біліп қой,жәннаттың

Qarısı üzünə açılacaqdır./Есігі көз алдында ашылар.

Məktəbi hər şeydən üstün millətin/Мектебінмақтан тұтқанелдің

Hər yerdə, hər işdə zəfəri-haqdır./Әрқашан әрбір ісі жеңісті болар.

Gəl, ey heykəltəraş! Bu mərmər, bu gil./Кел,әй мүсінші! Бұл мәрмәр, бұл да саз-балшық.

Düşün müəllimi, sonra alı,ş, yan./Мұғалімді ойлап, тұтан, өртен.

Onun heykəlini mərmərdən deyil,/Оның мүсінін мәрмәрдан емес,

Yarat özü kimi nurdan, işıqdan./Жарат, өзіндей нұрдан, жарықтан.

ШЕКИ

2016 жылы «Түркі әлемінің мәдени астанасы» атанған Шеки - Әзербайжанның әйгілі ақыны Бахтияр Вахабзадениң де дүниеге келген қаласы. Шаһар Кавказ тауларының оңтүстік аймағының бір бөлігін қамтитын Салауат тауының оңтүстік баурайында ықылым заманда құрылған.

1968 жылға дейін Нуха деп аталған Шеки бүгінде Кура өзеніне құятын Егри мен Киш жылғаларының сол жақ жағалауына орналасқан. Киш жағалауында орын тепкен көне қаланы 1772 жылы су шайып кеткен соң, шаһар тұрғындары қазіргі жерге жаңадан қала құрады.

Қала атауы сол аймақта құрылған және ұзақ жылдар өмір сүрген Шеки хандығына да беріледі. Көне Шеки кенті IV ғасырда тарала бастаған христиандықтың діни орталықтарының бірі болады. Қала VII ғасырда мұсылман арабтардың Кавказ жорықтарында шабуылына ұшырайды. Араб үстемдігі IX ғасырда әлсірей бастаған соң, тәуелсіз мәліктікке айналады.

XI ғасырда әуелі Ширваншахтардың, кейін моңғолдар мен илхандықтардың қол астына өтеді. XIV ғасырдың аяғына қарай Илхандықтар әлсіреген соң, қайтадан тәуелсіз мәліктік болған Шекиді Сеид Али хан басқарады. Әмір Темірдің Шекиге жасаған шабуылы кезінде Сейид Али хан оған төтеп бере алғанымен, ажал күшқан соң таққа отырған ұлы Сейид Ахмед хан Әмір Темірмен қарым-қатынастарды жақсарту жолын таңдайды. Шеки Аққойлы мен Қарақойлылар дәуірінде бастапқыдағы маңыздылығын жоғалтады. 1444-1445 жылдары Аққойлыларға, 1551 жылы Сафауи мемлекетіне өтеді. 1578 жылы басталған Осман империясымен Иран соғысы кезінде Османдардың одақтасы болған Кахетия патшасы II Александр Шекиге басып кіреді де бұл жерді Османдардың санжағына айналдырады. Алдымен Александрдың ұлы Иракли Мирзаға, содан соң Ширваншахтар дәуіріндегі билеушінің ұлы Мирза Әмердің басқаруына беріледі. 1583 жылы Шекидің орнына Ереш бейлербейліктің орталығы болып, Шеки санжағы Ереш

бейлербейлігінің билігіне өтеді. Шеки 1590 жылы Осман империясы мен Иран арасында бейбіт қарым-қатынастар орнаған соң Шамахыға тәуелді санжақ болады. 1603 жылы қайта басталған Осман империясы мен Сафауи соғысы кезінде I Шах Аббас 1607 жылдың маусымында Ширванды алып, Кахетия патшасы II Александрдың ұлы Грузия ханзадасы Константин Мирзаны қала басшысы етіп тағайындаған соң Шекидегі Шамир хан да оған бағынышты болады. Шеки 1643 жылы жергілікті мәлік пен сұлтандардың қолына өтеді. Шеки халқы Надир шах дәуірінде жиналатын салықтардың арттырылуы себепті Мәлік Нежефке қарсы көтеріліске шығады да, жергілікті бейлердің бірі Қажы Челеби халықты бастап, 1743 жылы Мәлік Нежеф жеңіліске ұшырайды. Надир шахтың 1744 жылдың күзінде Шеки жорығына шығуына байланысты Қажы Челеби Дербентке шегініп, 1747 жылы Надир шах өлтірілген соң Шеки хандығын құрады. Шеки хандығы 1805 жылы Ресейдің қол астына өтеді. Ал 1819 жылы хандық жойылады. Ресей империясы кезеңінде алдымен Шамахы (кейін орталық Бакуге көшірілген соң атауы Баку губерниясы болып өзгереді) губерниясына қарасты бір аудан болып тұрған кезде 1868 жылы Елизаветполь губерниясына қарасты аудан орталығына айналады. 1930 жылы Әзербайжанның облыс орталығы болып, бұл мәртебесін Варташен облысына тәуелді болған 1963-1965 жылдар аралығын қоспағанға дейін сақтап келген.

Кеңестік Социалистік Республикалар Одағы 1991 жылы құлдыраған соң тәуелсіздікке қол жеткізген Әзербайжан Республикасы аумағындағы Шеки облысының орталығы Шеки қаласы болады. Қаланың тарихи орталығы 2019 жылы «Әлемдік мұра» деп жарияланды.

Шеки ежелден бері жібек өндірісі тұрғысынан маңызды орталықтардың бірі болған. 1861 жылы әлемнің ең ірі жібек иіру фабрикасы осы жерде ашылады. Осы өңірде өндірілген жібек 1862 жылы Лондондағы халықаралық жәрмеңкеде үлкен жетістікке жетеді.

Шеки халқы жібек өндіруден басқа, қолөнермен, тоқымашылықпен, егін шаруашылығымен, бау-бақша баптап, жеміс-жидек өсірумен, қыштан және мыстан бұйымдар жасаумен, зергерлік сияқты істермен де айналысқан. 1824 жылы қалада 400-ден астам дүкеннің болуы қаладағы өндірістің қандай деңгейде болғанын көрсетеді.

Евлия Челеби Шекиде 3000 тұрғын үйдің болғанын жазады. Ал 1810 жылы 20.000 үй болған. 2009 жылғы санақ бойынша облыс халқының саны - 582.000, қала тұрғындары - 65.000.

Шеки қаласы хандықтар дәуірінде қазіргі Юкарыбаш шағын ауданы мен қала толық көрінетін жерде түркілердің алғаш қоныстарында байқалатын қорған, қала орталығы және қорғаныс қамал бөлімдерінен тұратын қала түрінде жоспарланған.

КӨРНЕКТІ ОРЫНДАРЫ

Баку мен Шеки қалаларының арақашықтығы - 322 шақырым. Автокөлік жолы арқылы 5-6 сағатта жетуге болады. Жол бойындағы тарихи Гобустан мен таулы елді мекендер де көруге лайықты жерлер. Шеки қаласына ең жақын әуежай Габалада. Екі қаланың арасы - 95 шақырым. Әуежайы бар екінші қала – Генже. Екеуінің арасы - 168 шақырым.

Шекиде көруге тиісті жерлер:

Хан Сарайы: қазіргі түркі сарай сәулетшілігінің Әзербайжандағы ең көркем үлгілерінің бірі - Хан сарайы (салынған жылы 1762) Ичкаледе орналасқан. Хүсейін хан Мүштак тарапынан Аббасқұлы шеберге салғызылған сарай елдегі сәулет өнерінің ең маңызды ескерткіштерінің бірі. Кірпіш, ағаш, әйнек-айна, гипс қолданылған ғимарат түрлі өю-өрнектермен безендірілген. Әйнек терезесі Венециядан әкелінген Хан Сарайы әлемдік мұра тізімінде орын алады.

Керуен-сарай: Негізі XVIII ғасырда қаланған Шеки керуен-сарайы екі бөлімнен тұрады: жоғарғы және төменгі керуен-

сарай. 8000 шаршы метрлік алаңға орналасқан сарайда кең аула мен 300 бөлме бар. Қазір бұл бөлмелердің бір бөлімі қонақ үй ретінде қолданылуда.

Шекинің басқа да көрнекті жерлері:

Киш шіркеуі
Жоғары және төменгі керуен-сарайлар
Шеки қамалы
Гелерсен Гөрерсен қамалы/ Қыз қамалы
Жұма мешіті
Агванлар моншасы
Өнер музейі
Тарих музейі
Этнографиялық музей
Бахтияр Вахабзадениң музей-үйі
Тәжірибелік археология музейі

Мархал табиғи паркі және пикник алаңдары

ШЕКИДІҢ ӘЙГІЛІ ТАҒАМДАРЫ

Шекидің әйгілі тағамдары - пити және халуа. Әзербайжанның басқа өңірлерінің танымал тағамдарынан да Шекиде дәм татуға болады.

Пити (ноқат, көкөніс және ет қосып қыш ыдыста пісірілетін тағам), Шеки халуасы (қадайыф пен түрлі дәмдеуіштер қосылып жасалатын тәтті тағам), дүшбере (мантының бір түрі), шекербура (піспенанға ұқсас тәтті тағам), бадамбура (шекербураның бадам қосылған түрі), пахлава (баклаваның бір түрі), бажы (ет пен көкөністен жасалған тағам), довга (сұйық тағам), лабба (үрмебұршақтан жасалған тағам), мүреббе (тосап; шай ішкенде қанттың орнына қолданылады) - осы өңірдің дәмді тағамдары.

ШЕКИДІҢ «ПИТИ» ТАҒАМЫ

Әзербайжанның ең көне шаһарларының бірі - Шеки қаласы жергілікті тағамдарымен де әлемге әйгілі. Шекидің жергілікті тағамдарының бірі – пители. Пители Шекидің аса бай асхана мәзіріндегі ең танымал тағамдар арасында орын алады. Пители Анадолының Карс аймағында да жергілікті тағам ретінде әзірленеді.

Қажетті заттар (шағын қыш ыдыс үшін):

250 гр. қойдың жұмсақ еті
100 гр. ноқат
1 дана картоп
60 гр. құйрық май
1 дана пияз
1 дана кепкен алхоры
Тұз, қара бұрыш, шафран және сумак.

ЖАСАЛУЫ:

Алдын ала суға салынған ноқатты қыш құмыраға салып, арнайы пештің ішінде пісіре бастайды. Сол ыдысқа ет пен құйрық майды, біраз қайнағаннан кейін тұз және пиязды саламыз. Бетіндегі көбігін алып, ет жұмсарғанға дейін пісіреміз. Пісуіне жақын қара бұрыш, шафран, сумак және кепкен алхорыны қосамыз. Содан соң картопты кішкентай болса бүтіндей, үлкен болса екіге бөліп саламыз.

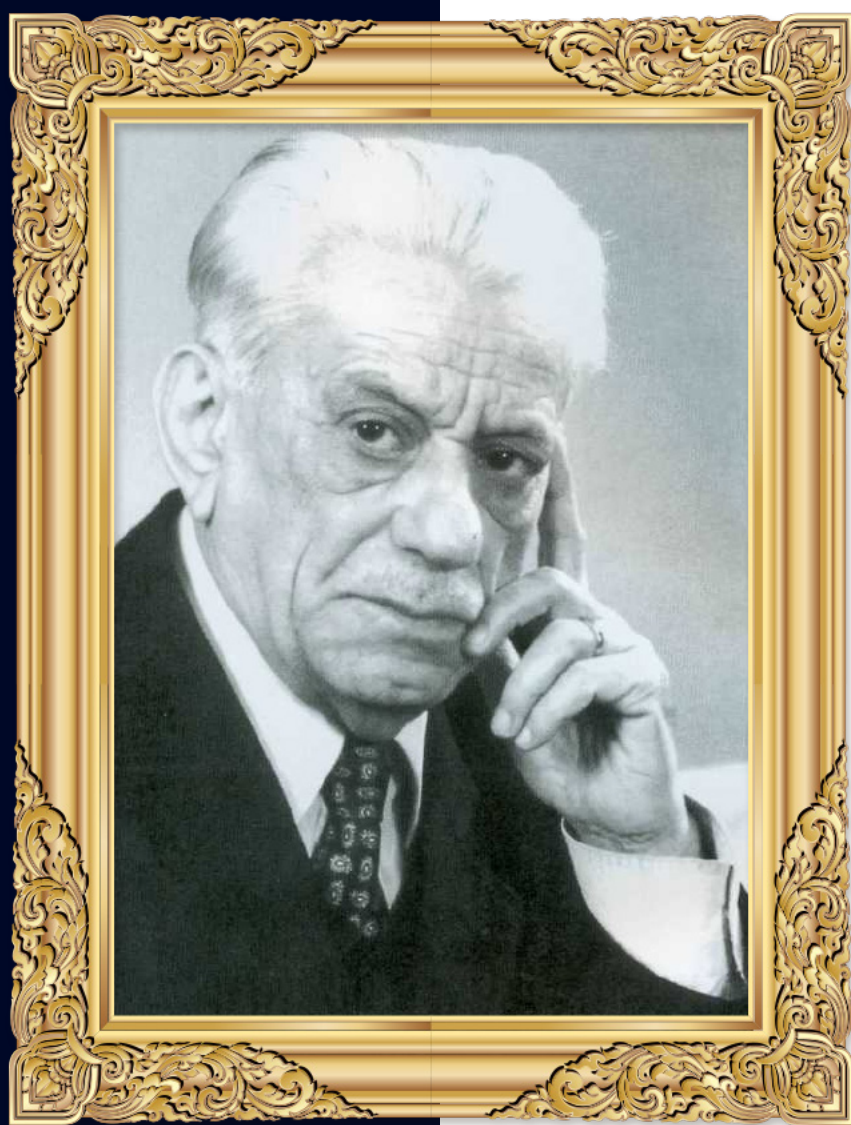
Тағамның бір кісілік қыш құмырада ұсынылуы бұл астың ерекшелігі болып саналады. Питиді сорпасын құйып алып, нан жібітіп сұйық тағам ретінде және еті мен ноқатын бөлек салып жеуге де болады.

Ас болсын!

Nizami Anıt Mezarı - Gence, Azərbaycan

БАХТИЯР ВАХАБЗАДЕ

БАХТИЯР ВАХАБЗАДЕДИН ӨМҮР БАЯНЫ

1925-жылы, 16-августта жарык дүйнөгө келип, 2009-жылдын 13-февралында дүйнөдөн өткөн Бахтияр Вахабзаде – Азербайжанда туулуп, бүтүндөй Түрк дүйнөсүнө таанымал болгон заманбап акын, жазуучу жана окумуштуу. Ал Азербайжандын Шеки шаарында дүйнөгө келген. Ал учурда Азербайжандын бир топ жеринде, алардын арасында Шеки шаарында да калк Советтик бийликке жана коллективдештирүүгө каршыкөтөрүлүп турган мезгил болгон. 1932-жылы советтик режимге каршы чыккан калк Шеки шаарын колго алууга жетишкен. Советтик өкмөт калктын көтөрүлүшүн бир жумадан кийин гана басууга жетишкен. Көтөрүлүшчүлөрдүн өкүлүн үйүнө жашыргандыгы үчүн Вахабзаденин чоң атасы да камакка алынат. Кийинчерээк жакын адамдарынын кепилдиги менен боштондукка чыгып, үй-бүлөсүн алып, Түркстанга көчүп кетет. Убакыттын өтүшү менен 1934-жылы абал бир аз тынчып калганда үй-бүлөсү менен кайрадан Бакуга кайтат. Ошентип, Бахтияр Вахабзаденин жашоосу 1934-жылдан тартып, Бакуда уланып, ал шаарда орто билим алат. 1942-жылы Медициналык факультетке тапшырат. Бирок кийин ал окуусун таштап, Баку мамлекеттик университетинин Филология факультетине өтөт. Аталган факультетти 1947-жылы аяктайт. 1950-жылы Диларе айымга үйлөнүп, Гүлзар (1952), Исфендияр (1954) жана Азер аттуу үч баланын атасы болот.

Бахтияр Вахабзаде окууда жараткан ийгиликтеринен улам, университетте аспирант болуу мүмкүнчүлүгүнө ээ болот. 1951-жылы «Самет Вургундун лирикасы» атуу кандидаттык диссертациясын, 1964-жылы «Самет Вургундун чыгармачылык жолу» темасында доктордук

диссертациясын жактайт. 1965-жылы профессордук наам алып, 1990-жылы университеттеги кызматынан ардактуу эс алууга чыгат.

Бахтияр Вахабзаде 1980-жылы Азербайжан илимдер академиясына мүчө-корреспондент болуп шайланган. Жараткан эмгектеринен улам, ага 1974-жылы «Azərbaycan SSR əməkdar incəsənət xadimi» («Азербайжан Республикасынын маданиятына эмгек сиңирген ишмер») наамы ыйгарылган. 1976-жылы «Azərbaycan SSR Dövlət mükafatı» («Азербайжан Республикасынын мамлекеттик сыйлыгы»), 1984-жылы «SSRİ Dövlət mükafatı» («СССР мамлекеттик сыйлыгы») менен сыйланган. Мындан тышкары «Oktyabr İnqilabı» («Октябрь революциясы»), «Qırmızı Əmək Bayrağı» («Эмгек кызыл туу») ордендери менен сыйланып, 1984-жылы «Azərbaycan Xalq şairi» «Азербайжан эл акыны» наамы, ал эми Азербайжан эгемендигин алгандан кийин (1995), улуттук күрөшкө кошкон салымы үчүн «İstiqlal» («Эркиндик») ордени ыйгарылган. Жазуучу жана илимпоз Бахтияр Вахабзаде саясатка да аралашып, Советтер Союзунун мезгилинде, 1980-1985 жана 1985-1990-жылдары Азербайжан парламентине депутат болгон. Азербайжан эгемендүүлүгүн алгандан кийин да 2001-2009-жылдар аралыгында Азербайжан Улуттук парламентинде депутаттык милдет аткарган. Вахабзаде 2009-жылы, 13-февралда дүйнөдөн кайтып, анын сөөгү белилүү калемгерлер, саясатчылар, илимпоз жана искусство өкүлдөрү коюлган Fahri Hüyük (Фахри Хыйабан) көрүстөнүнө коюлган.

ЧЫГАРМАЧЫЛЫК БЕЙНЕСИ

Вахабзаде кичине кезинен эле поэзияга абдан кызыккан. Анын жарыяланган алгачкы ыры Азербайжан жазуучулар союзунун төрагасы Самет Вургундун

көңүлүн бурат. Ошондон тартып, анын жашоосу өзгөрөт. 1945-жылы Азербайжан жазуучулар союзуна мүчөлүккө кабылалынат. Ал «Menim Dostlarım» («Менин досторум») (1949), «Bahar» («Жаз») (1950), «Dostluk Nağməsi» («Достук ыры») (1953) аталыштарындагы алгачкы ырларын лиро-эпикалык жанрда жазган. Ал эми 1950-жылдардан кийин жазган ырлары анын акын катары такшалган мезгилине туш келет. Аталган мезгилден тартып, алкоом, адамзат темасына кайрылып, сентименталдык өзгөчөлүккө ээ чыгармаларды жарата баштаган. 1960-жылдардан кийин алгач каймана мааниде, кийинчерээк ачык эле улуттук көйгөйлөрдү чагылдырууга өткөн. Азербайжан түрктөрүнүн көз карандысыз болуу тилегин чагылдырган жана 1960-жылы жарыяланган «Gülüstan Poeması» («Гүлүстан») поэмасы тайманбастыктын үлгүсү катары акындын атагын чыгарган. Бул чыгармасы үчүн акын Азербайжан комунисттик партиясынын борбордук комитети тарабынан куугунтукталып, 1962-жылы университеттеги кызматынан да убактылуу четтетилген. Бирок, Бахтияр Вахабзаде көрсөтүлгөн кысымдарга карабастан, XX кылымдын башында жашап, Азербайжандын көз карандысыз адабиятын түптөгөн Мирзе Алекбер Сабир, Үзейир Хажибейов, Ахмед Жавад, Мехмет Хади, Адмаз Йылдырым сыяктуу чыгармачыл адамдардын жолун жолдойт. Алар Азербайжандын улуттук көйгөйлөрүн дүйнөнүн башка өлкөлөрүндөгү көйгөйлөр сыяктуу көрсөтүп, каймана түрүндө калемге алышкандай, Вахабзаде да «Hyde Park» («Гайд-парк»), «Latin Dili» («Латын тили») аттуу чыгармаларында улуттук маселелерди каймана чагылдырган.

Акындын «Latin Dili» («Латын тили») чыгармасындагы:

Sən dərdə bax, Vətəndə var, millət də var. / Карачы ушул дартты, мекен да бар, улут да бар.)

Ancaq onun dili yoxdur. / Бирок анын тили жок.)

Elə bil ki güzgükimi. / Сен муну күзгү деп бил.)

İndi söylə, hansı dilə ölü deyək? / Айтчы эми, кайсы тилди өлүү тил дейм?)

Vətən varkən, millət varkən, / Мекен барда, улут барда,)

Kiçik, yoxsul komalarda / Кемсинген, жабыр тарткан)

Dutsaq olan bir diləmi? / Кишенделген тилди айтамбы?)

Yoxsa uzun əsrlərdən keçib gələm / Же болбосо, көп кылымдар жашаган)

Xalqı ölən, özü qalan bir diləmi? / Бирок калкы өлүп, өзөгү калган тилди

айтамбы?

деген саптарда башка тил жөнүндө сөз болуп жаткандай көрүнсө да, орус тилинин колдонулушунан улам дээрлик жокко чыгарылган эне тил жөнүндө айтылат. Ал эми «Təzadlar» («Карама-каршылыктар») аттуу чыгармасы Вьетнам темасында жазылса да, чыгармадагы улуттук күрөшкө даярдагысы келген эл – өзүнүн эли. Автор өзүнүн идеясын калкка дал ушундай каймана сүрөттөөлөр аркылуу жеткирген.

Вахабзаде өз оюн, ички сезимдерин дайыма символдор аркылуу берген. Горбачевдун учурунда, Карабах көйгөйү курчуп турган мезгилде, 1988-жылдын 17-ноябрь – 4-декабрь аралыгында Бакунун Азаттык аянтында көптөгөн адамдар катышкан митингдерде тайманбастан өз пикирин билдирип, калкка жол көрсөткөн. Интеллигенциянын бир катар өкүлдөрү унчукпаса да, Вахабзаде бир тараптан армяндардын мыйзамсыз иш-аракеттерине каршы элди ойготууга аракет кылса, бир тараптан Советтик бийликке карата ийкемдүү жана ынтымакка чакырган саясат жүргүзүп,

азербайжан калкын коргоп калууга аракет кылган.

Акын «Qanlı Yanvar» («Кандуу январь») окуясы (19-20-январь, 1990) боюнча да үнсүз калган эмес. Ал «Şəhidlər» («Шейиттер») (1990) поэмасы жана «Dovşanacaq, tazıya tut: Azərbaycan hadisələrinin iç üzü, Moskvanın Siyasəti» («Коёнго – кач, тайганга – тут : Азербайжан окуяларынын чыныгы жүзү, Москванын саясаты») (Анкара 1990) аттуу эмгегинде армяндардын чыныгы жүзүн жана орустардын аларга көрсөткөн колдоосун баяндайт.

Советтер союзунда «кайра куруу» мезгили башталып, 1991-жылы Азербайжан көз карандысыздыгын жарыялагандан кийин Вахабзаде чыгармаларында улуттук идеяга, мекенчилдик сезимдерге басым жасап, улуттук иденттүүлүктүн кайрадан жаралышы үчүн күч жумшаган. Анын түрктөрдүн тарыхына арналып, түрк-азербайжан боордоштугун чагылдырган чыгармалары түркчүлүк аң-сезимин калыптандырууга багытталган. Эмгектеринде эгемендүүлүктү алуу үчүн болгон иш-аракеттерде жана Карабах окуяларында Түркиянын Азербайжанга берген колдоосунда унутпайт. Акын түрк элдери башынан өткөргөн тарыхтын ар бир доору кыйынчылык менен коштолгонун жанатүрк калктары бул оор сыноолордон өтүп күнүбүзгө чейин жашоосун улантып келе жатканын белгилеп, кыйынчылыктарды да жеңип чыгууга болот тургандыгын айтат. Акындын:

Azərbaycan oğluyam / Азербайжан уулумун

At belində doğuldum / Ат үстүндө туулдум -

деген саптарында түрк элдеринин образын чагылдырат. Ошол эле учурда акын «zindanlarda doğulduq» (зындандарда туулдук) деген сөзү аркылуу элдин башка бир турмуштук чындыкка кириптер болгонун

баяндайт. Акындын айтуусунда анынкалкына жасалма тарыхтаңууланды жана бул жасалма тарых аркылуу энесинен ажыратылды.

Азербайжандын түндүк-түштүкболуп бөлүнүшү да акындын жүрөгүнө терең из калтырган. Ач болсо да, токпуз деген элдин уулдарынын белин мертинткен нерсе кызыл сарайларда берилген буйруктар эле. Ататүрктү өстүргөн эне сыяктуу убакыт өткөн сайын сый-урматка ээ болгон эр жигиттер жана баатыр кыздар болгондугу үчүнэл жашайт жана акын баарынан жогору койгон Азербайжан байрагы көктө желбиреп жайылат. Акындын ою бонча:

Sənin öz dövlətin, öz millətin, öz səddin var/Сенин өз мамлекетиң, өз элиң, өз бабаң

бар

Vətən uğrunda ölənlər ölümündən doğular./Мекен үчүн жан бергендер түбөлүк жашайт.

Ал эми мекен үчүн жан бергендердин алдында жашап жаткандардын да милдеттери бар. Алардын бири – эне тилин коргоп, элинин өмүрүн улантуу. Мындан улам акын:

Özgəyә: “Dilini öyrən!”- deyirsən,/Башкаларга тилиңди үйрөн дейсиң

Özünsә... bu dili bəyənмəyirsən!../Сен болсо, өз тилиңди жерийсиң

деген саптары аркылуу эне тилин чангандарды сынга алып, аларды тегине кайтууга чакырат. Мындан улам, Бахтияр Вахабзаде ырларында эне тилинин тазалыгын сактап, усталык менен колдонууга басым жасаган. Ал бардык окурмандарда ушундай аң-сезимди ойготууга аракет кылып, эне тилгеарналган бир катар ырларды жана прозалык чыгармаларды жазган.

БахтиярВахабзадеырларындаулуттуктемадантышкары «адам» темасына да кайрылат. Анын пикиринде адам кайсы гана улуттун өкүлү болуп төрөлбөсүн, анын дүйнөгө келишинин бир миссиясы бар. Акындын:

Bizə ağıl verdi, ruh verdi Allah / Бизге акыл берди, рух берди Аллах

Müqəddəs kitablar göndərdi Allah / Ыйык китеп жиберди Аллах

Bizi haqq yoluna gətirsin deyə. /Бизди Ак жолуна түшсүн деди/

Gəldikmi yola?Gəlmədik, niyə?/Түштүкпү жолго? Келбедик неге? – деген саптарында чагылдырылган көйгөй күнүбүздө да актуалдуу жана миң жыл өтсө да, адамзат үчүн актуалдуулугун жоготпойт. Өзү жана адамзат үчүн күүгүм түшпөгөн жарык күн тилеген акын чыгарамаларында улуттук көз караш менен бирге глобалдык идеяларга ачык адамдын бейнесин жаратууга аракет кылат.

Акын ырларында адамдык сезимдерди да мыкты чагылдырат. Улуттук бийик идеяларды жазган акындын бир саламга арзыбаган сүйүү үчүн кайгыруусу да ийгилик жаратат.Саламга алик албаган мурунку сүйгөнүнө:

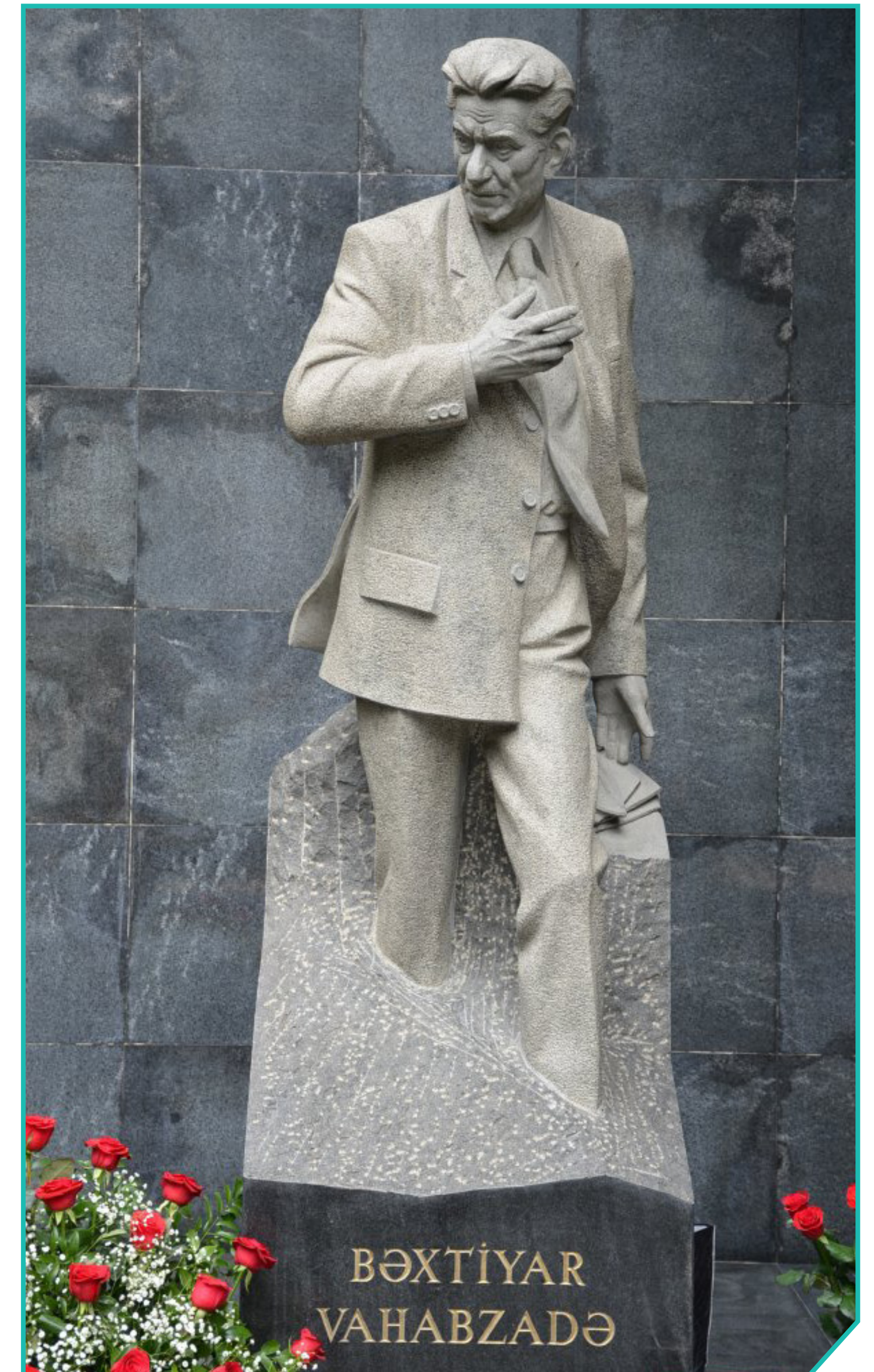
Sən mənə zülm eylədin, mənə zülmət yaraşır / Сен мени эзип кеттиң, мага эми дарт

жарашат

Bir salama dəyməyən eşqə ölüm yaraşır!/Бир саламга арзыбаган сүйүүгө өлүм гана

жарашат! - деген сөздөрү менен таарынычын

баяндайт. Сүйгөн адамына карата кайгым, бактым, кулчулугум, азаттыгым деген сыяктуу карама-каршы сүрөттөөлөрдү колдонуп, сүйүүнүн оош-кыйышынөтө чеберчилик менен таамай сүрөттөп берет.

Вахабзаде акын гана эмес, ошол эле учурда жазуучу да. Ал Азербайжан, түрк жана дүйнөлүк тарыхта белгилүү болгон инсандарды таанытып, алардын өмүрү жана чыгармачылыгына байланыштуу адабий сындарды жазган. Ошол эле учурда акындын жазган пьесаларынын сахналарга коюлушу анын драма жазуу жаатындагы ийгилигинен да кабар берип турат. Акындын «Özü-müzü Kəsən Qılınс» («Өзүбүздү чапкан кылыч») аттуу пьесасында түрк дүйнөсүнө басым жасалып, биримдик түзүү идеясын түрк дүйнөсүнө керээз кылган чыгарма болуп саналат.

ЖЫЙЫНТЫК

Бахтияр Вахабзаде калкын, мекенин, тарыхын сүйгөн чыгармачыл адам. Бардык тема боюнча ыр, кара сөз түрүндө чыгарма жаза билген. Ал бул сүйүүсүн көптөгөн томдордон турган чыгармаларында оригиналдуу ыкмалар менен чагылдырган. Түрк дүйнөсүндөгү эң көп окулган акындардын бири.

ЧЫГАРМАЛАРЫ

Бахтияр Вахабзаденин жетмиштей ыр китеби бар. Алардын көпчүлүгү башка тилдерге которулган. Анын эки монографиясы жана онго жакын илимий-популярдуу чыгармалары да жарык көргөн. Акындын чыгармаларын, ар түрдүү жыйындарда сүйлөгөн сөздөрүн, гезит-журналдарда чыккан аңгемелерин, сын жана макалаларын, пьесаларын жана адамдардын ал жөнүндө айткан эскерүүлөрүн камтыган 12 томдук жыйнак 2008 жана 2009-жылы Рамазан Гафарлы тарабынан басылып чыгарылган.

Вахабзаденин «Vicdan» («Абийир»), «İkinci səs» («Экинчи үн»), «Yağışdan sonra» («Жамгырдан кийин»),

«Yollara iz düşür» («Жолдорго из түшөт»), «Feryad» («Кыйкырык»), «Nara gedir bu dünya?» («Бул дүйнө кайда барат?»), «Özümüzü kəsən qılınс» («Өзүбүздү чапкан кылыч»), «Cezasız günah» («Жазасыз күнөө»), «Darağacı» («Дар») аттуу пьесалары Баку мамлекеттик академиялык драма театрынын сахнасында коюлган.

Акындын тарых жана заманбап социалдык көйгөйлөргө арналган жыйырмадан ашык көлөмдүү поэмасы бар. Алардан «Şeb-i Nicran» («Айрылуу түнү») (1959) чыгармасында Фузулинин чыгармачылыгы, «Muğam» («Мугам») (1974) чыгармасында өзүнүн философиялык ой-толгоолору, «İki Qorxu» («Коркуу») (1988) ырында Сталин режиминин кысым жана кыйноолорунан улам пайда болгон коркуу сезимдери чагылдырылган.

Бахтияр Вахабзаде 1970-жылдардан тартып Түркияда да тааныла баштаган. Анын чыгармалары «Türk edebiyatı» («Түрк адабияты»), «Türk Yurdu» («Түрк журту»), «Qardaş edebiyatlar» («Боордош адабияттар»), «Sancaq» («Асаба») сыяктуу журналдарда жарыяланып, китептери ар түрдүү басмаканалар тарабынан басылып чыгарылган.

Вахабзаденин Түркияда Исмет Зеки Эйүбоглунун классикалык түрк адабиятына карата терс көз карашын чагылдырып, «Ölü edebiyat» («Жансыз адабият») деген аталыш менен «Varlık» («Жашоо») журналында жарыялаган макаласына жооп катары жазган «Yel qayadan nəpararır?» («Жел аска зоону буза албайт») (1973) аттуу макаласы Түркияда абдан чоң кызыгуу жараткан. Ал эми акындын Түркияга болгон саякаттан алган таасирлерин чагылдырган «Axtaran tapar» («Издеген табат») чыгармасы «Sadəlikdəböyüklük» («Улуулук жөнөкөйлүктө») (1978) атуу китебинде орун алган. Түркияда «Erdem» («Мартаба») журналынын 57-саны, «Türk Lehçeleri ve Edebiyatları» («Түрк тилдери жана

адабияты») журналынын 22-саны Бахтияр Вахабзадеге арналган. Акындын чыгармачылыгы боюнча бир катар симпозиум жана конференциялар уюштурулган.

БАХТИЯР ВАХАБЗАДЕНИН ТҮРКИЯДА ЖАРЫК КӨРГӨН ЧЫГАРМАЛАРЫ

Açılan Baharlara Selâm, Şiirler. (Haz. Yavuz Akpınar). İstanbul: 1979.

Nereye Gidiyor Bu Dünya: İkinci Ses-Feryad. (Haz. Yavuz Bülent Bakiler). Ankara: 1991.

Gün Var Bin Aya Değer. (Haz. Beşâret İsmail). İzmir: 1993
Ürekdedir Sözün Kökü. (Haz. N. Ahmed Schmiede). Ankara: 1993.

Gülüstan: Poemalar. (Haz. Seyfettin Altaylı). Ankara: 1998.
Şiirler: İnsan ve Zaman (1964), Bir Ürekte Dört Fasıl (1966), Kökler... Budaklar (1968), Deniz, Sahil (1969), Bir Baharın Karanguşu (1971), Tan Yeri (1973), Seçilmiş Eserleri (I-II, 1974-75), Açık Sohbet (1977), Açılan Seherlere Selam (1979), Payız Düşünceleri (1981), Özümle Sohbet (1985), Ahı, Dünya Fırlanır (1987), Lirik (1990), Nağıl-Heyat (1991).

Çeşitli Yazılar: Sanatkâr ve Zaman (1976), Vatan Ocağının İstisi (1982), Derin Katlara Işık (1986), Şenbe Gecesine Giden Yol (1991).

Piyesler: Vicdan, Darağacı, Kızıl Elma, İkinci Ses, Yağışdan Sonra, Yollara İz Düşür, Feryad.

КОЛДОНУЛГАН БУЛАКТАР

Adıgüzel, Sedat. “Bahtiyar Vahabzade’nin Şiirinde Millet, Vatan ve Dil”. Türk Dünyası Dil ve Edebiyat Dergisi 31 (2011): 63-74.

Ahmedov, Teymur. “Behtiyar Vahabzade”. Azərbaycan Yazıcıları: Ansiklopedik Ma’lumat Kitabı. Bakü: 2004.

Akpınar, Yavuz. “Bahtiyar Vahabzade’nin İki Gorhu Adlı Manzumesi”. Azerî Edebiyatı Araştırmaları. İstanbul: 1994.
Akpınar, Yavuz. “Bahtiyar Vahabzade: Hayatı, Eserleri, Türkiye’de Tanınması”. Türk Dünyası Dil ve Edebiyat Dergisi 31 (2011): 11-22.

Aktaş, Şerif. “Bahtiyar Vahabzâde'nin Şiiri Üzerine”. Gazi Türkiyat Türkoloji Araştırmaları Dergisi, Bahar 6 (2010): 19-27.

Aliyeva, İfrat. Bahtiyar Vahabzâde’nin Lirikası. Bakü: 1983.
Azerbaycan’ın Bahtiyarı: Bahtiyar Vahabzade’nin Hayatı, Yaradıcılığı ve İctimaî Faaliyeti Hakkında Makaleler Toplusunu. (Haz. Nazım İbrahimov). Bakü: 1995.

Ebediyet Yolunda yahud Şairsiz Öten Bir İlimiz. (Haz. Ramazan Gafarlı). Bakü: 2010.

Ercilasun, Ahmet Bican. “Bir Azeri Şairi: Bahtiyar Vahabzade”. Milli Eğitim ve Kültür Dergisi 2 (1979).

Ercilasun, Ahmet Bican. “Bahtiyar Vahabzade Anlatıyor”. Töre 122 (1981).

Ercilasun, Ahmet Bican. “Vahabzade’nin Şiirleri Arasında”. Türk Edebiyatı (1982).

Gafarlı, Ramazan. Bahtiyar Vahabzade Edebiyyet Yolunda, Yahud Şairsiz Öten Bir İlimiz. Bakı: 2010.

Habibbeyli, İsa. “Millî istiklal Şairi Bahtiyar Vahabzade”. Erdem 57(2010): 101-114.

Kaplan, Mehmet. “Pırlanta Gibi Bir Şiir”. Türk Edebiyatı 123 (1984).

Memmedov, Vakif. “Bahtiyar Vahabzade Yaradıcılığında Tarih”. Erdem 57(2010): 158-164.

Nerimanoglu, Kamil Veli. Yorulsag da, Yolumuzdan Dönmemişik, Türk Dünyasının Bahtiyarı (Megaleler Toplusunu) I hisse. Bakı: 2002.

Seyidov, Yusuf. Şairin Fikir Dünyası. Bakü: 1985.

Vahabzade, Bahtiyar. Ahı Dünya Fırlanır: Şeirler, Poema-

lar, Tercümeleler. Bakı: 1987.

Vurğun, Eyyub, “Bahtiyar Vahabzade Poeziyasında İnsan Konsepsiyası” Erdem 57(2010): s.75-85.

ЫРЛАРЫ ЖАНА ПРОЗАЛЫК ЧЫГАРМАЛАРЫНАН ҮЛГҮЛӨР İSTANBUL/ СТАМБУЛ

Bosfor körfəzi/Босфор кысыгы,

İki qitə/Эки континент

Söykənmiş bir-birinə/Бири-бирине таянат,

Ortasında bu yolun/Ушул жолдун тоомунда.

Bir tərəfi Avropadır,/Бир тарабы – Европа,

Bir tərəfi Asiya/Бир тарабы – Азия

İstanbulun.../Стамбулдун...

Türk oğlu durub ortada/Түрк уулу дал ортодо

Seyreder /Көз салат

Sağını,/Оң жагына,

Solunu./Сол жагына.

Bir şəhərdə birləşir/Бир шаарда биригет

İki qitə./Эки континет.

Birinin başlanğıcıdır/Биринин башталышы

Birinin sonu.../Биринин соңу....

Sol tərəfində/Сол тарабында

Dəbdəbəli keçmişindən yadigar qalan-/Даңазалуу тарыхтан мурас калган,

Başı göylərə ucalan/ Төбөсү көк тиреген,

Camələri, bürcləri, qələləri;/Мечиттер, мунаралар, сепилдери;

Durur min ildən bəri./Турганы-турган миң жылдан бери.

Sağ tərəfində/Оң тарабында

Modern evlər, banklar, otellər.../Заманбап үйлөр, банктар, мейманкана...

Türk oğlu/Түрк уулу

Gözlərindən suallar yağa-yağa,/Көздөрүнөн суроолор жаап,

Gah sola baxır, gah sağa./Бирде сол тарапты карайт, бирде оңду.

İstanbulun keçmişivüqarlı, şanlı,/Стамбулдун тарыхы салабаттуу, даңазалуу,

Bu günü özünə yad./Бул күндөр өзүнө чоочун,

Gələcəyi dumanlı.../Келечеги туман...

Bu gün/Бүгүн

Bir ayağı Avropadadır,/Бир буту Европада,

Bir ayağı Asiyada/Бир буту Азияда

Türkün./ Түрктүн.

Qulaqlarında motor səsi,/Кулагында мотор үнү,

Dilində Quran surəsi/Оозунда Куран сүрөөсү

Türkün./Түрктүн.

Zaman onu dilləndirir,/ Мезгил аны баяндап,

əsrin ahənginə səs verir/ Кылымдын күүсү чалат.

Düşünüb dərinə;/Терең ойго батат,

Ancaq babası çəkir ətkələrindən./Бирок атасы этектен тартат.

Çırmır şəhər/ Толгонот шаар

İkilik içində./Эки анжы болуп.

Düyüm-düyüm olmuş fikirlər/ Чырмалышат ой-пикирлер əsrin keşməkeşində.../ Бул кылымдын барасында...

Bir şəhərdə görüşür/Бир шаарда жолугат

İki dünya, ikialəm./Эки дүйнө, эки аалам.

Taracaqdır, əminəm,/Табарына ишенем,

Türk oğlu haqq yolunu./Түрк уулу чындык жолун.

O, hələlik seyreder/Бирок ал азырынча карап турат

Sağını,/Оңун,

Solunu./Солун.

Ürəyi Şərq ürəyi,/Жүрөгү чыгыштыкы,
 AğlıQərbağlıdır/Акылы батышка оойт
 Türkün./Түрктүн.
 Bu təzaddan/ Мындай карама-каршылыктан
 Sinəsi dağlıdır/Жүрөгү жаралуу
 Türkün./Түрктүн.
 Durubhiss iləağıl arasında./Сезим менен акылдын
 ортосунда.
 Heqiqətlənağıl arasında./Чындык менен жомоктун
 ортосунда.
 İrəlimigetsin,/Алдыга барабы,
 Geriyəmi dönsün?!/Же арт жакка кайтабы?!
 Keçmişdənqorabilmiş,/Өтмүшүн унута албайт,
 Bu gününü/Бул күнүн
 Tapa bilmir./Таба албайт.
 Axtarır,/Издайт,
 Axtarır,/Издайт,
 Axtarır,/Издайт.
 Qarşıdaışıq var,/Маңдайда жарык турат,
 Axtaran tapar!.../Издеген табат!...

AZƏRBAYCAN-TÜRKİYƏ/ АЗЕРБАЙЖАН-ТҮРКИЯ

Bir millətlik, iki dövlət/Бир элбиз, эки мамлекет,
 Eyni arzu, eyni niyyət./Бирдей тилек, бирдей ниет.
 Hər ikisi cümhuriyyət/Экөө тең жумурият
 Azərbaycan-Türkiyə./Азербайжан-Түркия.

Bir ananın iki oğlu,/Бир эненин эки уулу,
 Bir ağacın iki kolu/ Бир дарактын эки колу.
 O da ulu, bu da ulu/ Ал да улуу, бул да улуу
 Azerbaycan-Türkiye./Азербайжан-Түркия.

Ana yurdda yuva qurdum,/ Туулган жерде уя курдум.
 Ata yurda könül verdim./Ата-журтка көңүл бердим.
 Ana yurdum, ata yurdum/Бири – туулган жерим, экинчиси
 – ата-журтум
 Azərbaycan-Türkiye./Азербайжан-Түркия.

Birdir bizim her halımız-/ Биздин абалыбыз бирдей
 Dileğimiz, amelimiz / Тилегибиз, кадамыбыз бирдей.
 Bayraglarda hilalımız/Асабада жаңырган айларыбыз
 бирдей,
 Azerbaycan-Türkiye./Азербайжан-Түркия.

Dinimiz bir, dilimiz bir,/Динибиз бир, тилибиз бир,
 Ayımız bir, ilimiz bir,/Айыбыз бир, жылыбыз бир,
 Eşqimiz bir, yolumuz bir/Сүйүүбүз бир, жолубуз бир
 Azərbaycan-Türkiye./Азербайжан-Түркия.

BİR SALAMADƏYMƏDİ/БИРСАЛАМГААРЗЫБАДЫ

Bu gün mən səni gördüm,/Бүгүн мен сени көрдүм,
 Salam vermək istədim,/Салам берейин дедим,
 Üzünü yana tutdun./Жүз буруп кеттиң.
 Söylə, illərdən bəri/Айтчы, көп жылдар бою
 Qəlbimizin bir duyub/Жүрөгүбүз бирдей сезип,
 Bir vurduğu illəri,/Бирдей соккон жылдарды
 Axı, nə tez unuttun?/Кантип сен тез унуттуң?

Beş ildə gözümüzdən axan o qanlı sellər,/Беш жыл
 көзүбүздөн аккан кандуу жаш,
 Bir salama dəymədi?/Бир саламга арзыбайбы?
 Heç üzümə baxmadan yanımdan necə keçdin?/Жүз бакпай,
 жанымдан кантип өттүң?

Sən eşqin salamını qorxuyamı dəyişdin?/Сен сүйүүнүн
 саламын коркууга алмаштырып,
 Yoxsa sən öz əhdinə, ilqarına ağ oldun?/Же антыңдан,
 убадандан тайдыңбы?
 O qədəryaxın ikən, bu qədəruzaq oldun./Ушунчалык
 жакын элең, эми абдан алыстадың.Şirin gülüşlərimiz,
 acı fəğanlarımız/Шайыр күлкүбүз, оор кайгыларыбыз
 Bir salama dəymədi?/Бир саламга арзыбайбы?

Qayğılı anlarımız, qayğısız anlarımız/ Кайгылуу да,
 кайгысыз да күндөрүбүз
 Bir salama dəymədi?/Бир саламга арзыбайбы?

Sən neylədin, bir düşün!/Эмне кылдың, ойлончу!
 Yalnız indi anladım; ah, sən daha mənimçün/Эми гана
 түшүндүм: сен мен үчүн али
 əçatmaz bir çiçəksən,/Кол жеткис бир гүлсүн,
 Yaşanmış günlərim tək geri dönməyəcəksən./Өткөн
 күндөр сыяктуу артка кайтпайсың... Qor ey tufan, əs
 ey yel! Xəzəl olum, tökülüm/Эми бороонуруп, шамал
 жүрсүн! Куураган
 жалбырактай күбүлөйүн.
 Düz beş il ürəyimdə/Толук беш жыл жүрөгүмдө
 Bəslədiyim məhəbbət, bir salama dəymədi./Сактаган
 сүйүүм бир саламга арзыбады.
 Bir günlük həsrətimədəzə bilməyən gülüm,/Бир күндүк
 кусалыгыма чыдабаган гүлүм,
 Bəs nə oldu? /Чын эле эмне болду?
 Bu həsrət bir salama dəymədi?/Бул кусалык бир саламга
 арзыбады.
 Getdin, dalınca baxdım, can ayrıldı canımdan,/Кеттиң,
 артыңдан карап туруп, жанымдан
 жаным айрылып жатты.

Sən necə etinasız ötə bildin yanımdan?/Сен кантип байкамаксан өтө алдың жанымдан?
Ah çəkdim, başım üstə yarpaqlarəsdi, gülüm,/Оор үшкүрдүм, төбөмө жалбырактар жаады, гүлүм,
Sənin qəlbın əsmədi./Сенин жүрөгүң унчуккан жок.
Arxana da bahmadın!/Кылчайып карбадың!

Niyə sənin yolunu məhəbbətin kəsmədi?.../Эмнеге сүйүүң сени бир саамга токтотподу?Qazancımız de, bunu?/
Табылгабыз ушул беле?
Deyilməmiş o salam əlvidamız oldumu?/Айтылбаган ошол салам коштошуубуз болдубу?
Sən mənə zülm eylədin, mənə zülm yaraşır./Сен мени эзип кеттиң, мага эми дарт жарашат.
Bir salama dəyməyəneşqə ölüm yaraşır!/Бир саламга арзыбаган сүйүүгөөлүм гана жарашат!

ANA DİLİ / ЭНЕ ТИЛ

Dil açanda ilk dəfə«ana» söyləyirik biz/Тил чыкканда алгач «эне» дейбиз
«Ana dili» adlanır bizim ilk dərsliyimiz/ Алгачкы сабагыбыз – «Эне тили».
İlk mahnımızlaylanı anamız öz südüylə/Бешик ырын энебиз сүтү менен
İçirir ruhumuza bu dildə gilə-gilə./Эне тилде «ичирет» моокумубуз кангыча.

Bu dil bizim ruhumuz, eşqimiz, canımızdır./Бул тил – биздин рухубуз, сүйүүбүз,

жаныбыз,
Bu dil bir-birimizləəhdi-reymanımızdır./Бул тил – бири-бирибизге убадабыз, антыбыз.
Bu dil tanıtmış bizə bu dünyada hər şeyi/Бул тил бизге дүйнөдөгү бардык нерсени таанытты,
Bu dil əcdadımızın bizəqoyubgetdiyi/Бул тилдибабаларыбыз бизге калтырды.
ənqiymətlimirasdır, onu gözlərimiztək/Эң баалуу мурас; аны карегибиздей
Qoruyub, nəsilərə biz də hədiyyəverək./Коргоп, келечек муундарга тартуулайлы.

Bizim uca dağların sonsuz əzəmətindən,/Бийик тоолорубузду чексиз улуулугунан,
Yatağına sığmayan çayların hiddətindən,/Сайдан ташкан суулардын кубатынан,
Bu torpaqdan, bu yerdən,/Бул топурактан, бул жерден,
Elin bağrından qoran yanıqlı nəğmələrdən,/Элдин көөдөн жарып чыккан күүлөрүнөн,
Güllərin rənglərindən, çiçəklərin iyindən,/Розалардын түсүнөн, гүлдөрдүн жытынан,
Mil düzünün, Muğanın sonsuz genişliyindən,/ Миль түздүгүнөн, Мугандын көз жеткис мейкиндигинен,
Ağsaçlı babaların əqlindən, kamalından,/Ак саамай аталардын акылынан,
даанышмандыгынан,
Düşmən üstünə cuman o Qıratın nalından/Душманга атырылган боз аттын дүбүртүнөн,
Qoransəsdən yarandın./Чыккан үндөн жаралган.
Sən xalqımın aldığı ilk nəfəsdən yarandın./Сен элдин алгачкы деминен жаратылды.

Ana dilim, səndədir xalqınəqli, hikməti,/Эне тилим, элдин акылы, акылмандыгы сенде,
ərəb oğlu Məcnunun dərdi səndə dil açmış./Арап уулу Межнундун күйүтү сен аркылуу айтылган.
Ürəklərə yol açan Füzulininsənəti,/Жүрөккө жеткен Фузулинин санаты
Ey dilim, qüdrətinlə dünyalara yol açmış./Эй эне тилим, кудуретин менен дүйнөгө таанылган.
Səndə mənim xalqımınqəhrəmanlıqla dolu/Сенде элимдин каармандыкка жык толгон
Tarixi varaqlanır./Тарыхы жазылат.

Səndə neçəmin illik mənim mədəniyyətim/Сенде менин миң жылдык маданиятым
Şan-şöhrətim saxlanır./Шаңы артып, көкөлөйт.
Mənim adım, sanımsan,/Менин атым, атагымсың,
Namusum, vicdanımsan!/Намысым, абийиримсиң.
Millətlərə, xalqlaraxalqımızın adından/Элдерге, улуттарга калкыбыздын атынан
Məhəbbət dəstanları yaradıldı bu dildə./Ашыктык дастаны жазылды бул тилде.
MoskvadaPuşkinə heykəl qoyulan zaman,/Москвада Пушкинге айкел тургузулганда,
Ona abidə qoydu bu dildə Şirvani də./Ага Ширвани да бул тилде эстелик тургузду.

Bu dil tanıtmış bizə bu dünyada hər şeyi/Бул тил бизге дүйнөдөгү бардык нерсени таанытты,
Bu dil əcdadımızın bizəqoyubgetdiyi/ Бул тилдибабаларыбыз бизге калтырды.
ənqiymətli mirasdır, onu gözlərimiztək/Эң баалуу мурас;

аны карегибиздей
Qoruyub, nəsillərə biz də hədiyyəverək./Коргоп, келечек
муундарга тартуулайлы.

Ey öz doğma dilində danışmağı ar bilən,/Эй өз тилинде
сүйлөгөндөн уялган,
Bunu iftixar bilən/Бул кылыгына сыймыктанып,
Modalı ədabazlar,/Мода кубалаган жазуучулар,
Qəlbini oxşamır qoşmalar, telli sazlar/Жүрөгүңөрдү
жылытпайт, элдик ырлар, саз
кылдары,
Qoy bunlar mənim olsun./Тим кой, алар мага калсын.
Ancaq Vətəncörəyi,/Бирок, мекенибиздин наны,
Bir də ana ürəyi/Анан энелердин жүрөгү
Sizlə rəqənim olsun./Силерге арам болсун.

MÜƏLLİM/МУГАЛИМ

Müəllim! Gözəldəngözəldir bu söz -/Мугалим! Кандай
сонун сөз.
Köprə könüllərdəməşəl yandıran!/Көрпө көңүлдөрдө
чырак жагат!
Hələ yazılmamış, hələ qırıqsız/Али таза, бырыша элек
Namar beyinləri cilalandıran./Жаш акылды жетиктирет.
Müəllim! Tez durub gec yatanımsan/Мугалим! Эрте туруп
кеч жатканымсың
Bu gün, sabahımı yaradanımsan!/Бүгүнкү таңды
жаратканымсың!

Mən bir toxum idim, sabahım-sirdi/Мен бир көчөт элем,
таңым атты,
Mənə şəkil verən, rəng verənimсэн./Мага турпат берген,
түс берген – сен.

Məni bu dünyaya anam gətirdi/Мени жарыкка энем алып
келди,
Sənsəbitirənim, yetirənimсэн./А мени толуктап, өстүргөн
– сен.

Müəllim! Düşüncə güllərimizi/ Мугалим! Гүл сыяктуу
оюбузду
əqlilə suvaran bir bağban oldu./Акылы менен сугарган
багбан болду.
Endirdi yerləgə atamız bizi/ Атабыз бизди жерге түшүрсө,
Müəllim – göyləgə qaldıran oldu./Мугалим көккө чыгарган
адам болду.

Xəyalə qol-qanad, gözə nur verdi/Кыялга кол-канат, көзгө
нур берди
Müəllim! Biz sənə borclu yuqansaç./Мугалим! Биз сага
карыздарбыз.
əmir Teymura da şərəf gətirdi,/Амир Тимур да сыймык
деп билди,
Ayağın altında əbədi yatmaq./Аягыңдын алдында түбөлүк
жатууну.

Şagirdin sayıdır dövlətin, varın/Болгон тапкан байлыгың
– окуучундун урматы.
Bilməz bu qazancı, bilməz hər naşı./ Бул байлыкты ар бир
тажрыйбасыз биле бербейт.
Sinifdənsinifədləyanların/Класстан класска
көчкөндөрдүн
Yaşında yaşayır müəllim yaşı/ Жашы менен жашайт
мугалим.

Elmə güvəndinsə, bil ki, sənnətin/Илимге ишенсəң, анда
бейиштин

Qarısı üzünə açılacaqdır./Алдыда эшиги ачылат.
Məktəbi hər şəydən üstün millətin/ Мектепти баалаган
калктын
Hər yərdə, hər işdə zəfəri-haqtır./Бардык жерде, бардык
иште багы ачылат.

Gəl, ey heykəltəraş! Bu mərmər, bu gil./Кел, эй айкелчи!
Бул – мрамор, бул – чопо
Düşün müəllimi, sonra alış, yan./Мугалимди элестет,
анан алоолонуп жан.
Onun heykəlini mərmərdən dəyil,/Анын айкелин
мрамордон эмес,
Yarat özü kimi nurdan, işıqdan./ Жаса өзү сыяктуу
жарыктан, нурдан

ШЕКИ

2016-жылы «Түрк дүйнөсүнүн борбору» деп белгиленген Шеки шаары – белгилүү Азербайжан акыны Бахтияр Вахабзаде туулган шаар. Шаар Кавказ тоолорунун түштүк бөлүгүн түзгөн Салават тоосунун түштүк этегинде жайгашкан. Анын кайсы мезгилде курулгандыгы белгисиз. 1968-жылга чейин Нуха деп аталган Шеки шаары учурда Күр (Кура) дарыясынын бөлүнүп, Эгри суусуна куйган Киш дарыясынын сол жээгинде жайгашкан. 1772-жылы Киш дарыясынын жээгиндеги эски шаарды сел алып кеткен соң, шаар тургундары аны кайрадан азыркы жерге түптөшкөн. Өз учурунда узун убакыт бою өкүм сүргөн Шеки Хандыгы дал ушул курулуш мезгили белгисиз богон шаардын аты менен аталган. Эски Шеки шаары IV кылымда жайыла баштаган христиандыктын диний борборлорунун бири болгон. Шаарды мусулман араптар VII кылымда Кавказга болгон жортуулунда басып алган. Араб халифаты алсыздай баштаган мезгилде, т.а. IX кылымдан тартып, көзкарандысыз хандык болгон. XI кылымда алгач ширваншахтардын, андан соң монголдордун жана илханлылардын карамагына өткөн. XIV кылымды аягында Илханлы мамлекетинин алсыздашы менен Шеки Сейид Али Хандын башкаруусунда кайрадан көз карандысыз хандык болуп түзүлгөн. Эмир Тимурдун Шекиге жасаган жортуулунда Сейид Али Хан ага карата катуу каршылык көрсөткөн. Бирок анын көзү өткөн соң, такка отурган уулу Сейид Ахмет Хан Тимур менен болгон мамилелерин жакшыртууга аргасыз болгон. Аккоюнлу жана Каракоюнлу мамлекеттеринин учурунда Шеки мурунку маанисин жоготуп, 1444-1445-жылдары Аккоюнлу мамлекетине, ал эми 1551-жылы Сафевидинин карамагына киргизилген. 1578-жылы Осмон мамлекети менен Ирандын ортосунда согуш башталган мезгилде Осмон империясынын союздашы, Кахетиянын королу Александр II Шекиге кирип, аны Осмон империясынын санжагына айланткан. Алгач Шекини Александрдын уулу Иракли Мирза башкарып, кийинчерээк бийлик Ширваншахтар учурунда башкарган эски өкүмдардын уулу Мирза Өмерге өтөт. 1583-жылы Шекинин ордуна

Эреш административдик борбору түзүлгөн. Ошентип, Шеки Эреш административдик борборго караштуу болуп калган. 1590-ж. Осмон империясы менен Ирандын согушу аяктаган соң, Шеки Шамахыга караштуу санжак болуп калат. 1603-жылы Осмон империясы менен Сафевидинин ортосунда кайрадан согуш башталган мезгилде Шах Аббас I 1607-жылдын июнь айында Ширванды ээлеп, ал жерге Кахетия королу Александр II уулу Грузия ханзадасы Константин Мирзаны губернатор кылып дайындайт. Бул мезгилде Шекидеги Шамир Хан да анын карамагына кирет. Ал эми 1943-жылы Шеки жергиликтүү өкүмдар жана султандардын башкаруусуна өтөт. Надир Шах мезгилинде салык көлөмүнүн арттырылышынан улам, Шеки калкы Мелик Нежефке каршы көтөрүлөт. Жергиликтүү хандардын тукумунан чыккан Хажы Челеби элди баштап, 1743-жылы Мелик Нежефти тактан түшүрөт. Надир Шах 1744-жылдын күз мезгилинде Шекиге жортуулга аттанат. Хажы Челеби Дербентке чегинүүгө мажбур болот да, 1747-жылы Надир Шах киши колдуу болуп өлгөндөн кийин Шеки хандыгын курат. 1805-жылы Шеки хандыгы Россиянын карамагына кирип, 1819-жылы хандык катары жоюлат. Ошентип, орус империясынын учурунда алгач Шамахи губерниясына караштуу район болсо, 1868-жылы Елизаветполь губерниясына караштуу райондук борбор болуп калган. Шаардын бул статусу 1930-жылы Азербайжандын областтык борборлорунун бири болуп түзүлгөнгө чейин уланган. 30-жылдан тартып областтык борборлордун бири болгон шаар 1963-1965-жылдары Варташен районунун карамагына өткөрүлгөн. Шеки илгертен бери жибек өндүрүүчү ири борбор болуп саналып келген. 1861-жылы дүйнөдөгү эң ири жибек өндүрүүчү фабрика ачылган жана ал жерде өндүрүлгөн жибек 1862-жылы Лондондо өткөн эл аралык көргөзмөдө медалга ээ болгон. Жибек өндүрүүдөн тышкары Шекиде күрүч, буудай, жүзүм өстүрүү, багбанчылык, мал-чарбачылыгы, керамика жана жез буюмдарын жасоо, зергердик, темир устачылык, кездеме өндүрүү иши да өнүккөн. 1824-жылы

шаарда 400дөн ашуун дүкөндүн болгондугу шаардагы өндүрүш көлөмүнүн жогору болгондугун көрсөтүп турат. Өз учурунда Олуя Челеби Шекидеги 3000 имараттан сөз кылса, ал эми 1810-жылы Шекидеги имараттардын саны 20 000 болгон. 2009-жылдагы каттоолорго караганда областтагы калктын саны 582 000, шаар тургундарынын саны 65 000 түзгөн. Шаар эски хандыктар доорунда түрктөр отурукташкан башка жерлер сыяктуу үч бөлүмдөн, сепил (kale), чоң шаар (şehiristan) жана рибаттан (ribât) турат.

КӨРҮЛӨ ТУРГАН ЖЕРЛЕР

Борбор шаар Баку менен Шекинин аралыгы 322 км. Автожол аркылуу 5-6 сааттык жол. Айрыкча Шеки жолунда жайгашкан Гобустан жана тоолуу аймак да өтө кызыктуу. Шаарга эң жакын жайгашкан аэропорт – Габала аэропорту. Габала менен Шекинин ортосу 95 километр. Дагы бир жакын аэропорт Генже шаарында жайгашкан. Ал Шекиден 168 километр алыстыкта.

Шекиде сөзсүз көрүш керек болгон жерлер:

Хан-Сарай: түрк архитектурасынын Азербайжандагы үлгүсү катары эсептелген Хан-Сарай (1762-ж. курулган) ичкисепилде орун алган. Ал Хүсейин Хан Мүштактын буйругу менен Уста Аббаскул тарабынан салынган эң баалуу архитектуралык курулуштардын бири болуп саналат. Бышкан кирпич, тактай, айнек-күзгү, гипс колдонулуп, сүрөттөр менен кооздолгон бул имараттын жасалгасында өсүмдүк мотивине басым жасалган. Витраждары Венециядан алдырылган. Сарай Дүйнөлүк мурастар тизмесине киргизилген.

Кербен сарай: Шеки кербен сарайынын курулушу XVIII кылымда башталган жана эки бөлүмдөн (жогорку кербен сарай жана төмөнкү кербен сарайдан) турат. 8000 чарчы метр жерге курулган бул архитектуралык курулуштун бир короосу жана 300 бөлмөсү бар. Учурда алардын бир бөлүмү мейманкана катары иштетилет.

Башка жерлер:

- Кышкы сарай
- Киш чиркөөсү
- Жогорку жана төмөнкү кербен сарайлар
- Шеки чеби
- Кыз мунарасы /Гелесен-Гөрерсен (Келсең-көрөсүң) мунарасы
- Жума мечити
- Агванлар хамамдары (мончолору)
- Искусство музейи
- Тарых музейи
- Этнографиялык музей
- Бахтияр Вахабзаденин үй-музейи
- Археологиялык музей
- Мархал табийгый парк жана эс алуу комплекси

ШЕКИДЕ ЭМНЕНИН ДААМЫН ТАТУУ КЕРЕК?

Шеки шаарынын жергиликтүү тамагы болуп, негизинен пити жана халва эсептелет. Бирок Шекиде Азербайжан ашканасынын башка тамактарынын да даамын татууга болот.

Пити (нокот, жашылча, ет кошулуп, карапага бышырлган тамак), шеки халвасы (ар түрдүү татымалдар кошулуп жасалган таттуу), дүшбере (чүчпара), шекербура (печенье сыяктуу жасалган таттуу), бадамбура (ичине бадам кошулуп жасалган таттуу), баклава (жука жайылган камырдан, сироп төгүлүп жасалган таттуу), бажы (жашылчалардын ичине эт салып бышырылган тамак), довга (сорпо), лабба (кургатылган буурчактан жасалган тамак), мүреббе (кыям, шекердин ордуна колдонулат).

ШЕКИ ПИТИСИ

Азербайжандын эң эски шаарларынын бири Шеки шаары өзүнүн жергиликтүү тамак-ашы менен да өзгөчөлөнүп турат. Шекинин бай ашканасындагы көп сандаган тамактардын арасында эң белгилүүлөрүнүн бири – бул пити. Ал Анатолиянын Карс аймагында да улуттук тамак катары белгилүү.

Керектелүүчү азыктар (бир кишилик кичинекей карапа үчүн)

250 гр. койдун тарамышы жок, жумшак эти

100 гр. нокот

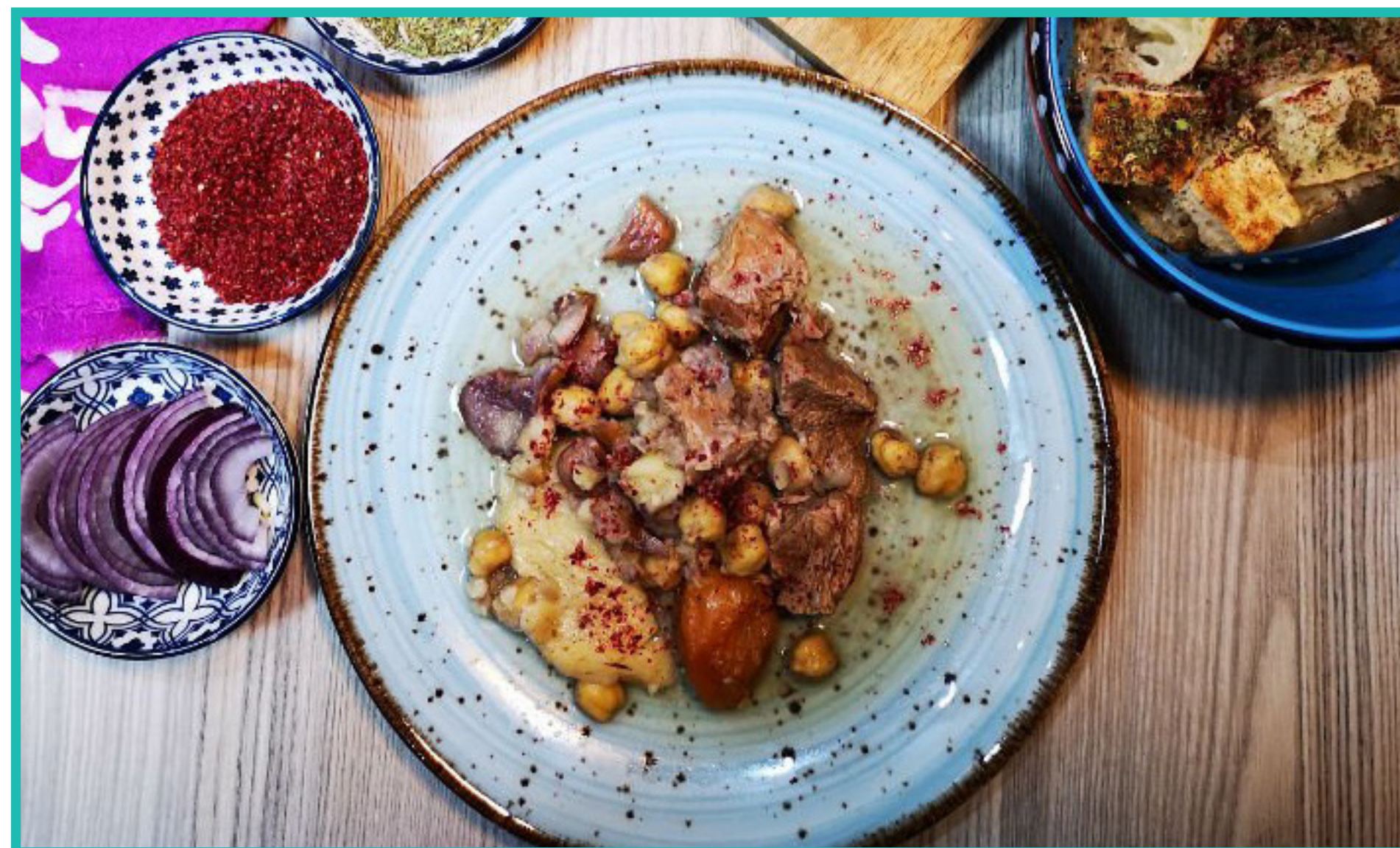
1 даана картөшкө

60 gr. куйрук май

1 баш пияз

1 даана кургатылган кара өрүк

Туз, мурч, шафран, сумак

ДАЯРДОО ЫКМАСЫ:

Бир күн мурун сууга чыланып жибитилген нокотту карапа идишке салып, суу куюп атайын меште бышырасыз. Кайнап чыкканда үстүнө эт жана куйрук майды салыңыз. Бир аз кайнаган соң үстүнө пиязды салып туз себиңиз. Кайнап чыкканда бетинде пайда болгон көбүктөрдү алып, толук бышканга чейин бышырыңыз. Бышарга аз калганда мурч, шафран, сумак кошуп, кургатылган кара өрүктү салыңыз. Аркасынан аарчылган картөшкөнү салып, бышканга чейин кайнатыңыз. Эгер картөшкө кичинекей болсо, тоголок бойдон, эгер чоңураак болсо, бөлүп коюңуз.

Бул тамактын өзгөчөлүгү – анын бир кишилик карапа идиштерде бышырылгандыгында.

Пити тамагы суюк тамак катары жана сорпосун өзүнчө бөлүп алып, ичине нан туурап, ал эми нокот аралашкан коюусун өзүнчө жесе да болот.

Тамагыңыз татуу болсун!

Bakü Ateşgahı - Bakü, Azərbaycan

BAHTİYAR VAABZADE

BAHTİYARVAABZADENİNAYATI

16 Avgust 1925-13 Fevral 2009 tarihleriarasında yaşağan Bahtiyar Vaabzade, Azerbaycannıñ bütün Türk Dünyasından amqazanğan çağdaş şairi, yazıçısı ve akademisyenidir. Azerbaycannıñ şimâlindeki Şekışeerinde doğğan. O devirde Sovyet basqıları ve kollektifleştirme areketlerine qarşı halq nışyanı, Azerbaycannıñ bir çoq yerinde olğan kibi Şekide de yaşay. 1932 yılında rejimge qarşı isyanetken halq, şeerniele keçirgen. Vaziyetkeancaq birafta soñ muqaytolğan Sovyetükümeti, bazı birisyancılarnıevinde yeşirgeni için Vaabzadeniñ qart babasını bastırıqqaata. Bir tuvğanlarınıñ kefil olmasın bastırıqtan qurtulğan qart babası, qorantasını alıp Türkistanğa kete. 1934'te ortalıq az da olsayışqan soñ Baküge qaytalar; böylece, Bahtiyar Vaabzade de qorantasın birlikte 1934'te Baküge köçete ve ortasını Baküde tamamlay. 1942 yılında Tıp Fakültetine kirse de, birvaqt soñ mından ayrılıp yüksek tasiline Bakü Devlet Üniversitesi Filoloji Fakültetinde devamete. Bu fakültetten 1947 yılında mezunola. 1950'de Dilâre Hanım nenevlene, buevlikten Gülzar (1952), İsfendiyar (1954) ve Azeradlı üç balalarını dünyaga kele.

Bahtiyar Vaabzadeniñ talebeliki yıllarında köstergen başarıları üniversitette aspirant olıp işlemesine yardımete; 1951'de "Samed Vurgun'un Lirikası" serlevhalitezinen "filoloji ilimlerin amzedi" yanidoktor; 1964'te de "Samed Vurgun'un Yarıdıcılığ Yolu" adınen bağlitezinen "filoloji ilimlerde doktoru" yanibugünkü qarşılığınen "dotsent", 1965'te de profetsörünvanını ala. Bahtiyar Vaabzade, 1990 yılında üniversitetten pensiyağa açıqa.

Bahtiyar Vaabzade, 1980'de Azerbaycan İlimler Akademiyasına aza olupsaylana. Eserlerinen "Azərbaycan SSR

əməkdar incəsənət xadimi" (Azerbaycannıñ Əməkdar Sanatçısı) (1974); "Azərbaycan SSR Dövlət mükafatı" (Azerbaycan Devlet Mükâfatı) (1976); "SSRİ Dövlət mükafatı" (Sovyetler Birliğı Devlet Mükâfatı) (1984); "Oktyabr İnkılabı" (Ekim/Oktyabr İnkılâbı), "Qırmızı Əmək Bayrağı" (Qırmızı Əmək Bayrağı) kibinişanlarğa ve "Azərbaycan Xalq Şairi" (Azerbaycan Halq Şairi) (1984) unvanına lâyıq körüle. Azerbaycannıñ istiklâl lineqavuşmasında soñ da milliy küreşteki katkılarını nasebetinen "İstiqlal" (Bağımsızlık) nişaninen (1995) mükâfatlandırıla.

Şair, yazıçı ve akademisyen olğan Bahtiyar Vaabzade, siyasiy faaliyetlerde olğan, Sovyet döneminde 1980-1985 ve 1985-1990 yıllarında Azerbaycan Parlamentosında deputat olğan, Azerbaycannıñ istiklâl lineqavuşmasında soñ, 2001-2009 yılları arasında da milliy parlamentodaye alğan. Vaabzade, 13 Şubat 2009 tarihinde Baküde vefatetken; namqazanğan edebiyat, siyaset, bilim ve sanat adamlarınıñ mezarlarınıñ yeralğanı Fahri Hıyâban'ade fnetilgendir.

EDEBİY KİŞİLİĞİ

Kiçkeney yaşlarından berlişi iirgeme raqlanğan Vaabzadeniñ neşredilgen ilk şiiri Azerbaycan Yazıçılar Birliğiniñ başkanı Samed Vurgunıñ meraqlandırğan ve busayede ayatınıñ yönüde nişken. 1945'te Azerbaycan Yazıçılar Birliğine qabuletilgen. Menim-Dostlarım (1949), Baar (1950) ve Dostluq Nagmesi (1953) adlı ilk eserlerinde, saylağan mevzularğa bağlı olup lirik-epik bir üslupnen şiirlerini qalemge alğan. 1950'li yıllarda soñ yazğan eserleri ustalıq devirieserleridir. Bu dönemden berli da çoq içtimaiy ve beşeri mevzularını, duygularını esalğan eserleri yazğandır. 1960'lı yıllarda soñ,

baştaüstüqapalıbirşekilde,daasoñdaaçıqtanaçıqmilliyproblemalarınılgeketirgen. 1960 yılındaneşretkenveAzerbaycanTürkleriniñistiklâlasretliginitilgeketirgenGülüstanPoe-ması,büyükbircesaretmisaliolaraqözünenamqazandırğan. Bu şiirdenötrüAzerbaycanKomünistPartisiMerkeziKo-mitesitarafındancevapqatartılğan, 1962’de birvaqıtçünü-niversitetekivazifesinden de uzaklaşdırılğandır.Bahtiyar-VaabzadeyüzyılınbaşlarındaşağaMirzeAlekberSabir, ÜzeyirHacıbeyov, Ahmet Cavad, MehemedHadi, Almaz-YıldırımkiibiAzerbaycanistiklâledebiyatıqurucularınıñ-yolundanketken; olarnıñdünyadaolmağanmemleketler-niñproblemalarınıılgeketiripörtmecenenişlegenAzerbay-canıñveAzerbaycanTürkünüñmilliy meseleleriniözü de Hyde Parkkiibi, Latin Dili(Latin Tili)kibişiirlerindeaynıtak-tiknenifadeetkendir. ŞairniñLatin Dilişiirindeyeralğan Sən dər də bax, Vətəndə var,millətdə var. Sen dertke qara, Vatan da bar, millet de bar
Ancaq onun dili yoxdur. / Ancaq onıñ tili yoqdur.
Eləbilki, güzgü kimi. / Şunday bil ki, küzgü kibi
İndi söylə, hansı dilə ölü deyək? / Endi ayt, qaysı tilge ölü dep aytayıq
Vətən varkən, millət varkən, / Vatan bar olğanda, millet bar olğanda
Kiçik, yoxsul komalarda / Kiçkene yoqsıl üyelerde/ evlerde
Dusta qolan birdiləmi? / Dostlarğa qolan berilemi?
Yoxsa, uzun əsrlərdən keçibgələn, / Yoqsa, uzun asırlardan keçip kelgen
Xalqı ölən, özü qalan birdiləmi? / Halqı ölgen, özü qalğan olamı?
mısrarındabirbaşqatildensözetilgendeykibikörünse de, Rusçaqarşısındayoqsayılgan ana tilgeişaretetilmektedir.

Təzadlar(Tezatlar)isimli eserindeşairniñmevzusuVietna-molsa da asılındailerisiçünmillîmücadelegeazırlamaqis-tegeniözhalqıdır. Şairbumecazlarnenaytmaqistegenlerini-halqqayetiştiripolğandır. Vaabzade, duyğuvetüşünceleriniervaqıtsembollerne-nifadeetmegen; GorbaçovdevirindeyaşanğanQarabağ-meselesinde 17 Noyabr– 4 Dekabr 1988 tarixlerinde-BakünüñÂzatlıqMeydanındabekqalabalıqhalqkitlesi-ninqatılğanmitinglerindecesaretntüşünceleriniaytqan, halqqayolkörsetkendir.“QanlıYanvar” (QanlıYanvar) ha-diseleri (19-20 Ocak 1990) qarşısında da sessizqalmağan, Şəhidlər(Şeitler)(1990) adlımanzumesive“Dovşanaqaç, tazıya tut.”(TavşanğaQaçTazığa Tut): Azərbaycanha-disələriniñçiyüzü, MoskvanınSiyasətiAzerbaycanOlayla-rınıñçiyüzü, Moskova’nınSiyaseti (Ankara 1990) adlıese-rinenErmenioyunlarınıñçiyüzünüveErmenilergeRuslarını-bergendesteginiañlatqandır. Sovyetrejiminiñbasqılarınıñazalıpbaşlaması ve1991’de AzerbaycanıñazatlığınıqazanuvındansoñVaabza-de, eserlerindemilliyfikirlernivemilletçiduyğularınıesa-salıpmilliykimlikniñañdanteşkilətilüviiçünçalışqan. MevzusınıTürktarihindenalğaneserlerinenTürkiye-A-zerbaycanqardaşlığındansözetkenşiirleriTürklükbilinci-niquvetlendirmegeyönelikşiirlerdir.Şunuñçün yazılarında da TürkiyeninistiklâlveQarabağdavalarındabergendesti-giniunutmaz. Türklernitarihiniñiçbirdevriniñraatkeçmege-ninişiirlerindeişlegenşair, keçmişteerbadieniñatlatılıpbü-günlergekelinmesiniörnekkörsetipyaşanılganqasavetlidö-nemniñ de arttaqalacağınıaytar. Azərbaycanogluyam(Azerbaycanogluyum)
At belindedoğuldum(At üstündedoğdum)

mısralarında, Türkmilletiniñqaraqteriniaksettirgenşair, zindanlardadoğulduq(zindanlardadoğulduq)sözlerinen de milletiniñqarşıqarşığakelgenbaşqakerçekleriniñpeşindedi-rancaqmilletinebiruydurma(safsata) tarihdəyatılğan; buuy-durmasafsata tarihsebebinen o anasındanayrılğandır. Azərbaycan’ınşimâlveqıblaolupekigeayrılması da şairniñ-yüregindederenizlertaşlağan. Açolsa da toqmızdegenmil-letniñbalalarınıyıqqan, qızılsaraylardaberilgenyarlıqlar-dır. Bu millet, Atatürkninanası kibivaqıtkeçkensayında da minnetdarolunacaqanalarnıñyetiştirecegibatırlar, batırqız-larsayesindeayaqtaqalacaq; şairniñerşeydenüsttetutqanA-zerbaycanbayrağıbaşınıñüstündedalğalanacaqtır. Şairge-köre;
Səninöz dövlətin, öz millətini, öz cəddin var(Seniñözdevle-tiñ, öz millətiñ, öz atañbar)
Vətənuğrundaölənlərölümündəndoğular..(Vataniçünölgen-lerölümsizolalar)
Vataniçünölgenlergeqarşıqalğanalarnıñ da vazifeleribardır. Bulardanbirisi de ana tilgesaipçıqıpmilletiniñbarlığınıa-yaqtatutmaqtır. Bu sebeppenşair,
Özgəyə: “Diliniöyrən!”- deyirsən, (Başqasınıtiliniögren-deysiñ)
Özünsə... Bu dilibəyənəməyirsən!... (Sen iseöztilinibegen-meysiñ)
mısrarınən ana tilinibegenmelerniayıplay, olarnıözle-riolmağaçaqıra. Bu sebeppenBahtiyarVaabzade, şiirle-rindeöztilinisafveaqıcışekildequllanmağadiqqatete. Bu şurnierkesteuyandıрмаqıçünçabasarfete; busebeppenbir-çoqşiirivenesiri de ana tilnenbağlıdır. BahtiyarVaabzade, şiirlerindemilliyetmefkûresitışında-tu-

tıp “insan” qonusunu da işler. Qaysı milletten olsa da, insan-
nıñ dünyaga kelmesiniñ bire melibardır. Şairniñ,
Biz ağıl verdi, ruh verdi Allah (Biz ge aqıl berdi, ruh berdi Al-
la)

Müqəddəs kitablara göndərdi Allah (Qutsal kitaplara cibər-
di Alla)

Biz haqq yolu na getirsindəyə. (Bizni haqq yoluna alıb barsın
de)

Gəldik mi yola? Gəlmədik, niyə? (Keldik mi yolğa ? Kel-
medik niyə)

mısralarında ifadə etken meseleleri, künümüzün de,
qorqulır ki dünya bar olsabiñ yıl soñrasınıñ de insanlıqı-
çündə nişmeycektir. Özüve insanlıqı çünə qaşamı olmağan-
kündüzler istegənşair, şiirlerində milliyvecian şumultuşün-
celerge açaq insantipini yaratmağa çalışır.

Şair, insaniyyətlərini da şiirlerində bəşarını işləyir. Bala-
ban milliyduygularını tilge ketirənşair, bir selâm gədə gme-
genəşi çünə qasavetlengende de bəşarılıdır. Bir selâm alma-
ğa bile kerek körmə gənəskisevgilige,

Sən mənə zülməylədin, mənə zülmətyarışırsın (Sən mənə zül-
mettiñ, mənə adətyarışırsın!)

Bir salam adəyməyə nəşqə ölümyarışırsın! (Bir selâm gədə gme-
genəş qə ölümyarışırsın!)

Sözlerindən ahu zərəter. Sevgeni çünə kederim, şadlığım (qu-
vancım); esaretim, azadlığım kibi zıtsıfatlarını qullanıp ses-
lengənşair, aşqınıñ indəkite zatlarnı tiliniñ sırlarını qullanıp-
mərəqlişkilə ifadə etər.

Vaabzadə, təkşair degiləm de yazıcıdır. Bekköpyazı-
sında başta Azərbaycan olmaq qaydından Türkdünyə tarix-
indən şahsiyyətlərini tanıtan, olarnı bəşarlı debiyən-
kityazılarını qələmə gəlmişdir. Piyesləriniñ sanalanması,

onıñ bəşarlı bəşarınıñ da nişanesidir. Bularnıñ içində Ö-
zümüzü Kəsən Qılınc (Özümüzni Soyğan Qılıç) isimli piyesi,
Türkdünyəsini diqqət çəkən və adətə birlilik oluşturulma-
sı çünə vasiyyətli gədə olduğı düşünilgen bir esərdir.

SONUÇ

Bahtiyar Vaabzadə halqına, vatanına, tamirlərinə bəşarlı bir sa-
natçıdır. Aman aman erməvzudaşi iraytı yazı yazı polğandır.
Bəşarlıqlarını ciltlərlə eserlərində bir bir və özünə mah-
sus ayatvlar ilə tilge ketirən; Türkdünyəsiniñ çox qon-
ğan milliyşairlərindən biri olğandır.

ESERLERİ

Bahtiyar Vaabzadəniñ yetmiş qədər şiir kitabı bəşarlıdır. Bular-
nıñ köbüsünü türkiyəyə köçürilgen. Daa, ekimonoqrafiyası və
on qədər ilmiy-popüler eserini bəşarlı gədəndir. Eserləriniñ yeral-
ğankülliyatı, eñsoñ, türkiyədəki qışları, türkiyə gəzə-
və məcmualarında bəşarlı gədəndir, tenkit və məqalə tür-
dəki yazıları və piyeslərinin birlikdə özünə qayd yazılğanlarını
da ihtiva etip Ramazan Gafarlı tərəfindən 2008 ile 2009 yıl-
larında 12 ciltləndirən bəşarlı gədəndir.

Vaabzadə'nin, Vicdan, İkinci ses, Yağışdan sonra, Yollara
iz düşür, Fəryad, Hara gedir bu dünya?, Özümüzü kəsən qı-
lınc, Cəzasız günah, Dar ağacı gibi piyесleri Bakü Akade-
mik Devlet Dram Tiyatrosu'nda sahnelənmişdir.

Vaabzadəniñ, Vicdan, İkinci ses, Yağışdan Soñ, Yollarğa iz
Tüşər, Fəryad, Qayda Kete bu dünya?, Özümüzni Kesken
Qılıç, Cəzasız Günâ, Dar Ağacı kibi piyесleri Bakü Akade-
miya Devlet Dram Tiyatrosunda sanalanğandır.

Şairniñ, qonusunu tarihtən və çağdaşçı tənqidiyətə analğan-
yigirmidən artıq balaban mənəzümikâyesini (poema) bəşarlıdır.

Bulardan Hicran Gecesi isimli eserinde Fuzûlîniñ sanat kâr-lığını (1959); Muğam (Maqam) (1974) serlevhalı manzumesinde felsefi düşünceleri; İki qorxu (Eki Qorqu) (1988) manzumesinde Stalin rejiminiñ basqı ve işkencelerinden doğğan qorqularnı tilgeketirgendir.

Bahtiyar Vaabzade 1970'li yıllardan başlap Türkiyede de namqazanğan; Türk edebiyatı (Türk Edebiyatı), Türk Yurdu (Türk Yurtı), Qardaş edebiyatları (Qardaş Edebiyatları), Sancaq (Sancaq) Sancak kibidergilerde şiirleri, yazıları ve farklı kitabevleri tarafından kitaplarına şerh edilmiştir.

Vaabzadeniñ, Türkiyede İsmet Zeki Eyüboğlunun Varlık jurnalında çıqqan Ölü edebiyat (Ölü Edebiyat) serlevhalı ve klasik Türk edebiyatı aqqındaki menfi düşünceleri anlatqan maqalesine cevap olıp yazğan Yelqayadannəparır? (Yel qaydan ne alıp barır?) adlı maqalesi (1973) Türkiyede büyük merak uyandıran. Vaabzadeniñ Türkiyese yaatınıñ intibalarını aqsettirgen ve Axtarantapar (Axtarantapar?) serlevhası altında cıyğanyazıları Sadəlikdə böyük-lük (Sadəlikte böyük-lük) (1978) adlı eserinde yer alır.

Türkiyede, Erdem jurnalınıñ 57., Türk Lehçeleri ve Edebiyatları Dergisiniñ 22. sanı Bahtiyar Vaabzade gemah sussanları olıp neşretilmiştir. Şairnen bağlı bir çoq sempozyum ve konferansta tertip edilmiştir.

BAHTİYAR VAHABZADE'NİN TÜRKİYE'DE YAYIMLANAN ESERLERİ

Açılan Baharlara Selâm, Şiirler. (Haz. Yavuz Akpınar). İstanbul: 1979.

Nereye Gidiyor Bu Dünya: İkinci Ses-Feryad. (Haz. Yavuz Bülent Bakiler). Ankara: 1991.

Gün Var Bin Aya Değer. (Haz. Beşaret İsmail). İzmir: 1993
Ürekdedir Sözün Kökü. (Haz. H. Ahmed Schmiede). Anka-

ra: 1993.

Gülüstan: Poemalar. (Haz. Seyfettin Altaylı). Ankara: 1998.
Şiirler: İnsan ve Zaman (1964), Bir Ürekte Dört Fasıl (1966), Kökler... Budaklar (1968), Deniz, Sahil (1969), Bir Baharın Karanlığı (1971), Tan Yeri (1973), Seçilmiş Eserleri (I-II, 1974-75), Açık Sohbet (1977), Açılan Seherlere-Selâm (1979), Payız Düşünceleri (1981), Özümle Sohbet (1985), Ahı, Dünya Fırlanır (1987), Lirikası (1990), Nağıl-Heyat (1991).

Çeşitli Yazılar: Sanat kâr ve Zaman (1976), Vatan Ocağını-ñ İstisi (1982), Derin Katlara Işık (1986), Şenbe Gecesine Giden Yol (1991).

Piyesler: Vicdan, Darağacı, Kızıl Elma, İkinci Ses, Yağış-dan Sonra, Yollara İz Düşür, Feryad.

Faydalanılan Kaynaklar

Adıgüzel, Sedat. "Bahtiyar Vahabzade'nin Şiirinde Millet, Vatan ve Dil". Türk Dünyası Dil ve Edebiyat Dergisi 31 (2011): 63-74.

Ahmedov, Teymur. "Bahtiyar Vahabzade". Azerbaycan Yazıcıları: Ansiklopedik Ma'lumat Kitabı. Bakü: 2004.

Akpınar, Yavuz. "Bahtiyar Vahabzade'nin İki Gorhu Adlı Manzumesi". Azerî Edebiyatı Araştırmaları. İstanbul: 1994.

Akpınar, Yavuz. "Bahtiyar Vahabzade: Hayatı, Eserleri, Türkiye'de Tanınması". Türk Dünyası Dil ve Edebiyat Dergisi 31 (2011): 11-22.

Aktaş, Şerif. "Bahtiyar Vahabzade'nin Şiiri Üzerine". Gazi Türkiyat Türkoloji Araştırmaları Dergisi, Bahar 6 (2010): 19-27.

Aliyeva, İfrat. Bahtiyar Vahabzade'nin Lirikası. Bakü: 1983.

Azerbaycan'ın Bahtiyarı: Bahtiyar Vahabzade'nin Hayatı,

Yaradıcılığı ve İctimaî Faaliyeti Hakkında Makaleler Toplu-su. (Haz. Nazım İbrahimov). Bakü: 1995.

Ebediyet Yolundaya Hud Şairsiz Öten Bir İlimiz. (Haz. Ramazan Gafarlı). Bakü: 2010.

Ercilasun, Ahmet Bican. "Bir Azeri Şairi: Bahtiyar Vahabzade". Milli Eğitim ve Kültür Dergisi 2 (1979).

Ercilasun, Ahmet Bican. "Bahtiyar Vahabzade Anlatıyor". Töre 122 (1981).

Ercilasun, Ahmet Bican. "Vahabzade'nin Şiirleri Arasında". Türk Edebiyatı (1982).

Gafarlı, Ramazan. Bahtiyar Vahabzade Edebiyet Yolunda, Yahud Şairsiz Öten Bir İlimiz. Bakı: 2010.

Habibbeyli, İsa. "Millî İstiklal Şairi Bahtiyar Vahabzade". Erdem 57 (2010): 101-114.

Kaplan, Mehmet. "Pırlanta Gibi Bir Şiir". Türk Edebiyatı 123 (1984).

Memmedov, Vakif. "Bahtiyar Vahabzade Yaradıcılığında Tarih". Erdem 57 (2010): 158-164.

Nerimanoğlu, Kamil Veli. Yorulsag da, Yolumuzdan Dönmemişik, Türk Dünyasının Bahtiyarı (Megaleler Toplusu) I hisse. Bakı: 2002.

Seyidov, Yusuf. Şairin Fikir Dünyası. Bakü: 1985.

Vahabzade, Bahtiyar. Ahı Dünya Fırlanır: Şeirler, Poemalar, Tercümeleler. Bakı: 1987.

Vurğun, Eyyub. "Bahtiyar Vahabzade Poeziyasında İnsan-Konsepsiyası". Erdem 57 (2010): s. 75-85.

ŞİİRLERİ ve NESİRLERİNDEN ÖRNEKLER İSTANBUL / İSTANBUL

Bosfor körfəzi... / Bosfor körfezi

İkiqitə/Ekiqıta
 Söykənmişbir-birinə/Süykengenbirbirine
 Ortasındabuyolun. /Ortasındabuyolnıñ.
 Bir tərəfiAvropadır,/Bir yağıAvropadır,
 Bir tərəfiAsiya/Bir yağıAsya
 İstanbulun.../İstanbulnıñ...
 Türkoğludurubortada/Türkoğlıturuportada
 Seyredir /Seyreter
 Sağını,/Oñyağını,
 Solunu./Sol yağını.
 Bir şəhərdəbirləşir/Bir şeerdəbirleşir
 İkiqitə./Ekiqıta
 Birininbaşlangıcıdır, /Biriniñbaşlangıcıdır,
 Birininsonu.../Biriniñsoñu...
 Sol tərəfində/Sol yağında
 Dəbdəbəlikeçmişindənyadigarqalan- / Kөрkəmlikeçmişin-
 denyadigârqalğan-
 Başıgöylərəucalan/Başıköklərgəköterilgen
 Cameləri, bürcləri, qələləri; /Camileri, burçları, qalaları,
 Durur min ildənbəri../Tururbiñyıldanberli.
 Sağtərəfində/Oñyağında
 Modern evlər, banklar, otellər.../Modern evler, banklar,
 oteller...
 Türkoğlu/Türkoğlu
 Gözlərindənsuallaryığa-yağa,/Közlerindənsualleryağaya-
 ğa,
 Gah sola baxır, gahsağa../Kâsolğabakar, kãoñğa.
 İstanbulunkeçmişivüqarlı, şanlı,/İstanbulnıñkeçmişivaqur,
 şanlı,
 Bu günüözünə yad../Bu künüözünəyâd,

Gələcəyidumanlı.../Kelecegitumanlı...
 Bu gün/Bugün
 Bir ayağıAvropadadır,/Bir ayağıAvropadadır,
 Bir ayağıAsiyada/Bir ayağıAsyada
 Türkün./ Türkniñ.
 Qulaqlarında motor səsi,/Qulaqlarında motor sesi,
 Dilindəquransurəsi/Tilinde “Qur’an” suresi
 Türkün./Türkniñ.
 Zaman onudilləndirir,/Vaqıtonıtillendirir.
 Əsrinahənginəsəsverir/Asırnıñaengineşesberir
 Düşünübderindən;/Tüşünipderenden;
 Ancaqbabasıçəkirətəklərindən./Ancaqatası tartar etekle-
 rindən.
 Çırpınırşəhər/Çırpınırşeer
 İkilikiçində./Ekilikiçinde.
 Düyüm-düyümolmuşfikirlər/ Tüyümtüyümolğanfikirlər
 Əsrinkeşməkeşində... /Asırnıñkeşmekeşinde...
 Bir şəhərdəgörüşür/Bir şeerdəkörüşür
 İkidünya, ikialəm./Ekidünya, ekialəm.
 Tapacaqdır, əminəm,,/Tapacaqtireminim,
 Türkoğluhaqqyolunu./Türkoğluhaqqyolunu.
 O, hələlikseyredir/O, şimdilikseyreter
 Sağını,/Oñunu,
 Solunu./Solunu.
 ÜrəyiŞərqürəyi,/Yüregişarqyüregi,
 AğılQərbağlıdır/Aqlığarpaqlıdır
 Türkün./Türkniñ.
 Bu təzaddan/Bu tezattan
 Sınəsidağlıdır/Sinesiyaralıdır

Türkün./ Türkniñ.
 Durub hiss iləağıllarında./Tururduyğuleağıllarında.
 Həqiqətlənağıllarında./Aqiqatnenmasalarında.
 İrəlimigetsin,/İleride mi ketsin,
 Geriyəmidönsün /Artqamıqaytsın?!
 Keçmişdənqopabilmir/Keçmişindənüzülpolmaz,
 Bu gününü/Bu kününi
 Tapa bilmir./Tapalmaz (tapıpolmaz)
 Axtarır,/Qıdırır,
 Axtarır,/Qıdırır,
 Axtarır/Qıdırır
 Qarşıdaışıq var,/Qarşıdaışıqbar,
 Axtarantapar!.../ Qıdırğantapar!...

AZƏRBAYCAN-TÜRKİYƏ/ AZERBAIJAN-TÜRKİ- YE

Bir millətlik, ikidövlət/Bir milletimiz, ekidevlet
 Eyniarzu, eyniniyyət./Aynıarzı, aynınıyet.
 HərəkisiCümhuriyyət/Erekisi de cumhuriyet
 Azərbaycan-Türkiyə./Azerbaijan-Türkiye.

Bir ananınikioğlu,/Bir ananıñekioğlu,
 Bir ağacın iki qolu./ Bir ağacnıñ eki qolu
 O da ulu, bu da ulu/O da ulu, bu da ulu
 Azərbaycan-Türkiyə./Azerbaijan-Türkiye.

Ana yurdda - yuvaqurdum,/Ana yurttayuvaqurdum,
 Ata yurdakönülverdim./Ata urtqaakönülberdim.
 Ana yurdum, atayurdum/Ana yurtım, atayurtım

Azərbaycan-Türkiyə./Azerbaycan-Türkiye.
Birdirbizimhərhalımız-/Birdirbizimeralımız
Diləyimiz, amalımız / Dileklerimiz, emelimiz
Bayraqlardahilalımız/Bayraqlardahilâlimiz
Azərbaycan-Türkiyə./Azerbaycan-Türkiye

Dinimizbir, dilimizbir,/Dinimizbir, tilimizbir,
Ayımızbir, ilimizbir,/Ayımızbir, yılımızbir,
Eşqimizbir, yolumuzbir/Aşqımızbir, yolumuzbir
Azərbaycan-Türkiyə./Azerbaycan-Türkiye.

BİR SALAMA DƏYMƏDİ/BİR SELÂMĞA DEGMEĞİ

Bu günmənsənigördüm, /Bu gün men senikördüm,
Salam verməkistədim/ Selâmbermegeistedim,
Üzünüyanatutdun./ Betiniaylandırdın.
Söylə, illərdənbəri/ Aytyıllardanberli
Qəlbimizinbirduyub/Qəlbimizniñbirliktetuyup
Bir vurduğıuilləri,/Birlikteurğanyıllarını
Axı, nətezunutdun?/Kerçekten, ne tezunuttıñ?

Beşildəgözümüzdənaxan o qanlıseller,/Beşyilközümüzde-
naqqan o qanlı seller,
Bir salamadəymədi?/Bir selâmğadegmedi mi?
Heçüzüməbaxmadanyanımdannecəkeçdin?/İçbetimeqara-
mayyanımdannasilkeçtiñ?
Səneşqinsalamınıqorxuyamıdəyişdin?/Sen aşqınıñselâmı-
nıqorquğamıdeñiştin?
Yoksasənözahdına, ilgarınaağoldun?/Yoqsasənözahdiñ-
den, vaadiñden mi qayttıñ?
O qədəryaxınıkən, buqədəruzaqoldun/O qadaryaqıneken-

de, buqadaryıraqolduñ
Şiringülüşlərimiz, acıfəğanlarımız/ Sevimlikülüşlərimiz,
accıfğanlarımız
Bir salamadəymədi?/Bir selâmğadegmedi mi?

Qayğılıanlarımız, qayğısızanlarımız/Qayğılıañlarımız,
qayğısızanlarımız
Bir salamadəymədi?/Bir selâmğadegmedi mi?

Sənneylədin, birdüşün!/Sen ne yaşadıñ, birtüşüñ!
Yalnızindianladım: ah, səndahamənimçün/Yalñızendiañla-
dım; ah, sendaabenimiçün
Əlçatmazbirçiçəksən,/Elekeçmezbirçəçeksiñ,
Yaşanmışgünlərimtəkgeridönməyəcəksən!../Yaşanğan-
künlerimkibiqaytarmaycaqsıñ...
Qopeytufan, əseyyel! Xəzəlolum, tökülüm/Qopeytufan, es
eyyel! Quruyapraqolayım, töküleyim
Düzbeşilürəyimdə/ Tam beşyilyüregimde
Bəslədiyimməhəbbət, birsalamadəymədi./Östürgenəşq,
birsəlməğadegmedi.

Bir günlükhəsrətimədzəbilməyən, gülüm,/Bir künlük-
hasretimetüzealmağan / gülüm,
Bəsnəoldu?/Kerçekten ne oldu?
Bu həsrətbirsalamadəymədi? Bu asretbirsəlməğadegmedi
mi?
Getdin, dalıncabaxdım, can ayrıldıcanımdan,/Kettiñ, artın-
danqaradım, can ayrıldıcanımdan,
Sənnecəetinasızötəbildinyanımdan?/Sen nasilitinaetmey-
keçaldıñyanımdan?

Ah çəkdim, başımüstəyarpaqlarəsdi, gülüm,/Ah dedim, ba-
şımniñüstündeyapraqaruçtu, gülüm,
Səninqəlbınəsmədi./Seniñkalbiñuçmadı.
Arxana da baxmadın!/Artıña da qaramadıñ!

Niyəsəniyolunuməhəbbətinkəsmədi?../Negeseniñyolu-
nıaşqıñkesmedi?
Qazancımız de, bumu?/Qazancımızayt, bu mu?
Deyilməmiş o salaməlvitamızoldumu?/Aytilməğan o selâ-
melvedamızoldumu?
Sənmənəzülmeylədin, mənəzülmyaraşır./Sen mañazulmet-
tiñ, mañadertyaraşır.
Bir salamadəyməyən eşqəölümüyaraşır!/Bir selâmğadeg-
megenəşqqaölümüyaraşır.

ANA DİLİ / ANA TİLİ

Dilaçanda ilk dəfə «ana» söyləyirik biz,/Tilimizaçılğanda-
eñbaşta “ana” deymiz biz
«Ana dili» adlanırızbizim ilk dərsliyimiz./ “Ana tili”depi-
simberilirbizim ilk dersligimiz.
İlk mahnımızlaylanıanamızözsüdüylə/İlk yırımızaynenni-
nianamızözsütünen
İçirirruhumuzabudildəgilə-gilə./İçirirruhumuzğabu tilde
qanaqana.

Bu dilbizimruhumuz, eşqimiz, canımızdır,/Bu til, bizimru-
humuz, aşqımız, canımızdır,
Bu dilbir-birimizləəhdi-peymanımızdır../Bu til, birbirimiz-
nenantımız, əhdımızdır.
Bu diltanıtmışbizəbudünyadahərşeyi,/Bu til, tanıtmışbiz-

gedünyadaerşeyni
Bu diləcdadımızınbizəqoyubgetdiyi/Bu til, atababalarımız-
nıñbizgetaşlapketken
Ənqiymətlimirasdır, onugözlərimiztək/Eñqıymetlimirastır,
onıközümüzday
Qoruyub, nəsilərə biz dəhədiyyəverək./ Qorçalapkele-
cekquşaqlarğa biz de bahşışberezik.

Bizimucadağlarınsonsuzəzəmətindən,/Bizim ulu dağlar-
nıñsoñsızazametinden,
Yatağınasığmayançaylarınhiddətindən,/Yatağınasıymağa-
nözənlərnıñaçuvından,
Bu torpaqdan, buyerdən,/Bu topraqdan, buyerden,
Elin bağındanqopanyanıqlınəgmələrdən,/Halqınınbağ-
rındanüzilgenyanıqnagmelerden,
Güllərinrənglərindən, çiçəklərinıyindən,/Güllərnıñtüsle-
rindən, çeçəklərnıñqoqusından,
Mil düzünün, Muğanınsonsuzgenişliyindən,/Mil tüzligi-
niñ, Muğanıñsoñsızkeñliginden,
Ağsaçlıbabalarınəqlindən, kamalından,/Aqsaçlıbabalar-
nıñaqılından, kâmilliginden,
Düşmənüstünəcuman o Qıratınnalından/Düşmanüstüne-
çapqan o Qıratnıñnalından
Qopansəsdənyarandı./ Qopqansestenyaratıldıñ.
Sənxalqımınaldığı ilk nəfəsdənyarandı./Sen halqımınıñal-
ğanilknefesindenyaratıldıñ.
Ana dilim, səndədirxalqınəqli, hikməti,/Ana tilim, sende-
dirhalqınıñaqlı, ikmeti,
ƏrəboğluMəcnununərdisəndədilaçmış./ArapoğluMec-
nunnıñderdisendeaytılğan.

ÜrəklərəyolaçanFüzulininsənəti,/YüreklergeyolaçqanFu-
zulıniñsanatı,
Eydilim, qüdrətinlədünyalarayolaçmış./Eytilim, kudretiñ-
nendünyalarğayolaçqan.
Səndəmənımxalqımınqəhrəmanlıqladolı/Sendemenim-
halqımınıñqaramanlıqnentolu
Tarixivaraqlanır./Tarihiyazılır.

Səndəneçə min illikmənimmədəniyyətim/Sende nice biñ-
yıllıqmenimmedeniyyətim,
Şan- şöhrətim saxlanır./Şanşöretimşahlanır.
Mənımadım, sanımsan,/Mənımadımsanımsıñ,
Namusum, vicdanımsan!/Namusım, vicdanımsıñ.
Millətlərə, xalqlaraxalqımızınadından/Milletlerge, halqlar-
ğahalqımıznıñadından
Məhəbbətdastanlarıyaradıldıbudıldə./Aşqdestanlarıyara-
tıldıbu tilde.
MoskvadaPuşkinəheykəlpoyulan zaman,/MoskovadaPuş-
kingeheykeltikilgenvaqıtı,
Ona abidəqoydubudıldəŞirvanidə./Oña abide tiktıbu tilde
Şirvani de.

Bu diltanıtmışbizəbudünyadahərşeyi,/ Bu til, tanıqtanbiz-
gebudünyadaerşeyni,
Bu diləcdadımızınbizəqoyubgetdiyi/Bu til, atababalarımız-
nıñbizgetaşlağan
Ənqiymətlimirasdır, onugözlərimiztək/Eñqıymetlimirası-
dır, onıközümüzkibi
Qoruyub, nəsilərə biz dəhədiyyəverək!./Qorçalapkelecek-
nesillerge biz de bahşışeteyik.

Eyözdoğmadilindədanışmağıarbilən,/Eyöztilindekonuş-
mağayalğan,
Bunıiftixarbilən/Bunıñnəngururlanğan
Modalıədəbazlar,/Modağatüşkünedipler,
Qəlbinişioxşamırqoşmalar, tellisazlar/Kalbiñiznimemnu-
netmeyqoşmalar, tellisazlar.
Qoybunlarmənımsun./Taşla, bularmənımsun.
AncaqVətənçörəyi,/Ancaq, vatanötmegi,
Bir də ana ürəyi/Bir de ana yüregi
Sizləraqənimolsun!./Sizlergearamolsun.

MÜƏLLİM/MUALLİM

Müəllim! Gözəldəngözəldirbusöz-/Muallim! Güzelden de
güzəldirbusöz-
Körpəkönüllərdəməşəlyandıran!/Yaşgönüllərdəçıraqnı-
yandırğan!
Hələyazılmamış, hələqırışsız/Daayazılmağan, daaburuş-
mağan
Hamərbeyinləricilalandıran./Tümdüzmiylərnıñilələğan.
Müəllim! Tez durubgecyatanımsan/Muallim!/Erteturıp-
keçyatqanımsıñ
Bu gün, sabahımıyaradanımsan!/Bugün, sabahımıyaratqa-
nımsıñ!

Mənbirtoxumidim, sabahım-sirdi/ Men birurluqedim, sa-
bamsıredi
Mənəşəkilverən, rəngverənımsən./Mañaşəkilbergen, tüş-
bergenımsıñ.
Mənıbudünyayaanamgətirdi/ Mənıbudünyağaanamketirdi

Sənsəbitirənəm, yetirənimsən./Sen isetamamlaşanım, yetirənimsiñ.

Müəllim! Düşüncəgüllərimizi/ Muallim! Tüşüncəgüllərimizni
Əqliləsuvaranbirbağbanoldu/Aqılınensuvlaşanbirbağçevanoldı.
Endirdiyərlərəatamızbizi/ Tüşürdiyergeatamızbizni
Müəllim-göylərəqaldıranoldu./Muallim, köklərgəkötərgenoldı.

Xəyalaqol-qanad, gözənurverdi/Hayâlgeqol qanat, köznurberdi
Müəllim! Biz sənəborcluyuqancaq/Muallim! Biz sañaborçlumızancaq.
ƏmirTeymura da şərəfgətirdi,/Emir Timurğa da şerefkətirdi,
Ayağınaltındaəbədiyatmaq./Ayağınınıñastındaəbebiyyatmaq.

Şagirdinsayıdırdövlətin, varın/ Talebeniñürmetidirdevletniñ, barlığın
Bilməzbuqazancı, bilməzhərnaşı./Bilmezbuqazançını, bilmezertecrübesiz.
Sinifdənsinifəadlayanların/Sınıftansınıfqa keçkenlərinin
Yaşındayaşayır müəllimyaşı/Yaşındayaşarmuallimniñyaşı.

Elməgüvəndinsə, bilki, cənnətinİlimgeişənğansañ, bilki, cənnətniñ
Qapısıüzünəaçılacaqdır/Qapısıbetinəaçılacaqdır.

Məktəbihərşeydənüstünmillətin/Mektebierşeydenüstümillettiniñ
Həryerdə, hərişdəzəfəri-haqdır./ Eryerde, eriştezaferiaqdır.

Gəl, eyheykəltəraş! Bu mərmər, bugil./ Keleyheykeltraş!
Bu mermer, bukil.
Düşünmüəllimi, sonraalış, yan./Tüşünmuallimni, soñtutuş, yan.
Onunheykəlinimərmərdəndeyil,/Onıñheykəlinimermerdəndegil,
Yaratözükiminurdan, işıqdan./Yaratözükibinurdan, işıqdan.

ŞEKİ

2016 Yılı Türk Dünyası Medeniyet Başqalası unvanını ta-
şığan Şeki, namlı Azerbaycan Şairi Bahtiyar Vaabzadeniñ
de doğğan şeeridir. Şeer, Qafqas dağlarının qıbla yağının
bir kesegini teşkil etken Salavat dağının qıbla eteklerinde,
bilinmeyen bir vaqıtta qurulğan. 1968 yılınace Nuha dengen
Şeki, künümüzde, Kür özeniniñ qollarından Eğri çayına qa-
vuşqan Kiş çayınıñ sol yarındadır. Kiş Çayınıñ yalısında qu-
rulğan eski şeerini 1772'de sel suvları yıqqan soñ, şeer halqı
şimdi olğan yerine şeerini yañıdan qurğanlar. Ne vaqıt qu-
rulğanı bilinmeyen şeer, bu bölgede qurulğan ve uzun vaqıt
barlığını devam ettirgen Şeki Hanlığına adını bere. Eski Şeki
şeerini, IV. yüzyılda yayılmağa başlağan Hıristiyanlıqniñ di-
niy merkezlerinden biridir. Şeer, VII. yüzyılda, Müslüman
Araplarınıñ Qafqasyağa yasağan aqınları sırasında, ücumla-
rına mâruz qala; Arap hilâfetiniñ zayıflamağa başladığı IX.
yüzyıldan soñ bağımsız meliklik alına kelgen. XI. yüzyılda
Şirvanşahların, artından Moğollarınıñ ve İlhanlıların idar-
esine keçe. XIV. yüzyılınıñ soñlarına doğru İlhanlıların za-
yıflamasından kene azat meliklik olğan Şekide Seyyid Ali
Han üküm sürgen, Timurniñ Şekige ücumı sırasında Seyyid
Ali Han oña ciddi şekilde muqavemet körsetse de, ölümün-
den soñ tahtqa keçken oğlu Seyyid Ahmed Han, Timurnen
münasebetlerini tüzelte. Şeki, Aqqoyunlu ve Qaraqoyunlular
devirinde eski itibarını coyta, 1444-1445'te Aqqoyunlular-
ğa, 1551'de Safeviy Devletine bağlana. 1578'de başlağan
Osmanlı-İran savaşları Osmanlıların müttefiki olğan Ka-
hetya Kralı II. Aleksandr Şekige kire ve bu yer bir Osmanlı
sancağı alına ketirile; idaresi başta Aleksandrniñ oğlu Irakli
Mirza'ğa, daa soñ Şirvanşahlar devirinde buyerniñ eski aki-
miniñ oğlu olğan Mirza Ömerge berile. 1583'te Şeki yerine
Ereş beylerbeyilik merkezi ola ve Şeki sancağı Ereş beylerbe-
yiligine baylana. 1590 Osmanlı-İran barışınıñ artından Şeki,
Şamahığa baylı bir sancaq alına kele. 1603'te tekrar başla-

ğan Osmanlı-Safeviy savaşları sırasında Şah I. Abbas, İyün
1607'de Şirvanğa akim olup Kahetya Kralı II. Aleksandr'ın
oğlu olğan Gürcü Prensi Konstantin Mirzanı şeerge vali ta-
yin etmesinen Şekideki Şamir Han da oña tabi ola, 1643'te
Şeki yerli melik ve sultanlarınıñ eline keçe. Nâdir Şah dön-
eminde cıyılğan vergilerniñ arttırılması Şeki halqınıñ Melik
Necefke isyan etmesine sebep ola ve yerli beylerden olğan
Hacı Çelebi, halqınıñ başına keçip 1743 tarihinde Melik Ne-
cefni tarumar ete. Nâdir Şahniñ 1744 yılınıñ küzünde Şeki
seferine çıqmasından birlikte Hacı Çelebi, Derbendge qayta
ve 1747'de Nadir Şah öldürilgen soñ Şeki Hanlığını qura.
Şeki Hanlığı, 1805'te Rus imayesine kire, 1819'da ise hanlıq
lağvetile. Rus Çarlığı vaqtında başta Şamahı (soñ merkez
Baküge köçürilgen soñ adı Bakü Guberniyası oldu) Guber-
niasına baylı bir rayon ekende (ilçe) 1868'de Yelizavetpol
Guberniyası'na baylı rayon merkezi ola. Bunı 1930 yılınace
qorçalağan şeer, o yıl Azerbaycanınıñ il (rayon) merkezle-
rinden biri alına kele ve bunı Vartaşen şeerine baylı olduğı
1963-1965 yılları tışındaki yıllarda saqlay. Sovyet Sosyalist
Cumhuriyetleri Birliğiniñ 1991'de darqalmasından soñ azat-
lığını qazanğan Azerbaycan Cumhuriyeti topraqları içinde
yer alğan Şeki rayonunuñ merkezi Şeki şeeridir. Şeeriniñ ta-
rihiy merkezi 2019'da Dünya Mirası ilân etile.

Şeki, tarih boyunca yipek imalâtı bakımından müim bir mer-
kez ola. 1861'de dünyanıñ eñ büyük yipek saruv zavotu mın-
da açıla ve bu bölgede imâl etilgen yipek 1862'de Londradaki
halqara fuarda madalya ala. Yipek üretiminden başqa, Şeki-
de piriç ve boğday ekimi, bağcılıq, meyvacılıq, ayvancılıq,
çömlekçilik, baqırcılıq, quyumcılıq, temircilik, toqumacılıq
kibi işler de yasalğan. 1824'te şeerde 400'den fazla tükâniniñ
olması, şeerdeki üretimiñ na qadar olğanını ortağa çıqar-
maktadır. Evliya Çelebi, Şeki'de mevcut 3000 hânedan söz

eter. 1810'da Şeki'de 20.000 hâne bardır. 2009 sayımlarına köre rayonniñ nüfusu 582.000, şeer nüfusu 65.000'dir.

Şeer, Hanlıqlar devirinde şeeriniñ bugünkü Yukarıbaş rayonunda ve şeerge akim bir noqtada, Türklerniñ ilk yerleşim yerlerinde ayatqa keçirilgen qala, şehristan ve ribât bölümlerinden teşkil etilgen üç bölümlü şeer plan tipinde tasarlanğandır.

GEZİLECEK YERLER

Başqala Baküen Şeki arası 322 km'dir. Qarayolnen ketmek 5-6 saatte ola. Ancaq yol üstündeki tarihiy Gobustan ve dağlıq saa da körülecek qıymettedir. Şeerge eñ yaqın avalimanı Gabaladır. Eki şeer arası aman aman 95 km.dir. Şekige yaqın olğan Gencede de avaalanı bar. Eki şeeriniñ arası 168 km.dir.

Şekide mutlaqa körülmesi kerekken yerler:

Han Sarayı: Bugün Türk saray mimarisiniñ Azerbaycan'daki abideviy örneklerinden olğan Han Sarayı (inşaası 1762) İçkalede yer almaqtadır. Hüseyin Han Müştak tarafından Usta Abbaskuluğa inşa ettirilgen saray ülke mimarlığının eñ müim eserlerindedir. Tuğla, ahşap, cam-ayna, alçı ve hususen zengin qalem işi bezekleriniñ yer aldığı binada bitki motiflerine ağırlık berilgen. Vitrayları ise Venedik'ten ketirilgen. Saray Dünya Abideleri listesinde yer almaktadır.

Kervansaray: Şeki Kervansarayı, 18. yüzyılda inşasına başlanğan ve 2 kısım alinde teşkil etilgen (yukarı – aşağı kervansaray) bir kervansaray. 8000 metreqarelik bir saada kurulğan yapının keñ bir avlusu ve 300 odası bar. Künümüzde bu odalarınıñ bir kısmı özel bir otel tarafından işletilmektedir.

Diğerleri:

Qış Sarayı

Kiş Kilisesi

Aşağı Yuqarı Kervansarayları

Şeki Qalası

Gelersen Göreresen Qalesi/Ğız Qalesi

Cuma Camisi

Agvanlar Hamamı

Sanat Müzeyi

Tarih Müzeyi

Etnografiya Müzeyi

Bahtiyar Vaabzade Müzey Evi

Tatbiqiy Arkeologiya Müzeyi

Marhal tabiy parq ve piknik (aş aşama) saası

ŞEKİDE NE AŞANIR

Şekige mahsus olğan aşlar piti ve alvadır ancaq Azerbaycaniñ türlü yerleriniñ aşlarını da Şekide aşamağa mümkün.

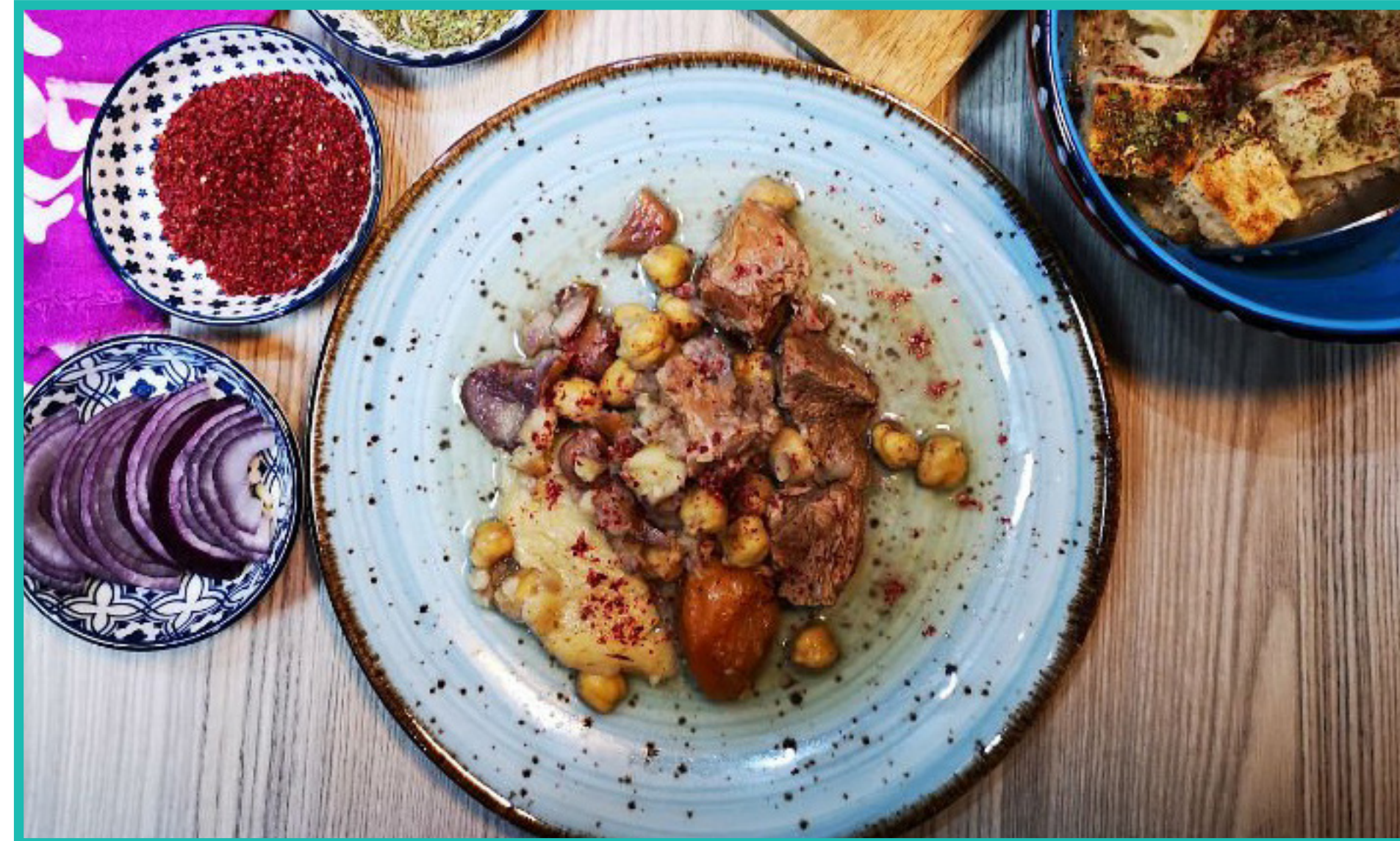
Piti (nohutlu, sebzeli ve etli toraq çanaq aşı), Şeki alvası (kadayıfnen yasalğan ancaq deñişik baaratları olğan tatlı), düşbere (mantının bir çeşiti), şekerbura (kurabiyege oşağan bir tatlı), badambura (şekerburaniñ içinde badem olğan soyu), pahlava (bir çeşit baklava), bacı (etli sebze dolması), dovğa (çorba), labba (kuru fasulye yemegi), mürebbe (reçel; hususen çayniñ qatında şeker yerine qullanıla).

ŞEKİ PITİSİ

Azerbaycannın eñ eski şeerlerinden biri olğan Şeki, özüne mahsus aşlarinen de bilinmektedir. Şekiniñ özüne mahsus aşlarından biri de Pitidir. Piti, bay Şeki mutfağının eñ bilin-gen aşları arasında yer almaqtadır. Anadoluda Qars yaqla-rında da piti, özel bir aş olup pişirilmektedir.

Malzeme (Kiçkene bir topraq çanaq için)

- 250 gram siñirsiz yumşaq qoy eti
- 100 gram nohut
- 1 tane qartop
- 60 gram quyruq mayı
- 1 baş soğan
- 1 tane quru erik
- Tuz, karabiber, safran, sumaq

AZIRLANUVI

Aqşamdan ıslatılğan nohut bir topraq çanaqta ve hususi fu-runlarda pişirmege alınır. Qaynağan qazanğa et ve quyruq mayı da salınır. Teqaran qaynağan soñ içine tuz ve soğan atılır. Üstündeki köpük alınıp etler yumşağance pişirilir. Pi-şeyatqanda içine qarabiber, safran, sumaq, qurutılğan erik eklenir. Daa soñ qabuğı ayrılıp yıqanğan qartop kiçkene olsa bütünley, balaban olsa ekige bölünip aşqa eklenir.

Aşnıñ tek kişilik topraq çanaqlarnen sıparağa ketirilmesi bu aşqa mahsustur.

Pitini, suvlu bir aş olup aşamaq da nünkün, suvında ötmek-ni ezip suvı ayrı, etli ve nohutlı kısmı ayrı olup da aşamaq damümkün.

Aş olsun.

Yeddi Gumbaz Türbesi - Şamahı, Azərbaycan

BAXTIYOR VAHOBZODA

BAXTIYOR VAHOBZODANING HAYOTI

1925-yilning 16-avgusti va 2009-yilning 13-fevrali sanalari oralig‘da yashab o‘tgan Baxtiyor Vahobzoda Ozarbayjonning butun turk dunyosida tanilgan zamonaviy shoiri, yozuvchisi va akademigidir. U Ozarbayjonning shimolida joylashgan Sheki shahrida tug‘ilgan. O‘sha paytda sovet hukumati bosimi va kollektivlashtirish harakatlariga qarshi xalq isyoni Ozarbayjonning bir qancha joyida bo‘lgani kabi Shekida ham ro‘y berayotgan edi. 1932-yilda amaldagi rejimga qarshi isyon ko‘targan xalq bu shaharni qo‘lga kiritgan. Vaziyatni bir hafta o‘tibgina nazoratga olgan Sho‘ro hukumati ba‘zi isyonchilarni uyida yashirganligi uchun Vahobzodaning bobosini qamoqqa tashlagan. Yaqin odamlaridan birining kafil bo‘lishi evaziga qamoqdan qutilgan Vahobzodaning bobosi oilasini olib Turkistonga ketgan. 1934-yilda vaziyat biroz yumshagach, oilasi bilan Bokuga qaytishgan. Shunday qilib, Baxtiyor Vahobzoda oilasi bilan birga 1934-yilda Bokuga ko‘chib kelgan va o‘rta ta‘limni Bokuda nihoyasiga yetkazgan. U 1942-yilda tibbiyot fakultetiga o‘qishga kirgan, bir muncha vaqt o‘tgach, ushbu fakultetni tashlab ketib, Boku davlat universitetining filologiya fakultetida ta‘limini davom ettirgan. U fakultetni 1947-yilda bitirgan. Baxtiyor Vahobzoda 1950-yilda Dilara xonim bilan turmush qurgan. Bu oilada Gulzor (1952), İsfandiyor (1954) va Ozar ismli farzandlar dunyoga kelgan.

Baxtiyor Vahobzodaning talabalik davridagi yutuqlari uning universitetda assistent-o‘qituvchi sifatida ishga qo‘lishi uchun zamin yaratdi. U 1951-yilda “Samad Vurg‘un lirikasi” nomli dissertatsiyasi bilan “filologiya fanlari nomzodi”, 1964-yilda “Samed Vurgun‘un ijodkorlik yo‘lu” mavzusidagi dissertatsiyasi bilan “filologiya fanlari dokto-

ri” – bugungi kun tili bilan aytganda “dotsent”, 1965-yilda professorlik unvonini oldi. Baxtiyor Vahobzoda 1990-yilda universitetdan nafaqaga chiqqan.

Baxtiyor Vahobzoda 1980-yilda Ozarbayjon Fanlar akademiyasiga a‘zolikka qabul qilingan. Ijod namunalari bilan “Azərbaycan SSR əməkdar incə sənət xadimi” (Ozarbayjonda xizmat xo‘rsatgan san‘at arbobi) (1974); “Azərbaycan SSR Dövlət mükafatı” (“Ozarbayjon Davlat mukofoti”) (1976) “SSRİ Dövlət mükafatı” (Sovet İttifoqi Davlat mukofoti) (1984) unvonlarga; “Oktyabr İnqilabı” (Oktyabr İnqilobi), “Qırmızı Əmək Bayrağı” (“Qizil Mehnat Bayrog‘i) kabi ko‘krak nishonlari va “Azərbaycan Xalq şairi” (Ozarbayjon xalq shoiri) (1984) unvoniga loyiq ko‘rilgan. Ozarbayjon mustaqillikka erishganidan keyin ham milliy istiqlol kurashiga qo‘shgan hissasi uchun shoir “İstiqlal” (İstiqlol) ko‘krak nishoni bilan mukofotlangan.

Shoir, yozuvchi va akademik Baxtiyor Vahobzoda siyosiy faoliyat ham olib borgan. U Sho‘ro davrida 1980-1985 va 1985-1990 yillar orasida Ozarbayjon parlamentida deputat bo‘lib ishlagan, Ozarbayjon mustaqilligini qo‘lga kiritgandan keyingi 2000-2009 yillar orasida esa milliy parlamentda faoliyat ko‘rsatgan. Vahobzoda 2009-yilning 13-fevralida Bokuda vafot etgan. Uning qabri taniqli adabiyot, siyosat, ilm, texnologiya va san‘at arboblari dafn etilgan Fahriylar hiyobonidadir.

ADABIY PORTRETI

Bolalik chog‘laridanoq she‘rga qiziqishi uyg‘ongan Baxtiyor Vahobzodaning nashr qilingan ilk she‘ri Ozarbayjon yozuvchilar uyushmasining raisi Samad Vurg‘unning e‘ti-

borini tortdi va bu e'tibor uning hayotida tubdan burilish yasadi. U 1945-yilda Ozarbayjon yozuvchilar uyushmasiga qabul qilindi. "Mənim Dostlarım" ("Mening do'stlarim") (1949), "Bahar" ("Bahor") (1950), "Dostluk Nəğməsi" ("Do'stlik nəğməsi") (1953) nomli ilk asarlarida, tanlagan mavzularida lirik-epik uslubda she'rlar yozgan. Baxtiyor Vahobzodaning 1950-yildan keyin yaratgan asarlari uning haqiqiy ijodkorlik mahoratini namoyon etadi. Bu davrdan boshlab ko'proq ijtimoiy va bashariy mavzularni, xususan, his-tuyg'ularni aks ettiruvchi she'rlar yozgan. 1960-yillardan boshlab, avval yashirin tarzda, keyinchalik esa oshkoro milliy muammolarni ko'tarib chiqqan. 1960-yilda nashr qilingan va ozarbayjonlarning istiqlol sog'inchini tarannum etuvchi "Gülüstan Poeması" ("Guliston poemasi") katta jasorat namunasi sifatida shoirga dovruq olib keldi. Bu she'r tufayli Baxtiyor Vahobzoda Ozarbayjon kommunistik partiyasi Markaziy qo'mitasi tomonidan tergov qilinib, 1962-yilda ma'lum muddatga universitetdan chetlashirilgan.

Bu tazyiqlarga qaramasdan Baxtiyor Vahobzoda XX asr boshlarida yashab o'tgan Mirza Alakbar Sabir, Uzeyir Hajibeyov, Ahmed Javad, Muhammed Hadi, Almaz Yildirim kabi Ozarbayjon istiqlol adabiyoti asoschilari yo'lidan boradi. Bu yozuvchi va shoirlar asarlarida go'yoki mavjud bo'lmagan o'lkalarning muammolariday ramziy shaklda yoritib berilgan Ozarbayjon va ozarbayjonlarning milliy muammolarini o'zining "Hyde Park", "Latin Dili" ("Lotin tili") kabi she'rlarida ramziy uslubda ifodalab bergan. Shoirning "Lotin tili" she'ridagi:

Sən dərdə bax, Vətən də var, millət də var. (Sen dardga boq, vatan ham bor, millət ham bor.)

Ancaq onun dili yoxdur (Faqat uning tili yo'qdir.)

Elə bil ki, güzgü kimi. (Bir oyna kabi deb bil.)

İndi söylə, hansı dilə ölü deyək? (Endi ayt, qaysi tilni o'lik deylik?)

Vətən varkən, millət varkən, (Vatan bor ekan, millət bor ekan,)

Kiçik, yoxsul komalarda (Kichik, yo'qsil kulbalarda)

Dutsaq olan bir diləmi? (Asir bo'lgan tilgami?)

Yoxsa, uzun əsrlərdən keçib gələn, (Yo'qsa uzoq asrlar osha o'tib kelayotgan)

Xalqı ölən, özü qalan bir diləmi? (Xalqı o'lgan, o'zi qolgan tilgami?)

misralarida boshqa til haqida fikr yuritilayotganday ko'rinsa ham, aslida rus tili yonida yo'qdek farz qilinayotgan ona tiliga ishora qilinmoqdadir. "Təzadlar" ("Tazodlar") nomli she'rining mavzusi Vyetnam bo'lsa-da, shoir aslida kelajakda milliy kurash uchun tayyorlashga intilayotgan o'z xalqidan bahs etadi. Shoir bu ramzlar orqali ko'nglidan kechgan hislarini xalqqa yetkazib bera oladi.

Vahobzoda tuyg'u va hislarini har doim ham ramzlar orqali ifodalagan. Gorbachev davrida sodir bo'lgan Qorabog' voqeasi sababli 1988-yilning 17-noyabr va 4-dekabr sanalari oralig'ida Bokuning Ozodlik maydonida tashkil etilgan ve aholi vakillari ommaviy qatnashgan mitinglarda jasorat bilan o'z fikrlarini bildirgan, xalqqa yo'l ko'rsatgan. Bir qator ziyolilarning sukut saqlashiga javoban Vahobzoda armanlarga qarshi xalqning ongli fikrlashini uyg'otishga harakat qilar ekan, boshqa tomondan esa so-

vet boshqaruviga mos ve mutanosib siyosat yuritib, Ozarbayjonni himoya qilishga harakat qilgan. "Qanlı Yanvar" (Qonli yanvar) hodisalari (1990-yilning 19-20-yanvarlari) haqida ham o'z fikrlarini aytgan. "Şəhidlər" ("Shahidlar") (1990) nomli she'ri va "Dovşana qaç, taziya tut: Azərbaycan hadisələrinin iç üzü, Moskvanın Siyasəti" (Tavşana Kaç Taziya Tut, Azərbaycan olaylarının iç yüzü, Moskva'nın Siyasəti) ("Quyonga qoch, toziga tut: Ozarbayjon voqealarining ichki tomoni, Moskvaning siyosati") (Ankara, 1990) nomli asarlarida armanlar o'yinlarining ichki mohiyati va ruslarning armanlarga bergan yordamini aks ettirgan.

Sho'ro tuzumining yumshay boshlashi va 1991-yilda Ozarbayjonning mustaqillikka erishishidan keyin Vahobzoda o'z asarlarida milliy fikrlar va milliy tuyg'ularini oldingi planga chiqargan holda, milliy o'zlikni qaytadan anlash harakatiga astoydil kirishadi. Baxtiyor Vahobzodaning turkiylik tarixini aks ettiruvchi asarlari hamda Turkiya va Ozarbayjon qardoshligini tarannum qiluvchi she'rlari turkiylik tushunchasini kuchaytirishga qaratilgandir. Shu tufayli u asarlarida Turkiyaning Ozarbayjon mustaqilligi va Qorabog' masalasida qo'llab-quvvatlaganligini unutmaydi. Turkiy xalqlarining hech qaysi davrni osonlik bilan oshib o'tmaganligini she'rlarida aks ettirgan shoir o'tmishdagi har qanday falokatlarni yengib, bugungi kunlarga yetib kelayotganini namuna qilib ko'rsatib, boshdan o'tkazilgan qiyinchilik kunlarining ham ortda qolib ketishi haqida yozadi.

"Azərbaycan oğluyam" ("Ozarbayjon o'g'liman")

"At belində doğuldum" ("Ot ustida tug'ildim")

misralarida shoir turkiy xalqlarning tabiatini aks ettiradi, zindanlarda doğulduq (zindonlarda tug'ildik) ifodasi bilan esa millati ro'para kelgan boshqa haqiqatlarni ochib bermochi bo'ladi, lekin uning millati to'qima tarixga mahkum bo'lgan, bu to'qima tarix tufayli u onasidan ajrab qolgan.

Ozarbayjonning shimoliy va janubiy ikki qismga bo'linishi ham shoirning yuragini tig'laydi. Och bo'lsa ham, to'qmiz deydigan millat farzandlarining boshini bukkan – qizil saroylarda berilgan farmonlardir. Uning millati Otaturkning onasidek kun sayin yana ham minnatdor bo'lishga arziydigan onalar ulg'aytiradigan yigitlar, yigit-qizlar tufayli bor bo'ladi; shoir hamma narsadan ham ustun qo'yguvchi Ozarbayjon bayrog'i boshi uzra hilpirab turadi. Shoir shunday deydi:

Sənin öz dövlətin, öz millətin, öz cəddin var (Sening o'z davlating, o'z millating, o'z bobong bor)

Vətən uğrunda ölənlər ölümündən doğular (Vatan deya o'lganlar mangu abad qolar)

Vatan uchun jonini fido qilganlarga qarshi hayotta qolganlarning ham o'ziga yarasha burchi bor. Bulardan biri ona tilni asrab-avaylab, millatning mavjudligini davom ettirishini ta'minlashdir. Shuning uchun shoir shunday yozadi:

Özgəyə: “Dilini öyrən!”- deyirsən, (O'zgalarga tilingni o'rgan: deysan)

Özünsə... Bu dili bəyənəməyirsən!... (O'zing esa... shu tilni xushlamaysan!)

misralari bilan ona tiliga bepisand qarovchilarni qoralaydi, ularni o'zlikni anglashga chaqiradi. Shuning uchun Vahob-

zoda o'z she'rlarida ona tilida sof va ravon so'zlashga e'tibor bergan va shu shuurni hammada uyg'otishga harakat qilgan, shuning uchun shoirning ko'plab she'rlari va maqolalari ona til mavzusiga bag'ishlangan.

Baxtiyor Vahobzoda she'rlarida millat tushunchasidan alohida, “inson” mavzusini ham ko'taradi. Qaysi millat bo'lishidan qat'iy nazar, odamning dunyoga kelishdan bir maqsadi bo'ladi. Shoirning

Bizə ağıl verdi, ruh verdi Allah (Bizga aql berdi, ruh berdi Allah)

Müqəddəs kitəblər göndərdi Allah (Muqaddas kitoblar yo'lladi Allah)

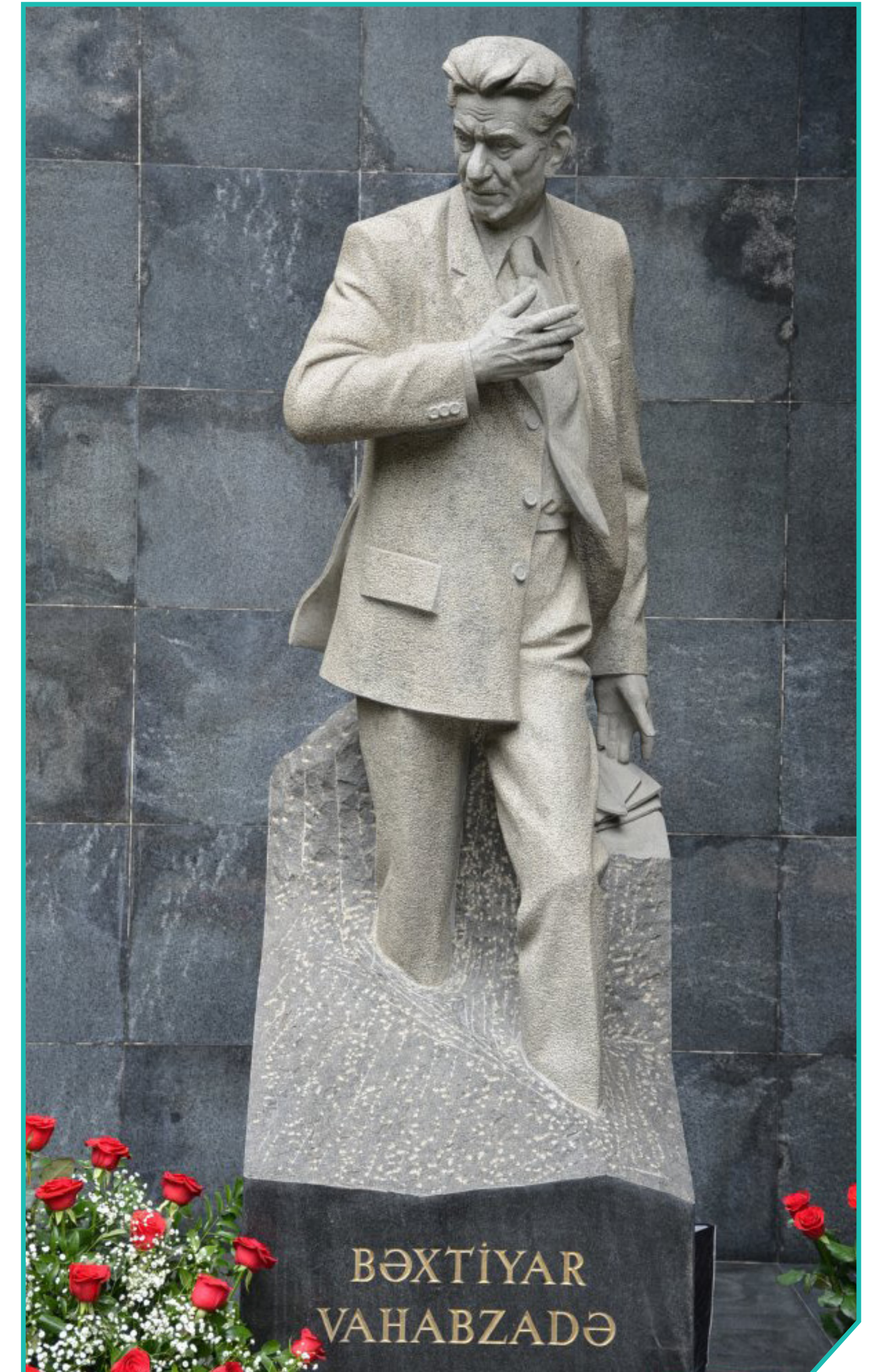
Bizi haqq yoluna getirsin deyə. (Bizni haq yo'liga boshlasin deya)

Gəldikmi yola? Gəlmədik, niyə? (U yo'lni keldikmi? Kelmədik nega?)

misralarida aks etgan muammolar hozirgi kun uchun ham, ertangi kun uchun ham, hattoki ming yildan keyin ham o'zgarmaydi, deya hadiksiraymiz. O'zi va bashariyat uchun oqshom bo'lmaydigan kunduzlarni orzu qilgan shoir, o'z she'rlarida milliy va, shu bilan birga, bashariy fikrlarga ham ochiq inson obrazini yaratishga intiladi.

Shoir insoniy tuyg'ularni she'rlarida ustalik bilan ochib beradi. Buyuk milliylik tuyg'ularini kuylagan shoir, bir salomga arzimagan muhabbatdan iztirob chekayotgan chog'da ham shoirlik mahoratini nanoyon etadi. Birgina salomini qizg'angan sobiq yoriga,

Sən mənə zülm eylədin, mənə zülmət yaraşır (Sen menga zulm aylading, zulmat menga yarashar)

Bir salama dəyməyən eşqə ölüm yaraşır! / (Birgina salomga arzimagan ishqqa o'lim yarashar)

so'zlari bilan gina qiladi. Sevgan yoriga kederim (iztirobim), şadlığım (shodligim); asoratim, ozodligim kabi zid ma'noli sifatlar bilan murojaat qilgan shoir ishqdagi ziddiyatlarni tilning nozik ma'no xususiyatlaridan foydalangan holda, larzaga soluvchi hayajon bilan ifodalab beradi.

Vahobzoda nafaqat shoir, balki ayni chog'da yozuvchi ham edi. Bir qator maqolalarida Ozarbayjondan boshlab, turkiy xalqlar va dunyo xalqlarining tarixida muhim o'rin tutgan shaxslarni tanishtiruvchi adabiy-tanqidiy maqolalar yozgan. U yozgan pyesalarning sahnalashtirilishi mahoratli yozuvchi ekanligining dalolatidir. Bu asarlar orasidagi "Özümüzü kəsən qılınc" ("O'zimizga urilgan qilich") nomli pyesasi turk dunyosiga e'tiborni jalb etish, ularni birlashtirish uchun vasiyat olaroq qabul qilinuvchi asardir.

XULOSA

Baxtiyor Vahobzoda o'z xalqi, vataniga va g'oyalariga sodiq ijodkordir. U deyarli barcha mavzularda she'rlar yozgan. Baxtiyor Vahobzoda o'z sadoqatini ko'p tomli asarlarida o'ziga xos uslub bilan yoritib bergan va turk dunyosining eng ko'p o'qilgan shoirlaridan biriga aylangan.

ASARLARI

Baxtiyor Vahobzodaning yetmishga yaqin she'riy kitoblari bor. Bularndan ko'pchiligi turli tillarga o'girilgan. Bundan tashqari, ikki monografiyasi va o'nga yaqin ilmiy-omma-

bop asarlari chop etilgan. Asarlari joy olgan majmualar, turli anjumanlardagi eng oxirgi ma'ruzalari, turli gazeta va jurnallarda nashr qilingan ocherklari, adabiy tanqidiy maqolalari va pyesalari, uning o'zi haqida yozilgan maqolalar bilan birga Ramazan Gafarli tomonidan 2008 – 2009 yillarda 12 tomlik kitob shaklida chop etilgan.

Vahobzodaning "Vicdan" ("Vijdon"), "İkinci Ses" ("İkkinchi ovoz"), "Yağışdan Sonra" ("Yog'ingarchilikdan so'ng-ra"), "Yollara İz Düşür" ("Yo'llarda iz qoldir"), "Feryad" ("Faryod"), "Hara Gedir Bu Dünya?" ("Bu dunyo qaerga ketar?"), "Özümüzü Kesen Kılınc" ("O'zligimizni kesgan qilich"), "Cezasız Günah" ("Jazosiz gunoh"), "Darağacı" ("Qiyinloqlar daraxti") kabi pyesalari Boku akademik drama teatrda sahnalashtirilgan.

Shoirning tarixiy va zamonaviy ijtimoiy muammolarga bag'ishlangan yigirmadan oshiq katta poemasi bor. Bularndan "Şəb-i Hicran" (Sha'bi hijron) nomli asarida Fuzuliyning mahoratini (1959); "Muğam" ("Mugam") (1974) nomli poemasida falsafiy fikrlarini; "İki qorxu" ("İkki qo'rquv") (1988) poemasida esa Stalin rejimining tazyiq va iskanjalaridan yuzaga kelgan qo'rquvlarini yoritadi.

Baxtiyor Vahobzoda 70-yillardan boshlab Turkiyada ham tanila boshlandi. Türk ədəbiyyatı "Turk adabiyoti", Türk Yurdu "Turk yurti", Qardaş ədəbiyyatlar "Qardosh adabiyotlar", "Sanjak" kabi jurnallarda uning she'rlari, maqolalari bosilgan ve turli nashriyotlar tomonidan kitoblari chop etilgan.

Vahobzodaning Turkiyada Ismat Zeki Eyyubog'luning "Varlık" ("Borliq") jurnalida chop etilgan "Ölü ədəbiyyat" ("O'lik adabiyot") sarlavhali va mumtoz turk adabiyoti

haqida salbiy fikrlar bildirilgan maqolaga javob tariqasida yozgan "Yel qayadan nə aparır?" ("Shamol qoyadan nima olar?") nomli maqolasi (1973) Turkiyada katta qiziqish bilan qarshi olindi. Vahobzodaning Turkiyaga bo'lgan sayohati taassurotlarini aks ettiruvchi va "Axtaran tapar" ("Izlagan topar") sarlavhali maqolalari "Sadəlikdə böyüklük" (1978) ("Soddalikda buyuklik") nomli asaridan joy olgan.

Turkiyada "Erdem" ("Fazilat") jurnalining 57-soni, "Türk Lehçeleri ve Edebiyatları" ("Turk tillari ve adabiyotlari") jurnalining 22-soni Baxtiyor Vahobzodaga bag'ishlangan maxsus son sifatida nash qilingan. Shoirning hayoti ve ijodiga bag'ishlangan bir qancha konferensiya va seminarlar ham tashkil qilingan.

BAXTIYOR VAHOBZODANING TURKIYA-DA CHOP QILINGAN ASARLARI

Açılan Baharlara Selâm, Şiirler. (Haz. Yavuz Akpınar). İstanbul: 1979.

Nereye Gidiyor Bu Dünya: İkinci Ses-Feryad. (Haz. Yavuz Bülent Bakiler). Ankara: 1991.

Gün Var Bin Aya Değer. (Haz. Beşâret İsmail). İzmir: 1993

Ürekdedir Sözün Kökü. (Haz. H. Ahmed Schmiede). Ankara: 1993.

Gülüstan: Poemalar. (Haz. Seyfettin Altaylı). Ankara: 1998.

She'rlar: İnsan ve Zaman (1964), Bir Ürekte Dört Fasıl (1966), Kökler.. Budaklar (1968), Deniz, Sahil (1969), Bir Baharın Karanguşu (1971), Tan Yeri (1973), Seçilmiş Eserleri (I-II, 1974-75), Açık Sohbet (1977), Açılan Se-

herlere Selam (1979), Payız Düşünceleri (1981), Özümle Sohbet (1985), Ahı, Dünya Fırlanır(1987), Lirikası (1990), Nağıl-Heyat (1991).

Turli maqolalar: Sanatkâr ve Zaman (1976), Vatan Ocağının İstisi (1982), Derin Katlara Işık (1986), Şenbe Gecesine Giden Yol (1991).

Pyesalar: Vicdan, Darağacı, Kızıl Elma, İkinci Ses, Yağışdan Sonra, Yollara İz Düşür, Feryad.

FOYDALANILGAN MANBALAR

Adıgüzel, Sedat. “Bahtiyar Vahabzade'nin Şiirinde Millet, Vatan ve Dil”. Türk Dünyası Dil ve Edebiyat Dergisi 31 (2011): 63-74.

Ahmedov, Teymur. “Behtiyar Vahabzade”. Azərbaycan Yazıcıları: Ansiklopedik Ma'lumat Kitabı. Bakü: 2004.

Akpınar, Yavuz. “Bahtiyar Vahabzade'nin İki Gorhu Adlı Manzumesi”. Azerî Edebiyatı Araştırmaları. İstanbul: 1994.

Akpınar, Yavuz. “Bahtiyar Vahabzade: Hayatı, Eserleri, Türkiye'de Tanınması”. Türk Dünyası Dil ve Edebiyat Dergisi 31 (2011): 11-22.

Aktaş, Şerif. “Bahtiyar Vahabzade'nin Şiiri Üzerine”. Gazi Türkiyat Türkoloji Araştırmaları Dergisi, Bahar 6 (2010): 19-27.

Aliyeva, İfrat. Bahtiyar Vahabzade'nin Lirikası. Bakü: 1983.

Azərbaycan'ın Bahtiyarı: Bahtiyar Vahabzade'nin Hayatı, Yaradıcılığı ve İctimaî Faaliyeti Hakkında Makaleler Top-

lusu. (Haz. Nazım İbrahimov). Bakü: 1995.

Ebediyyet Yolunda yahud Şairsiz Öten Bir İlimiz. (Haz. Ramazan Gafarlı). Bakü: 2010.

Ercilasun, Ahmet Bican. “Bir Azeri Şairi: Bahtiyar Vahabzade”. Milli Eğitim ve Kültür Dergisi 2 (1979).

Ercilasun, Ahmet Bican. “Bahtiyar Vahabzade Anlatıyor”. Töre 122 (1981).

Ercilasun, Ahmet Bican. “Vahabzade'nin Şiirleri Arasında”. Türk Edebiyatı (1982).

Gafarlı, Ramazan. Behtiyar Vahabzade Edebiyyet Yolunda, Yahud Şairsiz Öten Bir İlimiz. Bakı: 2010.

Habibbeyli, İsa. “Millî istiklal Şairi Bahtiyar Vahabzade”. Erdem 57(2010): 101-114.

Kaplan, Mehmet. “Pırlanta Gibi Bir Şiir”. Türk Edebiyatı 123 (1984).

Memmedov, Vakif. “Bahtiyar Vahabzade Yaradıcılığında Tarih”. Erdem 57(2010): 158-164.

Nerimanoğlu, Kamil Veli. Yorulsag da, Yolumuzdan Dönmemişik, Türk Dünyasının Bahtiyarı (Megaleler Toplusu) I hisse. Bakı:2002.

Seyidov, Yusuf. Şairin Fikir Dünyası. Bakü: 1985.

Vahabzade, Bahtiyar. Ahı Dünya Fırlanır: Şeirler, Poemalar, Tercümeleler. Bakı:1987.

Vurğun, Eyyub, “Bahtiyar Vahabzade Poeziyasında İnsan Konsepsiyası” Erdem 57(2010): s.75-85.

SHE'RLARİ VA NASRLARİDAN

NAMUNALAR

İSTANBUL / İSTANBUL

Bosfor körfəzi .../ Bosfor ko'rfazi

İki qitə / İkki qit'a

Söykənmiş bir-birinə / Suyanib bir-biriga

Ortasında bu yolun. /O'rtasida bu yo'lning

Bir tərəfi Avropadır, / Bir tarafi Yevropadır

Bir tərəfi Asiya /Bir tarafi Osiyo

İstanbulun... / İstanbulning

Türk oğlu durub ortada /Turk o'g'li turib o'rtada

Seyr edir / Tomosha qılar

Sağını, / O'ng tomonin,

Solunu. Chap tomonin.

Bir şəhərdə birləşir / Bir shaharda birlashar

İki qitə. / İkki qit'a

Birinin başlanğıcıdır, Bittasining boshidir

Birinin sonu... /Boshqasining oxiri...

Sol tərəfində /So'l yonida

Dəbdəbəli keçmişindən yadigar qalan- /Dabdabali o'tmis-

hidan yodgor qolgan

Başı göylərə ucalan /Boshi ko'klarga yuksalğan

Cameləri, bürcləri, qələləri; /Masjidlari, minoraları, qal'a-

ları

Durur min ildən bəri. /Turar ming yildan beri

Sağ tərəfində /O'ng yonida

Modern evlər, banklar, otellər... /Zamonaviy uylar, bank-

lar, mehmonxonalar...

Türk oğlu / Turk farzandi

Gözlərindən suallar yağa-yağa, /Ko'zlaridan savollar

yog'a-yog'a

Gah sola baxır, gah sağa. /Goh so'l yon boqar, goh o'ng

yon
İstanbulun keçmiş i vüqarlı, şanlı, /İstanbulning o‘tmishi
viqorli, shonli
Bu günü özünə yad. / Buguni o‘ziga yot,
Gələcəyi dumanlı.../Kelajagi tumanli
Bu gün /Bugun
Bir ayağı Avropadadır /Bir oyog‘i Yevropadadir
Bir ayağı Asiyada /Bir oyog‘i Osiyoda
Türkün. /Turkning
Qulaqlarında motor səsi /Quloqlarida motor ovozi
Dilində quran surəsi /Tilida “Qur’on” surasi.
Türkün. /Turkning.
Zaman onu dilləndirir, /Zamona unga til berar
Əsrin ahənginə səs verir /Asrning ohangiga ovoz berar
Düşünüb dərindən /O‘ylab obdon
Ancaq babası çəkir ətəklərindən. /Lek bobosi tortar etakla-
ridan
Çırpır şəhər / Kurashmas shahar
İkilik içində. /İkkilanmoqda
Düyüm-düyüm olmuş fikirlər /Tugundek chigallashgan
fikrlar
Əsrin keşməkeşində.../Asr tortqilashi ichra
Bir şəhərdə görüşür /Bir shaharda uchrashar
İki dünya, iki aləm. /İkki dunyo, ikki olam
Tapacaqdır, əminəm, /Topajaklar, aminman
Türk oğlu haqq yolunu. / Turk o‘g‘li haq yo‘lini
O, hələlik seyr edir /U hozircha qarab turar
Sağımı, /O‘ng yoniga,
Solunu. /chapiga
Ürəyi Şərq ürəyi, /Yuragi sharq yuragi
Ağlı Qərb ağlıdır /Aqli g‘arb aqlidir.
Türkün. /Turkning
Bu təzaddan /Bu tazoddan

Sinəsi dağlıdır /Ko‘ksi yara
Türkün. /Turkning
Durub hiss ilə ağıl arasında. /Turar his va aql orasida
Həqiqətlə nağıl arasında. /Chin va ertak orasida
İrəlimi getsin /Oldinga qarab ketsinmi?
Geriyyəmi dönsün//Orqaga qaytsinmi?
Keçmişdən qopa bilmir /O‘tmishidan uzilolmas
Bu gününü /Bu kunini
Tapa bilmir Topa olmas.
Axtarır /Axtarar,
Axtarır,/Axtarar,
Axtarır,/Axtarar.
Qarşıda işıq var, /Nur ko‘rinar to‘g‘risida,
Axtaran tapar!... Qidirgan topar!...

AZƏRBAYCAN-TÜRKIYƏ/ OZARBAYJON- TURKIYA

Bir millətlik, iki dövlət/Bir milletimiz, iki davlat
Eyni arzu, eyni niyyət/Ayni orzu, ayni niyat.
Hər ikisi Cümhuriyyət /Har ikisi da respublika
Azərbaycan-Türkiyə. /Ozarbayjon-Turkiya.

Bir ananın iki oğlu,/Bir onaning ikki o‘g‘li,
Bir ağacın iki qolu/Bir daraxtning ikki shoxi
O da ulu, bu da ulu/ U ham buyuk, bu ham buyuk
Azərbaycan-Türkiyə./Ozarbayjon- Turkiya
Ana yurdda yuva qurdum, /Ona yurtda uya qurdum,
Ata yurda könül verdim. / Ota yurtga ko‘ngil berdim.
Ana yurdum, ata yurdum/Ona yurtim, ota yurtim
Azərbaycan-Türkiyə. / Ozarbayjon- Turkiya.

Birdir bizim hər halımız /Birdir bizim har holimiz
Diləyimiz, amalımız. /Tilagimiz, amalimiz.

Bayraqlarda hilalımız /Bayroqlarda hilolimiz
Azərbaycan-Türkiyə. /Azerbaijan-Turkiye

Dinimiz bir, dilimiz bir,/Dinimiz bir, tilimiz bir
Ayımız bir, ilimiz bir,/Oyimiz bir, yilimiz bir
Eşqimiz bir, yolumuz bir/İshqimiz bir, yo‘limiz bir
Azərbaycan-Türkiyə./Ozarbayjon- Turkiya

BİR SALAMA DƏYMƏDİ /BİR SALOMGA ARZİMA- Dİ

Bu gün mən səni gördüm,/Bugun men seni ko‘rdim,
Salam vermək istədim, /Salom bermoqchi bo‘ldim,
Üzünü yana tutdun./Yuzing burding.
Söylə, illərdən bəri /Ayt-chi, yillardan beri
Qəlbimizin bir duyub /Qalbimizin birga tuyib
Bir vurduğu illəri,/Birga urib yurgan yillarni
Axı, nə tez unuttun?/Nahot tez unutding?

Beş ildə gözümüzdən axan o qanlı sellər,/Besh yil ko‘zi-
mizdan oqqan u qonli sellar
Bir salama dəymədi?/Bir salomga arzimadimi?
Heç üzümə baxmadan yanımdan necə keçdin?/Hech yu-
zimga qaramay yonimdan qanday o‘tding?
Sən eşqin salamını qorxuyamı dəyişdin?/Sen ishqning sa-
lomini qo‘rquvga alishdingmi?
Yoxsa sən öz əhdinə, ilqarına ağ oldun?/Yoki sen o‘z ah-
dingdan, paymoningdan kechdingmi?
O gadaryagın iken, bu gadaruzağ oldun./Shunchalar yaqin
ekan, bunchalar yiroq bo‘lding.
Şirin gülüşlərimiz, acı fəğanlarımız/Shirin kulishlarimiz,
achchiq fig‘onlarimiz
Bir salama dəymədi? /Bir salomga arzimadimi?

Qaygılı anlarımız, qayğısız anlarımız /Qayg‘uli onlarimiz,
qayg‘usiz onlarimiz
Bir salama dəymədi? /Bir salomga arzimadimi?

Sən neylədin, bir düşün!/Sen ne qilding, o‘ylab ko‘r!
Yalnız indi anladım: ah, sən daha mənimçün/Faqqat endi
tushundim, sen men uchun
Əlçatmaz bir çiçəksən,/Qo‘lim yetmas chechaksan
Yaşanmış günlərim tək geri dönməyəcəksən!../Kechirgan
kunlarimdek ortga qaytmaysan...
Qop ey tufan, əs ey yel! Xəzəl olum, tökülüm/Qo‘zg‘al
to‘fon, es ey yel! Xazon bo‘lay, to‘kilay
Düz beş il ürəyimdə/Naq besh yil yuragimda
Bəslədiyim məhəbbət, bir salama dəymədi./Asragan mu-
habbatim, bir salomga arzimadi.

Bir günlük həsrətimə dözə bilməyən, gülüm, /Bir kunlik
sog‘inchga chiday olmagan gulim
Bəs nə oldu? /Endi ne bo‘ldi?
Bu həsrət bir salama dəymədi?/ Bu sog‘inch bir salomga
arzimadimi?
Getdin, dalınca baxdım, can ayrıldı canımdan,/Ketding,
ortingdan qarab qoldim, jon ayrildi jonimdan
Sən necə etinasız ötə bildin yanımdan?/Sen qandayin be-
parvo o‘tib keting yonimdan?
Ah çəkdim, başım üstə yarpaqlar əsdi, gülüm,/Oh urdim,
boshim uzra yaproqlar uchdi, gulim
Sənin qəlbin əsmədi./Sening qalbing uchmadi
Arxana da baxmadın!/Ortingga ham boqmadim!

Niyə sənin yolunu məhəbbətin kəsmədi?... /Nechun sening
yo‘lingni muhabbating to‘smadi?
Qazancımız de, bumu? /Erishganlarimiz ayt, shu bo‘ldi-

mi?
Deyilməmiş o salam əlvidamız oldumu?//Aytilmagan u sa-
lom alvidomiz bo‘ldimi?
Sən mənə zülm etlədin, mənə zülm yaraşır./Sen menga
zulm aylading, menga qorong‘ilik yarashar.
Bir salama dəyməyən eşqə ölüm yaraşır!/Bir salomga ar-
zimagan ishqqa o‘lim yarashar.

ANA DİLİ / ONA TILI

Dil açanda ilk dəfə «ana» söyləyirik biz,/Tilimiz chiqqan-
da ilk bora “ona” deymiz biz
«Ana dili» adlanır bizim ilk dərsləyimiz. /” “Ona tili” nom-
lanar bizning ilk darsimiz
İlk mahnımız laylanı anamız öz südüylə /İlk qo‘shig‘imiz
– allani onamiz oq suti bilan
İçirir ruhumuza bu dildə gilə-gilə./İchirar ruhimizga bu til-
da tomchi-tomchi.

Bu dil bizim ruhumuz, eşqimiz, canımızdır, /Bu til – biz-
ning ruhimiz, sevgimiz, jonimizdir
Bu dil bir-birimizlə əhdi-peymanımızdır./Bu til – bir-biri-
mizga ahdu paymonimizdir
Bu dil tanıtmış bizə bu dünyada hər şeyi, /Bu til – tanishtir-
gan dunyodagi har bir narsani
Bu dil əcdadımızın bizə qoyub getdiyi /Bu til – ajdodimiz
bizga tashlab ketgan
Ən qiymətli mirasdır, onu gözlərimiz tək /Eng qiymatli
merosdir, uni qorachiqday
Qoruyub, nəsillərə biz də hədiyyə verək. /Asrab, avlodlar-
ga biz ham sovg‘a qilaylik.

Bizim uca dağların sonsuz əzəmətindən,/Bizning ulug‘
tog‘larning cheksiz salobatidan

Yatağına sığmayan çayların hiddətindən,/O‘zaniga sig‘ma-
gan soylarning shiddatidan,
Bu torpaqdan, bu yerdən, /Bu tuproqdan, bu yerdan,
Elin bağından qopan yanıqlı nəğmələrdən /Elning bag‘ri-
dan chiqqan kuyuk ashulalardan
Güllərin rənglərindən, çiçəklərin iyindən, /Gullarning ran-
gidan, chechaklarning hididan
Mil düzünün, Muğanın sonsuz genişliyindən, /Mil adiri-
ning, Mug‘anning cheksiz kengligidan
Ağsaçlı babaların əqlindən, kamalından,/Oq sochli bobo-
larning aqlidan, yetukligidan
Düşmən üstünə cuman o Qıratın nalından/Dushman ustiga
uchgan u G‘irot taqasidan
Qopan səsdən yarandı. /Chiqqan ovozdan yaralding
Sən xalqımın aldığı ilk nəfəsdən yarandı. /Sen xalqim ol-
gan ilk nafasdan yaralding

Ana dilim, səndədir xalqın əqli, hikməti,/Ona tilim senda-
dir xalqning aqli, hikmati
Ərəb oğlu Məcnunun dərdi səndə dil açmış. /Arab o‘g‘li
Majnun dardi sen bilan tilga kirdi.
Ürəklərə yol açan Füzulinin sənəti, /Yuraklarga yo‘l och-
gan Fuzuliyning san‘ati
Ey dilim, qüdrətinlə dünyalara yol açmış. Ey tilim, qudra-
tingla dunyolarga yo‘l ochgan.
Səndə mənim xalqımın qəhrəmanlıqla dolu Senda mening
xalqimning kahramonliklar to‘la
Tarixi varaqlanır, /Tarixi yozılar.

Səndə neçə min illik mənim mədəniyyətim,/Senda necha
ming yillik mening madaniyatim,
Şan- şöhrətim saxlanır./Shon-shuhratim saqlanar
Mənim adım, sanımsan,/Mening nomim, obro‘yimsan ,

Namusum, vicdanımsan!/Nomusim, vijdonımsan
Millətlərə, xalqlara xalqımızın adından/Millatlarga, xalqlarga xalqımız nomidan
Məhəbbət dastanları yaradıldı bu dildə. /Muhabbat dostonlari yaraldi bu tilda.
Moskvada Puşkinə heykəl qoyulan zaman,/Moskvada Puşkinga haykal qo'yilgan chog'i,
Ona abidə qoydu bu dildə Şirvani də./Unga obida qo'ydi bu tilda Shirvoniy ham.

Bu dil tanıtmış bizə bu dünyada hər şeyi, /Bu til – bizga tanishtirgan olamni,
Bu dil əcdadımızın bizə qoyub getdiyi/Bu til- ajdodimiz bizga berib ketgan
Ən qiymətli mirasdır, onu gözlərimiz tək /Eng qiymatli merosdir, uni qorachiqdek
Qoruyub, nəsillərə biz də hədiyyə verək! /Asrab, avlodlarga sovg'a qilaylik
Ey öz doğma dilində danışmağı ar bilən /Ey o'z tilida so'zlashishni or bilguvchi,
Bunu iftixar bilən /Buni iftixor bilguvchi
Modalı ədabazlar /Modaboz adiblar,
Qəlbinizi oxşamır qoşmalar, telli sazlar /Qalbingizni erkalamas qo'shiqlar, torli sozlar.
Qoy bunlar mənim olsun /Qo'y, bular menga qolsin.
Ancaq Vətən çörəyi,/Lekin vatan noni,
Bir də ana ürəyi /Hamda ona yuragi
Sizlərə qənim olsun!/Sizga harom bo'lsin.

MÜƏLLİM /MUALLİM

Müəllim! Gözəldən gözəldir bu söz -/Muallim! Go'zaldan go'zaldır bu so'z –
Körpə könüllərdə məşəl yandıran!/Yosh ko'ngillarga

mash'ala yoqqan!
Hələ yazılmamış, hələ qırıqsız /Hali yozilmagan, hali burishmagan
Hamar beyinləri cilalandıran./Tekis miyalarni jilolagan.
Müəllim! Tez durub gec yatanımsan,/Muallim! Erta turib kech yotganımsan
Bu gün, sabahımı yaradanımsan!/Bugun, tongimni yaratganımsan!
Mən bir toxum idim, sabahım-sirdi. /Men urug' edim, tongim sir edi,
Mənə şəkil verən, rəng verənimsən. /Menga shakl bergan, rang berganımsan.
Məni bu dünyaya anam gətirdi /Meni bu dunyoga onam keltirdi
Sənsə bitirənim, yetirənimsən./Sen esa butunlaguvchim, yetishtirguvchimsan.

Müəllim! Düşüncə güllərimizi / Muallim! Fikr gullarimizni
Əqlilə suvaran bir bağban oldu. /Aqli bilan sug'orguvchi bog'bon bo'ldi.
Endirdi yerlərə atamız bizi /Tushirdi yerlarga otamiz bizni
Müəllim-göylərə qaldıran oldu. /Muallim-ko'klarga ko'targuvchi bo'ldi

Xəyala qol-qanad, gözə nur verdi /Orzuga qo'l-qanot, ko'zga nur berdi
Müəllim! Biz sənə borcluyuq ancaq /Muallim! Biz sendan qarzdormiz faqat.
Əmir Teymura da şərəf gətirdi,/Amir Temurga ham sharaf keltirdi,
Ayağın altında əbədi yatmaq./Oyog'in ostida abadiy yotmoq.

Şagirdin sayıdır dövlətin, varın /Shogirding hurmatidir davlating, boring
Bilməz bu qazancı, bilməz hər naşı /Bu nafni bilmas, bilmas har tajribasiz.
Sinfdən sinifə adlayanların /Sinfdan sinfga o'tganlarning
Yaşında yaşayır müəllim yaşı./Yoshida yashaydi muallim yoshi.

Elmə güvəndinsə, bil ki, cənnətin/ İlmga ishontirgan bo'lsa, bilki, jannatning
Qapısı üzünə açılacaqdır. /Eshigi yuzinga ochilajaktir.
Məktəbi hər şeydən üstün millətin /Maktabi har narsadan ustun millatning
Hər yerdə, hər işdə zəfəri-haqdır./Har yoqda, har ishda zafari haqdir.

Gəl, ey heykəltəraş! Bu mərmər, bu gil./Kel ey haykaltarosh! Bu marmar, bu loy.
Düşün müəllimi, sonra alış, yan./O'yla muallimni, so'nga tutash, yon.
Onun heykəlini mərmərdən deyil, /Uning haykalini marmardan emas,
Yarat özü kimi nurdan, işıqdan./Yarat uning o'zidek nurdan, ziyodan.

SHEKI

2016-yilda “Turk dunyosining madaniy poytaxti” unvonini olgan Sheki, taniqli Ozarbayjon shoiri Baxtior Vahobzoda tug‘ilgan shahrdir. Bu shahar Kavkaz tog‘larining janubiy tomonining bir qismini tashkil etuvchi Salovat tog‘ining janubiy etaklarida, noma’lum davrda barpo etilgan. 1968-yilgacha Nuha deb nomlangan Sheki hozirgi kunda Kur daryosinin irmoqlaridan Eg‘ri soyiga ulanuvchi Kish soyining chap tomonidagi qiyalikda joylashgan. Kish soyining chekkasida joylashgan eski shaharni 1772-yilda sel suvi yuvib ketgandan keyin shahar aholisi hozirgi joyiga shaharni qayta qurishgan. Bu shahar nomi shu yerda barpo etilib, uzoq vaqt hukmronlik etgan Sheki xonligi nomidan nisbat olingan. Qadimgi Sheki shahri IV-asrda yoyila boshlagan xristyanlikning diniy markazlaridan biridir. Ushbu shahar VII-asrda musulmon arablar Kavkazga bostirib kelgan paytda hujum ostida qolib ketgan, arap halifaligi kuchsizlangan IX-asrdan boshlab esa mustaqillikka erishgan. XI-asrda Shirvonshohlarning, keyin Mog‘ullar va Elxonlik (Xulagular davlati) xonlarining boshqaruviga o‘tgan. XIV-asr oxirlarida Elxonliklar davlati kuchsizlangach, qayta mustaqil maliklik maqomiga erishgan Shekida Sayyid Ali Xon hukmdorlik qilgan, Temur Shekiga hujum qilgan paytda Sayyid Ali Xon unga qarshi shiddat bilan qarshilik ko‘rsatsa ham, o‘limidan keyin taxtga o‘tirgan o‘g‘li Sayyid Ahmad Xon Temur bilan munosabatlarni yaxshilab olgan. Sheki Oqqo‘yinliklar va Qo‘raqo‘yinliklar davrida o‘z ahamiyatini yo‘qotgan, 1444-1445 yillarda Oqqo‘yinliklarga, 1551-yilda Safaviy davlati tarkibiga kirgan. 1578-yilda boshlangan Usmonli-Eron urushi vaqtida Usmonlilar ittifoqchisi hisoblanuvchi Kahetya qiroli Aleksandr II Shekiga kirib kelgan va bu yer Usmonlilarning sanjag‘iga aylantirilgan; oldiniga Aleksandrning o‘g‘li Irakliy Mirzaga, keyinchalik esa Shirvonshohlar davrida bu hududning oldingi hokimining o‘g‘li – Mirza Umarga verilgan. 1583-yilda Shekining o‘rniga Eresh hududi beylerbeylik markaziga aylangan va Sheki sanjag‘i Eresh beylerbeyligiga qo‘shilagan. 1590- yilda-

gi Usmonli-Eron yarashuvidan keyin Sheki Shamahiga qarashli sanjak bo‘lib qolgan. 1603-yilda qaytadan boshlangan Usmonli-Safaviy urushi vaqtida Shoh Abbos I 1607-yilning iyun oyida Shirvonni egallagach, Kahetya qiroli Aleksandr II ning o‘g‘li bo‘lgan Gurji shahzodasi Konstantin Mirzani bu shaharning hokimi deb e‘lon qilgandan keyin Shekidagi Şamir Xon ham unga tobe bo‘lgan, 1643-yilda Sheki mahalliy maliklar va sultonlarning qo‘li ostiga o‘tgan. Nodirshoh davrida yig‘iladigan soliqlar miqdorining ortishi Sheki xalqining malik Najafga qarshi isyon ko‘tarishiga sabab bo‘ladi va mahalliy beylardan Hoji Chalabiy xalqni bosh bo‘lib, 1743-yilda malik Najafni bartaraf qiladi. Nodirshoh 1744-yili kuz faslida Sheki safariga chiqqach, Hoji Chalabiy Darbandga chekinadi, 1747-yilda Nodirshoh o‘ldirilgandan keyin Sheki xonligiga asos soladi. 1805-yilda Sheki Xonligi Chor Rossiyasi tarkibiga qo‘shiladi, 1819 yilda xonlik bekor qilinadi. Chor Rossiyasi davrida oldiniga Shamahi (keyinchalik markazi Bokuga ko‘chgach, nomi Boku Gubernatorligi bo‘ldi) Gubernatorligiga qarashli tuman maqomida edi, 1868-yilda esa Yelizavetpol Gubernatorligiga kiruvchi rayon markaziga aylandi. Shu maqom 1930-yilgacha saqlandi, 1930-yilda esa Ozarbayjon viloyat markazlaridan biriga aylangan, bu maqom Vartashen viloyati hududiga birlashtirilgan vaqti bo‘lgan 1963-1965 yillardan tashqari paytlarda davom etgan. Sovet Sotsialist Respublikalari Ittifoqi 1991-yilda tarqab ketgach, mustaqilligini qo‘lga kiritgan Ozarbayjon Respublikasi hududiga qarashli Sheki viloyatining markazi Sheki shahri bo‘ldi. Shekining tarixiy markazi 2019-yilda “Dunyo merosi” deb e‘lon qilingan.

Sheki o‘z tarixi davomida ipakchilik sohasida muhim markaz bo‘lgan. 1861-yilda dunyoning eng katta ipak o‘rish fabrikasi bu shaharda ochilgan ve bu yerda ishlab chiqarilgan ipak 1862-yilda London bo‘lib o‘tgan xalqaro ko‘rgazmada medal olgan. Ipakchilikdan tashqari Shekida guruch va bug‘doy ekish, bog‘dorchilik, mevachilik, chorvachilik, kulolchilik, misgarlik,

zargarlik, temirchilik, gilamdo‘zlik kabi sohalar bilan shug‘ul-
lanishgan. 1824-yilda bu shaharda 400dan oshiq do‘kon mav-
jud bo‘lganligi shahar ishlab chiqarishining hajmini ko‘rsa-
di. Avliyo Chalabiy Shekidagi 3000 uy haqida ma’lumot berib
o‘tgan. 1810-yilda Shekida 20 000 uy bor edi. 2009-yildagi
aholini ro‘yxatga olish ma’lumotlariga ko‘ra, viloyat aholisi
582 000, shahar aholisi esa 65 000 kishidan iborat.

Sheki shahri xonliklar davrida shaharning hozirgi Yuqoribosh
mahallasida va shaharga yaqin joyda Turkiy xalqlarga xos ilk
joylashuv joylariga qurilgan qal’a, shahriston va rabot qismla-
ridan tashkil topgan uch bo‘limli shahar rejasi asosida qurilgan.

TURISTIK JOYLAR

Poytaxt–Boku bilan Sheki orasida 322 km masofa bor. Transport
orqali 5-6 soatda borish mumkin. Yo‘l davomida uchraydigan
tarixiy Gobustan va tog‘lik joylar ham ko‘rishga arziydi. She-
kiga eng yaqin aeroport Gabalada joylashgan. Ikki shahar orasi
taxminan 95 km. dir. Aeroporti mavjud bo‘lgan ikkinchi yaqin
shahar eda Genja shahridir. Bu ikki shahar orasi 168 km.

Shekida albatta quyidagi joylarga borishni tavsiya etamiz:

Xon Saroyi: Bugungi turk saroy arxitekturasining Ozarbayjon-
dagi obida namunalaridan biri bo‘lgan Xon saroyi (qurilish sanasi
1762) Ichqal’ada joylashgan. Husayin Xon Mushtoq tomonidan
Abbosqulu ustaga qurdirilgan bu saroy Ozarbayjon arxitektura-
sining eng muhim asarlaridandir. G‘isht, yog‘och, shisha-oyna,
ganch va, ayniqsa, boy xattotlik bezaklari aks etgan bu obidada
o‘simlik motivlari asosiy o‘rinni tutadi. Vitrajleri esa Venetsiya-
dan olib kelingan. Xon saroyi dunyo meros ro‘yxatiga kiritilgan.

Karvonsaroy: Sheki Karvonsaroyi XVIII asrda qurilishi bosh-
langan va ikki qismdan iborat (yuqori va quyi karvonsaroy) kar-
vonsaroy hisoblanadi. 8000 kvadrat metrlik hududga joylashgan
bu karvonsaroyning keng hovlisi va 300 ta xonasi bor. Hozirgi

kunda bu xonalarning bir qismi bir xususiy mehmonxona tarki-
biga kirgan.

Boshqa turistik joylar:

- Qish cherkovi
- Quyi-yuqori karvonsaroylar
- Sheki qal’asi
- Kelarsan-ko‘rarsan qal’asi / Qiz qal’asi
- Juma masjidi
- Agvanlar hammomi
- San’at muzeyi
- Tarix muzeyi
- Etnografiya muzeyi
- Baxtiyor Vahobzodaning uy-muzeyi
- Amaliy arxeologiya muzeyi

Marhal tabiiy park va sayr hududi

SHEKI TAOMLARI

Shekiga hos taomlar piti va holva hisoblanadi, biroq Ozar-
bayjonning turli joylariga xos milliy taomlari Shekida ham iste-
mol qilinadi.

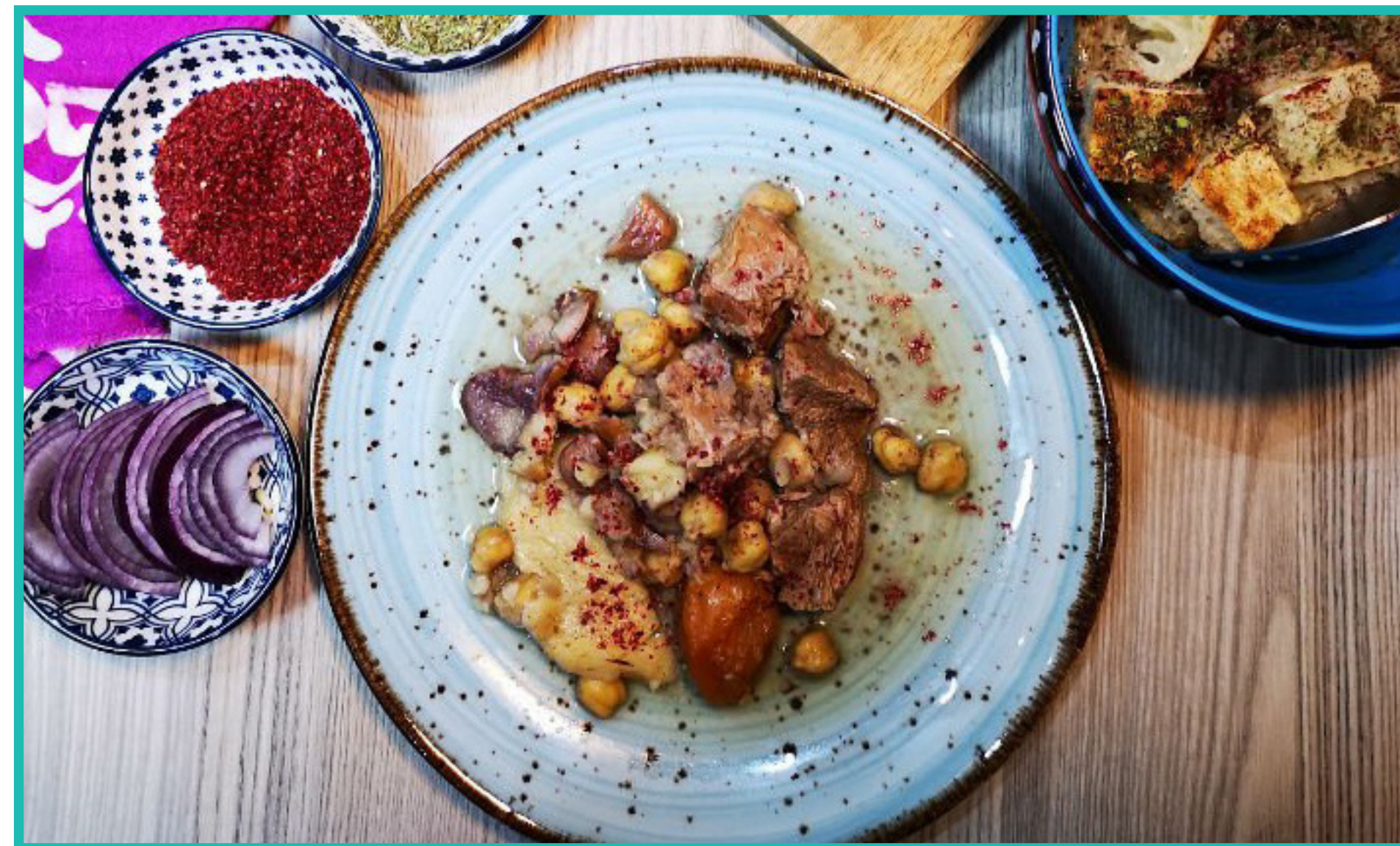
Piti (no‘xat, sabzavotlar bilan ko‘zada pishiriladigan go‘shli
taom), Sheki holvasi (qadayif bilan hozirlanadigan, lekin har xil
ziravorlar qo‘shilgan shirinlik), dushbara (bir chuchvara turi),
shakarbura (pechenyega o‘xshash shirinlik), bodombura (sha-
karburaning bodomlisi), pahlava (pahlava turi), baji (go‘shli
sabzavot do‘lmasi), dovga (sho‘rva), labba (loviyali ovqat),
murabba (murabbo, asosan choy bilan birga shakar o‘rnida ic-
hiladi) mahhalliy mashhur taom turlaridir.

SHEKI PITISI

Ozarbayjonning eng qadimiy shaharlaridan biri bo'lgan Sheki mahalliy taomlari bilan ham mashhurdir. Shekining hududga xos taomlaridan biri "piti" hisoblanadi. Piti Shekining boy oshxonasining eng mashhur taomlari orasida o'rin egallagan. Anado'lida Qars viloyatida ham piti taomi mahalliy taom sifatida tayyorlanadi.

Masalliqalar: (Kichkina hajmdagi ko'zada pishirish uchun)

250 gr. yumshoq qo'y go'shti
100 gr. no'xat
1 ta kartoshka
60 gr. quyruq moyi
bir bosh piyoz
bir dona quritilgan olxo'ri
tuz, murch, za'faron, totim.

TAYYORLANISHI

Bir kun oldindan ivitilgan no'xat ko'zada maxsus gaz pechiga pishirishga qo'yiladi. Qaynagandan keyin ko'zaga go'sht va quyruq yog'i solinadi. Ozroq qaynatib olinadi, keyin ichiga tuz va piyoz solinadi. Ko'piklari olinadi va go'sht yumshagunga qadar pishiriladi. Pishishiga yaqin qolganda, ichiga murch, za'faron, totim, quritilgan olxo'ri solinadi. Keyingi bosqichda yuvilib archilgan kartoshka, agar kichkina bo'lsa, butunligicha, agar katta bo'lsa ikkiga bo'linib ovqatga qo'shiladi.

Ovqatning bir kishilik ko'zada dasturxonaga tortilishi bu taomning o'ziga xos hususiyati hisoblanadi.

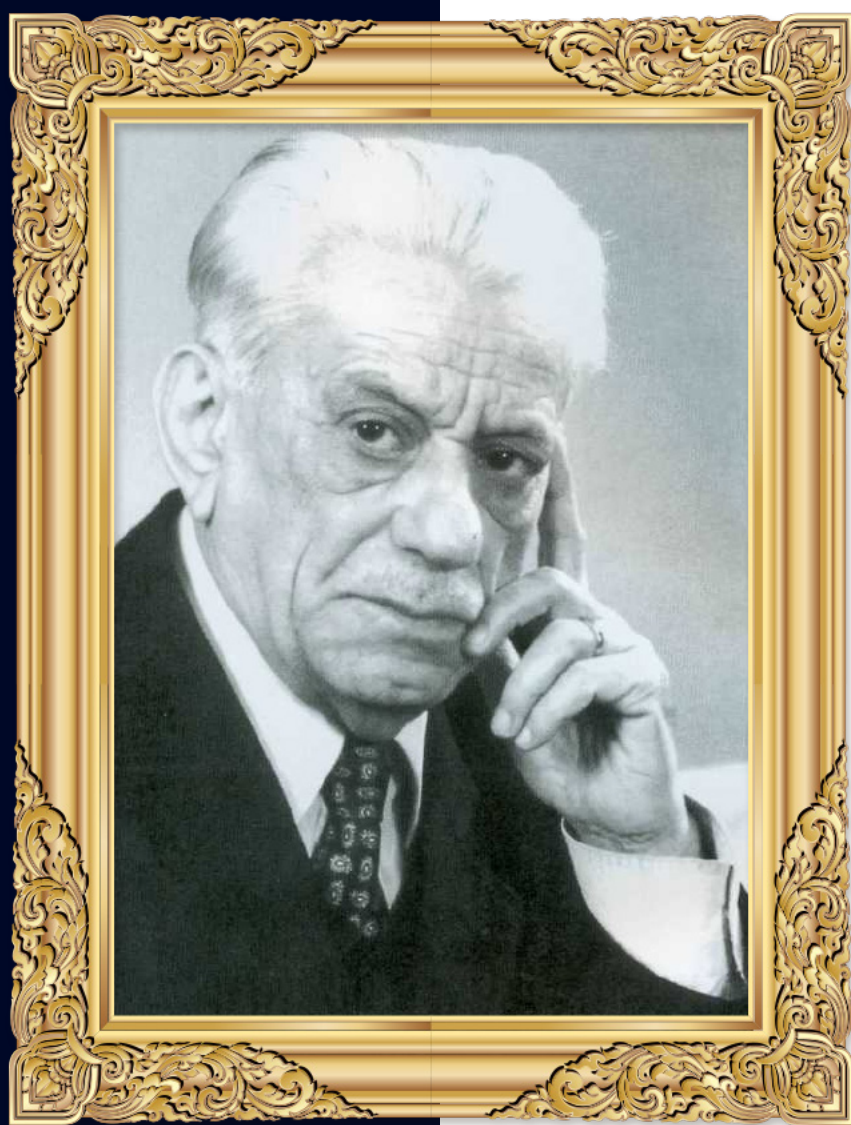
Piti suyuq ovqat sifatida tanovul qilinishi mumkin, shuningdek sho'rvasiga non to'g'ralib, suvi alohida, go'shtli va no'xatli qismini alohida tanovul qilish ham mumkin.

Yoqimli ishtaha!

Daşgil amur Volkanı - Gobustan, Azerbaijan

БӘХТИЯР ВАҺАБЗАДӘ

БӘХТИЯР ВАҺАБЗАДӘНӘҢ ТОРМЫШЫ

Бəхтияр Ваһабзадә (16 август 1925 ел – 13 ел) – бөтен төрки дөньяга танылган эзербайжан шагыйре, язучы һәм галим. Эзербайжанның төньягында урнашкан Шәки шәһәрәндә туган. Совет чоры басымына һәм коллективлаштыру хәрәкәтләренә каршы халык күтәрелешләре, Эзербайжанның күп кенә почмакларында булган кебек, Шәкине дә читләп үтми. 1932 елда әлегережимга каршы чыккан кешеләр шәһәрне камап алалар. Бер атнадан соң везгыятьне контрольгә алган совет хакимияте, кайбер гыйсьянчыларны өендә яшереп тоткан өчен, Ваһабзадәнең бабасын төрмәгә утырта. Соңыннан бер туганы гарантиягә алып, бабасын төрмәдән азат итә һәм гаиләсә белән Төркестанга юл ала. 1934 елларда хәлләр берәз үзгәргәч, алар Бакуга кире кайталар. Шулай итеп, Бəхтияр Ваһабзадә 1934 елда гаиләсә белән Бакуга күченә һәм урта белемне шунда ала. Ул 1942 елда медицина факультетына укырга керә, ләкин берникадәр вакыттан соң, ул белемен Баку дәүләт университетының филология факультетында дәвам итә. Бу факультетны 1947 елда тәмамлый. 1950 елда Диләрә ханым белән өйләнешәләр һәм бу никахтан аларның өч баласы – Гөлзар (1952), Әсфәндияр (1954) һәм Азәр туа.

Студент елларында күрсәткән уңышлары өчен Бəхтияр Ваһабзадә университетка ассистент булып эшкә чакырыла. 1951 елда “Самед Вургунның лирикасы” дигән темага кандидатлык диссертациясә яклап, “филология фәннәре кандидаты” дигән гыйльми дәрәжә ала; 1964 елда “Самед Вургунның иҗат юлы” дигән темага докторлык диссертациясә яклай һәм

“филология фәннәре докторы” дигән гыйльми дәрәжәгә ирешә, 1965 елда аңа профессор исемә бирелә. Бəхтияр Ваһабзадә 1990 елда университеттан лаеклы ялга китә.

1980 елда Бəхтияр Ваһабзадә Эзербайжан Фәннәр академиясенә хакыйкый әгъзасы итеп сайланыла. Эзербайжанның ветеран галиме, Azərbaycan SSR əməkdar incə sənət xadimi (Эзербайжанның атказанган сәнгать эшлеклесе) (1974), Azərbaycan SSR Dövlət mükafatı (Эзербайджан дәүләт премиясә лауреаты) (1976), SSRİ Dövlət mükafatı (СССР Дәүләт премиясә лауреаты) (1984); Oktyabr İnqilabı (Октябрь революциясә), Qırımızı Əmək Bayrağı (Хезмәт байрагы орденнары) белән бүләкләнә һәм Azərbaycan Xalq şairi (Эзербайжан халык шагыйре) (1984) кебек мактаулы исемнәр ала. Эзербайжан бәйсезлегә өчен милли көрәшкә керткән өлешә İstiqlal “Бәйсезлек” (1995) премиясенә лаек була.

Шагыйрь, язучы һәм галим Бəхтияр Ваһабзадә шулай ук сәяси эшчәнлек белән дә шөгыйльләнә. Совет чорында 1980-1985 һәм 1985-1990 еллар арасында Эзербайжан парламентында депутат була. Эзербайжан бәйсезлеген алгач, 2001 – 2009 еллар арасында, Милли парламентта катнаша. Ваһабзадә 2009 елның 13 февралендә Бакуда вафат була. Ул танылган әдәбият, сәясәт, фән һәм сәнгать кешеләре күмелгән Фәһри Хабан (Fahri Hüvâban) зиратына жирләнә.

ӘДӘБИ ТОРМЫШЫ

Кечкенәдән шигърият белән кызыксынган Ваһабзадәнең беренчә шигъре Эзербайжан язучылар берлегә рәисә Самед Вургунның игътибарын җәлеп итә һәм бу аның

тормышын үзгәртә. 1945 елда ул Әзербайжан язучылар союзына кабул ителә. Төрле темаларга караган “Минем дусларым” (“Mənim Dostlarım”) (1949), “Яз” (“Bahar”) (1950) һәм “Дуслык жыры” (“Dostluk Nəğməsi”) (1953) кебек беренче әсәрләрен лирик-эпик стильдә яза. 1950 еллардан соң язылган әсәрләрен, шартлы рәвештә, осталык чоры әсәрләре дип әйтергә мөмкин. Бу чорда ул әсәрләрен ижтимагый-социаль һәм кешелек проблемаларына багышлый, кешенең хис-кичерешләрен чагылдырган әсәрләр ижат итә. 1960 еллардан соң милли проблемалар турында ачыктан-ачык сөйлә. 1960 елда басылган “Гөлистан” поэмасы (“Gülüstan Poeması”) Әзербайжан бәйсезлеген чагылдыра һәм ул, зур батырлык үрнәге буларак, данказана. Әзербайжан коммунистлар партиясе комитеты бу шигыре өчен аны җавапка тарта; 1962 елда алып, берникадәр вакытка, ул университет эшеннән ераклаштырыла. Бу басымга карамастан, Ваһабзадә XX йөз башларында ижат иткән, инкыйлаб әдәбиятын нигезләүче Мирза Алиәкбәр Сабыр, Үзәер Хажибәев, Әхмәт Жавад, Мөхәммәд Нади, Алмаз Йылдырым кебек әдипләр юлыннан китә; әсәрләрендә, дөньяви проблемалар белән беррәттән, Әзербайжанның милли проблемаларын да чагылдыра, “Латин теле” (“Latin Dili”) шигырендә Хейд Парк (Hyde Park) стилин кабатлый. Шагыйрьнең “Латин теле” шигырендә урын алган

Sən dərdə bax, Vətən də var, millət də var. (Син бу дәртенә кара: Туган илең бар, милләтен дә бар).

Ancaq onun dili yoxdur. (Әмма теле юк)

Elə bil ki, güzgü kimi (Әйтерсен лә көзгә)

İndi söylə, hansı dilə ölü deyək? (Хәзер әйт әле, нинди телгә үле дип әйтик?)

Vətən varkən, millət varkən (Ватан булганда, милләт булганда)

Kiçik, yoxsul komalarda (Кечкенә, мескен өйләрдә)

Dustağ olan bir diləmi? (Дус булган телме?)

Yoxsa, uzun əsrlərdən keçib gələn, (Яки ерак гасырлар кичеп килгәнме)

Xalqı ölən, özü qalan bir diləmi? (Халкы үлгән, үзе калган бер телме?)

юлларын башка тел хакында әйтелгән кебек күренсә дә, төп тел— рус теле каршысында юк ителгән туган телгә ишарә кебек яңгырый. “Тезатлар” (“Təzadlar”) исемле әсәрләрдә шагыйрь күтәргән төп тема Вьетнам булса да, чынлыкта исә, киләчәккә өчен милли көрәшкә әзерләнәргә теләгән үз халкы хакында фикер әйтелә. Шагыйрь төрле кинәләр белән үз теләкләрен халыкка ирештерә.

Ваһабзадә үз хисләрен һәм уйларын һәрвакыт символлар белән генә чикләми. М.Горбачев идарә иткән чорда туган Карабах мәсьәләсендә (17 ноябрь – 4 декабрь, 1988 ел) Бакуда азатлык майданына җыелган митингларда үз уйларын кыю рәвештә белдерә, халыкка юл күрсәтә. Ваһабзадә Совет хакимиятенә карата дуслык сәясәте алып барган Әзербайжанны якларга тырыша. Халык әйтә алмаган фикерләрен үз әдәби әсәрләре аша житкерергә тели, “Канлы гыйнвар” (“Qanlı Yanvar”) вакыйгаларына (19-20 гыйнвар, 1990 ел) да дәшми калмый, “Шәһитләр” (“Şəhidlər”) (1990), “Куян кач,

тазны тот” (“Dovşana qaç, taziya tut”) шигырьләрендә, “Әзербайжан вакыйгаларының эчкә сәясәте”, “Мәскәү сәясәте” (Анкара, 1990) исемле әсәрләрдә әрмән уеннары һәм русларның әрмәннәргә ярдәм итүе турында бәян итә.

Совет режимы йомшарганнан соң, 1991 елда Әзербайжан бәйсезлек алгач, Ваһабзадә милли идеяларны һәм милләтчелек хисләрен беренче урынга куеп, милли үзәкнең яңадан формалашуы өчен зур көч куя. Төп темасы - Төркия тарихын булган вакыйгалар, Төркия-Әзербайжан туганлыгы турындагы шигырьләрдә төркичелек үзәкнең ныгытуны максат итеп ижат итә. Әсәрләрендә Төркиянең азат дәүләт булуын һәм Карабах низагларында күрсәткән ярдәм онытмый. Шагыйрь төрек халкы тарихындагы бер чорының да җиңел булмавын шигырьләрдә күрсәтә. Һәр авырлыкның узуын, соңыннан аларның бүгенгә көннәр өчен үрнәк булуы, яшәгән авыр чорларның да үтеп китәчәген әйтә.

Azərbaycan oğluyam (Мин Әзербайжан улы)

At belində doğuldum (Мин ат билендә тудым)

юлларында шагыйрь төрек милләтенең характерын чагылдырган. “Без зинданнарда тудык” (zindanlarda doğulduk) дигән сүзләре белән ул милләтнең төрле фактларга каршы торуын, ләкин милләтенә уйдорма тарих язылуы һәм шул тарих аркасында әнисеннән аерылуы турында әйтә.

Әзербайжанның төньяк һәм көньяк өлешләренә аерылуы шагыйрь йөрәгендә тирән эзләр калдыра. Ач булсак да, без тук диюе - милләтнең балаларын

юк иткән, кызыл сарайларда бирелгән фәрманнар. Бу милләт, Ататөрөкнең әнисе кебек, вакыт үтү белән, милләтпәрвәр аналар тәрбияләгән уллар, егет-кызлар аркасында яшәячәк; шагыйрь тоткан Әзербайжан байрагы баш өстендә жилфердәячәк.

Шагыйрь сүзләре белән әйтсәк:

Sənin öz dövlətin, öz millətin, öz cəddin var (Синең үз дәүләтең, үз милләтең, үз жәддең бар)

Vətən uğrunda ölənlər ölümündən doğular. (Ватан өчен үлемгә дучар булганнар үлемсез булырлар)

Ватан өчен үлгәннәрдән калганнарның үз бурычлары бар. Ул бурычларның берсе – туган телне саклап, милләтнең яшәешен тәмин итү. Шуңа күрә шагыйрь,

Özgəyә: “Dilini öyrən!”- deyirsən (Башкасына: “Туган телеңне өйрән!” – диярсен,)

Özünsә... Bu dili bəyən məyirsən!... (Үзең исә, туган телеңне яратмыйсың) дигән шигъри юллар белән шагыйрь туган телдә сөйләшмәүчеләрне гаепли һәм аларны үзләре булырга чакыра. Шуңа күрә Бәхтияр Ваһабзадә үз шигырьләрендә телгә бик сакчыл якин килә, аның сафлыгына игътибар итә һәм бик иркен куллана. Бу шигаре белән һәркемне уятырга омтыла; шуңа күрә аның күп шигырьләре һәм прозаик әсәрләре ана теле турында.

Шулай ук Бәхтияр Ваһабзадә шигырьләрендә милләт төшенчәсеннән аерым “кеше” темасын да күтәрә. Кешенең, нинди милләттән булуына карамастан, дөньяга килүендә максаты бар. Шагыйрьнең:

Bizə ağıl verdi, ruh verdi Allah /Безгә акыл бирде, рух

бирде Аллах

Müqəddəs kitablar göndərdi Allah /Изге китаплар жибәрде Аллах

Bizi haqq yoluna getirsən deyә. /Безгә дөрөс юл күрсәтсән дип

Gəldikmi yola? Gəlmədik, niyə? /Килдекме ул юлга? Килмәдек, нигә?

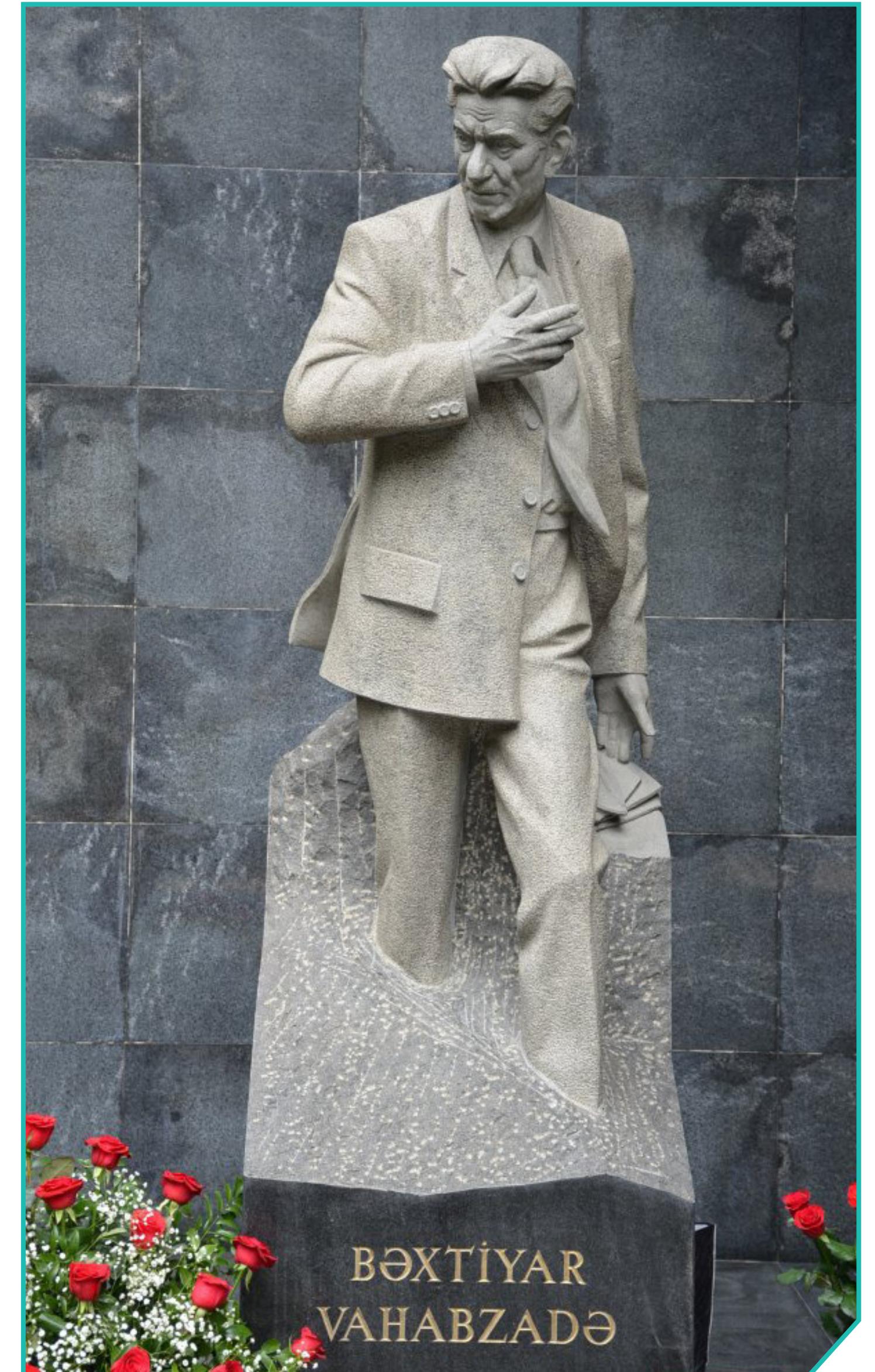
Әлегешигырь юлларында чагылдырылган проблемалар, бүгенге көн өчен дә актуаль, дөнья бар икән, мең елдан соң да, ул кешелек өчен үзгәрмәячәк. Үзе һәм кешелек өчен киче булмаган көндезләр теләгән шагыйрь, шигырьләрендә милли, ләкин шул ук вакытта, гомуми фикерләргә кабул итәрлек ачык кеше образын булдырырга тырыша.

Шагыйрь шигырьләрендә кешенең хис-кичерешләрен уңышлы итеп бирә ала. Милли хисләр турында язган шагыйрь, сәлам әйтергә дә яраклы булмаган мэхәббәт өчен кайгырганда да, хис-кичерешләргә уңышлы итеп чагылдыра. Сәлам алырга мохтаж булмаган элеккегә мэхәббәт:

.Sən mənә zülm eylədin, mənә zülmət yaraşır (Син мине золым иттең, бу миңа караңгылык килешә)

Bir salama dəyməyən eşqə ölüm yaraşır (Сәлам дә әйтмәгән гыйшыкка үлем дә ярый)

дигән сүзләр белән хурлап күрсәтә. Минә яратканга, язмышым, бәхетем (şadlığım), көч-дәрманым, азатлыгым кебек капма-каршы мэгънәгә ия сыйфатларны кулланып, аваз салган шагыйрь, телнең нечкәлекләрен кулланып, мэхәббәтнең эчке каршылыкларын матур бер шәкелдә

күрсәтә ала.

Ваһабзадә шагыйрь генә түгел, язучы да. Күпчелек әсәрләрендә ул, иң беренче, Әзербайжан, Төркия һәм дөнья тарихына билгеле шәхесләргә таныта һәм алар турында әдәби тәнкыйть мәкаләләре яза. Пьесаларының сәхнәләштерелүе—аның бу өлкәдәге уңышларын күрсәтә. Бу әсәрләр арасында “Үзебезне кискән кылыч” (“Özümüzü Kəsən Qılınc”) дип аталган пьесасы төрек дөньясының игътибарын җәлеп итә һәм союз төзү васыяте кебек яңгырый.

НӘТИҖӘ

Бәхтияр Ваһабзадә— үз халкына, ватанына һәм тамырларына тугры әдип. Ул төрле темаларга шигырьләр язган. Оригинал сүзләргә зур күләмле әсәрләрендә чагылдыра. Төрки дөньяда иң күп укылган милли шагыйрьләрнең берсе булып санала.

ӘСӘРЛӘРЕ

Бәхтияр Ваһабзадәнең 70 шигырь китабы бар. Аларның күбесе төрле телләргә тәржемә ителә, 2 монографиясе һәм 10 га якын фәнни-популяр хезмәт дөнья күрә. Төрле очрашулардагы чыгышлары, очерклары, тәнкыйть мәкаләләре һәм төрле газета-журналларда мәкаләләре һәм аның турында язылган мәкаләләрдән торган әсәрләр җыентыгы 2008, 2009 елларда Рамазан Гафарлы тарафыннан 12 том итеп бастырыла.

Ваһабзадәнең “Вөждан” (“Vicdan”), “Икенче тавыш”

(“İkinci Ses”), “Яңгырдан соң” (“Yağışdan Sonra”), “Юлларга эзән төшсән” (“Yollara İz Düşür”), “Фәрьяд” (“Feryad”), “Үзебезне кискән кылыч” (“Özümüzü Kesen Kılınc”), “Жәзасыз гөнаһ” (“Cezasız Günah”), “Дарагачы” (“Darağacı”) кебек пьесалары Баку дәүләт академия драма театрында куела.

Шагыйрьнең тарих һәм хәзерге иҗтимагый тормыш темасын үз эченә алган егермедән артык зур поэмасы бар. Шулардан “Шеб-и Хижан” (“Şeb-i Hicran”) исемле әсәрендә Фөзүли иҗатын (1959); “Муам” (“Muğam”) (1974) исемле шигырендә фәлсәфи уйлары; “Ике Горху” (“İki qorxu”) (1988) шигырендә Сталин режимы басымы һәм җәзалаулары аркасында килеп чыккан куркуларын белдерә.

1970 елларда Бәхтияр Ваһабзадә Төркиядә дә таныла. “Төрек әдәбияты”, “Төрек йорты”, “Кардәш әдәбиятлар”, “Байрак” кебек журналларда аның шигырьләре, мәкаләләре һәм төрле китап нәшриятларында китаплары дөнья күрә.

Ваһабзадәнең Төркиядә Исмәт Зәки Әюпоглының “Барлык” журналында басылган, классик төрки әдәбияты мәнфәгатьләрен генә кайгыртып язылган, “Үле әдәбият” (“Ölü ədəbiyyat”) исемле мәкаләсенә жавап итеп “Җил кыяны куптарамы?” (“Yel Kayadan Ne Aparır?”) дигән мәкаләсе (1973) Төркиядә зур кызыксыну уята. “Эзлэгән табар” (“Aktaran Tapar”) исемле язмалар җыентыгында Ваһабзадәнең Төркия сәяхәтендәге хис-кичерешләрен чагылдырган “Гадилектә бөөклек” (“Sadelikte Büyüklük”) (1978) исемле әсәре урын ала.

Төркиядә нәшер ителгән “Дәрәжә” (57 сан), “Төрки

телләр һәм әдәбиятлар” журналларында (22 сан) Бәхтияр Ваһабзадә турында аерым сан чыга. Шагыйрьгә багышланган бик күп симпозиумнар, конференцияләр оештырыла.

БӘХТИЯР ВАҤАБЗАДӘНӘН ТӨРКИЯДӘ НӘШЕР ИТЕЛГӘН ӘСӘРЛӘРЕ:

Açılan Baharlara Selâm, Şiirler. (Haz. Yavuz Akpınar). İstanbul: 1979.

Nereye Gidiyor Bu Dünya: İkinci Ses-Feryad. (Haz. Yavuz Bülent Bakiler). Ankara: 1991.

Gün Var Bin Aya Değer. (Haz. Beşâret İsmail). İzmir: 1993
Ürekdedir Sözün Kökü. (Haz. N. AhmedSchmiede). Ankara: 1993.

Gülüstan: Poemalar. (Haz. Seyfettin Altaylı). Ankara: 1998.

Şiirler: İnsan ve Zaman (1964), Bir Ürekte Dört Fasıl (1966), Kökler... Budaklar (1968), Deniz, Sahil (1969), Bir Baharın Karanguşu (1971), Tan Yeri (1973), Seçilmiş Eserleri (I-II, 1974-75), Açık Sohbet (1977), Açılan Seherlere Selam (1979), Payız Düşünceleri (1981), Özümle Sohbet (1985), Ahı, Dünya Fırlanır (1987), Lirik (1990), Nağil-Heyat (1991).

Çeşitli Yazılar: Sanatkâr ve Zaman (1976), Vatan Ocağının İstisi (1982), Derin Katlara Işık (1986), Şenbe Gecesine Giden Yol (1991).

Piyesler: Vicdan, Darağacı, Kızıl Elma, İkinci Ses, Yağışdan Sonra, Yollara İz Düşür, Feryad.

ФАЙДАЛАНГАНЧЫГАНАКЛАР

Adıgüzel, Sedat. “Bahtiyar Vahabzade’nin Şiirinde Millet, Vatan ve Dil”. Türk Dünyası Dil ve Edebiyat Dergisi 31 (2011): 63-74.

Ahmedov, Teymur. “BehtiyarVahabzade”. Azerbaycan Yazıcıları: Ansiklopedik Ma’lumat Kitabı. Bakü: 2004.

Akpınar, Yavuz. “Bahtiyar Vahabzade’nin İki Gorhu Adlı Manzumesi”. Azerî Edebiyatı Araştırmaları.İstanbul: 1994.

Akpınar, Yavuz. “Bahtiyar Vahabzade: Hayatı, Eserleri, Türkiye’de Tanınması”.Türk Dünyası Dil ve Edebiyat Dergisi 31 (2011): 11-22.

Aktaş, Şerif. “Bahtiyar Vahabzâde'nin Şiiri Üzerine”. Gazi Türkiyat Türkoloji Araştırmaları Dergisi, Bahar 6 (2010): 19-27.

Aliyeva, İfrat. Bahtiyar Vahabzâde’ninLirikası. Bakü: 1983.

Azerbaycan’ın Bahtiyarı: Bahtiyar Vahabzade’nin Hayatı, Yaradıcılığı ve İctimaî Faaliyeti Hakkında Makaleler Toplusı. (Haz. Nazım İbrahimov). Bakü: 1995.

Ebediyyet Yolunda yahud Şairsiz Öten Bir İlimiz. (Haz. Ramazan Gafarlı). Bakü: 2010.

Ercilasun, Ahmet Bican. “Bir Azeri Şairi: Bahtiyar Vahabzade”. Milli Eğitim ve Kültür Dergisi 2 (1979).

Ercilasun, Ahmet Bican. “Bahtiyar Vahabzade Anlatıyor”. Töre 122 (1981).

Ercilasun, Ahmet Bican. “Vahabzade’nin Şiirleri Arasında”. Türk Edebiyatı (1982).

Gafarlı, Ramazan. Behtiyar Vahabzade Edebiyyet Yolunda, Yahud Şairsiz Öten Bir İlimiz. Bakı: 2010.

Habibbeyli, İsa. “Millî istiklal Şairi Bahtiyar Vahabzade”. Erdem 57(2010): 101-114.

Kaplan, Mehmet. “Pırlanta Gibi Bir Şiir”. Türk Edebiyatı 123 (1984).

Memmedov, Vakif. “Bahtiyar Vahabzade Yaradıcılığında Tarih”. Erdem 57(2010): 158-164.

Nerimanoğlu, Kamil Veli.Yorulsağ da, Yolumuzdan Dönmemişik, Türk Dünyasının Bahtiyarı (Megaleler Toplusı) I hisse. Bakı:2002.

Seyidov, Yusuf. Şairin Fikir Dünyası. Bakü: 1985.

Vahabzade, Bahtiyar. Ahı Dünya Fırlanır: Şeirler, Poemalar, Tercümelere. Bakı:1987.

Vurğun, Eyyub, “Bahtiyar VahabzadePoeziyasında İnsan Konsepsiyası” Erdem 57(2010): s.75-85.

ШИГЫРЬ ҺӘМ ХИКӘЯЛӘРЕННӘН ҮРНӘКЛӘР

İSTANBUL/ Истанбул

Bosfor körfezi/ Босфор култыгы

İki gita/ Ике кыйтга

Söykenmiş bir-birine/Бер-берсенә таянган

Ortasında bu yolun/ Уртасында бу юлның

Bir terefiAvropadır,/ Бер ягы – Европа

Bir terefiAsiya/ Бер ягы – Азия

İstanbulun.../ Истанбулның

Türk oğlu durub ortada/Төрөк улы уртада тора

Seyredir /Караучы

Sağını,/ Уңы

Solunu./Сулы

Bir şehirde birleşir/Бер шәһәрдә берләшер

İki gita./Ике кыйтга

Birinin başlangıcıdır/ Берсенен башлангычы

Birinin sonu.../ Берсенен ахыры

Sol terefinde/Сул тарафында

Debdebeli keçmişinden yadigar kalan-/Аның исциткеч

үткәннәрәннән яджяр калган

Başı göylereucalan/ Башы күккә тигән

Cameleri, bürcleri, galeleri;/Мәчетләре, манаралары,

сарайлары;

Durur min ilden beri./ Туктар, мең елдан соң

Sağ terefinde/Уң ягында

Modern evler, banglar, oteller.../ Яңа биналар, банклар,

отельләр..

Türk oğlu/ Төрөк улы

Gözlerinden suallar yağa-yağa,/ Күзләреннән сораулар

ява-ява

Gah sola bahır, gah sağa./ Бер сулга карый, бер уңга..

İstanbulunkeçmişivügarlı, şanlı/Истанбул тарихы, данлы,

шанлы

Bu günü özüne yad,/Бу көн аның өчен чит,

Geleseyi dumanlı.../ Киләчәге томанлы..

Bu gün/ Бүгөн

Bir ayağı Avropadadır,/ Бер аягы Аурупададыр

Bir ayağı Asiya’da/ Бер аягы Азиядәдер

Türkün./ Төркинәң

Gulaklarında motor sesi,/ Колакларында мотор тавышы

Dilinde “Guran” suresi/ Телендә “Корьән” сүрәсе

Türkün./Төркинәң

Zaman onu dillendirir,/Вақыт аны телләндерер

Esrin ahengine ses verir/ Аһәң тавышы бирер
 Düşünüb derinden /Тирәннән уйлап
 Ancag babası çekir eteklerinden./Тик атасы тартыр
 итәкләреннән
 Çırpınır şehir/ Уяна шәһәр
 İkilik içinde./ Икеләнү эчендә
 Düyüm-düyüm olmuş fikirler/ Төп фикерләр
 Esrin keşmekeşinde.../ Гасыр хаосында
 Bir şehirde görüşür/Бер шәһәрдә күрешер
 İki dünya, iki alem./Ике дөнья, ике галәм
 Taracagdır, eminem,/ Табар, ышанам
 Türk oğlu hagg yolunu./ Төрөк улы хак юлын
 O, helelikseyredir/ Ул хәзер карап торыр
 Sağını,/Уңын
 Solunu./Сулын.
 Üreyi Şerg üreyi,/Йөрәге – Шәрык йөрәге,
 Egligerbeglidir/Акылы – Гарәп акылы
 Türkün./ Төрөкнең
 Bu tezaddan/Бу каршылыктан
 Sinesi dağlıdır/ Эче яралы
 Türkün./Төрөкнең
 Durubhiss ile egil arasında./ Хис белән акыл арасында
 тора
 Hegigetlenağıl arasında./ Чынлыкта исә әкият арасында
 İrelimigetsin,/ Алга китсен
 Geriyemi dönsün?!/ Кирегә кайтсынмы?
 Keçmişindengorabilmiş,/ Үткәнәннән куба алмас
 Bu gününü/ Бу көнен
 Tapa bilmiş./ Таба алмас
 Ahtarır,/Эзләр
 Ahtarır,/Эзләр
 Ahtarır,/Эзләр
 Garşıdaışığı var,/ Каршысында нур бар

Ahtaran tapar!.../ Эзләгән табар

AZERBAJCAN-TÜRKIYE/ Әзербайжан-Төркия

Bir ananın iki oğlu,/ Бер ананың ике улы
 Bir amalın iki golu./Бер теләкнең ике кулы
 O da ulu, bu da ulu/ Ул да олы, ул да олы
 Azerbaycan-Türkiye./Әзербайжан-Төркия

Dinimiz bir, dilimiz bir,/ Динебез бер, телебез бер
 Ayımız bir, ilimiz bir,/Аебыз бер, телебез бер
 Eşgimiz bir, yolumuz bir/Гыйшыкыбыз бер, юлыбыз бер
 Azerbaycan-Türkiye./Әзербайжан-Төркия

Bir milletik, iki dövmek/ Бер милләт, ике дәүләт
 Eyni arzu, eyniniyyet./ Бер теләк, бер ният
 Her ikisi cümhuriyyet/Икесе дә жәмһүрият
 Azerbaycan-Türkiye./Әзербайжан-Төркия

Birdir bizim her halımız-/ Бердәр безнең хәлебез
 Sevincimiz - melalımız./Сөөнечебез, көенечебез
 Bayraglardahilamız/ Байрактарда - хәләлебез
 Azerbaycan-Türkiye./Әзербайжан-Төркия

Ana yurdda - yuva gurdum,/ Ана йортта оя кордым
 Ata yurda könül verdim.Ата йортка күнел бирдем
 Ana yurdum, ata yurdum/Ана йортым, ата йортым
 Azerbaycan-Türkiye./Әзербайжан-Төркия

BİR SALAMA DEYMEDİ/ Сәлам дә әйтмәде

Bu gün men seni gördüm,/Беркөнне сине күрдем
 Salam vermek istedim,/Сәлам бирергә теләдем
 Üzünü yana tutdun./Йөзөңне чөердең
 Söyle, illerden beri/Әйт, еллар дәвамында

Galbimizin bir duyub/Йөрәкләребезне бергә хис итеп
 Bir vurduğu illeri,/Бергә типкән еллар
 Ahı, ne tez unuttun?/ Чыннан да тиз оныттың

Beş ilde gözümüzden akan o ganlı seller,/Биш ел күзебездән
 аккан ташкыннар,
 Bir salama deymedi?/ Бер сәлам ишетерлек түгел
 идемени?

Neç üzümə bahmadan yanımdan necə keçdin?/ Йөземә дә
 карамыйча, янымнан ничек киттең?
 Sen eşqin salamını gorhuya mı deyişdin?/ Син сөеклеңнең
 сәламен куркуга алыштырдыңмы әллә?

Yoksa sen öz ahdına, ilgarına ağ oldun?/Яки син үз
 вәгдәңнән кире кайттыңмы?
 O gadaryagin iken, bu gadaruzag oldun./ Ул кадәр якин
 булдың да, шул кадәр ерак булдың.

Şirin gülüşlerimiz, acı fiğanlarımız/Татлы елмаюларыбыз,
 ачы үсентеләребез
 Bir salama deymedi?/Бер сәламгә дә хакы юкмы?

Gayğılı anlarımız, gayğısız anlarımız/ Борчулы
 мизгелләребез, кайгысыз мизгелләребез
 Bir salama deymedi?/Бер сәламгә дә хакы юкмы?

Sen neyledin, bir düşün!/ Син ни эшләдең, уйла!
 Yalnız indi anladım; ah, sen daha benimçün/ Әлеге генә
 аңладың; ах, син әле минем өчен
 Elçatmaz bir çiçeksen,/ Кулга кермәчәк бер чәчәксең
 Yaşanmış günlerim tek geri dönmeyeceksen../Яшәлгән
 көннәрем кебек кире кайтмаячаксың
 Gör ey tufan, es ey yel! Hezel olum, tökülüm/Куп, әй,
 туфан, әй, жил! Коры яфракка әйләним, коелыйм
 Düz beş il üreğimde/ Төп-төгәл биш ел йөрәгемдә

Beslediğim mehebbet, bir salama deymedi./ Үстергән гыйшкым, бер сәламгә хақы юк.

Bir günlük hesretimedöze bilmeyen gülüm,/ Бер көнлек хәсрәтемә түзмәгән гөлем
Bes ne oldu? Bu hasret bir salama deymedi?/ Чыннан да ни булды? Бу хәсрәтнең бер сәламгә хақы юкмы?
Getdin, dalınca bahdım, can ayrıldı canımdan,/ Киттең, артыңа карадым, жан аерылды жанымнан
Sen nese etinasız öte bildin yanımdan?/ Син ничек миңа игътибар итмичә үтә алдың янымнан?
Ah çekdim, başımüste yaraplaresdi, gülüm,/ Ах, интектем, баш өстемнән яфрактар очты, гөлем,
Senin galbin esmedi./ Синең йөрәгәң сикермәде.
Arhana da bahmadın!/ Артыңа да карамадың!

Niye senin yolunu mehebbetin kesmedi?.../ Нигә синең юлыңны мэхәббәтең кисмәде?
Gazancımız de, bu mu?/ Безнең нәтижәбез әйт, шушымы?
Deyilmemiş o salam elvidamız oldu mu?/ Әйтелмәгән ул сәлам, сабуллашуыбыз булдымы?
Sen mene zülm eyledin, mene zülm yaraşır./ Син миңа золым иттең, бу миңа килешер. .
Bir salama deymeyen eşge ölüm yaraşır!/ Бер сәлам дә хак итмәгән гыйшыкка үлем килешә.

ANA DİLİ / Туган тел

Dil açanda ilk defa ‘ana’ söylerik biz/ Тел ачылгач, иң беренче “әни” дибез
‘Ana dili’ adlanır bizim ilk dersliyimiz/ “Туган тел” беренче дәресебез
İlk mahnımızlaylanı anamız öz südüyle/ Беренче ишеткән бишек жырыбыз ана сөте белән

İçirir ruhumuza bu dilde gile-gile./ Жаныбыз керә бу телдә.

Bu dil – bizim ruhumuz, eşgimiz, canımızdır,/ Бу тел безнең жаныбыз, гыйшкыбыз, рухыбыз
Bu dil – birbirimizle ehdi-peymanımızdır./Бу тел - безнең бер-беребез белән ант-килешү.
Bu dil – tanıtmış bize bu dünyada her şeyi/ Бу тел таныткан безгә дөньядагы һәрнәрсәне
Bu dil – ecdadımızın bize goyupgetdiyi/Бу тел безнең ата-бабаларыбыздан калган
En giymetlimirasdır, onu gözlerimiztek/ Иң кыйммәтле мирас, ике күзебез кебек
Goruyub, nesillere biz de hediyeverek./Саклап аны, киләчәк буыннарға без дә тапшырыйк
Bizim uca dağların sonsuz ezemetinden,/Биек тауларыбызның чиксез бөеклегеннән,
Yatağına sığmayan çayların hiddetinden,/Урынына сыймаган ярсуыннан,
Bu torpagdan, bu yerden,/Бу туфрактан, бу жирдән
Elin bağrından goran yanılığ neğmelerden,/ Халык йөрәгеннән өзелгән көйләрдән,
Güllerin renglerinden, çiçeklerin iyinden,/ Гөлләрнең төсләреннән, чәчәкләрнең исләреннән
Mil düzünün, Muğanın sonsuz genişliyinden,/Мил тигезлегенән, Муганың чиксез киңлегеннән,
Ağ saçlı babaların eglinden, kâmalından,/Ак чәчле аталарның акылыннан һәм житлеккәнлегеннән
Düşmen üstüne cuman o giratın nalından/Дошманга табачапкан шул Кырат дагасыннан
Goransesden yarandın./Син өзелгән тавыштан яратылгансың.
Sen halgımın aldığı ilk nefesden yarandın./Син халкымның

беренче сулышыннан яратылдың

Ana dilim, sendedir halgınegli, hikmeti,/ Туган телем синдәдер халкымның акылы, хикмәте
Ereb oğlu Mecnunun derdi sende dil açmış./ Гарәп улы Мәжнүннең борчулары синең телендә әйтелгән
Üreklere yol açan Füzulininsen’eti,/ Йөрәкләргә юл алган Фөзүлинең ижаты
Ey dilim, güdretinle dünyalara yol açmış./ Әй, телем, кодрәтең белән дөньяга юл ачкан
Sende benim halgımınahramanlığıla dolu/ Синдә минем халкымның каһарманлыклары тулы
Tarihi varaglanır./ Тарихы язылгандыр.

Sende neçemin illik benim medeniyyetim/ Синдә ничә меңьеллык мәдәниятем
Şan-şöhretim sahlanır./Шан-шөһрәтемсакланыр
Menim adım, sanımsan,/ Син минем исемем, уемсың
Namusum, vicdanımsan!/ Намусым, вөжданым
Milletlere, halglarahalgımızın adından/ Милләтләргә, халыкларга халкыбыз исеменнән
Mehebbet destanları yaradıldı bu dilde./ Мэхәббәт дастаннары сөйләнде бу телдә
MoskvadaPuşkine heykel goyulan zaman,/ Мәскәүдә Пушкинга һәйкәл куелган вакытта да
Ona abide goydu bu dilde Şirvani de./Аңа һәйкәл куйды бу телдә Ширванидә.
Bu dil – tanıtmış bize bu dünyada her şeyi,/ Бу тел танытты дөньядагы һәр нәрсәне
Bu dil – ecdadımızın bize goyupgetdiyi/Бу телне ата-бабаларыбыз калдырган.
En giymetlimirasdır, onu gözlerimiz tek/ Иң кыйммәтле мирастыр, аны күзебез кебек

Goruyub, nesillere biz de hediye vererek./Саклап киләчәк
буыннарга без дә бүләк итик
Ey öz doğma dilinde danışmağı ar bilen,/ Әй, үз телендә
сөйләшергә оялучы
Bunu iftihar bilen/ Моның белән горурлан
Modalı edebazlar,/ Модага ияргән әдипләр
Gelbiniziohşamırgoşmalar, elli sazlar/сезнең тышкы
кыяфәтегезгә туры килмәгән өстәмәләр, илле көй
Goy bunlar benim olsun./ Ташла әле, болар минеке
булсын
Ancag, Vetençöreyi,/ Тик ватан икмәге
Bie de ana üreyi/ Тагы – ана йөрәге
Sizlere genim olsun./ Сөзгә харам булсын.

MÜELLİM/Мөгаллим

Müellim! Gözeldengözeldir bu söz -/Мөгаллим! Иң матур
сүз бу
Körpe könüllerdemeşel yandıran!/Назлы йөрәкләрдә учак
яндыручы!
Hele yazılmamış, hele gırışsız/Әле язылмаган, әле
таушалмаган
Namar beyinleri cilalandıran./Акылларны бизәгән.
Müellim! Tez durub, gec yatanımsan/ Мөгаллим! Иртән
торып, соң яткан
Bu gün, sabahımı yaradanımsan!/Бүгентаңымны аттырган
кеше!

Men bir toxum idim, sabahumsirdi/Мин орлык идем,
таңым сер иде
Mene şekil veren, reng verenimsen./Син миңа шәкел
биргән, төс биргәнәм син.
Meni bu dünyaya anam getirdi/ Минә әнием дөньяга
китерде

Sense bitirenim, yetirenimsen./Син мин житештергәнсен,
үстергәнсен

Müellim! Düşünce güllerimizi/ Мөгаллим! Фикер
гөлләребез!
Eglile suvaran bir bağban oldu./Акылы белән су сибеп
бакчачы булды.
Endirdi yerlere atamız bizi/ Иңдерде жиргә атабыз безне
Müellim –göyleregaldıran oldu./ Мөгаллим булды
күкләргә күтәрүче.

Nayala kod-kanad, göze nur verdi/Хыял канаты күзгә
яктылык бирде
Müellim! Biz sene borcluugancag./ Мөгаллим! Без сиңа
бурычлыбыз бары тик
Emir Teymura da şeref getirdi,/Әмир Тимурга хөрмәт
китерде,
Ayağın altında ebedi yatmag./Аяк астында әдәби йокы.

Şagirdin sayıdır dövlətin, varın/Укучының хөрмәте
дәүләтнең, булганың
Bilmez bu gazancı, bilmez her naşı./Бу казанычны белми,
белми һәр тәжрибәсезне.
Sinifdensinifadlayanların/ Сыйныфтан сыйныфка
күчкәннәрне
Yaşında yaşayır müellim yaşı/Ул укытучы яшендә яши.

Elme güvəndinse, bil ki, cənnətin/ Әгәр гыйлемгә
ышансаң, бел, жәннәтнең
Gəpisiüzünə açılacagtır./ Ишеге алдында ачылачактыр.
Məktəbi herşeyden üstün milletin/Мәктәпнең һәрнәрсәдән
өстен милләтнең
Her yerde, her işde zəferi-hagtır./ Һәр жирдә, һәр эштә

жиңү хактыр

Gel, ey heykelterəş! Bu mermer, bu gil./Әй, әй, скульптор!
Бу мәрмәр, бу балчык.
Düşün müellimi, sonra alış, yan./ Уйла мөгаллим,
соңыннан тот, ян
Onun heykelini mermerden deyil,/ Аның һәйкәле
мәрмәрдән түгел
Yarat özü kimi nurdan, işıgdan./ Үзе кебек нурдан,
яктылыктан

ШӘКИ

2016 елда төрки мәдәнияты башкаласы дип танылган Шәки – Азәрбайҗан шагыйре Бәхтияр Ваһабзадәнең туган шәһәре. Шәһәр Кавказ тауларының көньяк өлешендәге Салават тавының көньяк читендә урнашкан, шәһәрне нигезләү вакыты – билгеле түгел. 1968 елга кадәр Нуха дигән исем йөрткән Шәки бүген Кур елгасы кулыннан Эри агымына барып тоташкан Киш жәйләвенен сул тавында урнашкан. Киш жәйләвенен ярында урнашкан борынгы шәһәрне 1772 елда су басканнан соң, кешеләр бу урында шәһәрне яңадан торгыза. Нигезләнү вакыты билгеле булмаган шәһәр, бу төбәктә урнашкан һәм озак вакытлар шунда яшәгән Шәки ханлыгы исемен йөрткән. Иске Шәки шәһәре IV йөз елда таркала башлаган христианлыкның дини мәркәзләренен берсе булып тора. VII гасырда Кавказга юнәлгән мөселман гарәпләр шәһәргә һөҗүм итә; гарәп хәлифәте зәгыйфьләнә башлагач, IX гасырда бәйсез ханлыкка әйләнә. XI гасырда Ширваншаһларның, аннары монголларның һәм илханитларның хакимлеге астына күчә. XIV гасыр ахырына таба илханлыларның зәгыйфьләнүе белән кабат бәйсез ханлык булган Шәкидә Сәед Али хан идарә итә. Тимурның Шәкигә һөҗүме нәтижәсендә, Сәед Али ханның житди каршылыгына карамастан, ул үлгәннән соң тәхеткә килгән улы Сәед Әхмәт хан, Тимур белән мөнәсәбәтләрен яхшырта. Шәки Аккоюнлу һәм Каракөюнлулар чорында элеккеге әһәмиятен югалта, 1444 – 1445 елларда Аккоюнлуларга, 1551 елда Сафави дәүләтенә бәйле була. 1578 елдан башланган госманлы-иран сугышлары вакытында госманлыларның союздашлары булган Кахети патшасы Александр II Шәкигә һөҗүм итә һәм аны госманлы санжагына (гаскәри округ) эверелдерә. Башта идарә Александрның улы ираклы Мирзага, ә Ширваншаһлар дәверендә бу урынның элеккеге хакименен улы Мирза Өмәргә бирелә. 1583 елда Шәки жирендә Эреш бәйләрбәйлегенә мәркәз булган һәм Шәки санжагы Эреш бәйләрбәйлегенә барып тоташа.

1590 елда госманлы-иранкиләшүеннән соң, Шәки Шамаһыга бәйле санжак (гаскәри округ) була. 1603 елда кабаттан башланган госманлы-сафави сугышлары нәтижәсендә, 1607 елның июнендә Иран шаһы Габбәс I Ширванда дәүләт төзи һәм Кахети патшасы Александр II нең улы Грузия принцы Константин Мирзаны шәһәргә губернатор итеп билгеләгәннән соң, Шәкидәге Шамир хан да аңа буйсына. 1643 елда Шәки жирле ханнар һәм солтаннар тарафыннан яулап алына. Надир шаһның жыелган салымнарны арттыруы Шәки халкының Нәжәф ханга каршы фетнә күтәрүенә сәбәпче була. Жирле бәйләрдән Хәҗи Челеби 1743 елда хакимлеккә килеп, Нәжәф ханны үтерттерә.

1747 елның көзендә Надир шаһның Шәки сәфәренә чыгуыннан соң, Хәҗи Чәләби Дәрбәндкә юл ала. 1747 елда Надир шаһ үтерелгәннән соң, Шәки ханлыгы корыла. 1805 елда Шәки ханлыгы Россия хакимлеге астында була һәм 1819 елда ханлык юкка чыгарыла. Россия императорлыгы чорында, элек Шамаһы (мәркәз Бакуга күчәч, исеме Баку губерниясе була) губерниясенә бәйле район булганда, Елизаветполь губерниясына караган район үзәгенә эверелә. Бу вәзгыятьне 1930 елга кадәр саклап килгән шәһәр, Азәрбайҗан үзәкләренен берсенә эверелә һәм Варташен провинциясенә бәйлеләген 1963–1965 елларга кадәр саклап кала. 1991 елда СССР таркатылганнан соң, бәйсезлеккә ирешкән Азәрбайҗан Республикасы территориясендә урнашкан Шәки район үзәгенә әйләнә. Шәһәрнең тарихи үзәге – 2019 елда Бөтендөнья мирасы дип игълан ителә.

Шәки ефәк житештерү ягыннан мөһим үзәк бул а. 1861 елда дөньяның иң зур ефәк житештерү заводы ачыла һәм бу төбәктә житештерелгән ефәк 1862 елда Лондондагы халыкара ярминкәдә медаль ала. Ефәк житештерүдән тыш, Шәкидә дөгә һәм бодай үстерү, жиләк-жимеш үстерү, терлекчелек, чүлмәк ясау, бакыр, зәркән әйберләре ясау, тимерчелек һәм тукучылык кебек эшләр дә алып барыла. 1824 елда шәһәрдә 400 дән артык кибет булу шәһәрдә

житештерү күләмен арттыра. Әүлия Чәләби Шәкидә булган вакытта 3000 кибет булуын искәртә. 1810 елда Шәкидә 20000 сәүдә үзәге була. 2009 елгы жәнисәп буенча район халкының саны – 582000, шәһәр халкы – 65000 кеше исәпләнелә.

Шәһәр ханлыктар чорында шәһәрнең бүгенге югары өлеше һәм шәһәр эче, төрекләрнең беренче килеп урнашкан урыннарында кремль, шәһәр һәм рибат өлешләрәннән торган өч өлешле шәһәр планы рәвешендә эшләнә.

ТУРИСТИК УРЫННАР

Баку белән Шәки арасы – 322 км. Машина юлы белән бару өчен 5 – 6 сәгать вакыт кирәк. Юл кырыендагы Гобустан һәм таулы районнарны күрү үзә зур әһәмияткә ия. Шәһәргә иң якин аэропорт – Габалада. Ике шәһәр арасы якинча 95 км. Аэропорты булган тагын бер якин шәһәр – Генже. Ике шәһәр арасы 168 км.

Шәкидә тарихи урыннар:

Хәзерге көн төрек сарай архитектурасының Азәрбайжандагы монументаль үрнәкләрнең берсе Хан сарае (1762 архитектурасы) Ичкаледә урнашкан. Хәсәен хан Мүштак тарафыннан оста Аббаскулга төзеткән сарай – ил архитектурасының иң мөһим әсәрләренең берсе санала. Кирпеч, агач, пыяла, көзге, гипс һәм аеруча графит белән бизәлгән бинада үсемлек мотивларына басым ясалган. Такланган пыяла Венециядән китерелгән. Сарай Бөтендөнья истәлекле урыннар исемлегендә урын алып тора.

Шәки Кәрвансарәе XVIII гасырда төзелә башлый һәм 2 өлештән торган (югары - түбән Кәрвансарай). 8000 кв. метр мәйданда төзелгән бинаның зур ишегалды һәм 300 бүлмәсе бар. Бу бүлмәләрнең кайберләре хәзер шәхси кунакханә буларак эшләп килә.

БАШКАЛАР ТУРИСТИК ЖИРЛӘР:

- Кышкы сарай
- Кышкы чиркәү
- Түбән- югары кәрвансарай
- Шәки Кремле
- Кил- күр Кремле / Кыз Кремле
- Жомга мәчете
- Агванлар мунчасы
- Сәнгать музейе
- Тарих музейе
- Этнография музейе
- Бәхтияр Ваһабзаде музей йорты
- Гамәли археология музейе

ШӘКИДӘ НИ БЕЛӘН СЫЙЛАНЫРГА БУЛА?

Шәкидә уникаль ризыктар – пити һәм хәлвә, ләкин Азәрбайжанның төрле төбәкләренә хас ризыктарны да Шәкидә ашарга мөмкин. Пити (ногыт борчагы, яшелчә белән итле ризык), шәки хәлвәсе (кадайыф белән ясалган төрле тәмләткечләр кушылган десерт), дүшбәрә (мантының бер төре), шикәрбура (печеньегә охшаш десерт), бадамбура (шикәр комындагы миндаль), пәхләвә (пәхләвә төре), бажы (ит белән яшелчә тулмасы), довга (аш), лабба (коры фасоль ризыгы), мүрәббә (варенье, аеруча чәй янында шикәр урынына кулланыла).

ШӘКИ ПИТИСЕ РЕЦЕПТЫ

Азәрбайжанның иң борынгы шәһәрләренә берсе саналган Шәки жирле ризыклары белән дә игътибарны үзенә жәлеп итә. Шәкинең жирле ризыкларының берсе – пити. Пити Шәки кухнясының иң мәшһүр ризыклары арасында аерым урын алып тора. Пити шулай ук Анадолуның Карс өлкәсендә дә жирле ризык буларак әзерләнә.

ЭЧЛЕГЕ (БЕР КЕЧКЕНӘ ЧҮЛМӘК ӨЧЕН)

250 гр. сеңерсез сарык итенең йомшак өлеше
100 гр. ногыт борчагы
1 данә бәрәңге
60 гр. койрык мае
1 баш суган
1 данә коры өрек
Тоз, борыч, шәфран яфрагы, сумак.

ӘЗЕРЛЕК ӨЧЕН

Кичтән суда тотылган ногыт борчагы чүлмәктә яки махсус мичләрдә пешерелә. Кайнап торган кәстрүлгә ит һәм койрык мае куела. Берәз пешкәч, аңа тоз һәм суган өстәлә. Өстенә жыелган өйрәсен алып, ит йомшарганчы пешерелә. Пешеп житәргә аз генә вакыт калгач, борыч, шәфран яфрагы, сумак, коры өрек жимеше кушыла. Аннан соң кечкенә булса, бөтен килеш, зур булса, икегә бүленеп әрчелгән бәрәңге өстәлә.

Бу ризыкның үзенчәлеге – бер кешелек чүлмәк савытларында табынга китерелүе.

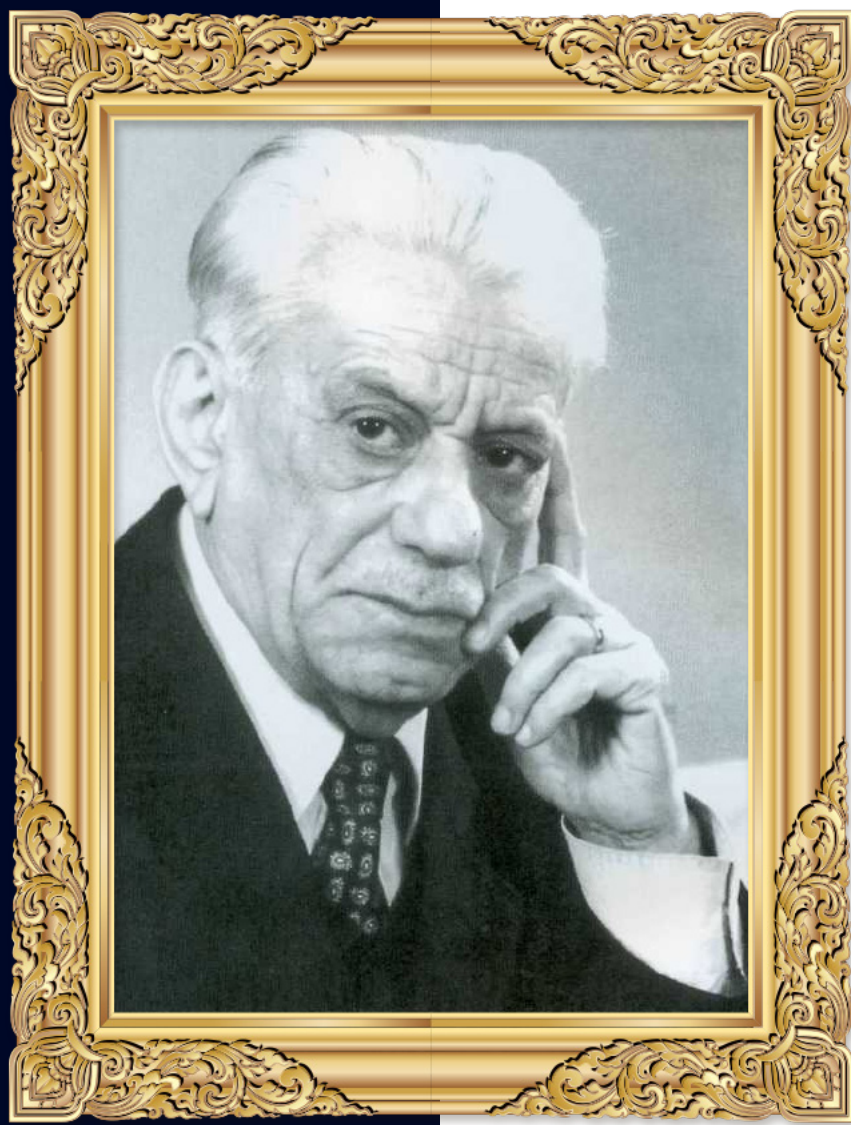
Пити –аш шәклендәге бер ризык. Аның шулпасына икмәк салырга була. Шулпасын аерым, итле һәм ногыт борчаклы өлешен аерым ашарга да мөмкин.

Ашыгыз тәмле булсын!

İmamzade Camii - Gence, Azerbaijan

BAHTYÝAR WAHABZADA

BAHTYÝAR WAHABZADANYŇ ÖMÜR BEÝANY

1925-nji ýylyň 16-njy awgusty we 2009-njy ýylyň 13-nji fewraly aralygynda ýaşap geçen Bahtyýar Wahabzada Azerbaýjanyň bütin Türk dünýäsinde tanalan häzirki zaman şahyry, ýazyjysy we alymydyr. Azerbaýjanyň demirgazygyndaky Şeki şäherinde doglupdyr. Şol döwürde Sowet basgylary we kolhoz gurluşy hereketlerine garşy halkyň gozgalaňy, Azerbaýjanyň ençeme ýerinde bolşy ýaly, Şekide hem bolupdyr. 1932-nji ýylda režime garşy gozgalaň eden halk şäheri ele geçiripdir. Bu ýagdaýy diňe bir hepdeden soňra gözegçilige alan Sowet hökümeti käbir gozgalaňçylary öýünde saklandygy üçin Wahabzadanyň atasyny tussag edip, türmä basypdyr. Ýakyn garyndaşlarynyň biriniň kepil bolmagy bilen tussagdan halas bolan atasy maşgalasyny alyp Türküstana gidipdir. 1934-nji ýylda ortalık biraz köşeşende Bakuwa gaýdyp gelipdirler; şeýlelikde, Bahtyýar Wahabzada hem öz maşgalasy bilen birlikde 1934-nji Bakuwa göç edipdir we orta mekdebi Bakuwda tamamlapdyr. 1942-nji ýylda Lukmançylyk fakultetine okuwa giripdir, ýöne bir süre soňra şol ýerden aýrylyp, ýokary bilimine Bakuw döwlet uniwersitetiniň filologiýa fakultetinde dowam etdiripdir. Bu fakulteti 1942-nji ýylda tamamlapdyr. 1950-nji ýylda Dilara hanym bilen durmuş gurupdyr, olaryň Gülzar (1952), Isfendiýar (1954) we Azer diýen üç sany çagalary bolupdyr.

Bahtyýar Wahabzadanyň talyplyk ýyllarynda görkezen üstünlikleri onuň uniwersitetde asistant bolup galmagyna ýol açypdyr; 1951-nji ýylda “Samat Wurgunyň lirikasy” diýen ylmy işi bilen “filologiýa ylymlarynyň kandidaty”; 1964-nji ýylda “Samat Wurgunyň döredijilik ýoly” diýen disser-

tasiýasy bilen “filologiýa ylymlarynyň doktory”, 1965-nji ýylda-da professor diýen alymlyk derejesini alypdyr. Bahtyýar Wahabzada 1990-njy ýylda uniwersitetden pensiyä çykypdyr.

Bahtyýar Wahabzada 1980-nji ýylda Azerbaýjan Ylymlar akademiýasyna agza saýlanylypdyr. Eserleri bilen “Azərbaycan SSR əməkdar incə sənət xadimi”(Azerbaýjanyň zähmetde at gazanan sungat işgäri) (1974); “Azərbaycan SSR Dövlət mükafatı”(Azerbaýjan döwlet sylagy) (1976); “SSRİ Dövlət mükafatı” (Sowet Soýuzynyň döwlet sylagy) (1984); “Oktyabr İnkilabı” (Oktýabr rewolýusiýasy), ““Qırmızı Əmək Bayrağı” (Zähmet Gyzyly Baýdak)ýaly ordenlere we “Azərbaycan Xalq şairi”(Azerbaýjanyň Halk Şahyry)(1984) diýen hormatly ada mynasyp görüldür. Azerbaýjanyň garaşsyzlygyna gowuşmagyndan soňra-da milli göreşlere goşan goşandy sebäpli-de “İstiqlal”(Garaşsyzlyk) nyşany (1995) bilen sylaglanypdyr.

Şahyr, ýazyjy, alym bolan Bahtyýar Wahabzada, syýasy işlerde-de özüni görkezipdir, Sowet döwründe 1980-1985 we 1985-1990-njy ýyllarda Azerbaýjan Parlamentinde deputatlyk edipdir, Azerbaýjanyň garaşsyzlygyna gowuşmasyndan soňra, 2001-2009-njyýyllaryň arasynda-da milli parlamentde ýer alypdyr. Bahtyýar Wahabzada, 2009-njy 13-nji fewralynda Bakuwda aradan çykypdyr; tanymal edebiýat, syýasat, ylym we sungat işgärleriniň mazarlarynyň ýerleşýän ýeri bolan Fahri Hıyâban gonamçylygynda jaýlanypdyr.

EDEBİ ŞAHSYÝETİ

Kiçijik ýaşlaryndan başlap şygra isleg bildiren Wahabzadanyň neşir edilen ilkinji goşgusy Azerbaýjan Ýazyjylar

soýuzynyň başlygy SamatWurgunyň ünsüni özüne çekipdir we onuň saýasynda ömrüniň ýoly aýdyňlanypdyr. 1945-nji ýylda Azerbaýjan Ýazyjylar soýuzyna kabul edilipdir. Menim Dostlarım(Meniň Dostlarym) (1949), Bahar(Bahar)(1950) we Dostluk Nağmesi(Dostluk Nagmasy) (1953) diýen ilkinji eserlerinde, saýlap alan temalaryna esaslanýan lirik-epik bir stil bilen goşgularyny ýazypdyr. 1950-nji ýyllardan soňky eserleri ussatlyk döwrüniň eserleridir. Bu döwürden başlap has köp sosial we gumanitar meseleleri, duýgulary öň hatara alan eserleri ýazypdyr. 1960-njy ýyllardan soňra, ilki üsti örtüli görnüşinde, ondan soňra bolsa açykdan-açyk görnüşinde milli meseleleri dile getirip, olardan söz açypdyr. 1959-njy ýylynda neşir eden we Azerbaýjan Türkleriniňgaraşsyzlyk hasratynyndan söz açan GülüstanPoeması(Gülüstan Poemasy),uly bir batyrgaýlygyň nusgasy hökmünde özüne şöhrat gazandyrypdyr. Bu poema sebäpli Azerbaýjan Kommunistik partiýasynyň Merkezi Komiteti tarapyndan soraga çekilipdir, 1962-nji ýylda belli bir wagtlyk uniwersitetdäki wezipesinden boşadypdyrlar. Bu basgylara garamazdan, Bahtyýar Wahabzada, asyryň başlarynda ýaşan MirzeAlekbërSabyr, Üzeýir Hajybeýow, Ahmet Jawad, Mehemmed Hadi, Almaz Ýyldyrym ýaly Azerbaýjan garaşsyzlyk edebiýatguruşlarynyň ýolundan gidipdir; olaryň dünýädebolmaýan ýurtlaryň meseleleri ýaly söz açyp, göçme manyda ele alan Azerbaýjanyň we Azerbaýjan Türküniň milli problemlaryny, özi-de Hyde Parkýaly, Latin Dili(Latyn Dili)ýaly goşgularynda birmeňzeş taktika bilen beýan edipdir. Şahyryň Latin Diligoşgusynda ýer alan:

Sən dərdə bax, Vətən də var, millət də var. / (Sen derde se-ret, watan hembar, ilat hem bar.)

Ancaq onun dili yoxdur./(Ýöne onuň dili ýokdur.)

Elə bil ki, güzgü kimi./ (Şeýle bil, ýagnygözgi ýaly.)

İndi söylə, hansı dilə ölü deyək? /(Indiaýt haýsy dile öli diýeliň?)

Vətən varkən, millət varkən./ (Watan bar bolanda, ilatbar bolanda,)

Kiçik, yoxsul komalarda/ (Kiçi, ýoksul çatmalarda)

Dustaq olan bir diləmi? /(Tussagbolan bir dilemi?)

Yoxsa, uzun əsrlərdən keçib gələn, / (Ýogsa uzyn asyrlardan ötüp gelen)

Xalqı ölən, özü qalan bir diləmi?/ (Halky ölen, özi galan bir dilemi?)

setirlerinde başga bir dilden gürrüň edilýän ýaly görünse-de, Rus diliniň ýanynda ýoga çykarylyp barýan ene dile ünsi çekipdir. Təzadlar(Gapma garşylyklar)diýeneserinde şahyryň temasy Wetnambolsa-da aslynda geljek üçin milli göreşe taýýarlamakçy bolýany öz halkydyr. Şahyr bu tapmaça häsiýetli nusgalar bilen aýtmak isleýän zatlaryny halka ýetirip bilipdir.

Wahabzada, duýgy we düşüňjelerini hemişe timsallar bilen beýan etmändir, Gorbaçow döwründe bolup geçen Garabag meselesinde 17-nji noýabr- 4-nji dekabır 1988-nji ýylda Bakuwyň Azatlyk Meýdanynda uly halk köpçüliginiň gatnaşan mitinglerinde gaýduwsyzlyk bilen düşüňjelerini aýdypdyr, halka ýol görkezipdir. Birnäçe sowatly adamlaryň dymmasyna jogap edip Wahabzada,ermenlere garşy-da bir ýandan halkyň oýlanşykly hereket etmekligini oýandyryýan wagtynda, bir ýandan-da Sowet režimine garşymakul we ylalaşdyryjy bir syýasat ýöretmek usuly bilen Azerbaýjany gorama çalşypdyr. Qanlı Yanvar (GanlyÝanwar)

hadysalary (19-20-nji ýanwar 1990-njy ýyl) önünde-de sessiz galmandyr, Şehidler (Şehitler)(1990) diýen poemasy we Tavşana Kaç Tazıya Tut (Towşana Gaç, Taza Tut): Azerbaýcan hadiselerinin iç yüzü Azerbaýjan wakalarynyň içýüzi, Moskvanın Siyasəti”Moskwanyň syýasaty (Ankara 1990) diýen eseri bilen ermeni oýunlarynyň iç yüzünü we ermenlere ruslaryň beren goldawyny beýan edipdir. .

Sowet rejiminde ýumşamanyň başlamagywe 1991-nji ýylda Azerbaýjanyň garaşsyzlygyny gazanmagynyň soňundan Wahabzada, eserlerinde milli pikirleri we milliyetçi duýgulary öň plana çykaryp, milli kimligiň täzeden emele getirilmegi üçin yhlas sarp edipdir.

Temasyny türk tarynyň emele getiren eserleri bilen Türkiýe-Azerbaýjan doganlygy hakyndaky ýazylan goşgular Türklük düşüňjesini berkitmek üçin niyetlenendir. Şol sebäpli ýazgylarynda-da Türkiýäniň garaşsyzlyk we Garabag dawalarynda beren goldawyny unutmaz. Türkleriň taryhynyň hiç döwrüniň rahat geçmändigini şygrylarynda beýan edýän şahyr, geçmişde her bir howply ýagdaýyň hötdesinden gelnip bu günlere ýetilmegi nusga görkezip başdan geçirilýän kynçylykly döwrüň-de hötdesinden gelinjekdigi baradaky mesažyny beripdir.

Azərbaycan oğluyam/(Azerbaýjan oglydyryn)

At belindədoğuldum/(At bilinde doguldym)

setirlerinde, türk milletiniňhäsiýetini ýañzydan şahyr, zindanlarda doğulduk(zyndanlarda doguldyk)sözleri bilen-de milletiniňgarşy garşa gelen başga hakykatlaryň zyndadyr, ýöne millete bir ýasama taryh diredilipdir; bu ýasama taryh sebäpli hem ol enesinden aýrylypdyr.

Azerbaýjanyň demirgazyk we günorta görnüşinde ikä

aýrylmaýy-da şahyryň ýüreginde çuňňur yz galdyrypdyr. Aç bolsa-da biz dok diýen milletiň perzentlerini ýykan, gyzyly saraylardan berlen permanlardyr. Bu millet, Atatürküň enesi ýaly wagty geçdigiçe has-da minnetdar bolunjak eneleriň ýetişdirjek ýigitler, yigit ýaly gyzlarsaýasasynda aýakda durjakdyr; şahyryň her zatdan üstün tutan Azerbaýjan baýragy başynyň üstündetolkun atjakdyr. Şahyra görä; Sənin öz dövlətin, öz millətin, öz cəddin var/(Səniň öz dövlətiň, öz milletiň, öz jeddiňbar)

Vətən uğrunda ölenlər ölümündən doğular./ (Watan uğrunda ölenler ölümünden dogular)

Watan uğrunda ölenleriň önünde galanlaryň-dawezipeleri bardyr. Bulardan birisi-de ene dile eýe çykyp, milletiň barlygyny sagdyn tutmakdyr. Şol sebäpli şahyr,

Özgəyə: “Dilini öyrən!”- deyirsən, /(Özge kişä “Dilini öwren” diýýärsiň)

Özünsə... Bu dili bəyənmeýirsən!.../ (Özüň welin bu dili begenmeýärsiň)

setirleri bilen ene diline dodak çöwürlenleri ýepbeklär, olary özlerine gelmeklige çagyrrar. Şol sebäpli Bahtyýar Wahabzada, goşgularynda öz dilini sap arassa we akgyly görünüşde ulanmaklyga gaýrat edipdir. Bu duýgyny her bir kişide oýandyrmak üçin güýjünü sarp edipdir; şonuň üçin onun birnäçe goşgusy we makalalary ene dili bilen baglanyşyklydyr.

Bahtyýar Wahabzada, goşgularynda milliýet düşünjesini daşarda galdyryp, “ynsan” temasyny-da ele alypdyr. Haýsy milletden bolsa bolsun, ynsanyň dünýä gelşiniň bir maksady bardyr. Şahyryň,

Bizə ağıl verdi, ruh verdi Allah /(Bize akyly berdi, ruh berdi Alla)

Müqəddəs kitablary göndərdi Allah /(Mukaddes kitablary göndərdi Alla)

Bizi haqq yoluna getirsin deyə. /(Bizi hak ýoluna getirsin diýe)

Gəldikmi yola? Gəlmədik, niyə? /(Geldikmi yola? Gelmedik näme üçin?)

setirlerinde beýan eden meseleleri, günümüz üçin de, gorkular, ýagny dünýä bar bolsa mün ýyl soňrasy üçin-de ynsanlyk üýtgemekdir. Özi we ynsanlyk üçinagşamybolmaýan gündizler islän şahyr, goşgularynda milli, ýöne şol bir wagtyň özünde-dehalkara düşünjelere açyk bolan ynsan obrazyny döretmäge synanyşyk edýär.

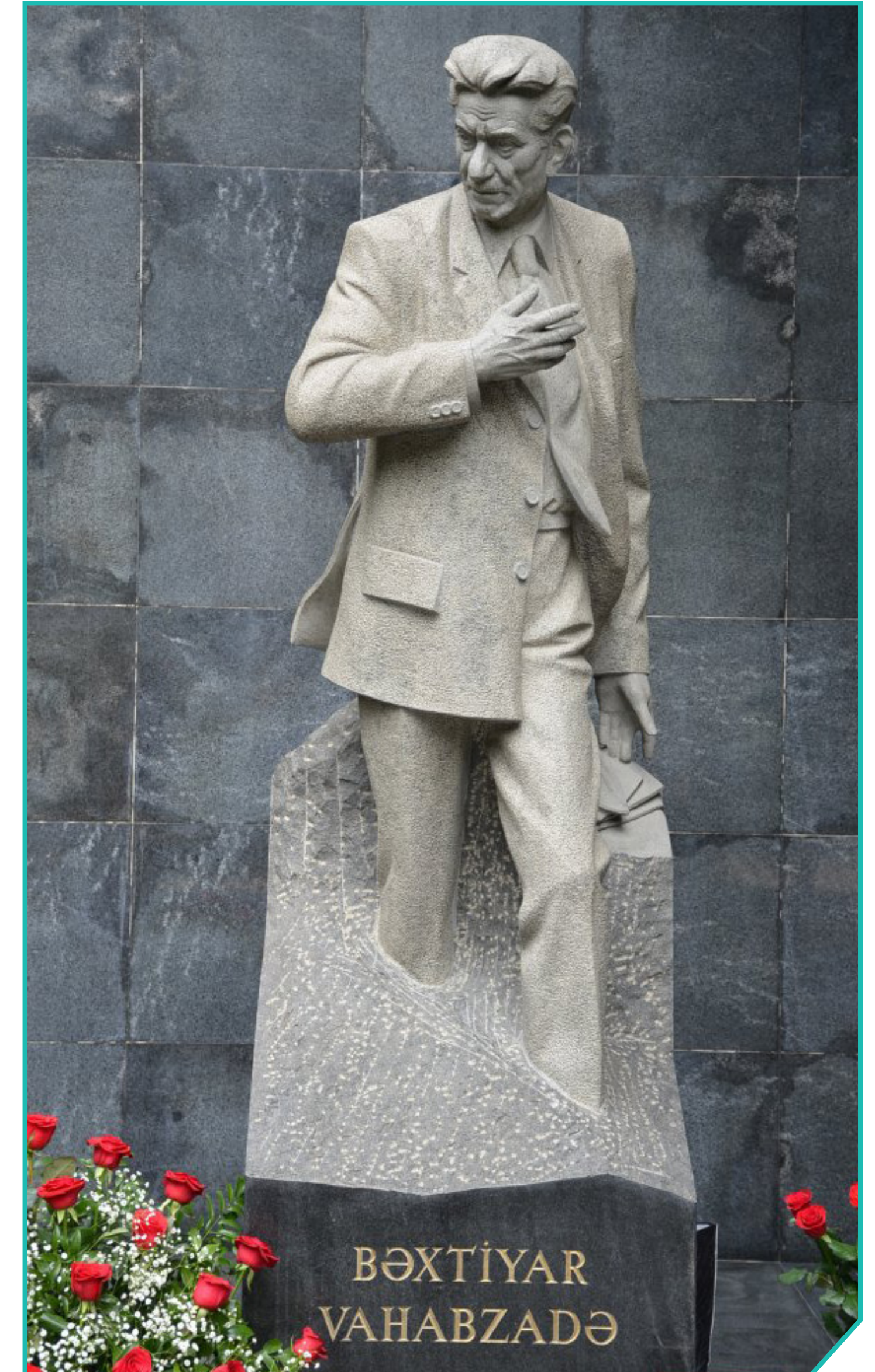
Şahyr, ynsany duýgulary-da goşgularynda başarnykly beýan edýär. Beýik milli duýgulary dile getiren şahyr, bir salama degmeýän yşk üçin gaýgylyanan wagtynda-da başarnyklydyr. Bir salama almaga-da gerek görmeýän köne söýgülä,

Sən mənə zülm eýledin, mənə zülmət yaraşır/(Sen maňa zulmeýlediň, maňa zulmat yaraşar)

Bir salama dəyməyən eşqə ölüm yaraşır!/(Bir salama degmeýän yşka ölmekýaraşar)

diýen sözleri bilen ýazgarar. Söýäni üçin gaýgy-gamym, şadlygım(şatlygym); esaretim, azatlygymýaly garşylykly manyly sypatlary ulanyp seslenen şahyr, yşkyň içindäki gapma garşylyklary diliniň inçeliklerini ulanyp, anyk görünüşde dile getiripdir.

Wahabzada,diňe bir şahyr däl, eýsem şol bir wagtyň özün-

de-de ýazyjdyr. Birnäçe eserinde başda Azerbaýjan bolmak bilen Türk we Dünýä taryhyndan şahsyýetleri tanadypdyr, olar bilen baglanyşykly edebi tankyt ýazgylaryny ýazypdyr. Pýessalarynyň sahnada goýulmagy onuň bu pudakdaky başarnygynyň-da görkezgijisidir. Bularyň içinde Özü müzü Kəsən Qılinc (Özü müzi Kesen Gylyç) diýen pýessasy, Türk dünýäsine ünsi çeken we adatça birlik emele getirilmegi üçin wesýet häsiýetinde bolandygy düşünilen bir eserdir.

NETIJE

Bahtyýar Wahabzadahalkyna, watanyna, köklerine bagly bolan bir sungat ussadydyr. Tas hemme temada diýen ýaly goşgy düzüp, eser ýazyp bilipdir. Baglylyklaryny jiltler dolusy eserlerinde ýekeme-ýekän we anyk maglumatlar bilen dile getiripdir; Türk Dünýäsiniň in köp okalyan milli şahyrlarynyň biri bolupdyr.

ESERLERİ

Bahtyýar Wahabzadanyň ýetmiş çemesi goşgy kitaby bardyr. Bularyňençemesi dürli dillere terjime edilipdir. Şeýle hem iki sany monografiýasy we on töweregi ylmy-populýar eseri neşir edilipdir. Eserleriniňýerleşdirilen tutuş ýygnyndysy, in soň, dürli ýygnyklarda eden çykyşlary, dürli gazet-žurnallarda neşir edilen synanyşyk-derňew, tankyt we makala görnüşiindäki ýazgylary we pýessalary bilen bilelikde özi hakynda ýazylanlary-da öz içine alýan we Ramazan Gafarly tarapyndan 2008-2009-njy ýyllarda jemi 12 jilt görnüşiinde neşir edilipdir.

Wahabzadanyň, Vicdan, İkinci Ses, Yağışdan Sonra, Yollara İz Düşür, Feryad, Hara Gedir Bu Dünya?, Özü müzü Kesen Kılinc, Cezasız Günah, Darağacıaly pýessalary Bakuw

Akademiki Döwlet Drama Teatrynda sahnada goýlupdyr. .

Şahyryň, temasyny taryhdan we döwrebap ýaşayyşdan alan ýigrimiden gowrak poemasy bardyr. Bulardan Şeb-i Hicran(Şebi Hijran) diýen poemasynda Fizulynyň ussatlygyny(1959); Muğam (1974) diýen poemasynda pelsepe düşünjeleri; İki Gorxu(İki Gorky) (1988) poemasynda bolsa Stalin režiminiň basgy we jebir-jepalaryndan ýüze çykan gorkulary dile getiripdir.

Bahtyýar Wahabzada 1970-nji ýyllardan başlap Türkiýede-de tanalyp başlapdyr; Türk Edebiyatı, Türk Yurdu, Kardeş Edebiyatlar, Sancak ýaly žurnallarda goşgulary, makalalary we dürli neşirýatlar tarapyndan kitaplary neşir edilipdir.

Wahabzadanyň, Türkiýede İsmet Zeki Eýüboğlunyň Varlyk žurnalynda neşir edilen Ölü ədəbiyyat (Öli edebiyat) diýen we nusgawy Türk edebiyaty hakyndaky tankydy düşünjeleri özünde baryndyran makalasyna jogap hökmünde ýazan Yel qayadannə aparır? (Yel gaýadan nāme alyp barar?) diýen makalasy (1973) Türkiýede uly gyzyklanma döredipdir. Wahabzadanyň Türkiýäeden syýahatynyň ýatlamlaryny ýañzydan we Axtaran tapar (Agtaran tapar) diýen at bilen ýygnyan ýazgylary Sadəlikdə böyüklük (Sadalykda beýiklik) (1978) diýen eserinde ýerleşdirilipdir.

Türkiýede, Erdem žurnalynyň 57., Türk Lehçeleri ve Edebiyatları žurnalynyň 22. sanlary Bahtyýar Wahabzada bagyşlanan ýörite sanlar hökmünde çap edilipdir. Şahyra degişli ençeme ylmy amaly maslahatlar we konferensiýalar geçirilipdir.

BAHTYÝAR WAHABZADANYŇ

TÜRKIÝEDE NEŞİR EDİLEN ESERLERİ

Açılan Baharlara Selâm, Şiirler. (Haz. Yavuz Akpınar). İstanbul: 1979.

Nereye Gidiyor Bu Dünya: İkinci Ses-Feryad. (Haz. Yavuz Bülent Bakiler). Ankara: 1991.

Gün Var Bin Aya Değer. (Haz. Beşâret İsmail). İzmir: 1993
Ürekdedir Sözü'n Kökü. (Haz. H. AhmedSchmiede). Ankara: 1993.

Gülüstan: Poemalar. (Haz. Seyfettin Altaylı). Ankara: 1998.

Goşgular: İnsan ve Zaman (1964), Bir Ürekte Dört Fasıl (1966), Kökler... Budaklar (1968), Deniz, Sahil (1969), Bir Baharın Karanguşu (1971), Tan Yeri (1973), Seçilmiş Eserleri (I-II, 1974-75), Açık Sohbet (1977), Açılan Seherlere Selam (1979), Payız Düşünceleri (1981), Özümle Sohbet (1985), Ahı, Dünya Fırlanır(1987), Lirikası (1990), Nağıl-Heyat (1991).

Dürli yazylar: Sanatkâr ve Zaman (1976), Vatan Ocağının İstisi (1982), Derin Katlara Işık (1986), Şenbe Gecesine Giden Yol (1991).

Pýesalar: Vicdan, Darağacı, Kızıl Elma, İkinci Ses, Yağışdan Sonra, Yollara İz Düşür, Feryad.

PEÝDALANYLAN EDEBİÝATLAR

Adıgüzel, Sedat. “Bahtiyar Vahabzade’nin Şiirinde Millet, Vatan ve Dil”. Türk Dünyası Dil ve Edebiyat Dergisi 31 (2011): 63-74.

Ahmedov, Teymur. “Behtiyar Vahabzade”. Azerbaycan Yazıcıları: Ansiklopedik Ma’lumat Kitabı. Bakü: 2004.

Akpınar, Yavuz. “Bahtiyar Vahabzade’nin İki Gorhu Adlı Manzumesi”. Azerî Edebiyatı Araştırmaları. İstanbul: 1994.

Akpınar, Yavuz. “Bahtiyar Vahabzade: Hayatı, Eserleri, Türkiye’de Tanınması”. Türk Dünyası Dil ve Edebiyat Dergisi 31 (2011): 11-22.

Aktaş, Şerif. “Bahtiyar Vahabzade’nin Şiiri Üzerine”. Gazi Türkiyat Türkoloji Araştırmaları Dergisi, Bahar 6 (2010): 19-27.

Aliyeva, İfrat. Bahtiyar Vahabzade’nin Lirikası. Bakü: 1983.

Azerbaycan’ın Bahtiyarı: Bahtiyar Vahabzade’nin Hayatı, Yaratıcılığı ve İctimaî Faaliyeti Hakkında Makaleler Toplusunu. (Haz. Nazım İbrahimov). Bakü: 1995.

Ebediyyet Yolunda yahud Şairsiz Öten Bir İlimiz. (Haz. Ramazan Gafarlı). Bakü: 2010.

Ercilasun, Ahmet Bican. “Bir Azeri Şairi: Bahtiyar Vahabzade”. Milli Eğitim ve Kültür Dergisi 2 (1979).

Ercilasun, Ahmet Bican. “Bahtiyar Vahabzade Anlatıyor”. Töre 122 (1981).

Ercilasun, Ahmet Bican. “Vahabzade’nin Şiirleri Arasında”. Türk Edebiyatı (1982).

Gafarlı, Ramazan. Bahtiyar Vahabzade Ebediyyet Yolunda, Yahud Şairsiz Öten Bir İlimiz. Bakı: 2010.

Habibbeyli, İsa. “Millî istiklal Şairi Bahtiyar Vahabzade”. Erdem 57(2010): 101-114.

Kaplan, Mehmet. “Pırlanta Gibi Bir Şiir”. Türk Edebiyatı 123 (1984).

Memmedov, Vakif. “Bahtiyar Vahabzade Yaratıcılığında

Tarih”. Erdem 57(2010): 158-164.

Nerimanoğlu, Kamil Veli. Yorulsag da, Yolumuzdan Dönmemişik, Türk Dünyasının Bahtiyarı (Megaleler Toplusunu) I hisse. Bakı: 2002.

Seyidov, Yusuf. Şairin Fikir Dünyası. Bakü: 1985.

Vahabzade, Bahtiyar. Ahı Dünya Fırlanır: Şeirler, Poemalar, Tercümelere. Bakı: 1987.

Vurğun, Eyyub, “Bahtiyar Vahabzade Poeziyasında İnsan Konsepsiyası” Erdem 57(2010): s.75-85.

GOŞGULARYNDAN WE NEŞİRLERİNDEN NUSGALAR

İSTANBUL / STAMBUL

Bosfor körfəzi... /Bosfor aýlagy

İki qitə /İki materik

Söykənmiş bir-birinə/Süýkenmiş bir-birine

Ortasında bu yolun/Ortasında bu ýoluň.

Bir tərəfi Avropadır, /Bir tarapy Ýewropadadır,

Bir tərəfi Asiya/Bir tarapy Aziýa

İstanbulun.../Stambulyň...

Türk oğlu durub ortada/Türk oğly durup ortada

Seyredir /Sereder

Sağını./Sagyny,

Solunu./Soluny.

Bir şəhərdə birləşir /Bir şäherde birləşer

İki qitə. /İki materik

Birinin başlanğıcıdır/Biriniň başlangyjydyr,

Birinin sonu.../Biriniň soňy...

Sol tərəfində/Sol tarapynda

Dəbdəbəli keçmişindən yadigar qalan- /Debdebeli geçmi-

şinden ýadygär galan-

Başy göylereucalan/Başy göklere beýgelen

Cameləri, bürcləri, qələləri;/Metjitleri, burçları, galalary;

Durur min ildən bəri./Durar müňýyldan bəri.

Sağ tərəfində/Sag tarapynda

Modern evlər, banklar, otellər.../Modern öýler, banklar, oteller...

Türk oğlu/Türk oğly

Gözlərindən suallar yağa-yağa,/Gözlerinden sowallar ýaga-ýaga,

Gah sola baxır, gah sağa./Kä sola bakar, kä saga.

İstanbulunkeçmişivüqarlı, şanlı/Stambulyň geçmişi agrasly, şanlı,

Bu günü özünəyad./Bu günü özüne ýat,

Gələcəyi dumanlı.../Gelejeği dumanly...

Bu gün/Bugün

Bir ayağı Avropadadır./Bir aýagy Ýewropadadır,

Bir ayağı Asiyada/Bir aýagy Aziýada

Türkün./ Türkün.

Qulaklarında motor səsi./Gulaklarında motor sesi,

Dilində quran surəsi/Dilinde “Gurhan” süresi

Türkün./ Türkün.

Zaman onu dilləndirir./Zaman ony dillendirir.

Əsrin ahənginə səs verir/Asryň aheňkine ses berer

Düşünüb dərinə;/Düşünip çuňnurdan;

Ancaq babası çəkir ətəklərindən./Diňe babasy çeker eteklerinden.

Çırpır şəhər /Çyrpynmaýar şäher

İkilik içində./İkilik içinde.

Düyüm-düyüm olmuş fikirlər/ Düzüm-düzüm olmuş pikirler

Əsrin keşməkeşində.../Asryň keşmekeşinde...

Bir şähärdä görüşür/Bir şäherde görüşer
İki dünya, iki aləm./İki dünýä, iki älem.
Tapacaqdır, äminäm./Tapjakdyr ol, ynamlydyryn,
Türk oğlu haqq yolunu./Türkogly hak ýoluny.
OO, hөлəlök seyr edir/Ol, häzirlük sereder
Sağımı./Sagyny,
Solunu./Soluny.
Ürəyi Şərq ürəyi./ÝüregiŞark ýüregi,
Ağlı Qərb ağlıdır/AklyGarp aklydyr
Türkün./Türkün.
Bu təzaddan /Bu garşylykdan
Sinəsidağlıdır/Synasyýaralydyr
Türkün./Türkün.
Durubhiss ile ağıl arasında./Durup huş bilen akyl arasynda.
Həqiqətlə nağıl arasında./Hakykat hemnakyl arasynda.
İrəlimi getsin./İlerimi gitsin,
Geriyəmi dönsün?!/Gaýramy dönsün?!
Keçmişdən qopa bilmi./Geçmişinden gopup bilmez,
Bu gününü/Bu gününü
Tapa bilmir./Tapyp bilmez.
Axtarır./Agtarar,
Axtarır./Agtarar,
Axtarır./Agtarar.
Qarşıdaşıq var./Garşyda yşyk bar,
Axtaran tapar!.../Agtaran tapar!...

AZERBAJCAN-TÜRKIYE/ AZERBAJAN-TÜRKIYE

Bir millətlik, iki dövlət /Bir millet biz, iki döwlet,
Eyni arzu, eyni niyyət./Şol bir arzuw, şol bir niyet.
Hər ikisi Cümhuriyyət/Her ikisi-de jumhuriyet
Azərbaycan-Türkiyə./Azerbaýjan-Türkiye.

Bir ananın iki oğlu./Bir enəniň iki ogly,
Bir ağacın iki qolu./Bir agajyň iki goly.
O da ulu, bu da ulu/O-da uly, bu-da uly
Azerbaycan-Türkiye./Azerbaýjan-Türkiye.

Ana yurdda - yuva gurdum./Eneýurtda hanagurdum,
Ata yurda könül verdim./Ata ýurda köňül berdim.
Ana yurdum, ata yurdum/Eneýurdum, ata ýurdum
Azərbaycan-Türkiyə./Azerbaýjan-Türkiye.

Birdir bizim hər halımız-/Birdir biziň her halymyz
Diləyimiz, amalımız./ Dilegimiz, gynanjymyz.
Bayraqlarda hilalımız/ Baýdakilarda hilalymyz
Azərbaycan-Türkiyə./Azerbaýjan-Türkiye.

Dinimiz bir, dilimiz bir./Dinimiz bir, dilimiz bir,
Ayımız bir, ilimiz bir./Aýymyz bir, ýylmyz bir,
Eşqimiz bir, yolumuz bir/Yşkymyz bir, ýolumyz bir
Azərbaycan-Türkiyə./Azerbaýjan-Türkiye.

BİR SALAMA DƏYMƏDİ /BİR SALAMA DEGMEĞİ

Bu gün mən səni gördüm./Bu gün men seni gördüm,
Salam vermək istədim./Salam bermek isledim,
Üzünü yana tutdun./Ýüzüni yana tutduň.
Söylə, illərdən bəri /Aýt, ýyllardan bəri
Qəlbimizin bir duyub/Kalbymyzyň bir duýup
Bir vurduğu illəri./Bir urdugy ýyllary
Ahı, ne nə unuttun?!/Ahy, ne tiz unutdyň?

Beş ildə gözümüzdən axan o qanlı sellər./Bəş ýyl gözümüz-
den akan olganly siller,

Bir salama dəymədi?/ Bir salama degmedimi?
Heç üzümə baxmadan yanımdan necə keçdin?/Hiç yüzü-
me bakmadan ýanımdan neneň geçdiň?
Sən eşqin salamını qorxuyamı dəyişdin?/Sen yşkyň salam-
nygorkamyçalyşdyň?
Yoxsa sən öz əhdinə, ilqarına ağ oldun?/Ýogsa sen öz əh-
diñe, ygraryña ag bolduň?
O qədər yaxın ikən, bu qədər uzaq oldun./O gadar sen ýak-
ynkaň, bu gadar uzak bolduň.
Şirin gülüşlərimiz, acı fəğanlarımız/Şirin gülüşlərimiz, ajy
pyganlarymyz
Bir salama dəymədi? /Bir salama degmedimi?

Qayğılı anlarımız, qayğısız anlarımız/Gaýgyly wagtlyarm-
yz, gaýgysyz wagtlyarmyz
Bir salama dəymədi? /Bir salama degmedimi?

Sən neylədin, bir düşün!/Sen neýlediň, bir düşün!
Yalnız indi anladım: ah, sən daha mənimçün/Ýalñyz indi
aňladym; ah, sen yene menüçin
Əlçatmaz bir çiçəksən./Elýetmez bir çiçeksiň,
Yaşanmış günlərim tək geri dönməyəcəksən!./Ýaşanmyş
günlərim dek yza dönmejeksiň...
Qop ey tufan, əs ey yel! Xəzəl olum, tökülüm/Gop ey tu-
pan, ös eýyel! Guryyapraq bolup, döküleyin
Düz beş il ürəyimdə/Dogry bäs ýyl yüregimde
Bəslədiyim məhəbbət, bir salama dəymədi./Beslänim bu
muhabbet, bir salama degmedi.

Bir günlük həsrətimə dözə bilməyən, gülüm, /Bir günlük
hasratyma dözüp bilməyən gülüm,
Bəs nə oldu? /Bes nəme boldy?

Bu həsrət bir salama dəymədi?/Bu hasrat bir salama deg-medimi?

Getdin, dalınca baxdım, can ayrıldı canımdan./Gitdiñ, ard-yndan bakdym, jan aýryldyjanymdan,

Sən necə etinasız ötə bildin yanımdan?/Sen neneñ ähmet-siz ötüp bildiñ ýanımdan?

Ah çəkdim, başım üstə yarpaqlar əsdi, gülüm./Ah çekdim, başym üstəyapraklar ösdi, gülüm,

Sənin qəlbin əsmədi./Seniñ kalbyñ ösmedi.

Arxana da baxmadın!/Arkaña-da bakmadyñ!

Niyə sənin yolunu məhəbbətin kəsmədi?... /Näme seniñ ýoluñy muhabbetiñ kesmedi?

Qazancımız de, bumu? /Gazanjymyz diý, bumy?

Deyilməmiş o salam əlvidamız oldumu?/Diýilmedik o salam hoşlaşmamyz boldumy?

Sən mənə zülm eylədin, mənə zülm yaraşır./Sen maña zulumeýlediñ, maña zulmýaraşar.

Bir salama dəyməyən eşqə ölüm yaraşır!/Bir salama deg-meýän yşka ölüm ýaraşar.

ANA DİLİ / ENE DİLİ

Dil açanda ilk dəfə “ana” söyləyirik biz./Dil açanda ilk baş-da “ene” diýeris biz

“Ana dili” adlanır bizim ilk dərsliyimiz. /“Ene dili” atlanır biziñ ilk dersligimiz.

İlk mahnımızlaylanı anamız öz südüylə/İlk aýdym hüwdümüzi enemiz öz süýdi bilen

İçirir ruhumuza bu dildə gilə-gilə. /İçirer ruhumyza bu dilde gana gana.

Bu dil – bizim ruhumuz, eşqimiz, canımızdır./Bu dil, biziñ

ruhumyz, yşkymyz, janymyzdyr,

Bu dil – bir-birimizlə əhdi-peymanımızdır./Bu dil, bir-birimiz bilen ähdi-peýmanymyzdyr.

Bu dil – tanıtmış bizə bu dünyada hər şeyi./Bu dil, tanatmış bize bu dünyədə her zady

Bu dil – əcdadımızın bizəgoyupgetdiyi./Bu dil, eždadymzyñ bize goýup gideni

Ən qiymetlimirasdır, onu gözlərimiztək/İñ gymmatly mirasdyr, ony gözlerimiz dek

Qoruyub, nəsillərə biz də hədiyyə verək./Gorap nesillere biz-de sowgat bereliñ.

Bizim uca dağların sonsuz əzəmətindən./Biziñ beýik dağlaryñ soñsuz azamatyndan,

Yatağına sığmayan çayların hiddətindən./Ýatagyna sygmaýan çaylaryñ haýbatyndan,

Bu torpaqdan, bu yerdən./Bu toprakdan, bu ýerden,

Elin bağından qopan yanıqlı nəğmələrdən./Iliñ bagryndan gopan ýanygsy nagmalardan,

Güllərin rənglərindən, çiçəklərin iyindən./Gülleriñ reñklerinden, çiçekleriñsyndan,

Mil düzünün, Muğanın sonsuz genişliyindən./Mil düzüniñ, Muganyñ soñsuz giñişliginden,

Ağsaçlı babaların əqlindən, kamalından./Ak saçly babalaryñ aklyndan, kämilinden,

Düşmən üstünə cuman o Qıratın nalından /Duşman üstünə eñen o gyratyñ nalyndan

Qopan səsdən yarandın./Gopan sesden ýarandyñ.

Sən xalqımın aldığı ilk nəfəsdən yarandın./Sen halkymyñ alan ilk nepesden ýarandyñ.

Ana dilim, səndədir xalqın əqli, hikməti./Ene dilim, sende-

dir halkyñ aklı, hikmeti,

Ərəb oğlu Məcnunun dərdi səndə dil açmış./Arap oğly Mej-nunynñ derdi sende dil açmış.

Ürəklərə yol açan Füzulinin sənəti, /Ýüreklere ýol açan Füzulynynñ sungaty,

Ey dilim, qüdrətinlə dünyalara yol açmış. /Ey dilim, gudratyñ bilen dünyälere ýol açmış.

Səndə mənim xalqımın qəhrəmanlıqla dolu /Sende meniñ halkymyñ gahrymanlykdan doly

Tarixi varaqlanır./Taryhy waraklanar.

Səndə neçə min illik mənim mədəniyyətim./Sende näçe müñ ýyllyk meniñ medeniýetim,

Şan-şöhrətim saxlanır./Şan-şöhradym şahlanar.

Mənim adım, sanımsan./Meniñ adym sanymyñ,

Namusum, vicdanımsan!/Namysym, wyjdanymyñ.

Millətlərə, xalqlara xalqımızın adından/Milletlere, halklara halkymyzyñ adyndan

Məhəbbət dastanları yaradıldı bu dildə./Muhabbet dastanlary döredildi bu dilde.

Moskvada Puşkinə heykəl qoyulan zaman./Moskwada Puşkine heykel goýulan zaman,

Ona abidə qoydu bu dildə Şirvani də./Oña daşýazgygoýdy bu dilde Şirwani-de.

Bu dil – tanıtmış bizə bu dünyada hər şeyi, /Bu dil, tanatmış bize bu dünyədə her zady

Bu dil – əcdadımızın bizə qoyub getdiyi./Bu dil, eždadymzyñ bize goýup gideni

Ən qiymətli mirasdır, onu gözlərimiztək/İñ gymmatly mirasdyr, ony gözlerimiz dek

Qoruyub, nəsillərə biz də hədiyyə verək! /Gorap nesillere

biz-de sowgat bereliň.

Ey öz doğma dilində danışmağı ar bilən, /Eý öz dogma dilinde sözleşmegi ar bilen,
Bunu iftixar bilən /Muny kemlik hor bilen
Modalı ədabazlar, /Modaly edepbazlar,
Qəlbinizi oxşamır qoşmalar, telli sazlar. /Kalbyňyzy ogşamaýar goşgular, telli sazlar.
Qoy bunlar mənim olsun. /Goý bular meňki bolsun.
Ancaq Vətən çörəyi, /Ýöne, Watan çöregi,
Bir də ana ürəyi /Bir-de eneýüregi
Sizlərə qənim olsun! /Sizlere ganyım olsun.

MÜƏLLİM /MUGALLYM

Müəllim! Gözəldən gözəldir bu söz- /Mugallym! Gözəldən gözəldir bu söz-
Körpə könuüllerdə məşəl yandıran! /Körpə könuüllerde şamçyragy ýandyran!
Hələ yazılmamış, hələ qırıqsız, /Heniz ýazılmadyk, heniz gasynsyz
Hamar beyinləri cilalandıran. /Gögele beýinleri jylalaýan.
Müəllim! Tez durub gec yatanımsan, /Mugallym! Ir turup, giç ýatanımsyň
Bu gün, sabahımı yaradanımsan! /Bugün, sabahımy ýaradanımsyň!

Mən bir toxum idim, sabahım-sirdi. /Men bir tohum idim, sabahım syrды
Mənə şəkil verən, rəng verənimsən. /Maña şəkil beren, reňk berənimsiň.
Məni bu dünyaya anam gətirdi /Meni bu dünýä enem gətirdi

Sənsə bitirənim, yetirənimsən. /Sen bolsa bitirip, yetirənimsiň.

Müəllim! Düşüncə güllərimizi /Mugallym! Düşünje güllərimizi
Əqlilə suvaran bir bağban oldu. /Akly bilen suvaran bir bağban boldy.
Endirdi yerlərə atamız bizi /Indirdi yerlere atamyz bizi
Müəllim-göylərə qaldıran oldu. /Mugallym, göklere galdıran boldy.

Xəyalə qol-qanad, gözə nur verdi /Haýalagol-ganat, göze nur berdi
Müəllim! Biz sənə borcluyuq ancaq. /Mugallym! Biz saña borçludyrıs şunça.
Əmir Teymura da şərəf gətirdi, /Emir Timura-da abraý gətirdi,
Ayağın altında əbədi yatmaq. /Aýagyň altynda ebedi ýatmaq.

Şagirdin sayıdır dövlətin, varın /Şägirdiň sanydyr döwletiň, baryň
Bilməz bu qazancı, bilməz hər naşı. /Bilmez bu gəzanjy, bilmez her naşy.
Sinifdən sinifə adlayanların /Synpdan synpa ätleýänleriň
Yaşında yaşayır müəllim yaşı /Ýaşynda yaşaýar mugallym yaşy.

Elmə güvəndinsə, bil ki, cənnətin /Ylma ynandyňmy bil ki, jennetiň
Qapısı üzünə açılacaqdır. /Gapysyýüzüňe açylajakdyr.
Məktəbi hər şeydən üstün millətin /Mekdebi her zatdan üsdi

tün milletiň
Hər yerdə, hər işdə zəfəri-haqdır. /Her yerde, her işde yeňşi-de hakdyr.

Gəl, ey heykəltəraş! Bu mərmər, bu gil. /Gel eý heykeltəraş! Bu mermer, bu gil.
Düşün müəllimi, sonra alış, yan. /Düşün mugallymy, sonra alış, yan.
Onun heykəlini mərmərdən deyil. /Onuň heykəlini mermerden däl-de,
Yarat özü kimi nurdan, işıqdan. /Yarat özi kimin nurdan, yşykdan.

ŞEKİ

2016-njy ýyly Türk Dünýäsiniň Medeniýet Paýtagty diýen hormatly ady göterýän Şeki, belli Azerbaýjan şahyry Bahtýar Wahabzadanyň-da doglan şäheridir. Şäher, Kawkaz daglarynyň günorta kesiminiň bir bölümini emele getirýän Salawat dagynyň günorta eteklerinde, bilinmeýän bir döwürde gurlupdyr. 1968-nji ýyla çenli Nuha diýip atlandyrylan Şeki häzirkki wagtda, Kür derýasynyň gollaryndan Egri çayyna birleşýän Kiş çayynyň çep gapdalyndadyr. Kiş çayynyň kenarynda ýerleşen köne şäheri 1772-nji ýylda sil suwlary ýykandan soňra şäheriň ilaty häzirkki ýerlerine şäheri gaýtadan gurupdyrlar. Haçan gurlandygy bilinmeýän şäher, bu etrapda gurlan we uzak wagtlap barlygyny dowam etdiren Şeki Hanlygyna adyny beripdir. Gadymy Şeki şäheri, IV asyrdan ýaýramaga başlanan hiristiýanlygyň dini merkezleriniň biridir. Şäher, VII asyrdan, musulman araplaryň Kawkaziýa tarap akynlary wagtynda, hüjümlerinde ýeňlipdir; Arap halyfatynyň güýçden gaçmaga başlan IX asyryndan başlap garaşsyz mäliklik halyna gelipdir.

XI asyrdan Şirwanşahlaryň, yzyndan Mongollaryň we Ilhanlylaryň gol astyna geçipdir. XIV asyryň ahylaryna dogry Ilhanlylaryň güýçden gaçmaga bilen gaýtadan garaşsyz mäliklik bolan Şekide Seýýid Aly Han höküm sürüpdir, Timuryň Şekä eden hüjümi wagtynda Seýýid Aly Hanyň oňa gaty erbet garşylyk görkezmeğine garamazdan, ölümünden soňra tagta geçen ogyly Seýýid Ahmed Han, Timur bilen gatnaşyklaryny gowulaşdyrypdyr. Şeki, Akgoýunly we Garagoýunlylar döwründe gadymy ähmiýetini ýitiripdir, 1444-1445-nji ýyllarda Akgoýunlylara, 1551-nji ýylda Safewi döwletine baglanyndy. 1578-nji ýylda başlanan Osmanly-Eýran söweşleri Osmanlylaryň soýuzdaşy bolan Kahetýa Koroly II. Aleksandr Şekä giripdir we bu ýeri bir Osmanly sanjagyna öwrülipdir; edarasy ilki Aleksandryň ogyly Yrakly Mirza, ondan soňra-da Şirwanşahlar döwründe bu ýeriň öňki häkiminiň ogyly bolan Mirza Omara berlipdir. 1583-nji ýylda Şeki ýerine Ereş beglerbeglik merkezi bolupdyr we Şeki sanjagy Ereş beglerbe-

giligine baglanyndy. 1590-njy Osmanly-Eýran ylalaşygynyň soňundan Şeki, Şamaha bagly bir sanjaga öwrülipdir. 1603-nji ýylda gaýtadan başlanan Osmanly-Safewi söweşleri wagtynda Şah I. Abbas, iýun 1607-nji ýylda Şirwana häkim bolup Kahetýa Koroly II. Aleksandryň ogyly bolan Gürji şazadasy Konstantin Mirzany şähre häkim bellemegi bilen Şekidäki Şamir Han-da oňa tabyn bolupdyr, 1643-nji ýylda Şeki ýerli mälik we soltanlaryň eline geçipdir. Nedir Şa döwründe ýygnaýan salgytlaryň artdyrylmagy Şeki halkynyň Mälik Nejebe garşy gozgalaň etmegine sebäp bolupdyr we ýerli beglerden bolan Hajy Çelebi, halkyň başyna geçip, 1743-nji ýylda Mälik Nejebi tagtdan düşürdiler. Nedir Şanyň 1744-nji ýylyň güýzündäki Şeki saparyna çykmagy bilen Hajy Çelebi, Derbende çekilipdir, 1747-nji ýylda Nedir Şa öleninden soňra Şeki Hanlygyny gurupdyr. 1805-nji ýylda Şeki Hanlygy, Rus agalygyna giripdir, 1819-da hanlyk ýatyrylypdyr.

Rus Çarlygy döwründe ilki Şamahy (soňra merkez Bakuwa göçürilende ady Bakuw Guberniýasy boldy) Guberniýasyna bagly bir raýon (etrap) 1868-nji ýylda Ýelizawetpol Guberniýasyna bagly raýon merkezi bolupdyr. Bu ýagdaýyny 1930-njy ýyly çenli gorayan şäher, şol ýyl Azerbaýjanyň welaýat merkezlerinden birine öwrülipdir we bu ýagdaýyny Wartsaşen welaýatyna bagly bolan 1963-1965-nji ýyllaryň arasyndan başga wagt gorap saklapdyr. Sowet Sosialistik Respublikalary Soýuzynyň 1991-nji ýylda dargamagy bilen garaşsyzlygyny gazanan Azerbaýjan Respublikasynyň topraklarynyň içinde ýerleşýän Şeki welaýatynyň merkezi Şeki şäheridir. Şäheriň taryhy merkezi 2019-nji Dünýä Mirasynyň sanawyna goşuldy.

Şeki, taryh boýunça ýüpek öndermek babatdan örän ähmiýetli bir merkez bolupdyr. 1861-nji ýylda dünýäniň iň uly ýüpek sarama fabrigi bu ýerde açylypdyr we bu etrapda önderilen ýüpek 1862-nji ýylda Londondaky halkara sergisinde medal alypdyr.

Ýüpek önüminiň daşynda, Şekide tüwi we bugdaý ekimi, bagçylyk, miweçilik, maldarçylyk, küýzegärlük, bakyrçylyk, zergärçilik, demirçilik, dokma senagaty ýaly işler-de alnyp barylýdyr. 1824-nji ýylda şäherde 400-den gowrak dükanyň bolmagy, şäherdäki önümçiligiň ösüşini görkezýändir. Öwliýa Çelebi Şekide bar bolan 3000 hanadan gürrüň gozgapdyr. 1810-njy ýylda Şekide 20.000 hana bolupdyr. 2009-njy ýylyň sanawlaryna görä welaýat ilaty 582.000, şäher ilaty bolsa 65.000-dir.

Şäher Hanlyklar döwründe şäheriň häzirkäki Ýokarybaş mikrorayonynda we şähere häkim bir merkezde, Türkleriň ilkinji ýerleşim ýerlerinde salan gala, şähristan we rabat bölümlerinden emele gelen üç bölümlü şäher plany görnüşinde gurlupdyr.

GEZILJEK ÝERLERI

Paýtagt Bakuw bilen Şekiniň arasynda 322 km aralyk bardyr. Garaýoly bilen gidilende bu aralyk 5-6 sagada barabardyr. Yöne ýol ugrundaky taryhy Gobustan we daglyk ýerler-de görüljek ajaýyp ýerlerdir. Şähere iň ýakyn howa menzili Gabaladadyr. Iki şäheriň arasy takmynan 95 km-dir. Howa menzili bolan beýleki ýakyn şäher bolsa Genjendir. Iki şäheriň arasy 168 km-dir.

Şekide hökmany görülmegi zerur bolan ýerler:

Han Saraýy: Häzirkäki wagtda Türk saraý mimarysynyň Azerbaýjandaky iň gadymy nusgalaryndan bolan Han Saraýy (gurluşy 1762) İçkaledede ýerleşýär. Hüseyin Han Müştak tarapyndan Ussa Abbasgula gurdurylan saraý ýurt mimarlygynyň iň esasy eserlerindendir. Kerpiç, agaç, aýna, alçy we esasan hem galam işi bezegleri bolan eserde ösümlük göllerine agyrluk berlipdir. Penjire we oňa degişli materiallary bolsa Wenedikden getirilipdir. Saraý Dünýä ýadygärlikleriniň sanawynda ýer alypdyr.

Kerwensaraý: Şeki Kerwensaraýy, XVIII asyrdan gurluşygy-

na başlanan we 2 sany bölümden ybarat bolan (ýokarky we aşaky kerwensaraý) bir kerwensaraýdyr. 8000 kwadrat metr meydanda gurlan jaýyň giň bir howlusy we 300 sany otagy bardyr. Häzirkäki wagtda bu otaglaryň bir bölümi ýörite otel tarapyndan işledilýär.

Beýleki görüljek ýerleri:

Kiş Ybadathanasy
Aşaky we Ýokarky Kerwensaraýlary
Şeki Galasy
Gelseň-Görersiň Galasy/Gyz Galasy
Juma Metjidi
Agwanlar Hamamy
Sungat Muzeýi
Taryh Muzeýi
Etnografiýa Muzeýi

Bahtyýar Wahabzada Öý Muzeýi
Açyk Arheologiýa Muzeýi
Marhal tebigy seýilgähi we dynç alyş meýdany

ŞEKIDE NÄME IÝILÝÄR

Şeki şäherine mahsus bolan nygmatlar piti we halwadyr, ýöne Azerbaýjanyň dürli-dürli etraplaryň nygmatlaryny-da Şekide iýmek bolýar.

Piti (nohutly, sebzeli we etli güweç nahary), Şeki halwasy (kadaýyf bilen basyrylan ýöne dürli ysly otlary bolan datly), düşbere (mantynyň bir görnüşi), şekerbura (kurabiýä meňzeş datly), badambura (şekerburanyň içi maňyzly bolan görnüşi), pahlawa (baklawanyň bir görnüşi), bajy (etli sebze dolmasy), dowga (çorba), labba (gury nohutly nahar), mürebbe (mürepbe, esasan hem çayyň ýany bilen şeker ýerine ulanylyar) töwregiň meşhur nygmatlarydyr.

ŞEKİ PİTİSİ

Azerbaýjanyň iň gadymy şäherlerinden biri bolan Şeki, ýerli naharlary bilen-de ünsi özüne çekýär. Şekiniň ýerli naharlaryndan biri-de “piti”dir. Piti – Şekiniň baý kühnýasynyň iň meşhur naharlary arasynda ýer alýar. Anadoluda Kars töwereklerinde-de “piti” – ýerli nahar hökmünde bişirilýär.

Taýynlamak üçin gerekli azyk harytlar (1 kiçi göweç gaby üçin)

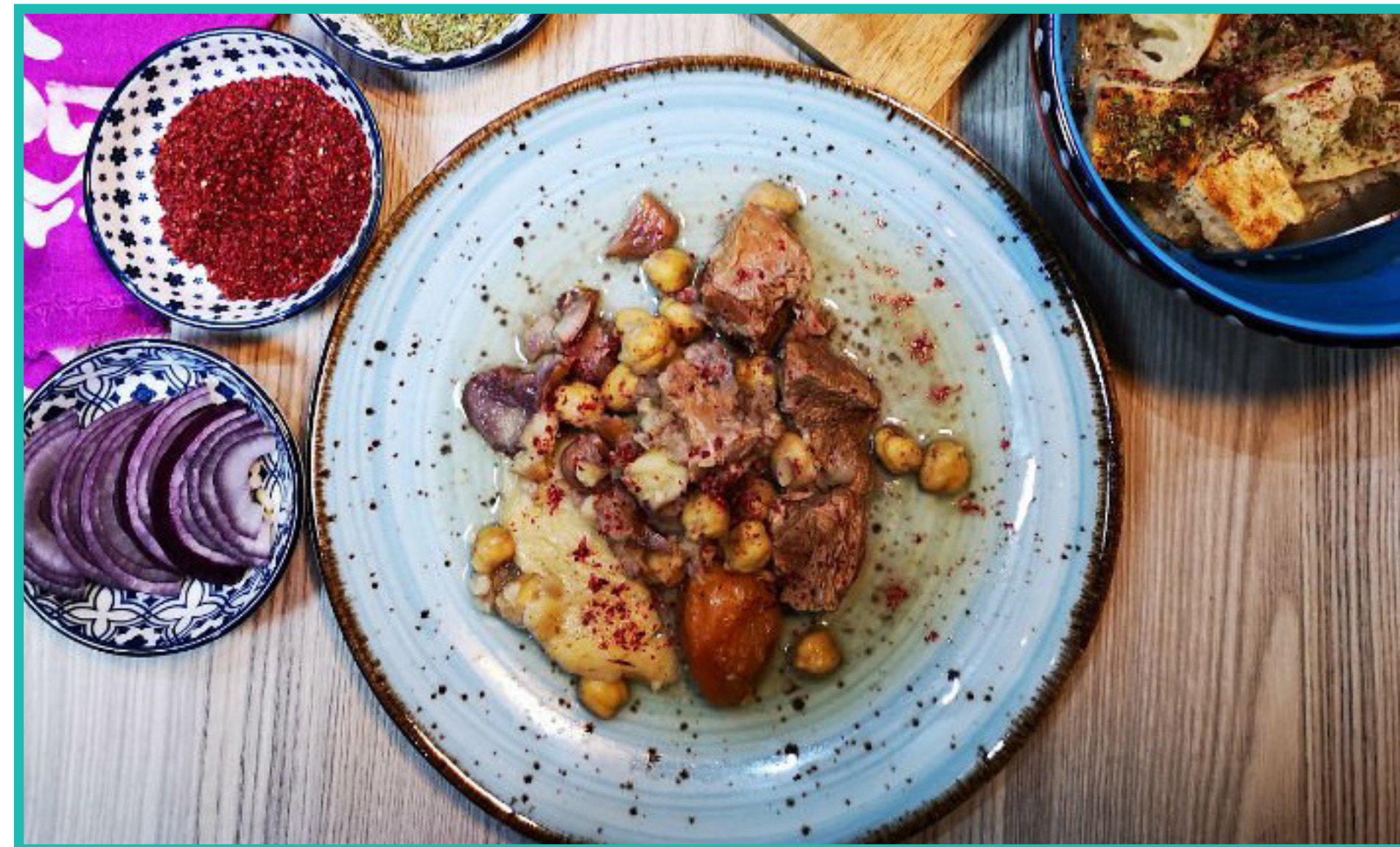
250 gram (süňksiz we siňirsiz) goýun eti

100 gram nohut

1 sany kartoşka

60 gram guýruk ýagy

1 düýp sogan

1 sany garaly gurusy
Duz, garaburç, safran, sumak

TAÝÝARLANÝLYŞY

Agşamdan suwa ýatyrylyp ýumşadylan nohut göweç gabynda we ýörite ojaklarda bişirmäge goýulýar.

Gaýnaýan pitä et we guýruk ýagy goýulýar. Biraz gaýnandan soňra içine duz we sogan atylýar. Ýüzünden köpügi alnyp, etler ýumşayança bişirilýär. Bişmäge ýakynlan wagtynda garaburç, safran, sumak, guradylan garaly atylýar. Mundan soňra artylyp, ýuwulan kartoşka kiçi bolsa, bütünligine, uly bolsa, iki bölüp nahara goşulýar.

Naharyň bir kişilik göweç gaplarynda saçağa getirilmegi bu naharyň özüne mahsus aýratynlygydyr.

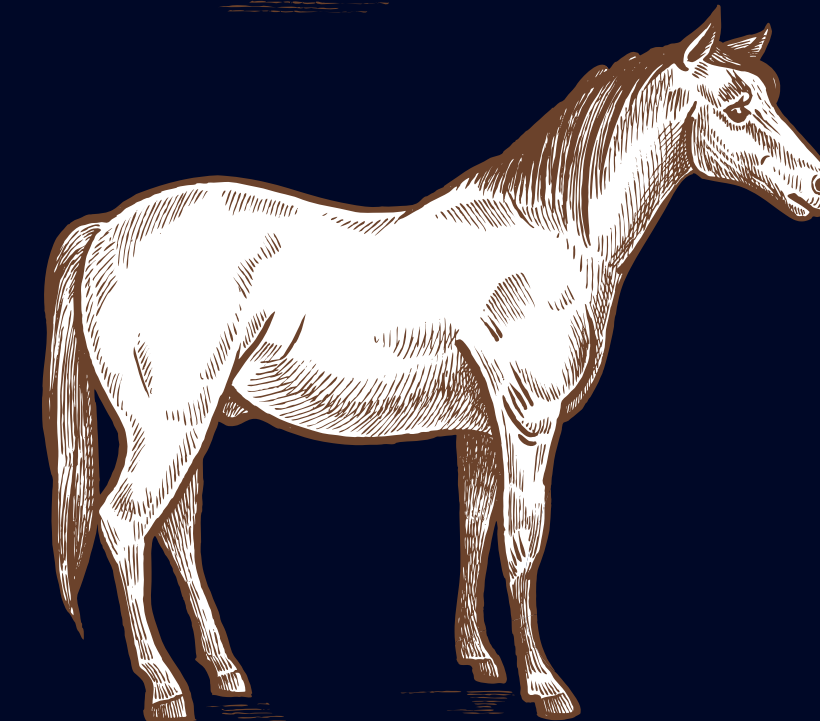
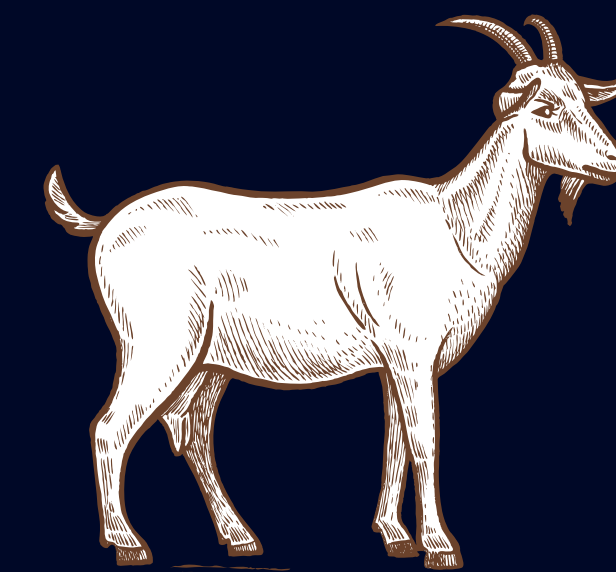
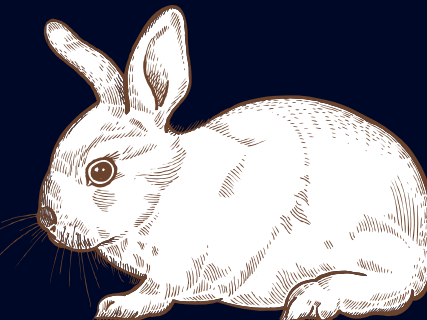
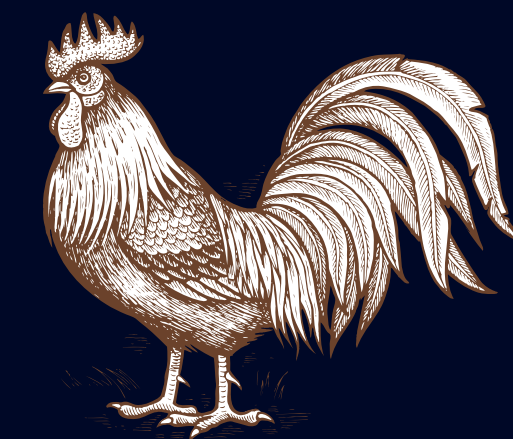
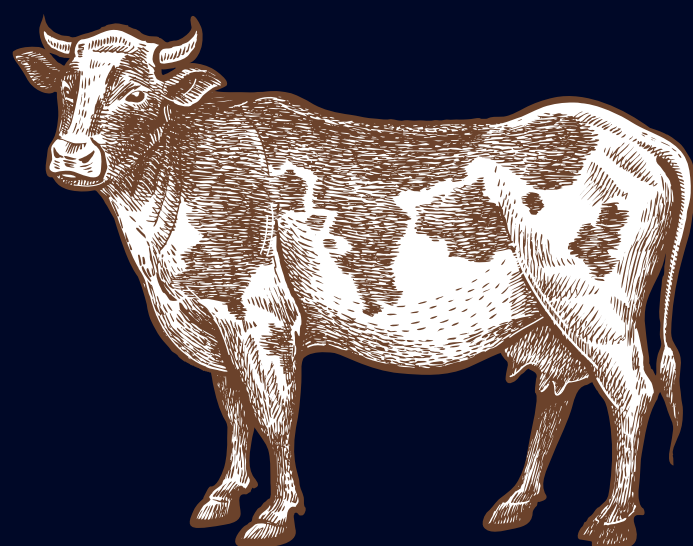
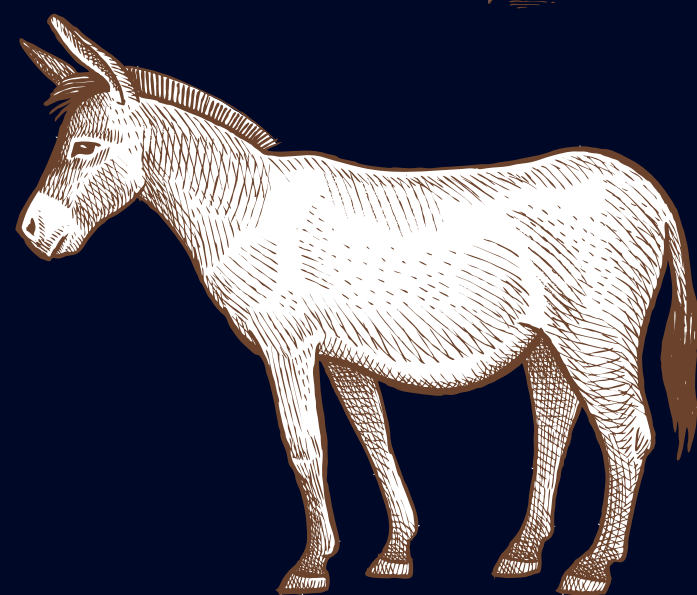
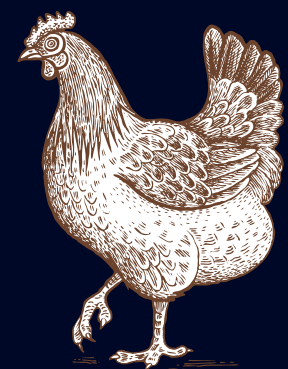
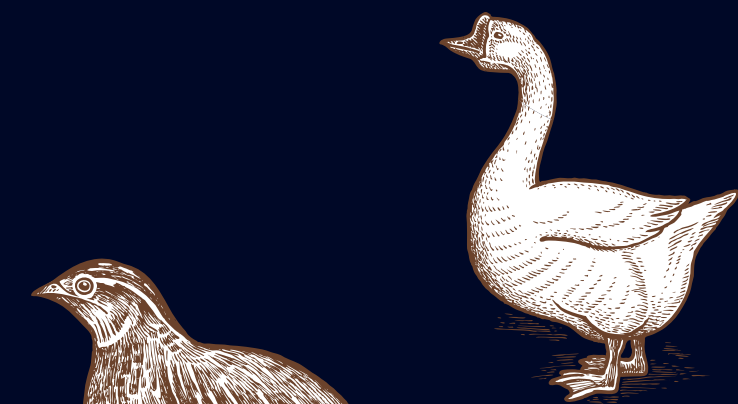
Piti suwuk görnüşinde iýilşi ýaly, çorbasy aýrylyp, çorbasyňa çörek dogralyp, çorbasy aýry, etli we nohutly bölegi aýry görnüşinde-de iýilýär.

Işdäňiz açyk bolsun!

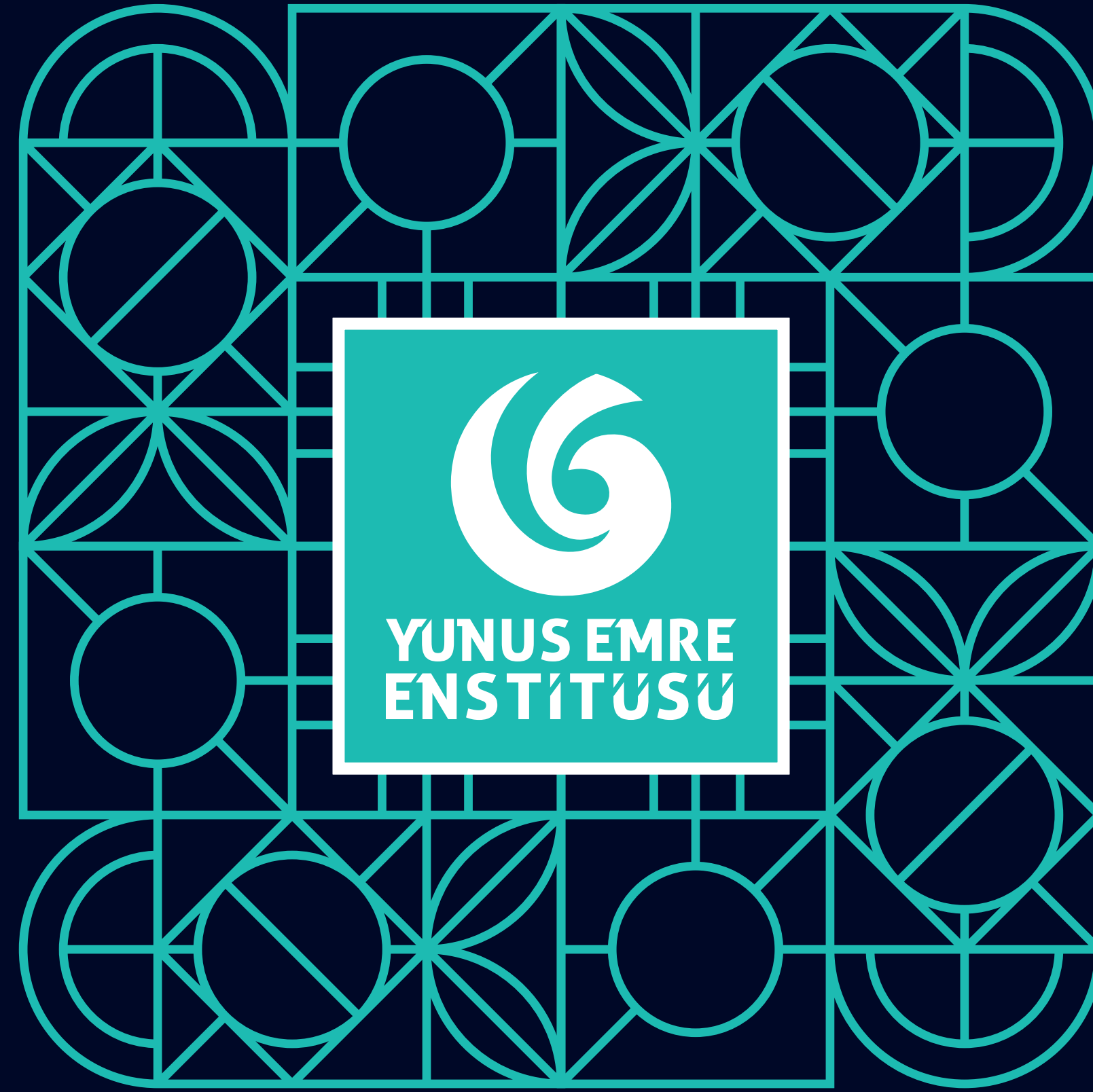

Ramana Kalesi - Bakü, Azerbaycan

KİM NE DİYOR?: HAYVANLAR

	Türkiye Türkçesi Yazı Diliyle	Azərbaycan Türkçesi Yazı Diliyle	Başkurt Yazı Diliyle	Çağdaş Uygur Yazı Diliyle	Gagauz Yazı Diliyle	Kazak Yazı Diliyle	Kırgız Yazı Diliyle	Kırım Tatar Yazı Diliyle	Özbek Yazı Diliyle	Tatar Yazı Diliyle	Türkmen Yazı Diliyle
1	Arı	Arı	бал корто	مرهه	Arı / Kuan	ара	аары	Balqurt	Ari	бал корты	Ary
2	Aslan	Aslan, arslan	арыслан	نالسرائ،رىش	Aslan	арыстан	арстан	Arslan	Arslon, Sher	арслан	Arslan
3	At	At	ат	تائ	Beygir	ат, жылкы	ат	At	Ot	ат	At
4	Ayı	Ayı	айыу	قىيى	Ayı	аю	аюу	Ayuv	Ayiq	аю	Aýy
5	Balık	Balıq	балык	قىلىپ	Balık	балық	балык	Balıq / rıba(Rusça)	Baliq	балык	Balyk
6	Baykuş	Bayquş	өкө	شۇق ياب، قالىپ، كوشۇم	Gecä Kuşu, Kukumäü	байғыз	үкү	Bayquş	Boyqush	ябалак	Bayguş
7	Bülbül	Bülbül	һандуғас	لۇبۇل	Bülbül	бүлбүл	булбул	Bülbül / bılıl	Bulbul	сандугач	Bilbil
8	Buzağı	Buzov	бызау	يازوم	Buzaa	бұзау	музоо	Buzav	Buzoq	бозау	Buzagy
9	Dana	Dana	тана	قاپوت	Dana	тана	торпок	Tana	Buzoq	тана	Tana / Göle
10	Deve	Dəvə	дөйө	مگوت	Devä	түйө	төө	Deve	Tuya	дөя	Düýe
11	Domuz	Donuz	суска/дунғыз (һөйләштәрҙә)	زۇڭگوت، اقشوش	Domuz	доңыз	доңуз / чочко	Domuz/çoçqa	To'ng'iz	дунғыз	Doñuz
12	Eşek	Eşşək	ишәк	كەشىئ	Eşek	есек	эшек	Eşek	Eshak	ишәк	Eşek
13	Geyik	Maral	болан	كئىيىك، اغۇب	Karaca	киик	кийик	Kiyik/sıgın	Kiyik	киек	Keýik
14	Güvercin	Göyərçin	күгәрсен	رەتپەك	Guguş	көгөршін	көгүчкөн	Kögercin	Bedana	күгәрчен	Gögerçin / Kepderi
15	İnek/Sığır	İnek	һыйыр	الاک	Inek	сиыр	уй	Sıyır	Sigir	сыер	Sygyr
16	Karga	Qarğa	қарға	اغاق	Garga	қарға	қарға	Qarğa	Qarg'a	қарға	Garga
17	Katır	Qatır	ишәк	رىچىق	Katır	қашыр	качыр	Qatır	Xachir	качыр	Gatır
18	Kaz	Qaz	қаз	زاغ	Kaaz	қаз	каз	Qaz	G'oz	каз	Gaz
19	Keklik	Kəklik	қор	كئىلكەك	Çil	кекілік	кекилик	Keklik	Kaklik	кыр тавыгы	Käkilik
20	Kelebek	Kərənək	күбәләк	كەنئىپىك	Kelebek	көбелек	көпөлөк	Köbelek	Kapalak	күбәләк	Kebelek
21	Kirpi	Kirpi	терпе	مىپرىك	Kirpi	кірпі	кирпи	Kirpi	Tıpratikan	керпе	Kirpi
22	Koç	Qoç	һарык тәкәһе	راقچوق	Koç	қошқар	кочкор	Qoç	Qo'chqor	қуй	Goç
23	Kurbağa	Qurbağa	бақа	اقاب	Kurbaa	құрбақа	қурбақа	Baqa	Kurbaqa	бақа	Gurbaga
24	Kuş	Quş	кош	شۇق	Kuş	құс	куш	Quş	Qush	кош	Guş
25	Kuzu	Quzu	һарык бәрәсе/ бәрән(һөйл.)	ازوق	Kuzu	қозы	козу	Qozu	Qo'zi	бәти	Guzy
26	Leylek	Leylək	торна/қаузы	كەلئەل	Lelek	ләйлек	илек-илек	Legelek	Laylak	ләкләк	Leglek
27	Öküz	Öküz	үгез	زۇكۆئ	Öküz	өгіз	өгүз	Ögiz	Ho'kiz	үгез	Öküz
28	Ördek	Ördək	өйрәк	كەدرؤئ	Ördek / Rața	үйрек	өрдөк	Papıy	O'rdak	үрдәк	Ördek
29	Sülük	Zəli	һөлөк	ناؤيماھى چۇغ، عروشناق	Sülük / Yarışkan	сүлік	сүлүк	Sülük	Zuluk	сөлөк	Sülük
30	Tay	Day, dayça	тай	نۇلۇق، يات	Tay	тай	тай	Tay	Toy	тай	Tay
31	Teke	Təkə	тәкә	مەكت	Tekä / Ҙар	теке	теке	Teke	Taka	тәкә	Teke
32	Yılan	İlan	йылан	نالئىي	Yılan	жылан	жылан	yılan	Ilon	елан	Ýylan

TÜRK DÜNYASI

www.yee.org.tr